

***Evolució de l'enfocament espanyol
sobre
la crisi econòmica actual***

***La crisi econòmica segons el govern espanyol: Visió
encertada o errònia?***

25 de gener de 2013

Índex

Agraïments	iii
INTRODUCCIÓ	1
PART A: LA CRISI ECONÒMICA I LES MESURES APLICADES: ORIGEN, EVOLUCIÓ I VALORACIÓ	4
1. L'origen de la crisi econòmica actual	5
2. L'extensió de la crisi a l'economia espanyola	6
2.1. La crisi causada per la bombolla immobiliària	8
3. Mesures i avaluació de la política aplicada pel govern espanyol. Diferents etapes	12
3.1. La política econòmica de Zapatero: Mesures	12
3.2. La política econòmica de Zapatero: Avaluació	14
3.3. La política econòmica de Mariano Rajoy	20
4. Comparació amb d'altres casos de crisi en diversos països. Referents històrics	22
4.1. Cas irlandès	22
4.2. Cas grec	22
4.3. Cas portuguès	23
4.4. Valoració i comparació amb els "P.I.G.S." (Portugal, Itàlia, Grècia i Espanya)	23
4.5. La crisi del sud-est asiàtic	24
4.6. Cas argentí	24
4.7. Valoració de la crisi de finals dels 90	24
4.8. Comparació amb el Crack del 29	25
5. Opinió dels experts: Què en valoren els experts de la nostra crisi econòmica?	28
6. Què en pensa la població de la nostra crisi econòmica?	34

PART B: ANÀLISI DE LES POSSIBLES SORTIDES DE LA CRISI ACTUAL PER PART DE L'ECONOMIA I SOCIETAT ESPANYOLES	41
7. Sortides possibles plantejades a la crisi actual	42
7.1. Mesures i canvis a curt termini	42
7.2. Mesures i canvis a llarg termini. Possibles escenaris de futur	48
CONCLUSIONS	56
OPINIÓ PERSONAL	60
BIBLIOGRAFIA	61
ANNEX	62
Entrevista als experts	63

“Crisi té la mateixa arrel etimològica grega que <<criticar>> o <<criteri>>: A l’antiga Grècia les crisis eren vistes com a una oportunitat per millorar una situació errònia, a partir del debat de diferents criteris o opinions...”

Agraïments

Abans d’endinsar-se a llegir les pàgines d’aquest treball, vull fer un agraïment a totes aquelles persones que han fet possible que a dia d’avui hagi pogut acabar la meva recerca. Un projecte que ha portat mesos d’esforç i treball en els quals he après molt, objectiu del Treball de Recerca.

En primer lloc, agrair plenament a la persona que sempre ha estat al meu costat, que m’ha recolzat quan no em sortien els números, dia si dia també, guiant-me, rellegint, retocant i aportant-me moltíssima informació per tal que pogués dur a terme la meva tasca el més fàcilment possible. Ara, al posar fi al meu treball puc dir que conec amb més profunditat el tema econòmic d’Espanya. Sí, aquesta persona és el meu tutor de recerca, el Professor Enric-Pau Schlüter Martin, a qui he de donar moltes gràcies per escollir fer el seguiment de la meva recerca i aportar-me infinitat d’articles de premsa cada setmana, així com també fent-me recomanacions tant personalment com per mitjà de correus electrònics. També agrair la seva paciència per tenir-me quasi cada dilluns a la porta del seu departament i dedicar-me una estona del seu temps per seleccionar la informació que ha donat fruit a aquest projecte.

Igualment, vull agrair molt sincerament a tots deu experts en matèria econòmica que han estat tan amables de concedir-me una part del seu temps per contestar la meva entrevista. Aquests són: Els Doctors Oriol Amat, Germà Bel, Joan B. Casas, Francesc Granell, Santiago Niño-Becerra i Juan Tugores; i les Doctores Núria Bosch, Muriel Casals, Marta Espasa i Elisabet Viladecans. Moltes gràcies a tots ells per aportar-me coneixements sobre la situació econòmica de recessió del nostre país.

A tots els membres de la direcció del centre on curso els meus estudis, per donar la oportunitat als seus alumnes de poder fer una recerca d’aquest caire, tant aportadora de nous coneixements a un mateix i fer que augmenti la capacitat d’organitzar-se de cadascú.

No em vull deixar de donar les gràcies a tota la meva família, els meus cosins, les meves tietes, els meus pares, qui m'han donat suport en tot moment, i m'han ajudat a fer menys dens tot el procés de confecció d'aquest treball.

I per acabar, gràcies també als meus amics amb qui he compartit dubtes, inquietuds, nervis, però sobretot bons moments.

INTRODUCCIÓ

La crisi econòmica, tan present com a tema principal en els mitjans de comunicació, és un factor que afecta a la població en general. I no només és un problema que es troba dins d'Espanya, sinó també està estesa per la resta de països europeus, i en especial a Grècia, on sembla que els efectes d'aquesta hagin estat més intensos.

Segons estudis realitzats per experts en la matèria, el que es denomina com a crisi econòmica actual neix l'any 2007, als EUA, amb la caiguda dels crèdits hipotecaris anomenats *subprime*. Aquests foren la causa d'una crisi financera posterior, sorgida a l'agost del 2008, amb la caiguda del banc d'inversió Lehman Brothers també als EUA i de la crisi econòmica que s'estén a Europa. A Espanya, el primer símptoma d'aquesta crisi el trobem amb l'esclat de la bombolla immobiliària.

Així doncs, el motiu pel qual m'he decantat a tractar aquest tema, i no un altre, és el fet que l'evolució d'aquesta crisi econòmica és molt interessant d'ésser estudiat. Em plantejo qüestions, entre d'altres, com les següents:

- Quina era la durada prevista de la crisi en el seu inici?
- Les previsions van ser molt errònies?
- Les mesures de política econòmica aplicades en el seu inici van ser molt diferents de les que s'apliquen actualment?
- Quantes vegades s'ha contradit el govern?
- S'han seguit les recomanacions fetes per la UE?
- Quan en sortirem d'aquesta crisi?
- Quines són les mesures de política econòmica correctes a aplicar?
- De quina manera canviarà la societat espanyola a causa de la crisi?

Per tant, les meves dues grans hipòtesis de treball són poder donar resposta a aquestes preguntes:

1. El govern espanyol ha tingut i té una visió encertada o errònia de la crisi econòmica actual?

2. Com hem de sortir de la crisi i com serà la nostra societat a partir d'ara?

Així doncs, al llarg d'aquest treball de recerca, es busca contestar a aquestes qüestions. Per fer-ho, per una banda, em baso en treballs i publicacions fetes per especialistes en la matèria. Per altra banda, com que el tema és de primeríssima actualitat, una part de la informació l'he tret de la premsa escrita. En aquest sentit, la part més pràctica del treball consisteix en la recerca de notícies i articles d'opinió publicats a la premsa i la realització d'una enquesta a 10 experts en la matèria. M'he dirigit a experts de molt prestigi, la majoria catedràtics d'economia a la universitat, que han tingut o tenen càrrecs de rellevància i actuen també com a assessors dels governs. Per exemple, mencionar els professors Germà Bel i Santiago Niño-Becerra, força coneguts, ja que són molt assidus dels mitjans de comunicació.

Quant a l'estructuració del treball, s'ha de dir que té dues parts. La primera fa referència a l'origen de la crisi, la seva evolució i la valoració de la política econòmica portada a terme pel govern espanyol. S'expliquen les diferents mesures aplicades i les etapes per les que s'ha passat. A més a més, es compara, de manera breu, la crisi actual amb d'altres que han ocorregut en altres temps, com pot ser la crisi del Crac del 29, o el cas grec i irlandès, entre d'altres. Per complementar aquesta part, s'afegeixen les valoracions fetes pels experts en el tema, mitjançant entrevistes, que ajuden a fer la valoració de les mesures adoptades pel govern, així com s'analitza una enquesta feta pel CIS (Centro de Investigaciones Sociológicas) sobre l'opinió que tenen de la crisi els espanyols.

La segona part analitza les mesures a aplicar per sortir-ne i com afecta i afectarà a la societat espanyola. Està clar que aquesta crisi suposa més que una fase baixa habitual del cicle econòmic i, per tant, estem parlant d'un canvi de paradigma que afectarà molts més àmbits: Caldrà replantejar el model econòmic del país? I el de la societat? I el model polític? I l'estructura territorial?

Finalment, en l'apartat de conclusions s'exposen els resultats obtinguts, és a dir, es dona resposta a les preguntes plantejades inicialment, i en un annex s'adjunten les enquestes dels experts.

En definitiva, es tracta doncs d'un treball de recerca que combina la recerca bibliogràfica amb la pràctica i que, malgrat l'aparent excés d'informació, (hi ha implicades moltes branques dins la disciplina econòmica) el que tracta bàsicament és veure els orígens i les sortides de l'actual crisi econòmica espanyola, sempre dins el marc mundial.

Per concloure, m'agradaria que tot aquell que llegeixi aquest projecte tingui una idea de com ha esdevingut aquesta crisi i com nosaltres, com a ciutadans, haurem d'encarar situacions futures.

PART A

LA CRISI ECONÒMICA I LES MESURES APLICADES: ORIGEN, EVOLUCIÓ I VALORACIÓ

1. L'origen de la crisi econòmica actual¹

La crisi que ens ocupa prové, a primer cop d'ull, del desastre financer que va començar a evidenciar-se als Estats Units fa aproximadament uns cinc anys, el 2008, tot i que realment ja havia començat un any abans.

Els EUA, l'economia més gran del món, van entrar en una greu crisi creditícia i hipotecària l'any 2008, cosa que afectà a la forta bombolla immobiliària que ja patien, així com també un valor del dòlar anormalment baix.

Es pot dir que la crisi, segons es pot veure al seguiment de les notícies, s'inicià l'agost de 2007 amb les hipoteques anomenades *subprime*. Com a conseqüència els Bancs centrals hagueren d'intervenir per tal de proporcionar liquiditat al sistema bancari, segons assenyala George Soros, emprenedor financer i especulador borsari.

Al cap de diversos mesos de debilitat i pèrdua de llocs de treball, aquest fenomen va col·lapsar entre 2007 i 2008 alguns fonaments del sistema financer internacional, provocant la fallida de mig centenar de bancs i entitats financeres. A més, a la llarga, va arrossegar la caiguda de la borsa i la capacitat de consum i estalvi de la població.

No obstant això, els problemes van esdevenir més greus el setembre de 2008, amb la bancarrota de diverses entitats financeres relacionades amb el mercat de les hipoteques immobiliàries, com el banc d'inversió Lehman Brothers entre d'altres. Com a contrapartida, el govern nord-americà d'Obama va intervenir injectant centenars de milers de milions de dòlars per salvar aquestes entitats.

Posteriorment, la crisi econòmica s'estén a Europa i a Espanya, on comença a tenir efecte amb la crisi de la bombolla immobiliària.

Per acabar aquest capítol introductorí comentarem que aquesta bombolla immobiliària i de retruc creditícia començada als EUA són un símptoma d'una economia occidental amb uns problemes molt més generals. Nosaltres retindrem dues visions sobre aquesta situació:

- a) Segons Varoufakis² és la fi d'una gran etapa iniciada a la postguerra en que els EUA i occident vivien dels crèdits provinents dels excedents comercials de grans països exportadors.

¹Boldrin (2009).

b) L'arxirepetida teoria que el món ha basculat ja de l'Atlàntic (el vell occident) al Pacífic.

Dit això veiem com es va contagiar aquesta crisi a la resta de l'economia.

2. L'extensió de la crisi a l'economia espanyola

El col·lapse mundial dels preus de les propietats immobiliàries ha estat el causant de la crisi de l'habitatge a Espanya, un país que havia experimentat un constant increment del valor dels habitatges, que des de l'any 2005 havia adquirit els trets d'una "bombolla". A més a més, donat que el sector de la construcció i els negocis immobiliaris havien adquirit un pes mai vist en l'economia espanyola (prop del 12% del PIB), l'aturada sobtada d'aquests és el que ha provocat aquesta gran recessió de l'economia.

Per altra banda, la crisi externa ens està afectant pel fet que el nostre país està fortament endeutat de cara a l'exterior, de resultes del ràpid creixement durant la dècada passada i del constant flux d'immigrants provinents de països en desenvolupament.

Un cop que els mercats financers internacionals s'han anat "assecant", tal i com va ocórrer des del mes d'agost del 2007, bancs, empreses i llars espanyols han hagut de fer front a unes condicions de préstec cada cop més difícils.

Si acabéssim d'analitzar les causes de l'actual crisi espanyola en aquest punt, es podria concloure en una primera ullada que, amb excepció de la bombolla immobiliària del 2005 al 2008, les causes de la crisi són "externes" a l'economia d'Espanya i que, per tant, poca cosa es pot fer en aquests moments per buscar solucions.

De fet, sabem que des de finals del 2006 existien suficients evidències sobre una eventual desacceleració de l'economia d'Espanya, quan van començar a disminuir significativament les taxes de creixement del valor dels habitatges i dels crèdits de consum. Malgrat tot, el Govern espanyol va continuar amb la postura de negar l'existència de la crisi fins a principis de l'estiu del 2008 quan la recessió es trobava ja a les portes.

Quant als factors causants de la crisi, en trobem varis. El model productiu que va impulsar el creixement de l'economia d'Espanya entre 1995 i 2007 no era precisament el millor del

² Vegeu Varoufakis: "La muerte del minotauro", article de La Vanguardia del 9 de desembre de 2012, i entrevista a Jeremy Rifkin: "El libre mercado es ya una antigualla", apareguda a La Vanguardia el 8 de novembre del 2000.

món (tal i com es reconeix ara àmpliament), ja que no va incrementar la productivitat del treball.

Resulta evident que en algun moment, inclús en absència d'una crisi externa, el “boom” econòmic s'hagués aturat. En conseqüència, aquesta caiguda del creixement podia ésser dramàtica i per reprendre el camí de creixement es necessitaria un desplaçament substancial de treballadors i recursos del sector de la construcció a d'altres sectors de l'activitat econòmica.

El creixement de l'economia espanyola s'ha alimentat d'una mà d'obra abundant, relativament barata tot i que no especialment productiva i molt menys especialitzada, que s'ha multiplicat amb l'arribada de cinc milions d'immigrants en tan sols deu anys. Aquests fets, junt amb un estoc d'habitatges històricament baix, contribuïren a impulsar un “boom” sostingut al sector de la construcció.

No obstant això, la demanda de qualsevol sector és limitada a llarg termini i, des del 2005, hauria hagut de ser evident que l'oferta començava a sobrepassar la demanda. Arribats doncs a aquest punt, les oportunitats de benefici en el sector immobiliari només podien dependre de la persistència de la bombolla, i les bombolles mai duren un llarg temps. En general, les recessions apareixen quan desapareixen les oportunitats de beneficis i, al mateix temps, es realitzen un gran nombre d'inversions errònies que a la llarga generen pèrdues. Bàsicament això és el que estava passant a Espanya des de finals del 2006 i, per tant, una recessió era inevitable en qualsevol cas, fins i tot en absència d'una crisi internacional.

A aquestes “inversions errònies” cal afegir que el nivell d'ocupació del sector de la construcció i els que depenen d'aquest resulta ara molt major (aproximadament 1 milió de treballadors) del que la demanda pot sostenir de forma econòmicament viable en el futur. Per tant, podem extreure'n que aquí radica la nostra principal raó de la crisi, i que aquest problema l'haguéssim tingut amb o sense crisi americana.

Però, preguntant-nos de nou: quina és la causa de la recessió?, la resposta és ben senzilla. El cas és que el sector de la construcció (i tots els subsectors que d'ella en depenen) va deixar de créixer i, de fet, es va contraure ràpidament. Durant els dotze últims anys s'han

construït totes les cases, oficines i hotels necessaris³, i degut a que els preus són alts, malgrat que han baixat des de l'inici de la crisi, la demanda d'aquestes propietats immobiliàries és ara molt baixa, amb possibilitats de romandre baixa durant molt temps. Això genera quatre grans problemes: en primer lloc, una part dels treballadors del sector de la construcció haurà ara de buscar feina a un altre sector; en segon lloc, una part substancial del capital canalitzat a aquest sector (a través d'inversions directes o de la concessió de crèdits) s'ha perdut, i algú ha d'assumir aquestes pèrdues; en tercer lloc, si volem créixer en els propers anys, aquest creixement haurà de provenir d'altres sectors; en quart i últim lloc, les rendes al consum estan ara molt destinades a sufragar unes despeses d'habitatge que resten despeses a altres sectors de consum de l'economia, amb la qual cosa la recuperació serà encara més lenta.

2.1. La crisi causada per la bombolla immobiliària⁴

El creixement de la construcció va esdevenir altíssim, del 5% l'any entre 1996 i 2007. Entre 1998 i 2007, el nombre d'habitatges va augmentar en 5,7 milions, quasi el 30%. Al tercer trimestre de 2007 la construcció suposava el 13,3% de l'ocupació total, molt per sobre, per exemple, del 6,7% d'Alemanya o del 8,5% del Regne Unit.

Trobem diversos factors que van estimular la demanda d'habitatges:

- 1- L'expansió econòmica (en part deguda al propi *boom* immobiliari) i la consegüent caiguda de l'atur.
- 2- La reducció dels tipus d'interès hipotecaris després de la integració a l'euro, de l'11% el 1995 al 3,5% el 2003-2005, que sovint eren negatius després de descomptar la inflació. La competència bancària ha facilitat l'accés i millorat les condicions del crèdit hipotecari.
- 3- L'augment del nombre de llars, especialment degut a una entrada massiva d'immigrants (al voltant de 4,2 milions el 1996-2007).
- 4- La creixuda de la compra d'immobles de famílies no residents, en una magnitud difícil de calcular.

³Segons dades aportades per l'economista Michele Boldrin (2009) entre els anys 2004 i 2007, Espanya va construir tants habitatges com França, Anglaterra, Alemanya i Itàlia juntes. I això tenint en compte que aquests quatre països junts tenen 260 milions d'habitants mentre que Espanya en té al voltant de 45 milions.

⁴Arellano i Bentolila (2009) i Garcia Montalvo (2009).

5- L'absència d'unes inversions alternatives millors (l'alta taxa de fracassos d'obertures de nous negocis o l'escassa investigació en nous sectors, o la inversió a l'estranger eren molt descoratjadores).

L'oferta va respondre a la major demanda, com mostren les dades anteriors, però no va poder satisfer-la completament, cosa que portà a grans pujades dels preus dels habitatges: d'una taxa d'inflació anual de l'1% el 1995-1997, es va passar al 18% el 2003-2004. De mitjana, entre 1995 i 2007, la inflació de la habitatge va ésser quasi del 10% anual.

Tot això va crear la denominada “bombolla immobiliària” que es caracteritza per la presència d'alts volums de transaccions a preus molt diferents del valor econòmic fonamental.

Els factors fonamentals abans citats (l'expansió econòmica, els tipus d'interès, etc.) no expliquen per sí mateixos els preus assolits. Les estimacions disponibles, per exemple les del Servei d'Estudis del Banc d'Espanya, indiquen que els preus observats estaven molt per sobre dels nivells justificats pels fonaments econòmics. Aquesta sobrevaloració es xifrava ja entre el 8% i el 20% el 2003 i entre el 24% i 35% el 2004. Així, sembla clar que una part significativa de la inflació de la habitatge s'ha degut a motius especulatius: la gent comprava cases com a inversió, perquè esperava que es revaloritzessin. A més a més, es consideraven una inversió segura de cara al risc dels actius financers per la caiguda de les borses de valors del 2002.

Se sabia que hi havia una bombolla? Des del 2002, el Banc d'Espanya alertava sobre la sobrevaloració de l'habitatge, tot i que va ser massa optimista sobre la probabilitat que fos “compatible amb una reabsorció gradual i ordenada”, potser perquè temia que esclatés la bombolla.

El 2003, *The Economist* estimava la sobrevaloració dels immobles a Espanya en un 52%. El 2004, el Fons Monetari Internacional (FMI) la situava al 20-30%. Entre els economistes espanyols, José García-Montalvo la xifrava el 2003 en un 28,5%.

Pot sorgir la qüestió de si es podria haver fet alguna actuació per tal d'evitar aquesta bombolla. Acabar amb una bombolla val a dir que és més fàcil, tècnicament, si es compta amb l'eina adequada: els tipus d'interès. Per contra, esdevé una tasca més difícil si no es tenen, com passa a Espanya, que els han deixat a mans del Banc Central Europeu qui, durant molt temps, els mantingué massa baixos per les necessitats que l'economia

espanyola demanava. No obstant això, pensem que les mesures que seguidament exposarem, haurien mitigat aquesta bombolla:

1- **Millorar la informació sobre els preus de l'habitatge.** A diferència d'altres països, a Espanya no existeix informació sobre preus reals de transacció. Només a partir del 2008 es disposen d'algunes dades provinents de les notaries i tan sols en forma d'índex, no de valor monetari.

2- **Reduir la desgravació a l'habitatge en l'impost sobre la renda,** que esbiaixa fortament les decisions d'inversió de les llars de cara a altres actius i, juntament amb la llei d'arrendaments afavoreix la habitatge en propietat (81,3% de les llars el 2005) enfront del lloguer. El 2002, el 79,7 de la riquesa bruta de les llars corresponia a béns immobles, davant el 75,5% d'Itàlia o el 38,4% dels Estat Units. El 2005 el percentatge era ja del 80%.

3- **Augmentar la pressió inspectora sobre les empreses i les transaccions immobiliàries.** Estimacions recents situen a Espanya el 2004-2005 com el tercer país desenvolupat amb major economia submergida (20,5% del PIB oficial) després de Grècia i Itàlia. Probablement una part important de l'activitat oculta es canalitza a través del mercat immobiliari.

4- **Possibilitar inversions alternatives:** És, però, el punt més difícil: Si hi haguessin hagut altres alternatives (negocis, investigació, nous sectors en eclosió) difícilment la bombolla hagués estat tant exagerada.

Coneixent doncs totes aquestes possibles mesures, per què no es va intentar aturar la bombolla? Seguidament n'exposem les raons:

1- Com a primera raó trobem que la construcció és un sector intensiu en mà d'obra, cosa que és important en un país amb una taxa d'atur estructuralment alta.

2- En segon lloc, i per raons electorals, ja què un augment del valor de la habitatge afavoreix al votant mitjà, que és propietari de la seva habitatge.

3-En tercer lloc, perquè el sector immobiliari genera quantiosos ingressos fiscals pel sector públic als nivells nacional, autonòmic i municipal.

4-En quart lloc, la habitatge és un gran sector (l'altre és l'automòbil) que arrossega altres subsectors (electrodomèstics, parament de la llar, finestres, portes, vidres, làmpades,

cortines, catifes, assegurances, neteja, jardineria, etc) amb la qual cosa es genera molt PIB, en diversos sectors.

El govern del PP va errar amb la seva llei de liberalització del sòl al 1998. Creia que amb més sòl augmentarien els habitatges i com a contrapartida, baixarien els preus. Gran error: es compraven i es construïen habitatges no perquè fossin barates, sinó perquè eren cares i es tenien expectatives que ho fossin més encara en un futur. Així doncs, la llei del sòl va tirar llenya al foc de la bombolla, desencadenant una frenètica activitat requalificadora gràcies a la qual els governants locals veïen omplir les arques municipals (i no pas les seves pròpies butxaques).

A part, és important repassar què passava al sector bancari. La pregunta clau és: Per què els bancs prestaven a clients pocs solvents? La resposta és que els seus incentius eren també perversos. Els executius tenien interès en generar molts beneficis per cobrar una elevada comissió. A més, si els clients no podien pagar les quotes, el banc es quedaria amb cases que es pensava que haurien augmentat de valor. Si s'equivocaven no passava res: tenien les seves enormes indemnitzacions per acomiadament i contractes que blindaven les seves comissions anteriors.

Llavors, els bancs titulitzaren paquets de crèdits d'alt risc i aconseguiren la màxima qualificació de les agències de ràting. Com enganyaren els bancs a les agències de qualificació? No va fer falta. Altra vegada existien incentius perversos. El banc només paga pels treballs de qualificació de bons emesos a partir de les hipoteques, si l'agència li dóna el ràting que desitja. D'altra manera, es va a cercar un millor ràting ("ràting shopping"). Per no perdre clients, les agències de ràting donaven la millor qualificació als títols amb independència del risc de les hipoteques, tot i sabent que si una no ho feia, n'hi havia d'altres disposades a fer-ho.

3. Mesures i avaluació de la política econòmica aplicada pel govern espanyol. Diferents etapes

3.1. La política econòmica de Zapatero: Mesures

En primer lloc, establim la relació de mesures que Zapatero va emprar contra la crisi els anys 2008-2009, és a dir, en una primera etapa. Les mesures més importants aprovades durant aquesta primera etapa són les següents:

- El 18 d'abril de 2008 es feren un conjunt de mesures per tal d'impulsar l'activitat i alleujar la situació de les famílies i les empreses, entre les quals trobem la deducció de 400 euros a la declaració de la renda.
- El 28 de novembre de 2008 es destinaren 11.000 milions a la inversió productiva, dels quals 8.000 milions van ser per un Fons Extraordinari d'Inversió Pública a l'Àmbit Local, amb l'objectiu de crear 200.000 llocs de treball. Això fou el que s'anomenà "Pla Zapatero".
- El 24 d'abril de 2009 l'ICO (Instituto de Crédito Oficial) va avalar 3000 milions d'euros per garantir que les petites i mitjanes empreses cobressin les factures endossades a obres i serveis municipals.
- El 22 de maig de 2009 es va fer un pla d'ajudes directes a la compra d'automòbils per valor de 100 milions.
- El 26 de juny de 2009 es creà el Fons Ordenat de Reestructuració Bancària (FROB), dotat de 9000 milions, per tal de reforçar els recursos propis de les entitats financeres en els processos d'integració.
- El 13 d'agost de 2009 es dotaren 640 milions d'euros per la cobertura econòmica dels desocupats als quals se'ls estigués esgotant la prestació. Rebrien 426 euros al mes durant sis mesos.
- El 26 de setembre de 2009, els Pressupostos Generals de l'Estat de 2010 que retallen el cost en un 3,9%, eliminen la deducció de 400 euros en l'IRPF i incrementen l'IVA, amb efectes al juliol de 2010, en dos punts el tipus general i en un punt quant al reduït.

- El 23 d'octubre de 2009 es creà el Fons Estatal per l'Ocupació i la Sostenibilitat Local dotat amb 5000 milions d'euros per finançar projectes municipals de desenvolupament sostenible, amb els que es pretén crear més de 274.000 llocs de treball directes el 2010.

Com veiem, després de l'inici de la crisi el 2008, el Govern espanyol va encarregar-se d'afrontar la nova situació amb mesures d'expansió fiscal que van anar moderant-se fins a esdevenir profundes retallades de costos per complir amb els objectius de dèficit de la Unió Europea.

Entre 2008 i 2009, l'Executiu va posar en marxa mesures fiscals de recolzament a les famílies per un valor de 14.000 milions d'euros, i a les empreses per un valor de 17.000 milions, als quals es sumaren uns altres 29.000 milions en crèdits a través de l'Instituto de Crédito Oficial (ICO).

La segona etapa del govern de Zapatero comprèn l'any 2010 i 2011. En aquest període canvia la política econòmica, ja no és expansiva, sinó que comença a contenir la despesa pública per controlar el dèficit públic, objectiu exigit per la UE. També comencen algunes reformes. Les mesures més importants aprovades durant aquesta segona etapa són les següents:

- El 28 de gener de 2010, s'establí el Pla d'Austeritat 2011-2013, amb el qual es pretenia estalviar uns 50.000 milions d'euros en quatre anys.

- El 30 d'abril de 2010, es va fer una reestructuració del sector públic amb la supressió de 33 alts càrrecs, 80 càrrecs directius i 450 assessors. A més, es reduïren de 106 a 77 les empreses on l'Estat tenia una participació superior al 50%.

- El 20 de maig de 2010, es féu un nou ajust pressupostari pel valor de 15.000 milions d'euros per tal de reduir el dèficit, que incloïa la rebaixa d'un 5% del salari dels treballadors del sector públic pel 2010, la congelació de les pensions pel 2011, l'extinció del xec bebè o la reducció de la inversió pública de l'Estat de 6.400 milions d'euros pel 2010 i 2011.

- El 3 de desembre de 2010, es va fer una rebaixa fiscal per les pimes i una pujada de l'impost sobre el tabac, amb el qual es preveia ingressar 780 milions d'euros.

També, s'inicià el procés de privatització parcial de Loterías del Estado i dels aeroports d'El Prat i Barajas.

- El 28 de gener de 2011, es va fer una reforma del sistema públic de pensions, que retardava l'edat de jubilació de 65 a 67 anys i augmentava de 15 a 25 anys el període de càlcul de la pensió.
- El 10 de febrer de 2011, es féu un pla de xoc per fomentar la contractació a temps parcial amb bonificacions de fins al 100% de les cotitzacions a la Seguretat Social.
- El 18 de febrer de 2011, es reformaren les polítiques actives de treball i es substituïren els 426 euros mensuals dels aturats sense subsidi d'atur per una altra ajuda de 400 euros, també amb una durada d'un màxim de sis mesos, lligada a la formació.
- El 4 de març de 2011, es va aprovar la Llei d'Economia Sostenible (LES), una llei que consistia en una sèrie de mesures per tal de modernitzar l'economia d'Espanya principalment en tres sectors: el financer, l'empresarial i el mediambiental.
- El 10 de juny de 2011 es va reformar la negociació col·lectiva, que reduïa els terminis màxims de renovació dels convenis i establia l'arbitratge pels casos en el quals no fos possible arribar a un acord.
- L'1 de juliol de 2011, s'establí una nova línia de l'ICO (Institut de Crèdit Oficial), dotada amb 3.400 milions per pagar les factures pendents dels Ajuntaments a pimes i autònoms.
- El 14 de juliol es va elevar a 961 euros el salari que no es podia embargar per impagament de la hipoteca.

3.2. La política econòmica de Zapatero⁵: Avaluació

La política econòmica de Zapatero s'ha demostrat que va ser força erràtica. Es poden detectar els següents errors:

⁵Bentolila, Boldrin, Díaz-Giménez, Dolado (2011). També cal citar a Manuel Estapé: "La oleada de ajustes en Europa inquieta a los responsables del FMI", article publicat a La Vanguardia del 26 de maig de 2010.

1- En primer lloc, Zapatero es va entossudir negant la crisi, i imposà aquesta tesi pròpia a la resta de membres del Govern, inclosa la consigna de no pronunciar la paraula “crisi”. Aquesta negació es féu evident durant la campanya de les últimes eleccions legislatives.

El gener de 2008, quan ja moltes veus advertien de la situació problemàtica que estava al caure, Zapatero assegurava que no teníem pas un escenari de crisi econòmica al davant <<en absolut>>, segons paraules textuais seves.

Ho corroborava, a més, dient –les deixarem en llenguatge original- << Es una falacia, puro catastrofismo>>.

2- Com a segon error de Zapatero trobem la posada en marxa, en el marc d'aquella mateixa campanya de les eleccions, d'una rebaixa fiscal que es basà en la deducció de 400 euros de la declaració de l'IRPF. Fins i tot deia <<bajar los impuestos es de izquierdas>>.

3- En tercer lloc, un any després de la rebaixa fiscal –mencionada al punt anterior- va optar per suprimir aquesta deducció de 400 euros desmuntant la suposada rebaixa fiscal, que desconcertà als ciutadans. Al mateix temps, apujà els impostos, cosa que contradiu el que havia dit anteriorment “es de izquierdas.”

4- En quart lloc, tenim que les previsions que feia el Govern sobre el creixement del PIB van ésser demostrades com a errònies, i eren desmentides per analistes i experts.

5- En cinquè lloc, cal destacar l'optimisme quant a la taxa de desocupació. Zapatero i el seu govern feien gala d'un optimisme sense fonament, i mentrestant, tan els organismes internacionals com les pròpies dades del Ministeri d'Economia van anar tirant per terra aquest optimisme. A més la OCDE (Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic) va considerar que Espanya seguiria destruint ocupació.

6- En sisè lloc, aquest optimisme es va intentar traslladar a les relacions internacionals o a seus. Cal destacar la següent frase de Zapatero: <<estamos en la Champions League de la economía mundial, mal que les pese a algunos>>. En un acte organitzat a Nova York per la Cambra de Comerç dels EUA a Espanya, el president del Govern també va afirmar que Espanya “quizás cuenta con el sistema financiero más sólido de la comunidad

internacional". S'ha demostrat que el sistema financer espanyol estava molt lluny d'aquesta solidesa.

7- En setè lloc, l' invent dels "brots verds" no ha aparegut per enlloc, tan sols ha servit per fer-se'n acudits respecte als suposats brots. A més, Zapatero mentrestant anava reiterant que la recuperació econòmica d'Espanya es produiria de forma paral·lela a la de la resta d'economies europees més solvents.

El 14 de novembre de 2009 el president fins i tot afirmava que afortunadament estàvem a les portes de sortir de la greu crisi econòmica, i afegia que l'objectiu de l'Executiu espanyol era tornar a crear ocupació el més aviat possible.

8- En vuitè lloc, tots els organismes internacionals deien que Espanya seria l'últim país a sortir de la crisi, i les previsions d'aquests organismes eren encara de recessió per a l'economia espanyola, però el govern espanyol no en feia cas.

9- En novè lloc, malgrat tot, Zapatero es negava rotundament a emprendre reformes que aconseguissin solucionar els efectes i la gravetat de la crisi, sobretot pel que fa a la reforma laboral que ja se li va demanar en diverses ocasions, sigui per raons econòmiques o electorals.

10- En desè lloc, l'única iniciativa que el president del Govern espanyol va presentar com a gran solució fou la Ley de Economía Sostenible, una llei que va provocar un rebuig generalitzat, que ningú va recolzar, ja que no va crear llocs de treball i tots consideraren com "pura propaganda". Ses senyories, després de la presentació de la llei deixaren anar paraules com: <<deprimente>>, <<puro envoltorio>>, <<broma>>...etc, tota una fotografia del projecte econòmic de Zapatero.

11- En onzè lloc, podríem incloure un "paquet" d'altres errors de la gestió de Zapatero (en bona part continuada pel seu successor Rajoy, encara que sigui del partit oposat). Esmentarem, per exemple:

- a) Anar rebaixant per després anular la prima de les renovables: és a dir, un dels sectors clau de futur que encara pateix els problemes típics d'un sector en fase de consolidació i etapa de creixement veu retallats uns incentius clau. I a més, tenint en

compte que és un dels sectors on Espanya es defensa bé en els mercats internacionals: parcs solars, turbines eòliques, etc.

b) Promoció massa excessiva del cotxe elèctric, quan precisament els experts alerten que serà un subsector de l'automòbil força minoritari dins el total.

c) Desatendre l'educació i el molt relacionat sector de la investigació. Si bé està clar que cal fer ajustos en molts sectors, inclòs el sector públic, podem considerar que hi ha encara moltes partides pressupostàries on no s'han fet uns ajustos tant desproporcionats. Podríem esmentar per exemple: el Senat, el Ministeri de Cultura, la casa del Rei, Serveis Exteriors, serveis pels diputats (sobresous, materials com iPads, escortes, jubilacions, viatges, hotels, cotxes oficials...). A més, sobretot, hi ha molt per treballar i ajustar en duplicitats de càrrecs i administracions (Diputacions–Comunitats Autònomes).

d) Malbaratament molt conegut ja a l'estranger, (especialment en opinions públiques de països europeus on el saldo d'aportacions a la UE és clarament negatiu) degut a inversions milionàries en infraestructures i d'altres despeses.

Gràfic 1

f) Desatendre els riscos que presentava cada cop més la cohesió territorial, agreujada per la crisi: Comunitats Autònomes que tenen una aportació clarament

superior a les altres necessiten més que mai una inversió estratègica en sectors clau per continuar el creixement econòmic, com són les infraestructures, les partides en investigació...

g) El cas del Corredor Mediterrani, amb ample de via europeu, inversió clau per abaratir el trànsit de mercaderies cap i des d'Europa, quan precisament el govern vol promocionar-ne un per l'interior, molt més costós, que passaria per zones no tant industrialitzades, i a més, quan els europeus ja han vist massa malbaratament en infraestructures dels fons europeus.

h) Incompliment excessiu de programes electorals, que contribueixen a una confusió i desmotivació de l'electorat i, per tant, a un descrèdit gradual del joc democràtic que pot conduir a certs riscos.

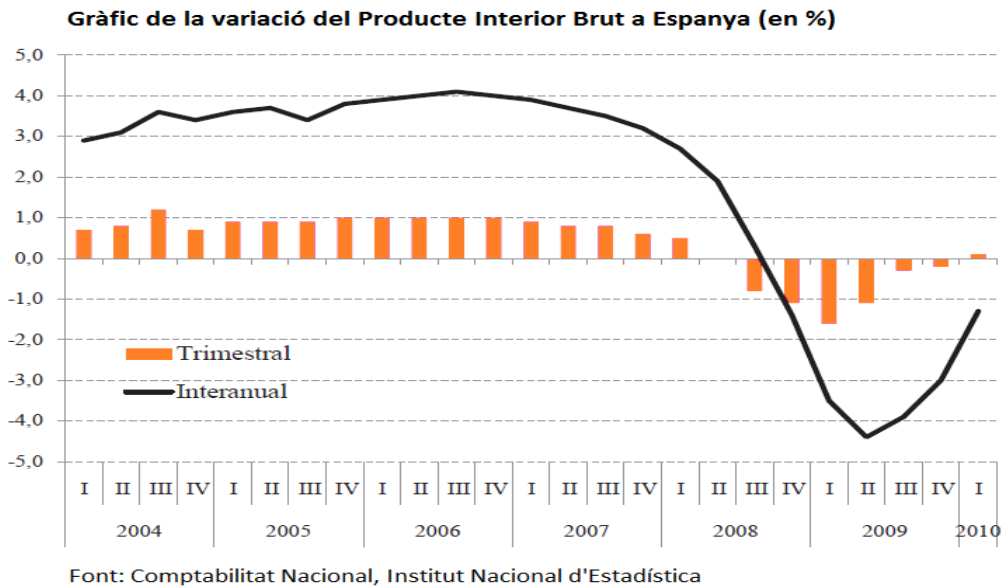
En resum, l'any 2008 la crisi ja havia començat malgrat que es digués el contrari en les declaracions oficials. No obstant això, no havia arribat encara el pitjor.

El creixement econòmic havia tocat sostre. Es va començar a desaccelerar-se a partir del segon trimestre de 2007. Durant l'estiu del 2008, els símptomes de la recessió, de la crisi pròpiament dita, afloraven per tots cantons. Als Estats Units ja havia esclatat el caos, i a la tardor del 2008, el col·lapse financer s'estengué per Europa i posteriorment als mercats financers d'arreu del món.

Vegem en el gràfic 2 la variació del PIB a Espanya del 2004 al 2010⁶.

⁶ Vegeu Bentolila, Boldrin, Díaz-González i Dolado (2010).

Gràfic 2

Es diu, però, que la recessió a Espanya va començar molt abans de la ruptura de Lehman Brothers i del col·lapse dels mercats financers.

El 2007, la versió oficial era que tot anava sobre rodes, que no hi havia motiu per preocupar-se. Un any després, però, a finals de la primavera de 2008, la versió oficial era que, en el pitjor dels casos, Espanya venia experimentant una desacceleració del seu procés de creixement, una desacceleració deguda quasi exclusivament a les turbulències financeres procedents de l'altra banda de l'Atlàntic, i que es podria resoldre mitjançant una rebaixa temporal dels impostos.

Més tard, durant la primavera de 2009, la posició oficial era que el pitjor de la tempesta de la crisi ja havia passat, i que les mesures d' "estímul" adoptades tant a Espanya com a la majoria dels països occidentals anaven donant resultats beneficiosos sobre l'economia. Va ser en aquell moment quan la premsa espanyola semblava que no tingués altra tema que el de parlar dels famosos *brots verds*.

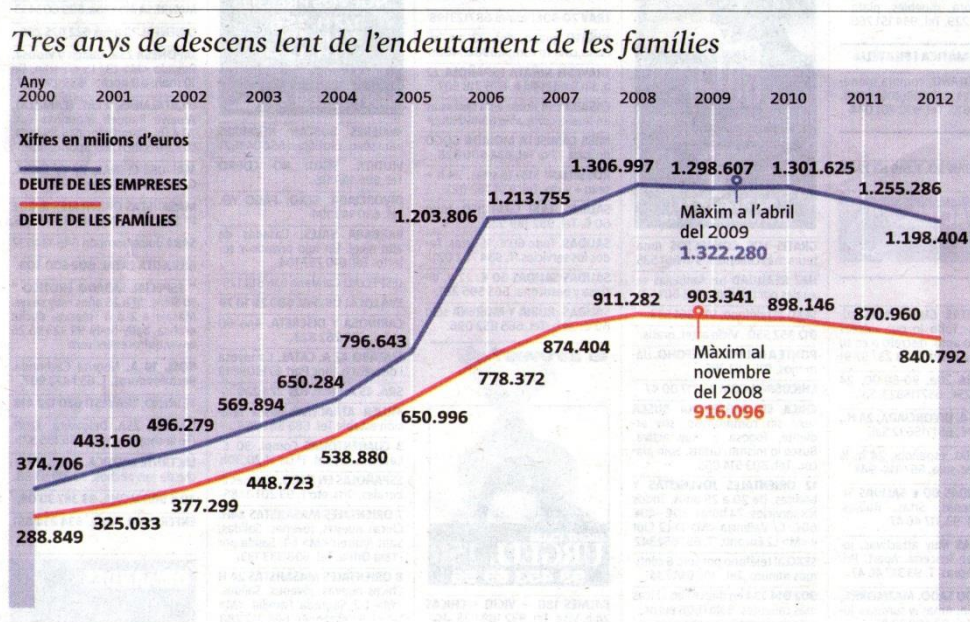
Cap a la primavera de 2009, el Govern espanyol manifestava que la recessió havia parat i que s'havia iniciat la recuperació. No obstant això, al marge de les il·lusions que tenia el govern, no existia cap evidència de recuperació imminent en les dades espanyoles de l'any següent. El fet que en realitat no hi hagués cap recuperació va ser ignorat durant uns altres sis o vuit mesos, fins que l'altra cara de la crisi, l'insostenible creixement dels dèficits

pressupostaris i, per tant, del deute públic dels països, va quedar dramàticament en evidència.

Gràfic 3

El crèdit a famílies i empreses s'enfonsa a un ritme del 5,4%

El finançament es redueix en 200.000 milions des del 2009, però creix al sector públic

Font: La Vanguardia.

3.3. La política econòmica de Mariano Rajoy⁷

El govern de Rajoy no té un paper fàcil per dissenyar la seva política econòmica, ja que per una part s'han de fer polítiques de consolidació fiscal per reduir el dèficit públic, i per l'altra s'han de fer polítiques que estimulin el creixement econòmic. El problema es genera

⁷Vegeu articles de Núria Bosch al Diari ARA del dia 7 d'abril i del 11 de novembre del 2012, i Barry Eichengreen, Stephen Roach i Nouriel Roubini: "La opinió de tres experts", article publicat a La Vanguardia del 29 de gener de 2012.

pel fet que les polítiques de consolidació fiscal no incentiven el creixement, sinó que poden agreujar la recessió econòmica actual. Per tant, perquè l'efecte no sigui negatiu cal tenir molta cura en les mesures a prendre, les quals han d'acompanyar-se d'altres reformes econòmiques.

Amb tot i això, es pot dir que la política econòmica que ha fet Rajoy fins ara tampoc ha estat encertada. Varies són les crítiques que es poden fer:

- En primer lloc, l'amnistia fiscal. És una mesura talment injusta i és una desconsideració als ciutadans que paguen els impostos. A més, es va presentar com una alternativa a no pujar l'IVA, quan finalment s'ha hagut d'adoptar aquesta mesura.
- En segon lloc, l'augment de l'IRPF, contrari al programa electoral amb que va guanyar les eleccions. A més, és una mesura que desincentiva l'estalvi i el consum i frena el creixement econòmic.
- En tercer lloc, retalla la despesa social i, en canvi, realitza inversions milionàries poc productives com l'AVE a Galícia, en detriment de polítiques en R+D, d'inversions a Catalunya, motor de l'economia espanyola, i del Corredor Mediterrani, que totes elles tindrien molta més productivitat. Així mateix, hi ha actuacions alternatives com retallar en defensa o suprimir ministeris buits de competències, com educació, sanitat o cultura, doncs són competències en mans de les Comunitats Autònomes.
- En quart lloc, les previsions econòmiques fetes per Rajoy han estat reiteradament desmentides. El FMI ha pronosticant que el 2013 l'economia espanyola cauria un 1,3%, enfront del 0,5%, que el govern espanyol estima. Així mateix, les previsions de la Comissió Europea diuen que el 2013 l'economia espanyola caurà a l'1,4%, una xifra semblant a la previsió de l'FMI, i que fins al 2014 no hi haurà un cert creixement (0,8%).

Pel que fa al dèficit, els pronòstics són també negatius. Segons la Comissió Europea, l'any 2012 serà del 8% del PIB, quedant lluny de l'objectiu establert del 6,3%. Per al 2013 preveuen un dèficit del 6% i encara més alt el 2014, del 6,4%, mentre que el govern espanyol ha establert uns objectius del 4,5% i el 2,8%, respectivament.

4. Comparació amb d'altres casos de crisi en diversos països.

Referents històrics

Prenent la recessió del nostre país, fonament d'aquesta recerca, resulta prou interessant comparar-la amb d'altres casos de crisi en d'altres països, que exposarem tot seguit. Veurem que presenten certs paral·lelismes i diferències:

4.1. Cas irlandès⁸

L'anomenat Tigre Celta –sobrenom de la República d'Irlanda, en motiu del ràpid creixement econòmic que experimentà durant els anys 90 fins el 2001-2002- va experimentar un daltabaix molt fort en els seus indicadors (PIB, atur, deute, etc.) i en bona part va viure -i viu- un crac immobiliari força similar a l'espanyol. Avui dia, uns 4 anys més tard, els preus immobiliaris s'han rebaixat aproximadament unes tres cinquenes parts, i hi ha molt atur (amb l'emigració de la joventut més preparada). Tanmateix, té un deute extern enorme (llegeixi UE i FMI), que tardarà molt en ser pagat, i el qual fou provocat, en bona part, per la necessitat de salvar els bancs del país.

Avui, moltes empreses tecnològiques (moltes de titularitat estrangera) han marxat de l'illa, cercant economies més dinàmiques, cosa que ha ajudat a disminuir els ingressos públics.

Malgrat evidents paral·lelismes pel tema immobiliari, Espanya és un país molt més gran i poblat, i per tant molt més diversificat: disposa de més sectors i energies, i exporta més -no en termes relatius-. Amb tot, Espanya també és en conjunt més dependent del fons europeu.

4.2. Cas grec

Grècia és, de lluny, el país menys diversificat i potser més pobre de la zona euro (junt amb els països de recent incorporació). La crisi grega és sobretot la combinació d'uns hàbits de consum exagerats que demanen un crèdit igualment exagerat, combinat amb unes estructures polítiques, socials i econòmiques força arcaiques: Pensem que és l'únic país de la UE sense censos, ni registres de la propietat, on la major part de llocs de treball són adjudicats per familiars i on no hi ha l'Impost sobre la Renda.

⁸ Vegeu articles de Tom McDonell: “La austeridad vista desde Irlanda”, publicat a La Vanguardia el dia 1 d'abril de 2012, “Consejo irlandès a España”, publicat a La Vanguardia el 19 d'agost de 2012. També cal citar a l'article de Andy Robinson: “Dublin: pocos se fían del “bynow”, publicat a La Vanguardia el 16 de setembre de 2012.

Per últim, podríem citar els Jocs Olímpics del 2004, a Atenes, que han deixat un mar de deutes els quals han acabat d'ofegar les arques del govern, en un país de només 9 milions d'habitants com és Grècia.

4.3. Cas portuguès

Portugal, sense tenir les xifres d'endeutament tant grans com tenen Grècia i Irlanda, té un problema comú amb molts territoris i sectors espanyols, tant en termes relatius com absoluts: Hi ha una falta crònica d'augment de la productivitat gradual necessària en l'economia. A la llarga, en una economia global, comporta un diferencial de productivitat que força al dèficit comercial i per tant, al deute. Portugal porta pràcticament dues dècades on el diferencial de renda disponible no ha deixat d'augmentar, és a dir, des de que està dins de la UE, és potser un país més pobre en molts aspectes, excepte en inversió pública.

4.4. Valoració i comparació amb els “P.I.G.S.” (Portugal, Itàlia, Grècia i Espanya)⁹

Malgrat les diferents especificitats amb aquests tres països, hi ha un rerefons comú consistent en: Són (i som) economies no molt dinàmiques, no gaire exportadores (això és, dependents de moltes inversions i fons europeus) en bona part per no gaudir de masses empreses productives que investiguin i innovin molt. Són el “Cinturó de l'Olivera”, de la perifèria d'Europa, d'industrialització tardana on l'Estat del Benestar no té excessiva tradició i on moltes inversions europees no han donat els resultats esperats. Ara estan molt endeutades i viuen les inevitables retallades.

Quant a diferències entre els anomenats P.I.G.S (Portugal, Itàlia, Grècia i Espanya), cal dir que amb tot, Espanya és molt més gran (territori i població) i gaudeix de mercat, sectors i territoris diversificats -més similar al cas italià -. Precisament a Grècia, Portugal i Irlanda seria impossible que alguns territoris plantegessin una separació o secessió, com el cas de Catalunya.

Malgrat que un observador espanyol, exagerant, va dir que Espanya reuneix l'excessiva dependència del crèdit d'Itàlia, la bombolla immobiliària d'Irlanda, l'escassa competitivitat de l'economia de Portugal i el descontrol i desconfiança envers els polítics de Grècia,

⁹ Vegeu article de Andy Robinson: “Los ajustes provocant la segunda recesión europea desde 2008”, publicat a La Vanguardia el 26 d'agost de 2012.

coincidirem en dir que Espanya és massa gran dins el sistema euro com per deixar-la morir.

4.5. Cas de la crisi del sud-est asiàtic

A finals de la dècada del 90, molts països del SE asiàtic (Tailàndia, Indonèsia, Filipines, Corea del Sud, Vietnam, Taiwan, Malàisia, etc.) varen patir una petita hecatombe política que va provocar tancaments, milions d'aturats i l'enfonsament de bancs i de les monedes nacionals. En bona part, tot plegat va ser degut a una economia de fonaments febles, de resultes d'unes inversions productives massa dirigides a sectors de poc valor afegit.

4.6. Cas argentí

Coincidint cronològicament una mica amb la crisi del SE d'Àsia, Argentina va viure una crisi força similar a l'actual dels països del sud de la UE: El sistema productiu feble, unit amb polítiques econòmiques poc clares i efectives, unides a la corrupció i descontrol al sector financer (un liberalisme mal entès), provoquen l'enfonsament del sector bancari i la conseqüent alarma social (el famós *corralito*). El govern de De La Rúa i Menem cauen, milions d'argentins volen treure llurs dipòsits dels bancs i no poden. La sortida va ser que els argentins que estaven més ben preparats marxaren a l'Europa dels seus avis, mentre que aquells que es quedaren, recorregueren a xarxes socials i a la bestreta a l'hora que el FMI i BM reclamaven els pagaments pendents.

La situació a mig termini es va tranquil·litzar amb l'elecció del president Néstor Kirchner, que basava el seu programa en l'ordenament del sector financer, bancari i productiu. Una bona part dels resultats es van dirigir a pagar el monumental deute, deixar la convertibilitat amb el dòlar (una de les causes del *crash*), orientar-se cap a les exportacions i estabilitzar la moneda - a part de les retallades evidents-.

4.7. Valoració de la crisi de finals dels 90

Vistos aquests dos casos ens interessa més el cas argentí, amb clars paral·lelismes amb les economies del sud d'Europa. Resulta fàcil, però potser és veritat dir, que el que ha impossibilitat tal vegada que a Espanya passés un desastre similar, va ser que estàvem immersos dins les directrius de l'euro: Argentina no tenia unes xifres d'inflació, dèficit i tipus d'interès que sí que tenia Espanya pel fet d'estar dins la disciplina de l'Euro. Amb

tot, val a dir que algunes solucions aplicades per Néstor Kirchner si que podrien ser interessants per Espanya.

4.8. Comparació amb el Crack del 29¹⁰

Està clar que la crisi actual és bastant més que una crisi cíclica habitual, per la qual cosa, és força corrent comparar-la amb el ben conegut Crac del 1929 i posterior Depressió dels anys 30. Aquest treball en si no tracta de l'economia de les entreguerres, però així mateix, resulta interessant veure breument alguns forts paral·lelismes, malgrat que amb algunes fortes diferències:

Comencem primer parlant de les similituds. Fixem-nos, també, que cada un dels següents punts és en bona part aplicable als fets dels darrers anys:

- a) Recordem que el crack del 1929 es va donar després de pràcticament una dècada de fort creixement econòmic i de tots els indicadors (“La Prosperity” 1919-29 o “Feliços anys 20”) malgrat que en els dos darrers anys del període, hi havia ja un creixement negatiu del PIB i de la resta d’indicadors.
- b) Hi hagué un fort creixement del consum intern i també internacional, iniciat després de la introducció de grans millores tecnològiques (producció en cadena, i en general, l’assentament de la 2ª Revolució Industrial), que després possibilitaren l’aparició del consum massiu (electrodomèstics, automòbils, segones residències, oci excessiu –cinema i ràdio-) acompanyat, això si, de l’aparició del crèdit a l’abast de tothom, junt amb la irrupció de noves fórmules de màrqueting com són la venda a terminis o la propaganda moderna.
- c) Durant la darrerria dels anys 20, aparegueren nous fenòmens desconeguts, com varen ser una clara diferenciació de les rendes altes (minoritàries) respecte a les baixes rendes (majoritàries). Això, féu originar una gradual contracció del consum, i per tant, un gradual alentiment de l’economia, traduït en creixents tancaments, atur, etc, la qual cosa alimentava el famós cercle viciós d’uns treballadors que cada cop consumien menys, fet que disparava encara més els acomiadaments i l’atur.

¹⁰ Quintero et al. (2009), López-Morell (2009), i entrevista a Jeremy Rifkin: “La desigualdad social en Estados Unidos es hoy mayor que en 1945”, publicada a La Vanguardia el 16 de novembre de 1996.

d) Un sistema financer que des de 1927 iniciava una sobreespeculació –és a dir una bombolla- per dues raons:

- Les rendes cerquen la rendibilitat a la borsa, fugint de la nul·la rendibilitat de l'economia productiva, que ja vivia una clara recessió des de 1927.
- Un clar descontrol del sector, que vivia immers en una política-governamental clarament de *laissez-faire* (és a dir, liberal).

e) Un sistema bancari que havia viscut uns anys daurats pel fet d'atorgar crèdits fàcils per alimentar el consum desproporcionat, i que des de 1929 talla en sec el "líquid" circulant, la qual cosa dificulta les inversions necessàries per la recuperació.

f) Polítiques d'oferta: Resulta xocant que després del *crash*, els diversos governs apliquin polítiques d'oferta, és a dir, concentren les solucions intentant adobar suposats problemes en els béns o serveis produïts.

En general la política de rebaixar preus acompanyada de salvatges ajustos, potser sí que va produir certa animació en el consum, però a mig termini va accentuar l'atur. Aquestes polítiques d'oferta varen costar el poder al president dels EUA, Hoover, i l'últim president de la república de Weimar a Alemanya, abans de la pujada de Hitler, quan aquest país superava els 6 milions d'aturats.

g) Clima internacional complicat: Les entreguerres gaudien d'un clima internacional complicadíssim. Avui, malgrat que no se surt d'una guerra mundial, hi ha diversos focus de tensió que no deixen indiferent a ningú, com per exemple: món àrab en ebullició, tensió al voltant d'Iran, Israel i Palestina, tensió entre Japó-Xina-Corea, binomi Índia-Pakistan, Rússia i llurs veïns, les invasions d'Irak i Afganistan, etc.

Acabades les semblances, passem seguidament a exposar les diferències:

a) Estructura mundial diferent: A més, la major part del món eren colònies o països molt pobres i, per tant, amb polítiques plenament dependents d'occident. Avui dia només cal citar la potència de països com Xina, Índia, Brasil, una Rússia capitalista, Mèxic, Sud-àfrica, Corea, etc., per adonar-nos de la multiplicitat d'energies i polítiques aplicades.

b) A les entreguerres se sortia d'una guerra mundial amb uns deutes fenomenals, sobretot per Alemanya i Àustria. Amb tot, avui hi ha uns deutes enormes, on bàsicament els països

exportadors (Xina, Japó, Alemanya, Corea) fan de creditors de moltes economies massa dependents del deute (EUA, Regne Unit, UE en general, etc.).

c) Economia poc diversificada: A les entreguerres no hi havia tanta diversificació productiva com l'actual, i els individus poden ser més autònoms a l'hora de cercar alternatives: tenen molts més recursos.

d) Hi havia poc Estat de Benestar: De fet el <<Welfare State>> neix arrel de les propostes de Keynes i Roosevelt per solucionar els efectes socials perniciosos de la depressió en una societat sense molta protecció social i inversions públiques. Actualment la societat va aguantant la situació gràcies a aquestes despeses socials, que per altra part resten en perill per les retallades.

e) Sortida de la crisi proteccionista: El món occidental va recórrer, en polítiques comercials, al proteccionisme (inclús països tant liberals com els EUA, Anglaterra, França, Benelux (Bèlgica-Luxemburg), etc). Avui, aquesta tendència no es percep, ja que es considera que això faria rebaixar encara més el creixement. L' FMI, el BM i l'OCDE neixen després de 1945.

f) Sortida de la crisi d'alguns països: Alguns països varen poder sortir de la crisi recurrent al seu imperi, per tal de tenir un mercat de treball, matèries primeres, aliments o combustibles fàcils. Avui això és impensable.

g) Sistema monetari al voltant del dòlar: A diferència dels anys 30, l'hegemonia del dòlar no és tant clara (el Yuan, el Yen, l'Euro, i tantes altres monedes mostren uns esquemes divergents i sovint independents).

Considerem que malgrat les diferències dels dos moments, hi ha de soca-rel una observació que no deixa de sobtar-nos. Després d'una gran millora tecnològica que abarateix la producció i, per tant, facilita el consum i creixement econòmic, cal veure que l'automatització també té l'efecte de forçar la baixada de la necessitat de mà d'obra, cosa que provoca atur i, per tant, una disminució posterior del consum. Si ens hi fixem, l'aplicació de la producció en cadena de principis del s. XX seria l'equivalent a la introducció massiva de la informàtica i la robòtica des de 1980. Ambdós abarateixen la producció, però a la llarga forcen la retallada de plantilles, i la conseqüent rebaixa del consum i per tant més atur encara.

Aquest és, doncs, un tema central candent i sense resoldre.

Una última diferència seria que als anys 30 mai s'havia donat un fet tant inabastable i per tant no se sabia bé quina política aplicar. Avui dia, però, ja es té més bagatge i s'hauria de saber fer servir.

5. Opinió dels experts: Què en valoren els experts de la nostra crisi econòmica?

En aquest apartat exposarem què opinen diversos experts de reconegut prestigi de la crisi econòmica que està patint Espanya. Se'ls van plantejar vuit preguntes en les quals cada expert hi plasmà la seva visió econòmica de la crisi. A l'annex figuren les entrevistes fetes a cadascun.

Els experts enquestats foren 10, citats seguidament per ordre alfabètic:

- El **Doctor Oriol Amat**, Conseller de la Comissió Nacional del Mercat de Valors i catedràtic d'Economia Financera i Comptabilitat de la Universitat Pompeu Fabra¹¹.
- El **Doctor Germà Bel**, Catedràtic d'Economia Aplicada a la Universitat de Barcelona¹².
- La **Doctora Núria Bosch**, Catedràtica d'Economia Pública i investigadora de l'Institut d'Economia de Barcelona (IEB) de la Universitat de Barcelona¹³.

¹¹ Llicenciat en ADE i MBA per ESADE (1979) i posteriorment en Ciències Econòmiques per la UAB (1985); Doctor en Ciències Econòmiques per la UAB (1991). Tanmateix, participà en l'International Teachers Programme, Stockholm School of Economics (1982). Ha col·laborat i participat en nombrosos fòrums universitaris, tant a Espanya com a l'estranger. Així mateix, ha publicat diversos llibres dedicats a la comptabilitat i finances, a més d'una gran quantitat d'articles i columnes en les principals revistes i mitjans dedicats a l'economia. Actualment és membre del Consell Assessor per a la Reactivació Econòmica i el Creixement de la Generalitat de Catalunya

¹² Llicenciat i doctor en Economia per la Universitat de Barcelona; màster en economia per la Universitat de Chicago (1988). Ha rebut diversos premis, com per exemple el premi "William E. and Frederick C. Mosher Award" al millor article acadèmic de l'any 2009 de la American Society for Public Administration. És especialista en infraestructures i autor del llibre: "Espanya, capital París", que li ha donat molta notorietat. Ha sigut membre del Consell Assessor per a la Reactivació Econòmica i el Creixement de la Generalitat de Catalunya

¹³ Llicenciada i doctora en Ciències Econòmiques i Empresarials per la Universitat de Barcelona; directora de la càtedra de federalisme fiscal a l'Institut d'Economia de Barcelona. Així mateix, està especialitzada en temes d'hisenda pública i d'economia del sector públic, principalment en la vessant de la hisenda autònoma i local, temàtica de la qual té nombroses publicacions, nacionals i internacionals. Així mateix, ha estat membre, entre d'altres, de les següents comissions: la Comissió Assessora per a la Reforma de l'Autogovern de Catalunya, creada per la Generalitat de Catalunya (2004-2006); el Grup de Treball sobre Metodologia per a l'Elaboració de les Balances Fiscals de les Regions Espanyoles, creat pel Ministeri d'Economia i Hisenda

- La **Doctora Muriel Casals**, Professora del Departament d'[Economia](#) i d'Història Econòmica de la [Universitat Autònoma de Barcelona](#)¹⁴.
- El **Doctor Joan B. Casas**, Doctor en Economia Financera i Comptabilitat i Degà del Col·legi d'Economistes de Catalunya des de l'any 2008¹⁵.
- La **Doctora Marta Espasa**, Professora d'Hisenda Pública i investigadora de l'IEB (Institut d'Economia de Barcelona) de la Universitat de Barcelona¹⁶.
- El **Doctor Francesc Granell**, Catedràtic d'Organització Econòmica Internacional de la Universitat de Barcelona i Director General Honorari de la Comissió Europea¹⁷.
- El **Doctor Santiago Niño-Becerra**, Catedràtic d'Estructura Econòmica de la Facultat d'Economia a IQS (Institut Químic de Sarrià) de la Universitat Ramon Llull de Barcelona¹⁸.

l'any 2005; el Comitè d'Experts per a l'Actualització de la Balança Fiscal de Catalunya amb l'Administració Central, anomenat per la Generalitat de Catalunya el desembre del 2004, l'abril del 2008 i el març del 2012, del que també ha estat coordinadora; la Comissió d'Estudi sobre Indicadors del Tractament Fiscal de Catalunya, creat per la Generalitat de Catalunya al juliol del 2011. És col·laboradora del diari ARA.

¹⁴ Actualment, la seva ocupació és exercir de presidenta a Òmnium Cultural, des del 20 de març del 2010. Casals tracta els temes de la història del pensament econòmic, les reconversions industrials i l'economia europea. Ha fet estades en varies universitats britàniques.

¹⁵ Així mateix, és llicenciat en Ciències Econòmiques i Empresariales; diplomad en Gestió i Perfeccionament Directiu del Sector Públic (Escola d'Administració Pública de Catalunya); en Cursos sobre les Comunitats Econòmiques Europees; i en Alta Direcció Financera (Escola d'Administració d'Empreses EAE). És autor de llibres com: *Direcció i Estratègia. Notes per a una direcció empresarial de futur*; i *EURAM: centre o perifèria? Una perspectiva econòmica*. També ha publicat articles de caire empresarial i econòmic. Actualment és membre del Consell Assessor per a la Reactivació Econòmica i el Creixement de la Generalitat de Catalunya

¹⁶ Llicenciada i doctora en Ciències Econòmiques i Empresariales per la Universitat de Barcelona, i membre de l'Institut d'Economia de Barcelona. Està especialitzada en temes de la Unió Europea, balances fiscals i hisenda pública, temàtiques sobre les que té varies publicacions nacionals i internacionals. Ha format part del Comitè d'Experts per a l'Actualització de la Balança Fiscal de Catalunya amb l'Administració Central, anomenat per la Generalitat de Catalunya el desembre del 2004, l'abril del 2008 i el març del 2012; i actualment és membre del Consell Assessor per a la Reactivació Econòmica i el Creixement de la Generalitat de Catalunya. És col·laboradora habitual del diari ARA.

¹⁷ Es va llicenciar en dret i en ciències polítiques, econòmiques i comercials a la Universitat de Barcelona. Doctorat en economia amb una tesi sobre empreses multinacionals, amplià estudis a l'Institut Universitari d'Estudis Europeus de Ginebra, a la Harvard/Tufts Fletcher School of Law and Diplomacy, i a l'International Marketing Institute de Cambridge. Ha ocupat diversos càrrecs a la Generalitat de Catalunya i a organismes internacionals, com la Unió Europea.

¹⁸ Ha ocupat diversos llocs i càrrecs en empreses, fonamentalment del sector siderúrgic, fins l'any 1992. En el seu llibre *El crash del 2010* va traçar un cert paral·lelisme amb el crac del 29, vaticinant una profunda crisi i una posterior i llarga depressió que es pot prolongar fins el 2020.

- El **Doctor Juan Tugores**, Catedràtic en Economia de la Universitat de Barcelona¹⁹.
- La **Doctora Elisabet Viladecans**, Professora d'Economia Aplicada a la Universitat de Barcelona²⁰;

Havent repassat la biografia de cada expert entrevistat, passem a fer un anàlisi dels diferents punts de vista que tenen cadascun d'ells. Serà molt interessant valorar, al final, si en conjunt hi ha disparitat d'opinions, o també més individualment, tenint en compte la seva especialitat acadèmica o professional. Tot això permetrà, doncs, observar què en pensen de la situació econòmica del nostre país. Vegem-ho tot seguit.

Les preguntes plantejades foren les següents i a sota de cada enunciat hi trobem la valoració global feta a partir de les respostes de tots els experts enquestats.

1. Creu que la bombolla immobiliària ha estat una de les causes principals de la crisi? O quines altres causes pensa que l'han provocat?

Aquesta qüestió, en general, fou corroborada per la majoria d'experts. Com sabem, la "bombolla", fou iniciada als Estats Units amb la caiguda del banc "Lehman Brothers", banc que havia deixat diners per tal que la gent pogués comprar habitatges. El problema vingué després, quan tots aquests diners prestats no retornaren. Les persones que havien estat subvencionades pel banc no tingueren recursos monetaris suficients per retornar, i així doncs, aquest féu fallida. Tanmateix, el valor dels immobles caigué en picat. Les conseqüències d'aquesta fallida s'estengueren a d'altres països, d' entre els quals el nostre, Espanya.

Cal remarcar el què exposa el Dr. Tugores, que afirma que la bombolla ha estat en part una causa del sobreendeutament dels uns i dels excessius crèdits que els bancs proporcionaven; en part un efecte de la massiva arribada de finançament abundant i barat; i, sobretot, ha

¹⁹ Llicenciat en Dret i en Ciències Econòmiques per al Universitat de Barcelona, i doctor per aquesta mateixa universitat. A més, ha estat Degà de la Facultat d'Econòmiques entre 1993 i 1998; Rector de la Universitat de Barcelona (2001-2005). És especialista en Economia Internacional. Regularment publica articles a diaris com *La Vanguardia* i *Expansión*.

²⁰ Llicenciada i doctora per aquesta universitat. Així mateix, forma part de l'Institut d'Economia de Barcelona des de 1998, centre de recerca especialitzat en temes de federalisme fiscal i economia regional. La seva tasca se centra en el camp de la recerca, en l'economia regional i urbana i, més concretament, en els determinants de la localització geogràfica de l'activitat econòmica i industrial en particular. La seva recerca s'ha centrat també, recentment, en l'estudi del creixement de les ciutats i les àrees metropolitanes.

estat un “mecanisme de transmissió” de la crisi, que féu que s’assignessin els recursos de l’economia a activitats que no eren massa productives.

Per altra banda, el Dr. B. Casas ens planteja d’altres causes que al seu parer han estat les causants de la recessió. Ens presenta: la baixa productivitat del sistema econòmic, i també el fet d’haver reaccionat massa tard i malament davant la situació de crisi.

2. Per què creu que es va produir la bombolla immobiliària? El govern no va fer res per evitar-ho?.

Igualment, tots els experts enquestats coincideixen en expressar que aquesta bombolla immobiliària es va produir per un excés de liquiditat en mans dels ciutadans. Els bancs prestaven diners a un tipus d’interès molt baix, ja que tothom pensava que comprar habitatges era una gran inversió, ja que els preus pujaven contínuament.

Les Doctores Espasa i Viladecans afegeixen alguna causa addicional, i que és interessant de citar, respecte a la resta d’experts. La primera exposa que <<en l’IRPF es donà un tracte molt favorable a l’especulació immobiliària, atès que els increments de patrimoni tributaven a un tipus molt més baix que la renda del treball>>.

La segona, esmenta com a fenomen causant –entre d’altres– de la bombolla <<la política d’augment de la quantitat del sòl urbanitzable duta a terme per part dels municipis i feta, en part, per augmentar els ingressos per impostos municipals lligats a la construcció>>.

Tots convergeixen en què el govern no va fer res per evitar-ho, sinó tot el contrari. Així doncs, la Dra. Núria Bosch afirma que la <<bombolla immobiliària beneficiava a l’administració pública, ja que proporcionava ingressos fiscals als governs, mitjançant les llicències d’obres, els impostos que graven la transmissions patrimonials, etc >>.

3. Pensa que el govern del PSOE va actuar correctament a l’inici de la crisi? Què hauria d’haver fet que no va fer?

Queda clar que el govern del PSOE –amb Zapatero al capdavant– va trigar de manera excessiva a constatar la crisi que Espanya estava –i està– patint, i per tant també les tardanes mesures preses. També la majoria coincideix en dir que es va optar per una política de despesa expansiva que no va conduir a enlloc, ja que no es va gastar de manera correcta i no va ser una despesa productiva. Per tant, la única cosa que es va ocasionar és

disparar el dèficit. Tampoc es fan fer les reformes estructurals adequades (mercat de treball, sistema financer, etc.).

La única veu discordant amb la resta d'experts és la del Dr. Santiago Niño-Becerra que defensa que el govern de Zapatero va fer el que hauria fet qualsevol govern: polítiques keynesianes, que és el que fan fer governs d'altres països. Però segons el Dr. Niño-Becerra les polítiques keynesianes pertanyen a un model esgotat.

4. I el govern del PP, creu que està actuant correctament?

Els experts tampoc aproven la política econòmica que fa l'actual govern del PP. Manifesten que no té un pla econòmic ben fet, que no genera confiança, que inverteix en despeses no productives (com l'AVE a Galícia) i abandona el Corredor Mediterrani i la inversió a Catalunya, que generarien molta més productivitat. El Dr. Oriol Amat afegeix que no pren mesures de reactivació econòmica, com ara eliminar els tràmits burocràtics que fan difícil crear empreses.

També els experts denuncien que la contenció del dèficit públic el fan recaure principalment en les autonomies, la qual cosa obliga a retallar la despesa social, ja que aquesta està en mans de les Comunitats Autònomes.

5. Veu paral·lelismes entre la crisi espanyola i la d'altres països europeus com Grècia o Portugal? I el Japó des de 1993? I la depressió dels anys 30? I amb els països actuals amb creixement anual del PIB molt baix?

Segons els experts hi ha certes similituds, però també diferències rellevants. Destacaria el que diu el Dr. Casas: << Amb Grècia i Portugal ens uneix la falta de productivitat i el sobreendeutament, fet aquest que també està present al Japó, així com la crisi del sector immobiliari. El Japó, però té una economia molt exportadora i bona part del deute està en mans dels propis japonesos, el que redueix la dependència exterior, tot i que és elevada. En relació a la depressió dels anys 30, el que ens separa és la forma en què es va afrontar que va ser a partir de polítiques proteccionistes i d'equilibri pressupostari>>.

També mereix destacar el comentari que fa el Dr. Tugores. Explica que fa temps que Irving Fisher (1933) va descriure els trets comuns del sobreendeutament i dels excessos crediticis com a factors que periòdicament generen crisis financeres especialment greus

6. Quines són les mesures que, al seu entendre, hauria de prendre el govern espanyol de cara al futur? I la UE i l'Euro? Que creu que li espera a la societat espanyola i al model productiu espanyol? I a l'estructura territorial d'Espanya?

Segons els experts, el que hauria de fer el govern espanyol és: a) portar a termes les reformes estructurals adequadament: mercat de treball, pensions, administració pública, sector bancari; c) reactivar l'economia millorant-ne la productivitat.

Pel que fa a la UE, hauria de relaxar els nivells de dèficit que imposa a Espanya, doncs es comprova que una política molt restrictiva perjudica el creixement. Així mateix, el Banc Europeu hauria de comprar deute de països com Espanya i Itàlia.

En relació a l'estructura territorial espanyola, es comprova que després de més de 30 anys de democràcia no és efectiva. El càrrec per a tothom no funciona. Hi ha un excés de burocratització i duplicitats administratives.

Cal destacar el que diu la Dra. Núria Bosch, que també hi ha un objectiu recentralitzador per part del govern espanyol, que posa en pràctica amb l'excusa de tallar l'expansió de la despesa autonòmica. Finalment, afirma que el procés independentista obert a Catalunya deixa una incògnita important de com serà el futur de l'Estat espanyol.

7. Pensa que el fet que Espanya sigui un estat descentralitzat dificulta la lluita contra la crisi?

Tots els experts coincideixen en afirmar que la descentralització no dificulta en cap cas la lluita contra la crisi. Països com EUA i Alemanya, molt descentralitzats, se'n surten bé. Així mateix, a Espanya les autonomies del País Basc i Navarra, amb més autonomia financera, són les que també se'n estan surtin millor.

El problema és que a Espanya no hi ha cultura federal, descentralitzadora. Aquest és el gran problema.

8. Pensa que una Catalunya independent sortiria abans de la crisi?

Dels 10 experts enquestats, 9 afirmen sens dubte que Catalunya estaria millor si fos un estat independent. Les raons són les següents: a) Desapareixeria el seu dèficit fiscal: cada any aporta a la resta de l'Estat més de 16.000 milions d'euros (més del 8% del PIB) sense retorn, a fons perdut. Amb la independència aquests recursos es quedarien a Catalunya i, a

més, tindrien un efecte multiplicador per a l'economia catalana. b) Catalunya té un teixit empresarial fort i una estructura productiva sòlida. c) Catalunya és una economia oberta amb una capacitat exportadora forta, la qual cosa li dona competitivitat.

És evident, que a una Catalunya independent també li afectaria la crisi econòmica, perquè és una qüestió del món globalitzat en què vivim, però estaria millor i se'n sortiria abans.

6. Què en pensa la població de la nostra crisi econòmica?²¹

De la mateixa manera que és important saber què n'opinen els experts en la matèria sobre la recessió del nostre país, ho és igualment saber quina visió en té la població en general, els ciutadans.

Basant-nos en l'article dels autors Elisa Chuliá i Jacobo Muñoz Comet, publicat a la revista *Papeles de Economía Española*, N°133 (2012): "Crisis y reformas de la economía española", presentarem dades d'enquestes d'opinió que mostren com han evolucionat, durant la crisi, les percepcions de la societat espanyola sobre la situació econòmica del país.

Com ja hem dit, interessa conèixer els principals moviments d'opinió pública durant el període 2006-2012 amb el fi d'esbrinar com ha estat l'evolució de les percepcions i experiències de la societat espanyola, quin és l'estat anímic i fins a quin punt s'han polaritzat les visions i valoracions dels ciutadans espanyols.

Les dades que exposarem són basades en informació procedent del CIS (Centro de Investigaciones Sociológicas), organisme autònom dependent del Ministeri de la Presidència encarregat de fer enquestes a la societat espanyola.

A grans trets, cal afirmar que a mesura que la ciutadania ha anat prenent consciència de la gravetat de la crisi, ha empitjorat el descontentament d'aquesta amb la política i amb els que la protagonitzen. L'article del qual prenem exemple per redactar aquest apartat, divideix la valoració de la situació econòmica en <<general>> i <<personal>>, ja que a partir del gener de 2010, el CIS va afegir a la seva llista de preguntes de les enquestes "quina és la valoració de la seva situació econòmica *personal*".

²¹ Vegeu Enric Juliana: "El 12 de Mayo de Mariano Bonaparte", publicat a la Vanguardia el 12 de juliol de 2012.

La opinió sobre la situació econòmica general no depèn de la consideració de la situació econòmica personal i viceversa. El juny de 2012, una gran majoria de la gent enquestada qualificava la situació general de <<dolenta>> o <<molt dolenta>>, mentre que aquells que usaven aquests mots per designar la seva situació personal, amb prou feines superaven la quarta part de la mostra enquestada. Dita proporció, però, coincidia amb els que l'adjectivaven com a <<bona>> o <<molt bona>>. Fins l'octubre del 2011, els entrevistats que qualificaven positivament la seva situació econòmica personal –amb algun d'aquests adjectius- superaven inclús als que la consideraven <<dolenta>> o <<molt dolenta>>. No obstant això, una majoria estable la considerava <<regular>>.

N'extraïem, doncs, que l'opinió sobre la situació econòmica personal és més positiva i estable, però també roman més dividida que l'opinió sobre la situació del país en general.

A més, cal afegir que fou entre 2008 i 2009 quan la major part dels ciutadans espanyols van prendre consciència de com de greu era la crisi. Això no obstant, trobem un punt d'inflexió l'any 2011, quan després d'assolir proporcions pràcticament idèntiques a les dues respostes crítiques, la més negativa passà a ser la resposta majoritària.

Cal destacar el factor de la gran i persistent preocupació de la ciutadania per l'atur. L'atur encapçala un dels primers llocs entre les preocupacions socials en pràcticament totes les economies avançades. És més, ni tan sols en períodes de prosperitat i amb nivells relativament baixos de desocupació, els ciutadans espanyols han considerat resolt el problema de l'atur (veure gràfic 4).

Tanmateix admetent aquesta preeminència de l'atur com a principal preocupació de la societat espanyola, val a dir que entre l'any 2006 i 2012 s'advertí un canvi extraordinari (vegeu quadre 1 i gràfic 5, més endavant): l'any 2006 i els dos següents (2007 i 2008), hi havia una notable quantitat de respostes disperses. Així doncs, l'opinió pública es trobava força dividida quant a identificació de les grans dificultats a les que s'enfrontava el país.

Gràfic 4

Font: La Vanguardia

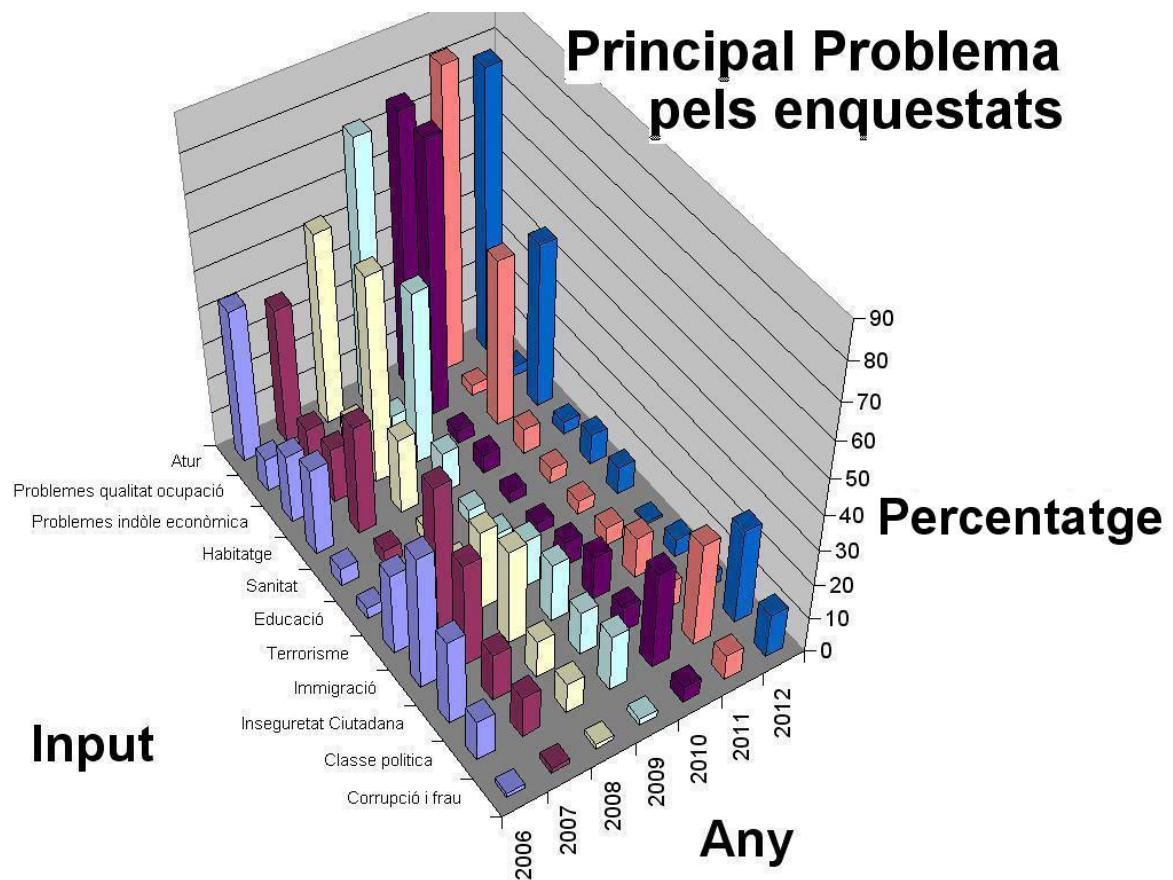
Quadre 1

Quin és, segons vostè, el principal problema que existeix actualment a Espanya? I el segon? I el tercer? (2006-2012, percentatges acumulats)

	2006 %	2007 %	2008 %	2009 %	2010 %	2011 %	2012 %	Δ 2012-2006 (increment)
L'atur	43,1	38,1	53,7	73,7	75,8	82,5	77,8	80,5
Problemes amb la qualitat de l'ocupació	9,3	12,4	8,6	5,0	3,4	3,0	2,7	-70,9
Problemes d'índole econòmica	19,3	15,4	58,1	48,3	52,9	46,9	46,3	139,9
L'habitatge	24,5	30,8	21,4	11,6	5,3	7,2	3,6	-85,3
La sanitat	5,0	4,1	4,1	3,8	3,2	4,4	8,6	72,0
L'educació	3,1	3,7	3,9	6,2	3,3	3,9	7,7	148,4
El terrorisme, ETA...	22,8	41,7	22,8	13,6	7,0	5,3	0,9	-96,1
La immigració	38,0	29,5	26,9	16,6	12,5	11,8	5,0	-86,8
La inseguretat ciutadana	24,2	13,6	10,7	12,6	7,3	7,7	3,9	-83,9
La classe política, els partits polítics/El govern, els polítics i els partits	11,6	11,5	8,6	15,9	27,7	29,3	27,2	161,3
La corrupció i el frau	1,4	1,6	1,3	1,9	4,5	6,9	12,4	785,7
Número total d'enquestats	2.479	2.490	2.474	2.475	2.488	2.462	2.482	

Font: Chuliá i Muñoz (2012).

Gràfic 5

Font: Quadre 1.

Fou a l'any 2008 quan la menció dels problemes de caire econòmic augmentà significativament. L'any 2009, l'atur i l'economia es desmarcaren clarament de la resta: tres quartes parts dels entrevistats van citar el primer com a un dels tres grans problemes d'Espanya.

Des de llavors fins el juny de 2012, aquestes proporcions han oscil·lat escassament, mentre la taxa d'atur continuava en augment. En canvi, entre 2011 i 2012 s'ha duplicat aproximadament la freqüència de les mencions a la sanitat i l'educació com a problemes del país.

La manca d'ocupació, però, representa sens dubte la manifestació crucial de la crisi. Segons els resultats del baròmetre del CIS de desembre de 2011, el 50%

dels enquestats reconegué que algun membre de la seva família havia perdut la feina. Ara bé, la intensitat de l'impacte de la desocupació depèn, en gran mesura, del capital humà dels treballadors, doncs la crisi ha afectat de manera més intensa a aquells que disposen de menys recursos educatius, elevant el llindar del nivell d'estudis que segrega entre aquells amb major i menor probabilitat de trobar o mantenir la feina. Vegem-ho al quadre del baròmetre del CIS de desembre de 2011 de més endavant (quadre 2).

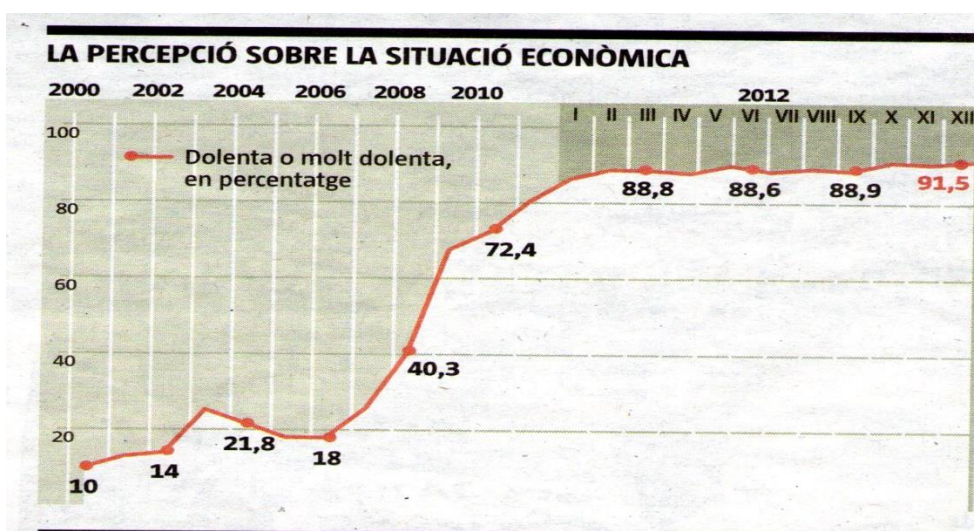
Per altra banda, la gran preocupació per l'atur es reflexa en la prioritat que els entrevistats concediren a les polítiques orientades a la creació de llocs de treball. Al desembre de 2011 assenyalaren com a primera o segona mesura entre les dues més importants per assegurar el desenvolupament econòmic d'Espanya la de promoure l'ocupació dels joves.

Així mateix, més de la meitat es declarà a favor de recolzar les empreses i els emprenedors. En canvi, les propostes de reforçament de l'Estat del benestar quedaren en segon pla.

Un altre aspecte a tractar dins de l'opinió de la població és la pèrdua de confiança en la política i en els polítics.

Es diu que durant els dos anys previs a l'inici de la crisi la situació política meresqué pitjor judici que l'econòmica. No obstant això, a partir de la primavera de 2008 es girà la truita, ja que la percepció de davallada econòmica va avançar amb més rapidesa que la de deteriorament de la situació política.

Gràfic 6

Font: La Vanguardia

Tornant ara als problemes que la ciutadania considera més rellevants, cal dir que s'aprecia un augment accelerat des de 2010 de les mencions a la classe política i els partits polítics, així com també el frau i la corrupció. Superaren, quant a preocupació, a la habitatge, qualitat de la feina...El gràfic 6 mostra la percepció dels ciutadans de la situació econòmica.

Cap a l'estiu de 2012, doncs, la preocupació de la societat es trobava molt més focalitzada en els polítics i la seva manera d'actuar. Aquesta pèrdua de credibilitat que han sofert rau en el fet que no han sabut gestionar bé la situació de crisi, més que no pas en la responsabilitat que havien d'haver tingut a l'inici d'aquesta.

La desconfiança cap a l'elit política, però, no s'acaba en l'evidència de les dificultats per part dels polítics per cercar solucions eficaces de sortida de la crisi, sinó que també es deu al qüestionament ètic de les seves conductes. Què és això? Bé, el comportament irresponsable i malbaratador de les elits polítiques i financeres ha adquirit un pes considerable en el discurs polític contra les retallades i l'augment d'impostos.

Quadre 2

En quin grau l'està afectant la crisi econòmica? (0 gens, 10 molt) (*)

(Desembre de 2011)

Mitjana (mostra)	NIVELL EDUCATIU				
	Estudis primaris	Estudis secundaris	Formació professional	Universitaris mitjos	Universitaris superiors
6,6	6,8	6,7	6,8	6,1	6,0

(*)Els resultats representen la mitja aritmètica de cada grup

Font: Chuliá i Muñoz (2012).

PART B

ANÀLISI DE LES POSSIBLES SORTIDES DE LA CRISI ACTUAL PER PART DE L'ECONOMIA I SOCIETAT ESPANYOLES

7. Sortides possibles plantejades a la crisi actual²²

Els mitjans de comunicació venen informant des de fa pocs anys d'uns símptomes ben coneguts per tothom i que, a *grosso modo*, confirmarien dues coses:

A) Que efectivament estem en un fenomen econòmic molt més greu que una crisi cíclica i que per tant la recuperació serà lenta i feixuga.

B) Que la recuperació, segons termes anglosaxons, no tindrà una gràfica amb una corba amb forma de V (millora), sinó més aviat amb forma d'L (no recuperació) i, per tant, s'anuncien uns canvis molt estructurals, de difícil digestió, i que probablement comportaran tal vegada altres canvis polítics o socials. Vegem-los.

7.1. Mesures i canvis a curt termini²³

a) Els ajustos

Com tants altres governs de la UE, sobretot de l'anomenat “Cinturó de l'Olivera” (Espanya, Itàlia i Grècia), els governs es troben, com sabem, en la disjuntiva de mantenir al màxim l'Estat de Benestar i a l'hora reduir despeses públiques per mantenir, en el futur, precisament l'esmentat estat de benestar. Les tensions socials que aquests ajustos generen continuaran per força temps, per molt que es prometi de cara al públic el contrari. Als mitjans de comunicació, la data per una suposada recuperació -que mai arriba- sempre es dibuixa per un any molt difús.

b) El “Banc Dolent”

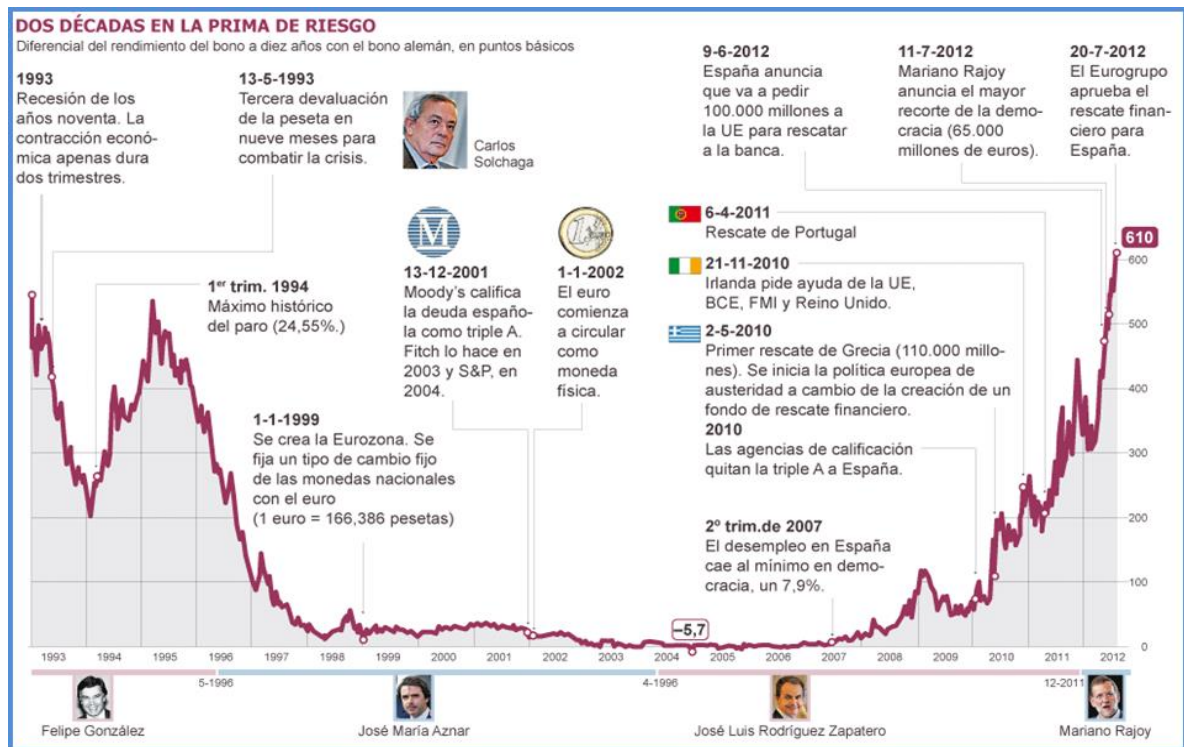
Com és sabut, un dels projectes econòmics que donarà per parlar - i imposada per les autoritats europees- serà la creació del famós “Banc Dolent”, és a dir un banc que absorbeixi bona part del descomunal estoc de habitatges de tot tipus que el mercat immobiliari espanyol és incapaç d'absorbir. En principi, el preu de l'habitatge estaria per sota dels preus passats i dintre d'uns límits, donant un termini de 15 anys. *A grosso modo* hi

²² Vegeu La Vanguardia “La cohesió social, en perill”.

²³ Diversos autors a La Vanguardia. Paul Krugman: “Si Alemanya no cedeix, l'euro es trenca” (8 de juliol de 2012); Sergio Heredia: “L'exterior, la resposta” (8 de juliol de 2012); Mario Giampetro: “Reflexions “complexes” sobre com hem de sortir de la crisi” (15 de juliol de 2012); Enric Juliana: “El by-pass de Don Quijote” (16 d'octubre de 2011); José Manuel Garayoa: “La nefasta preferència espanyola per el paro” (9 de desembre de 2012); Carles Castro: “Fosa en negre” (13 de gener de 2013); Lionel Barber: “Su “café para todos” es un compadreo insostenible” (26 d'octubre de 2012).

ha dues reflexions: En primer lloc, en època de crisi permanent és difícil imaginar que el gran públic pugui adquirir aquesta bossa. En segon lloc, la pressió de la UE podria haver comportat també la pressió dels bancs alemanys i francesos que s'han “pessigat els dits” a Espanya.

Gràfic 7

Font: La Vanguardia.

c) El deute, la prima de risc, el rescat “virtual” i els ajustos conseqüents

Sota els ajustos abans vistos, i els rescats -recalcant que les ajudes i rescats europeus només s’atorguen si es fan forts ajustos en la despesa pública- hi ha un tema candent, i és que bona part dels pressupostos públics (siguin de l’Estat o d’altres administracions) es destinen a pagar els interessos del deute públic, sobretot d’aquell que s’ha contractat als mercats estrangers. Això és preocupant, ja que aquesta proporció és creixent a cada pressupost que passa.

Com sabem tots, aquesta evolució del deute està relacionada amb l’alça de la prima de risc (veure gràfic 7), on veiem que des de fa 5 anys no ha deixat d’augmentar. Encara que últimament sembla que s’hagi canviat la tendència.

Aquí no tractarem d'analitzar aquests ajustos, però si que direm que molts analistes afirmen que per molt que es vulgui dir el contrari -Rajoy ja ha dit força cops que la intervenció “potser es farà d'aquí uns mesos”- Espanya ja ha estat intervinguda, la qual cosa explicaria els no poc fluixos ajustos en les partides pressupostàries. La raó per la qual no hi ha hagut un rescat oficial sinó més aviat “virtual” seria, tal com s'ha dit sovint, que Espanya és una peça massa important dins de l'esquema de l'Euro; Som un país perifèric dins de l'Euro tot i que només geogràficament, però no econòmicament: tenim un PIB, població, deute públic i inversions estrangeres massa importants.

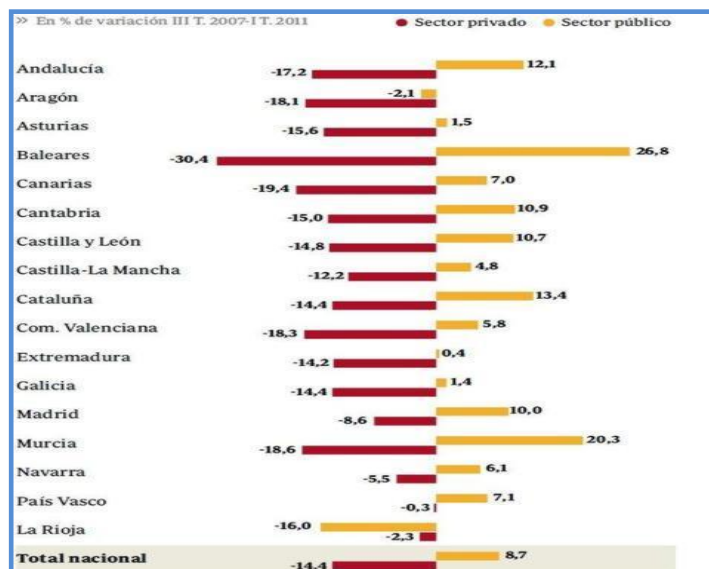
Quan s'està tancant aquest treball, arriben notícies que els mercats estan suavitzant el càstig al nostre deute i economia, i la prima de risc s'està suavitzant una mica. Sigui un canvi de dinàmica o una treva, el problema del deute continua.

d) Emigració del jovent

Els mitjans de comunicació també vénen alertant que la joventut més preparada té com a principal projecte de futur més immediat marxar a l'estranger per trobar feina o millors oportunitats.

Les xifres relatives i absolutes d'atur, així com la precarietat, no paren d'augmentar els darrers anys. Vegem-ho en aquestes dues gràfiques de *La Vanguardia* (gràfiques 8 i 9).

Gràfic 8

Font: La Vanguardia.

Gràfic 9

Font: La Vanguardia.

Demogràficament, aquest fenomen mereix dues observacions:

-Primera: A part d'aturar-se en sec l'immigració des d'Àfrica i Sud-Amèrica cap a Espanya, el treballador espanyol haurà de conformar-se amb treballs més precaris que fins ara ocupava aquella migració citada, i sempre i quan hi hagi bacants en aquest tipus de llocs de treball.

- Segona: S'ha engegat una emigració espanyola a l'estranger força diferent a la que havia emès Espanya als anys 40, 50, 60 i començament dels 70, ja que ara es tracta d'una mà d'obra molt qualificada, dirigida a uns perfils professionals ben específics, i per tant queda exclòs força percentatge de població no preparada. Caldrà valorar que molts historiadors havien dit que un dels fets de la relativa "pau social del franquisme" va ser precisament que molta població exclosa del mercat de treball va poder sortir a altres països que demanaven una no excessiva especialització laboral. Es tracta, doncs, d'una sortida que avui no existeix, amb la qual cosa el risc de tensió social podria ser més gran.

e) **Desigualtat social i altres indicadors socials**

Espanya encapçala, dins la UE, el creixement de la disparitat de rendes, a part d'altres índexs com l'atur de llarga durada o la de pobresa, amb la qual cosa la cohesió social, tan cruament aconseguida, s'està espatllant, amb els riscos que hom sospita. La pobres augmenta (veure gràfic 10). Vegem-ho tot seguit a partir de la informació aportada per Jordi Goula de la Vanguardia:

Espanya és el país de la UE-15 amb més taxa de pobresa, més desigualtat i més atur de llarga durada.

CREIXEMENT DE LA POBRESA I LA DESIGUALTAT

La cohesió social, en perill, a Espanya se situa a l'última posició en l'anàlisi dels cinc indicadors que els autors de l'informe esmentat utilitzen com a referència comparativa. Es tracta de dades de l'Eurostat de l'any 2010 per a la UE-15. La primera és la taxa de pobresa. Doncs bé, Espanya se situa al capdavant, amb el 20,7%. Molt probablement, per al 2012, Grècia pugui superar Espanya, la qual cosa no suposa cap consol, ja que la situació al nostre país ha empitjorat també en aquests dos anys.

El segon aspecte que s'analitza és la desigualtat en la societat. De nou, és Espanya, amb un multiplicador del 6,9, qui lidera el rànquing, mentre que als països on és menor són els nòrdics: Suècia (3,5) i Finlàndia (3,6).

És evident que també els mecanismes de redistribució comencen a fallar a Espanya, on la riquesa es va acumulant entre els que més tenen.

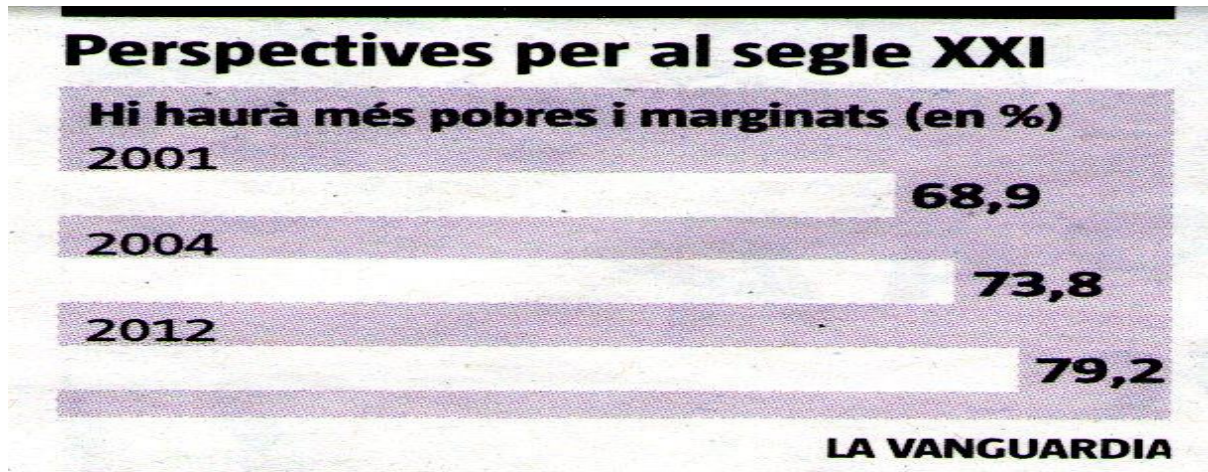
El tercer indicador és la taxa d'atur de llarga durada. En aquest apartat, Espanya més que dobla la mitjana europea (7,3% davant de 3,5%). En canvi, Àustria, amb un 1,1%, té el mercat laboral més eficient.

La taxa de fracàs escolar és el quart aspecte analitzat. Espanya, de nou, torna a gairebé doblar la taxa europea -28,4% davant el 13,9%-, encara que no estem al furgó de cua, on hi ha Portugal, amb el 28,7%. Luxemburg i Àustria, entre el 7% i el 8%, són els millors. I finalment l'esperança de vida en néixer, on som els millors d'Europa, amb 82,2 anys. Aquí les diferències són poques, ja que el país on és menor és Dinamarca, amb un 79,3%.

Sens dubte, la conclusió és decebedora. L'anàlisi de cinc dels "indicadors de Laeken" mesuren el grau de cohesió d'una societat- mostra que som molt lluny dels nostres veïns i potser el més preocupant sigui que, amb la política econòmica que seguim, estem posant

les bases d'un futur molt complicat per a les pròximes generacions. En definitiva, la cohesió social fa aigües per totes bandes: la pobresa, la desigualtat, l'educació i la dificultat de crear llocs de treball.

Gràfic 10

f) Estabilitat Social

Com a colofó de la síntesi a curt termini, recordem dues valoracions:

A) Les prestacions socials tenen un límit. Molts ajuts socials, especialment prestacions d'atur que només duren uns mesos -i no deixen de sol·licitar-se-, o jubilacions, ja molt rebaixades, estan ja al límit.

B) S'ha dit sovint que una de les explicacions de la notable cohesió social a Espanya en comparació amb altres països europeus seria la preeminència de la institució familiar, com a gran coixí o amortidor de l'exclusió social en temps de crisi. Però per altra banda, també haurem de valorar que aquesta crisi no és precisament curta ni poc estesa.

7.2. Mesures i canvis a llarg termini. Possibles escenaris de futur²⁴

En aquest apartat, a part de valorar les notícies de caire econòmic, social i polític dels darrers anys (com s'ha fet anteriorment), a més a més, es fa mà d'algunes prospectives, és a dir algunes orientacions que poden prendre alguns esdeveniments, però sempre de la mà de plomes periodístiques o d'assagistes de reconeguda imparcialitat.

En termes generals, podríem coincidir en què aquell equilibri econòmic, social i polític construït durament des de la Transició està tremolant com mai, la qual cosa coincideix força amb un canvi generacional en molts àmbits.

De fet, la crisi actual no ha fet més que accentuar uns debats existents ja fa força anys, però que ara s'han tornat ineludibles.

a) La hipotètica sortida de l'Euro o la devaluació Interna

Com ja hem dit sovint, la participació d'Espanya dins el sistema Euro és tant important (per població, PIB o territori) que aquesta hipòtesi no es pot contemplar. Si a això li sumem el fet que un país molt més petit i amb molts més problemes com Grècia no ha sortit (ni sortirà) de la moneda comuna, és de preveure que Espanya no en sortirà mai.

De fet, recordem que la permanència o no dins l'euro comporta els seus avantatges:

Permanència:

- 1) Hi ha una estabilitat monetària, de preus i fiscal enorme i inèdita en la nostra història.
- 2) Estalvia la convertibilitat a altres monedes en la frontera tant per particulars com per mercaderies.
- 3) Possibilita un mercat de 300 milions de persones per les nostres empreses.
- 4) Atrau tranquil·litat a inversors, turistes, etc

²⁴Vegeu: "Voces críticas contra el "pensamiento único" per Margarita Rivière a La Vanguardia del 6 de març de 2012; "El fin de la ambigüedad" per Jordi Amat a La Vanguardia del 7 de novembre de 2012; i "Los españoles emigran a Rusia" per Enric Juliana a La Vanguardia del 18 d gener de 2012.

5) Sense insistir gaire en els ajuts de Brussel·les, normatives, etc.

No permanència:

- 1) Es pot devaluar la moneda i per tant:
- 2) Es dispararien les exportacions i inversions.
- 3) No es dependria de polítiques d'altres països amb interessos prou diferents.
- 4) Òbviament es tindria autonomia en altres camps, com la política fiscal i de convertibilitat.

Sembla clar que les autoritats espanyoles a l'hora de fer balanç prefereixen rotundament la permanència. El primer *handicap* de la permanència per a tants països perifèrics de la UE amb problemes seria la impossibilitat de devaluar la moneda per poder exportar barat. En aquest cas, els economistes tenen una recepta: La Devaluació Interna. Sense tocar el valor de l'euro, resulta més barat reduint costos laborals i despeses socials. És, senzillament, el que estem vivint en l'actualitat.

b) Possibles canvis econòmics: Canvi en el model econòmic

Com ja sabem, el model econòmic espanyol ha quedat en entredit, no només perquè s'han aturat en sec els dos "mannàs" dels 90 i 2000 (Fons europeus i habitatges) sinó sobretot perquè la divisió internacional del treball actual qüestiona, cada cop més, a aquests països del sud d'Europa amb fort Estat de Benestar però poca capacitat exportadora i competitiva.

En principi coincideixen molts experts que Espanya ha de fer uns deures ineludibles:

- 1) **Reforma laboral** en la què es liberalitzi la contractació i es redueixin les prestacions. Molts tècnics laboralistes i polítics han advocat per uns nous Pactes de la Moncloa, aquells ja antics pactes del 1977 que varen assegurar una mínima pau social entre patronal i treballadors.

- 2) **Reforma bancària**, en la qual caldrà concentrar grups financers-bancaris (només 2 o 3 bancs?...) i evidentment reduir sucursals i oficines. No oblidem, però, que el primer objectiu seria òbviament tornar a facilitar liquiditat als inversors, empresaris i creadors de treball.
- 3) Donar **qualitat i poder de competitivitat** a sectors que pateixen cada cop més competència de països més barats: sobretot al sector turístic.
- 4) **Potenciar la R+D** (Recerca + Desenvolupament) i dibuixar sectors claus, d'alt valor afegit: motors econòmics futurs com biotecnologia, nanotecnologia, microelectrònica, materials, vehicles híbrids/elèctrics, etc.
- 5) Lligat a l'anterior, **potenciar sectors** on Espanya ja té molt potencial ara o el pot tenir de forma segura, com en les energies renovables, en la indústria farmacèutica, disseny, etc.).
- 6) **Agilitzar i simplificar administracions**, no només despeses.
- 7) **Adequar el sistema educatiu** a la nova realitat laboral descrita.
- 8) **Reformar la legislació fiscal molt laxa** (l'evasió fiscal i també l'economia submergida).
- 9) Com hem dit, **reduir taxes** com les d'atur, pobresa, disparitat de rendes escandaloses.
- 10) **Reduir també l'atur juvenil**, lligat tant a una legislació que prima l'estabilitat laboral per sobre de factors com que tothom accedeixi al mercat de treball, encara que sigui a costa de pagar sous baixos –model alemany, etc.-), com a un excessiu fracàs escolar²⁵.
- 11) **Resoldre la qüestió del deute**: és a dir el seu pagament, els seus interessos i alleugerir la prima de risc, això és, evitar el diferencial de seguretat (o risc d'impagament) amb el deute més segur (el deute alemany). Aquest diferencial es resoldria en bona part acomplint les reformes abans descrites.

c) Possibles canvis socials: Al món del treball, educatiu, habitatge, etc.²⁶

²⁵ Veure La Vanguardia: José Manuel Garayoa (9-12-2012).

²⁶ Vegeu "Se acabo el Trabajo" per Jean-Gabriel Fredet a La Vanguardia del 12 de març de 1996.

A part d'un nou marc de legislació laboral caldrà, com hem dit, adequar el sistema educatiu que no acaba de funcionar bé a la nova realitat econòmica i laboral que ja tenim aquí. Sovint hem sentit parlar de propostes com adaptar el sistema de formació professional alemany, re-potenciar l'oblidada formació professional, o la de també re-potenciar la lectura i càlcul en els estadis més primerencs. Són debats que sense dubte sempre han existit però que la situació actual ha posat en primera línia. El repte, però, no és gens fàcil.

Quant a l'evolució del mercat de treball, al marge de què s'acusa un característic mercat amb una precarietat estructural molt més elevada que l'europea, haurem de valorar que el mercat laboral d'altres països europeus més solvents també està patint des de fa una dècada una precarització constant. En aquest sentit, creiem força assenyada l'opinió de l'expert alemany Klaus Offe quan afirma que tot acceptant la inevitabilitat d'aquesta precarització, podem coincidir que els estats europeus podran assegurar un treball i sou per tothom, però quasi de supervivència pels treballadors que no s'han pogut especialitzar excessivament²⁷.

Nosaltres podríem afegir que en els països del sud d'Europa, aquest repte podria ser més difícil.

d) Possibles canvis polítics

La Constitució de 1978, aprovada als inicis de la transició, comença a ser més qüestionada per diversos sectors. Mentre que pels sectors més centralistes s'argumenta que la Constitució fou aprovada per una ampla majoria, per sectors més autonomistes es contesta que aquella Carta Magna va ser aprovada tres anys després de la mort del dictador i sense sospitar d'alguns canvis socials i econòmics enormes (aparició de l'informàtica, ingrés al Mercat Comú, fi del Teló d'Acer, etc.). Segons altres, semblaria lògic esperar un redisseny

²⁷Vegeu l'article de Klaus Offe a La Vanguardia titulat: "Podemos lograr sueldos para todos, però mínimos", publicat el 15 de maig de 2012. Aquest article recull la visió d'aquest economista alemany de línia socialdemòcrata que diu que per a les societats europees i occidentals, en general, s'han acabat ja els alts sous per a tothom: ara només es pot garantir un sou mínim per a tothom (i alguns treballadors molts especialitzats o punters sí que podran tenir sous elevats, però minories).

Això està provocat pel fet que la societat europea no tindrà mai més un creixement de l'economia (PIB) tant fort com en altres èpoques. Per tant, el pastís és més petit i el repartir-lo entre tota la població: salaris per a tothom molt més baixos... I no hi ha alternativa.. L'interessant serà veure que passarà als països del sud d'Europa, sempre un pas enrere respecte centre-Europa.

tenint en compte que més del 50% de la població del país actual ha nascut després del 1978.

D'altres canvis, sovint comentats als mitjans de comunicació, susceptibles de reformes, i que només citaríem, serien: reformulació de les Diputacions provincials (amb competències que es trepitgen sovint amb les de les autonomies), del Senat, d'alguns ministeris, duplicitat de competències, sobreesous, excés de càrrecs... etc.

Per altra banda, s'albiren dos canvis polítics:

- Coincidència amb la suposada fi del regnat de Joan Carles I i pujada al tro de Felip de Borbó

La irrupció tant forta d'aquesta crisi ha fet trontollar d'una manera important a aquesta institució que des dels inicis de la Transició havia estat en principi immaculada. Aquests moments han coincidit amb algunes sonades pífiles de la règia família, amb la qual cosa l'alarma social, quan els desnonaments i EROS són el pa de cada dia, ja és molt important.

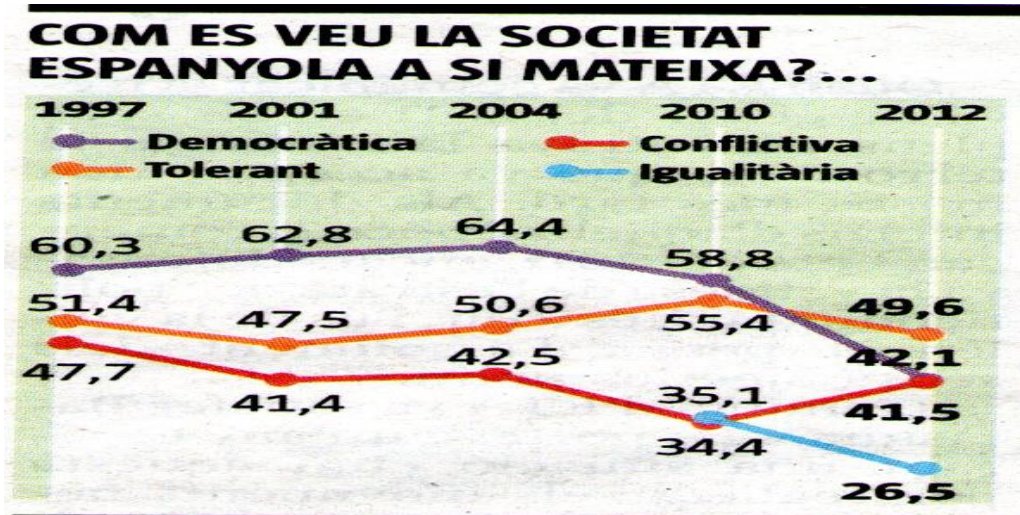
Des d'alguns àmbits comença a parlar-se d'una retirada -tàctica i pausada- de l'actual monarca, i una aparició cada vegada més important, però igualment triganera en la figura del seu fill. Per augmentar més l'especulació, alguns cercles polítics suggeririen que el nou príncep desitgés adequar la Constitució a les noves realitats socials.

- Fi de l'actual bipartidisme?

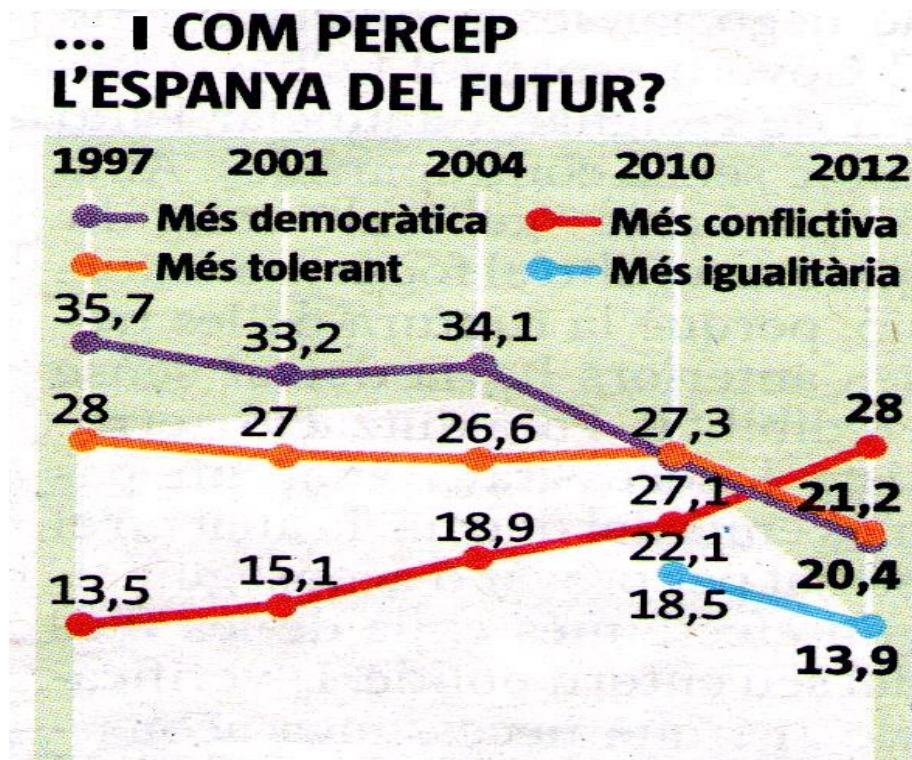
Degut a aquesta crisi que ja és més que estructural, el mapa polític en el qual dominen un gran partit de dretes i un altre d'esquerres continua encara dempeus, això sí, ja no amb la vigorositat d'altres anys. Pensem que han sorgit nous partits minoritaris, però que han esgarrapat força *share* i votants dels antics partits "alfa". Sens dubte, es compleix la frase feta "plou sobre mullat": la crisi dels partits d'esquerra des de la caiguda del mur de Berlin o l'aparició de noves generacions electorals ja havien iniciat aquestes dinàmiques. En aquest punt és interessant

també l'aportació dels gràfics 11 i 12 sobre com la societat espanyola és veu en un futur.

Gràfic 11

Gràfic 12

Font: La Vanguardia.

e) Possibles canvis territorials²⁸

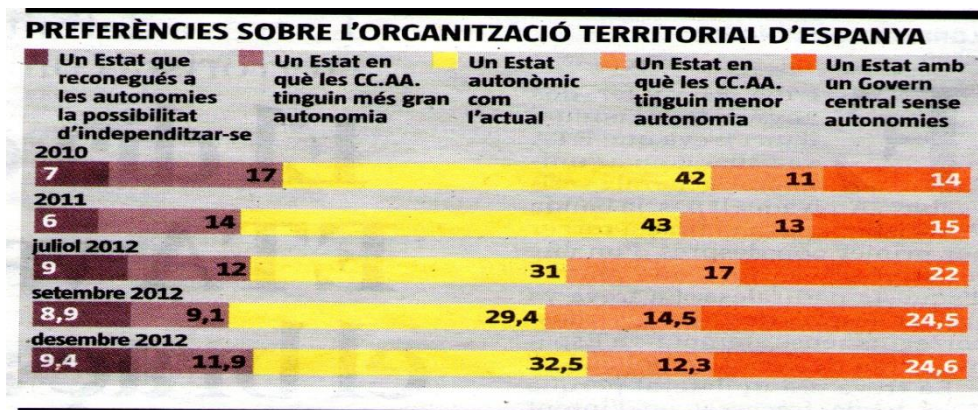
També s'albiren en el futur possibles canvis territorials:

- Fi de l'Estat de les Autonomies?

Des de molts àmbits, s'ha vingut denunciant que o bé els ajustos obligats de la situació actual han fet incidència en les partides destinades a les administracions locals, sobretot autonòmiques (mentre altres partides no s'han tocat) , o senzillament s'han aprofitat els ajustos per donar el toc de gràcia definitiu a l'estat de les autonomies des de sectors polítics ben coneguts que no creuen amb aquest disseny territorial.

Des de l'òptica de Catalunya (la comunitat autònoma que sempre ha impulsat el procés descentralitzador) s'ha vingut recordant que al principi de la transició només 2 o 3 de les actuals Comunitats n'havien volgut o necessitat (Catalunya, País Basc, Galícia o Andalusia). La política que al final es va imposar, la del "cafè per a tothom" d'alguna manera s'ha sostingut mentre la situació econòmica ho permetia, la qual cosa ara ja és veu com una aventura massa cara dins de l'opinió pública i també estrangera. Sigui com sigui, Catalunya és la que té més a perdre en aquest nou tauler d'escacs. El gràfic 13 mostra les preferències d'organització territorial dels espanyols.

Gràfic 13

Font: La Vanguardia.

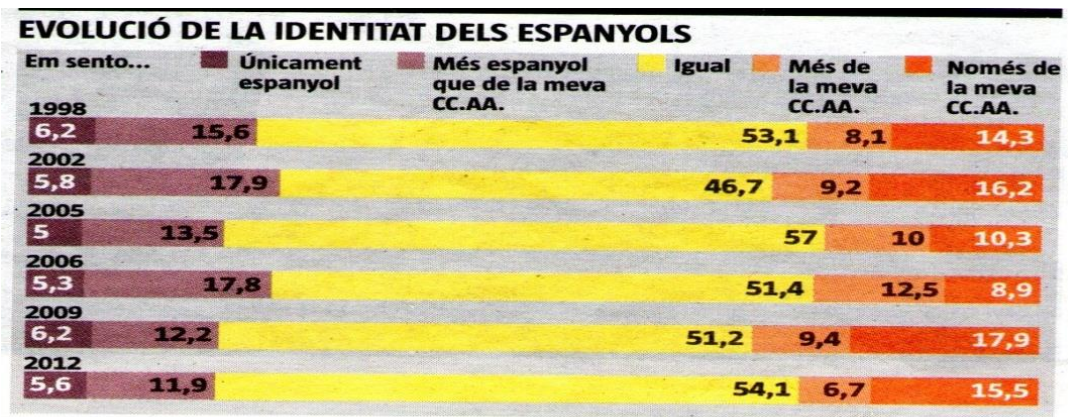
²⁸Vegeu "La involució autonòmica guanya suports a l'empara de la crisi" per Carles Castro a La Vanguardia del 20 d'agost de 2012, i article de Llätzer Moix sobre Enric Juliana: "Espanya necessita el pacte de la modèstia", publicat el 18 de març de 2012.

- El cas de l'hipotètic sobiranisme a Catalunya

No tractarem aquí d'estudiar el procés de l'augment d'aquest sentiment a Catalunya (el gràfic 14 posa en evidència el sentiment nacionalista dels espanyols). Crida l'atenció que un partit clarament catalanista, però mai majoritàriament independentista com Convergència i Unió encapçali aquest nou episodi i això es pot interpretar des de dues òptiques:

1. O realment s'ha transformat en el seu objectiu.
2. O més aviat seria una manera de pressionar a les altes instàncies (Unió Europea, o La Casa Reial) per fer notar que la pressió popular a Catalunya ara es mobilitza de forma seriosa. L'objectiu final seria que Catalunya tingués un millor tracte fiscal i també d'inversions. En tal cas, l'objectiu independentista seria més tènue.

Gràfic 14

Font: La Vanguardia.

CONCLUSIONS

En aquest apartat es contesten les dues grans preguntes inicials que aquest treball de recerca plantejava i que constituïen les hipòtesis a contrastar. Així mateix, s'estableixen les diferents conclusions que l'anàlisi ha comportat.

Respecte a la primera gran hipòtesi a contrastar era: **“El govern espanyol ha tingut i té una visió encertada o errònia de la crisi econòmica actual?”**. La resposta és negativa. El govern espanyol no ho ha fet bé, ni en l'etapa de Zapatero ni en l'actual etapa de Rajoy. Ha actuat malament, bastant sobre la marxa, tard i s'ha contradit. Aquesta afirmació ve avalada pels resultats de la política econòmica portada a terme, per la opinió dels organismes internacionals, com ara la UE i la OCDE, i per la opinió dels experts i de la pròpia població.

Les conclusions que es deriven de l'anàlisi feta per contestar a la primera hipòtesi de treball són:

- L'origen de la crisi no té lloc a Espanya, sinó als EUA al 2007, amb les hipoteques denominades *subprime*, però ràpidament s'estén a Europa i a Espanya, i provoca l'esclat de la bombolla immobiliària (preus creixent constantment per sobre del seu valor real).
- L'esclat d'aquesta bombolla immobiliària és el que origina la crisi a Espanya. Sembla que, amb tot, l'esclat hagués tingut lloc fins i tot sense la crisi econòmica internacional, ja que teníem un model econòmic basat en la construcció i no en sectors econòmics productius i competitius. Per tant, la crisi apareix quan el sector de la construcció va deixar de créixer i tots els subsectors que d'ella en depenen.
- La bombolla immobiliària es va produir per una política de diner fàcil. Els tipus d'interès eren baixos i es donaven les hipoteques fàcilment, moltes vegades sense garantia, però es creia que hi havia la garantia de l'immoble, el valor del qual s'incrementava contínuament. Això va fer incrementar la demanda d'habitatges, a més també va influir en aquest augment la immigració i la

compra d'habitatges per part del turisme. Així mateix, les mesures de liberalització del sòl dutes pel govern del PP hi van influir.

- El govern espanyol no va fer res per evitar la bombolla, ja que ell també se'n beneficiava, doncs li suposaven molts més ingressos impositius.
- Un primer error del govern de Zapatero va ser negar la crisi en el seu inici, quan tots els països ja estaven adopten mesures.
- El govern espanyol va actuar tard, però també malament. Les primeres mesures adoptades la única cosa que van fer va ser incrementar la despesa, però aquesta no era el tipus de despesa que reactivava l'economia, amb la qual cosa el que només va generar és un gran dèficit públic.
- No es van fer en el seu moment les reformes estructurals necessàries (mercat de treball, sector financer, sistema de pensions, administració pública,...), i el que s'ha fet fins ara ha estat incomplet. El govern de Rajoy segueix en la mateixa tònica. Té una política econòmica que sembla que improvisa, i això no genera confiança.
- La crisi econòmica espanyola té alguna semblança amb la d'Irlanda (bombolla immobiliària), Portugal (poca competitivitat), Itàlia (dependència del crèdit) i Grècia (descontrol i desconfiança envers els polítics). En canvi, no té semblances amb les del sud-est asiàtic, i amb el cas argentí ens diferencia que estem dins de la disciplina de l'Euro, amb unes taxes d'inflació, dèficit i tipus d'interès diferent.
- La nostra crisi té similituds amb la del Crack del 29 perquè surt del sector financer i està provocada per una sobreespeculació. No obstant, hi ha diferències com una estructura mundial molt diferent, no hi havia estat del benestar, sistema monetari al voltant del dòlar, etc.
- Pel que fa a l'opinió de la ciutadania, està molt preocupada per l'atur, que ha arribat a xifres inassolibles. També, per la situació de l'habitatge, la sanitat i l'educació. La seva percepció de la situació econòmica cada vegada és més dolenta i cada vegada es preocupa més per la classe política i la seva manera d'actuar (corrupció, frau, etc.).

Respecte a la segona hipòtesi del treball consistia en donar resposta a la següent qüestió:

Com hem de sortir de la crisi i com serà la nostra societat a partir d'ara? La resposta és que estem en un fenomen molt més greu que una crisi cíclica i, per tant, la recuperació

serà lenta i feixuga. La recuperació no tindrà una gràfica amb una corba en forma de V (millora), sinó més aviat amb forma d'L (no recuperació). Per tant, hi haurà canvis estructurals: hem de canviar de model econòmic, però això suposarà alhora canvis en la societat i, fins i tot, en el model polític i d'organització territorial d'Espanya.

Les conclusions que es deriven de l'anàlisi feta per contestar a aquesta pregunta són les següents:

- El treballador espanyol haurà de conformar-se amb treballs més precaris i de sous més baixos, com apunten economistes estrangers, siguin tant de línia liberal o de línia socialdemòcrata, com Jerome Riffkin.). I a l'hora canvi de cicle en la dinàmica migratòria: ha finalitzat la immigració, mentre molts joves ben qualificats hauran d'emigrar.
- També s'han incrementat moltíssim les desigualtats socials, si bé a Espanya la preeminència de la institució familiar fa de coixí o amortidor de l'exclusió social. Caldrà veure també quin límit té la família com a garantia de l'estabilitat social.
- Tot fa pensar que Espanya no sortirà de l'Euro, però això fa que hi hagi una devaluació interna reduint costos laborals i despeses socials.
- El model econòmic espanyol ha de canviar, i amb aquesta finalitat s'han de fer varies actuacions, que ara ja no poden esperar més: reforma laboral; reforma bancària, millorar la qualitat i la competitivitat en sectors que pateixen la competència, com ara el turístic; potenciar la R+D; potenciar sectors com els de les energies renovables, la indústria farmacèutica, microelectrònica, biologia molecular, nanotecnologia, etc.; agilitzar i simplificar administracions, adequar el sistema educatiu; reduir l'evasió fiscal i l'economia submergida; reduir les taxes d'atur, en especial l'atur juvenil, pobresa; resoldre la qüestió del deute.
- S'albiren canvis polítics, que segurament es faran coincidir a mig termini amb un canvi a la corona i amb el relleu generacional. La constitució ha quedat envellida. A l'administració pública hi ha solapaments, excés de càrrecs, sobreesous, etc. També hi pot haver el canvi en la monarquia comentat, després de varis successos que l'han desacreditada, i que pugés al tro el príncep Felip de Borbó.

- Finalment, s'albiren canvis territorials. Potser no es posarà fi a l'Estat de les autonomies, però sí que hi haurà un gran procés recentralitzador a nivell estatal, en el qual per cert Catalunya seria la que més tindria a perdre, la qual cosa empeny al sentiment sobiranista. Com acabarà el sobiranisme de Catalunya? En aquest punt s'ha de dir que tots els experts consultats, menys un, coincideixen en dir que una Catalunya independent sortiria abans de la crisi i els seus ciutadans viurien millor, ja que desapareixia la contribució fiscal que els catalans fem anualment a l'Estat espanyol a fons perdut: 16.000 milions d'euros, 8,4% del PIB català, 2.251 euros per català.

En definitiva la crisi immobiliària, vista en perspectiva tant temporal com espacial, seria potser el darrer símptoma d'un llarg canvi del capitalisme occidental, en el que :

- A) Els EUA i occident en general han viscut massa del crèdit de països amb superàvit comercial. La crisi immobiliària espanyola seria un símptoma més (l'últim) d'aquesta dinàmica de la dependència del crèdit.
- B) El món bascula definitivament cap al Pacífic: Una àrea més basada en una economia productiva i d'exportació.

Es tractaria d'una fractura que avisa d'un nou equilibri econòmic al món i on tothom ha de jugar un nou paper. La Unió Europea i l'euro perden importància relativa i, dintre la Unió Europea, els països del sud viuen uns anys traumàtics degut a una economia no tant dinàmica i amb unes orientacions confuses. A partir d'aquí tot és prospectiva.

OPINIÓ PERSONAL

Val a dir que el fet de fer aquest treball m'ha suposat una gran experiència, ja que mai havia fet un treball d'aquest caire. Ara sé com es fa una recerca més formal, informació molt benvinguda, ja que tot allò que serveixi d'experiència per emprendre el grau universitari de l'any vinent, millor. Bàsicament em vaig interessar pel tema econòmic del nostre país degut a què els temps pels que estem passant suposen una davallada del nivell de vida de les persones. Així mateix, és un tema molt recurrent als mitjans de comunicació, àmbit on em voldria dedicar en un futur, el periodisme. Al haver hagut de consultar una gran quantitat d'articles, m'ha ajudat a descobrir una mica més quina estructura té el món de la premsa escrita, així com també m'ha servit per ampliar una mica més els meus coneixements d'economia apresos durant el curs de primer de Batxillerat.

A vegades, com que es tracta d'una recerca d'àmplia envergadura, es fa un pèl difícil seleccionar aquella informació més rellevant que donarà cos al treball. Per aquesta mateixa raó, penso que s'ha d'escollir un tema que et sembli interessant per tractar, ja que el treball fa que t'hagis de dedicar durant uns mesos -inclòs l'estiu- a buscar i destriar informació relacionada al voltant del mateix, i que si a un no l'atrau, se li farà encara més feixuc.

Com ja he expressat als agraïments, el meu tutor de recerca, el Professor Enric-Pau Schlüter, m'ha ajudat moltíssim a fer més laxa la cerca d'informació, així com els seus consells, cosa que agraeixo plenament. Penso igualment que hi ha hagut molt bona comunicació entre ambdós, i ens hem entès pel què fa a l'hora d'estructurar el treball, de confeccionar-lo i enllestir-lo.

En definitiva, aquesta recerca m'ha fet entendre millor quina és la situació de crisi econòmica en la què estem immersos, quins foren els seus orígens, les actuacions dels diferents governs, i també quin és el futur que ens depara. El camí per vèncer-la no serà bufar i fer ampolles, sinó que encara requerirà uns anys més d'acció de govern. També m'he adonat que ens fan falta governs per sortir de la crisi, ben preparats i sensibles a les necessitats socials. No podem deixar caure l'Estat del benestar degut a la crisi, una conquesta social que hem de procurar mantenir. El repte està en trobar noves fórmules per mantenir-la.

BIBLIOGRAFIA

- Arellano, M. i Bentolila, S. (2009), “ La burbuja inmobiliaria: causas y responsables”, a *La Crisis de la Economía Española. Lecciones y Propuestas*, Madrid: Fedea, 2ª edició, pàgs. 28-31.
- Bentolila, S., Boldrin, Díaz-Giménez , Dolado, J. J. (2010), “Introducción”, a *La Crisis de la Economía Española. Análisis Económico de la Gran Recesión*, Madrid: Fedea, pàgs. 7-33.
- Boldrin, M. (2009), “La crisis mundial y nuestra crisis”, a *La Crisis de la Economía Española. Lecciones y Propuestas*, Madrid: Fedea, 2ª edició, pàgs. 8-12.
- Chuliá, E, i Muñoz Comet, J. (2012), “Economía, política y familia: Percepciones y opiniones de la Sociedad española ante la crisis”, *Papeles de Economía Española*, nº 133, pàgs. 189-199.
- García Montalvo, J. (2009), “Los orígenes inmobiliarios de la crisis económica”, a *La Crisis de la Economía Española. Lecciones y Propuestas*, Madrid: Fedea, 2ª edició, pàgs. 28-31.
- Hernández Andreu, J. (2011), *La salida de la crisis de 2008. Con optimismo fundado*, Madrid: Delta Publicaciones.
- López-Morell, M.A. (2009), *Crisis o depresión: ¡cuidado con los paralelismos históricos!*, Doc. de la Universidad de Murcia.
- Niño-Becerra, S. (2011), *Más allá del crash. Apuntes para una crisis*. Barcelona: Ed. Los libros de Lince, 4ª edició.
- Ortega, E. i Peñalosa, J. (2012), “Claves de la crisis económica española y retos para crecer en la UEM”, *Documentos Ocasionales*, nº 1201, Banco de España.
- Quintero, K. I., Cruzalta, S., Rebollar, E., Ramírez, E. i Godínez, Y.A. (2009), *Comparación de la recesión del 1929 con la recesión actual*, XX Congreso CUAM-ACMOR.
- Papeles de Economía Española, nº 133: *Crisis y reformas de la economía española*.
- Varoufakis, Y. (2012), *El Minotaure Global*, Madrid: Capitán Swing.
- Premsa consultada: ARA, La Vanguardia i la Vanguardia Diners.
- Pàgines web consultades: <http://ca.wikipedia.org/wiki/> ; <http://elpais.com/>
<http://www.ara.cat/> ; <http://www.eleconomista.es/> ; <http://www.lavanguardia.com/>
- Audiovisuals consultats: Diversos de TV3 (30 Minuts). A Destacar: La Crisi del Deute (2012), El Model Alemany (2012), Original de TF1 France, etc.

ANNEX

Entrevista als experts

ORIOL AMAT – (oriol.amat@upf.edu)

Conseller de la Comissió Nacional del Mercat de Valors i Catedràtic d'Economia Financera i Comptabilitat de la Universitat Pompeu Fabra.

1- Creu que la bombolla immobiliària ha estat una de les causes principals de la crisi? O quines altres causes pensa que l'han provocat?

Sí, però aquesta bombolla ha estat motivada per altres causes com el diner barat i sense límits, la mala avaluació del risc per part de les entitats de crèdit, la cobdícia...

2- Per què creu que es va produir la bombolla immobiliària? El govern no va fer res per evitar-ho?.

Als governs la bombolla els suposava molts ingressos en tributs. Per tant, ja els anava bé. En alguns casos, com el País Valencià, per exemple, va haver-hi un excés de permissivitat en la concessió de llicències de construcció.

3- Pensa que el govern del PSOE va actuar correctament a l'inici de la crisi? Què hauria d'haver fet que no va fer?

El Pla E s'hauria d'haver dedicat a promoure la competitivitat de les empreses, enlloc de destinar-se a moltes inversions (voreres, monuments...) que no han tingut cap impacte en el teixit productiu i en la competitivitat.

4- I el govern del PP, creu que està actuant correctament?

No està prenent mesures de reactivació ni mesures per a eliminar els tràmits burocràtics que fan difícil crear o desenvolupar empreses. Només retallen despesa i apugen els impostos, però la UE ja diu que això ha d'anar acompanyat de mesures de reactivació.

5- Veu paral·lelismes entre la crisi espanyola i la d'altres països europeus com Grècia o Portugal? I el Japó des de 1993? I la depressió dels anys 30? I amb els països actuals amb creixement anual del PIB molt baix?

Acompanyo un article sobre això. "Posa't les piles"

(adjuntat més endavant)

6- Quines són les mesures que, al seu entendre, hauria de prendre el govern espanyol de cara al futur? I la UE i l'Euro? Que creu que li espera a la societat espanyola i al model productiu espanyol? I a l'estructura territorial d'Espanya?

Mesures de reactivació i de simplificació burocràtica.

7- Pensa que el fet que Espanya sigui un estat descentralitzat dificulta la lluita contra la crisi?

L'important és la bona gestió, més que si està descentralitzat o no.

8- Pensa que una Catalunya independent sortiria abans de la crisi?

Acompanyo un article sobre això: "El bonsai català vol créixer"

(adjuntat més endavant)

Posa't les piles

La recessió actual no pot ser com la del Japó

Oriol Amat, catedràtic de la UPF, economista i vicepresident de l'ACCID

Japó està vivint una profunda recessió des de l'any 1990. La dècada dels 90 s'ha anomenat inclusiu la dècada perduda al Japó. Conèixer el que està succeint al país nipó té interès perquè molts analistes consideren que la crisi global actual, i especialment a l'estat espanyol, durarà molts anys com al Japó. Davant el pessimisme imperant, pot ser útil comprovar que la recessió actual no pot ser tan negativa.

A partir de 1985 l'economia japonesa va viure una exuberància immobiliària i borsària sense límits. En cinc anys, la borsa va pujar més d'un 450% i el valor dels immobles es va

multiplicar per cinc (veure figura). En aquests anys el valor immobiliari global de la zona de Tòquio superava a la del conjunt dels Estats Units. L'índex Nikkei de la Borsa de Tòquio va arribar als 37.000 punts.

Aquestes revaloracions van tenir múltiples causes i entre elles es pot destacar l'increment dels crèdits concedits pels bancs, en part a clients amb una baixa capacitat de devolució. Aquests préstecs es concedien amb uns tipus d'interès molt baixos ja que la inflació estava bastant controlada. Un altre factor causant de la bombolla va ser el superàvit comercial de Japó, que exportava molt més del que importava el que explica que la població tingués importants excedents de liquiditat que sobrepassaven les necessitats de consum i que es van destinar a invertir en immobles i accions. Els increments de preus dels immobles i de les accions van alimentar la bombolla davant les expectatives de grans guanys en poc temps. El PER (ràtio que compara la cotització d'una empresa amb el benefici per acció generat) mitjà de les accions cotitzades en la Borsa de Tòquio va arribar el valor de 80 l'any 1990, la qual cosa és un indicatiu clar d'especulació sense límits i de preus desorbitats. Per a poder avaluar la importància d'aquesta dada podem recordar que l'any 1929, abans del crack, el PER mig de la Borsa de Nova York era de 45, que també era excessiu, però molt menor que l'existent a Japó en 1990. Una altra variable a tenir en compte és la forta apreciació del ien davant les pressions d'Estats Units per aconseguir que Japó reduís el seu superàvit comercial. Es pensava que al revaluar el ien, Japó augmentaria les seves importacions i reduiria les exportacions. Entre 1985 i 1998 el tipus de canvi va passar de 238 iens per dòlar a 128 iens per dòlar. Això va provocar una caiguda dels beneficis empresarials al dificultar les exportacions japoneses i abaratir les importacions. L'any 1990 els elevats preus dels immobles i accions ja eren insostenibles i es va produir la punxada de la bombolla. A l'enfonsar-se les cotitzacions de les accions i el preu dels immobles, els bancs van començar a tenir grans increments de la morositat el que va provocar que alguns d'ells fessin fallida i que el conjunt del sistema financer comencés a reduir els crèdits a empreses i particulars. Les empreses van començar a patir les conseqüències dels increments de la morositat dels seus clients i el nombre de tancaments d'empreses va començar a créixer. La baixada dels tipus d'interès a nivells pròxims a zero no va animar l'economia ja que el mercat seguia pensant que els preus de les accions i dels immobles encara havien de baixar més. Això s'explica també perquè els baixos nivells de beneficis de les empreses japoneses fan que el PER sigui molt alt, el que és un indicatiu de que les accions estan cares. Un any després de la punxada de la bombolla, l'índex Nikkei ja havia caigut un

30%, als dos anys el descens ja era del 60%. Durant els primers anys després de l'inici del crack el Govern japonès, controlat pel partit Liberal, va prendre molt poques mesures la qual cosa no va ajudar a solucionar la situació. Les primeres actuacions contundents del govern japonès no es van produir fins a l'arribada al poder del Primer Ministre Junichiro Koizumi l'any 2001. Quan la Borsa es començava a recuperar va empalmar amb la bombolla tecnològica i el Nikkei va seguir baixant fins al 81%, però el PER seguia sent elevat (en el 2001 el PER mig de les empreses japoneses era de 61) el que indicava que les accions seguien cares. Aquest crack és dels més llargs ja que quan l'economia japonesa es començava a recuperar ha coincidit amb l'inici del crack de les *subprime*. A la fi de 2007, el PER ja havia baixat considerablement però seguia sent molt alt (28,3). Durant aquests anys l'índex Nikkei va baixar fins 8.000, però malgrat d'això, els baixos beneficis de les empreses fan que el PER segueixi sent alt i, per tant, les accions segueixen sense ser barates. Tot i això, ni en els pitjors moments de la crisi, l'atur ha superat el 6% de la població activa. La profunditat del crack de Japó i la seva llarga durada són difícilment traslladables a altres situacions i entorns geogràfics, ja que els nivells de preus arribats en 1990 a Japó en els immobles i les accions no tenen precedents en els últims cent anys.

Diferències entre la situació de Japó en 1990 i la crisi global i a l'estat espanyol de 2008-2009

	Japó 1990	Crisi global i a l'estat espanyol 2008-2009
Temps transcorregut entre l'inici del crack i l'actuació contundent dels governs	11 anys	Menys d'un any
PER mig de la borsa en el moment de punxar la bombolla	80	18 (a 31-12-2007)
PER mig de la borsa un any després de la punxada de la bombolla	72	7,5 (a 31-12-2008)
Rendibilitat mitja per dividend en el moment de la punxada de la bombolla	1%	2,5%
Rendibilitat mitja per dividend un any després de la punxada de la bombolla	0,6%	5%
Revalorització aproximada de la borsa en els cinc anteriors a la punxada de la bombolla	450%	90%
Revalorització aproximada dels immobles en els cinc anys anteriors a la punxada	500%	95%

La Vanguardia (16-10-2012)

El bonsai català vol créixer

Catalunya podria millorar molt els seus comptes, serveis públics i infraestructures

Oriol Amat

El nou escenari català està generant interrogants econòmics en temes com el dèficit fiscal, la renda, el deute o les pensions.

Comencem pel dèficit fiscal. Vegem algunes dades. Catalunya representa el 16% de la població espanyola, el 20% del PIB i el 21% dels tributs, però només rep el 14% de la despesa pública i el 8% de les inversions reals del Ministeri de Foment. Això explica el dèficit anual de 16.000 milions d'euros, per la diferència entre els impostos que l'Estat recapta a Catalunya i la part que retorna en despesa i inversions públiques. És un dèficit que representa el 9% del PIB i condiona negativament la qualitat de vida i les possibilitats de creixement. Tot i que és lògic que les regions més riques contribueixin a pal·liar els desequilibris territorials, no és just que, una vegada s'efectuen aquestes compensacions, Catalunya es quedi amb menys renda per càpita disponible que moltes regions que reben aquestes compensacions. Aquest problema s'hauria resolt si el Constitucional no hagués retallat l'Estatut.

Un aspecte que preocupa és si Catalunya s'empobrirà. Diuen que fora d'Espanya perdrà economies d'escala. Segons el World Economic Forum, dels 20 estats més competitius del món, vuit són més petits que Catalunya. Dinamarca és el número 1 i té 5,5 milions d'habitants. Espanya és el número 50.

Tanmateix, la mida no és el més rellevant. El que sí que compta és la gestió de cada país i si s'està o no per la tasca de potenciar el desenvolupament. Portar abans l'AVE a zones despoblades en lloc de fer-ho cap a Europa o inversions pendents com les connexions amb els ports de Barcelona i Tarragona o el corredor mediterrani són mostres clares que les prioritats de l'Estat es troben en altres parts. Prioritzar infraestructures faraòniques de baix

ús minva el benestar de la població, redueix la competitivitat, impedeix les economies d'escala i empobreix Espanya. Catalunya és com un bonsai al qual tallen contínuament les branques que li permetrien desenvolupar-se.

Per sort, l'economia catalana està molt diversificada i exporta més del 52% del que produeix. Estudis seriosos com el de Bosch i Espasa quantifiquen tots els ingressos i les despeses d'un Estat català a Europa i conclouen que el PIB i la renda per càpita creixerien molt i passarien del 9% al 20%, més que la mitjana de la UE, com Suècia i Dinamarca. També quantifiquen el deute públic que assumiria Catalunya en un 80% del PIB, que és molt menys que la majoria d'estats de la UE. Un altre tema és el de la Unió Europea. Davant l'escenari sobiranista, l'Estat podia oferir alguna alternativa però, de moment, ha optat per fer el desentès i pel discurs de la por augurant la sortida de la UE. No és un escenari realista que la UE expulsi Catalunya si tenim en compte que és contribuent net i una de les nacions més europeistes.

I si hi ha un altre boicot? De boicots n'hi ha hagut sempre. Recordo pintades de fa més de quaranta anys de "No compreu productes catalans". A més, Catalunya ja ven menys a la resta d'Espanya que a la resta del món. Diverses multinacionals ja han dit que elles no se'n van passi el que passi. L'estudi de Cuadras i Guinjoan conclou que un altre boicot podria reduir el PIB com a màxim un 4%, que és molt menys del que es guanya si s'elimina el dèficit fiscal del 9%. Una enquesta de la Cecot mostra que el 66% dels empresaris no té por d'un possible boicot. Les empreses que creguin que això els pot afectar negativament és important que posin en marxa estratègies per minimitzar els efectes negatius. També hi ha empreses catalanes que poden beneficiar-se de boicots en sentit contrari per part de catalans. Esperem que tot això no passi.

I les pensions? A Espanya, les pensions dels jubilats es financen amb les cotitzacions dels que treballen. El fons de reserva de la Seguretat Social per a les pensions ascendeix a 67.000 milions, per la qual cosa només cobreix el 57% de les pensions del 2013. La clau és que no es redueixin les cotitzacions. I fins ara, la majoria dels anys Catalunya ha tingut superàvit ja que aporta a la Seguretat Social més del que rep en prestacions, mentre que Espanya té dèficit, i molt més sense Catalunya.

Resumint: si aconseguim un Estat que no la tracti com un bonsai, Catalunya podria millorar molt els seus comptes, els serveis públics i les infraestructures. En aquest escenari, no seria Catalunya qui tindria problemes de viabilitat.

GERMÀ BEL - (gbel@ub.edu)

Catedràtic d'Economia Aplicada a la Universitat de Barcelona.

1. Creu que la bombolla immobiliària ha estat una de les causes principals de la crisi? O quines altres causes pensa que l'han provocat?

La bombolla immobiliària ha estat causada per l'excés de finançament ràpid i barat (tipus d'interès baix). Aquest també ha causat un gran desequilibri comercial amb l'exterior. Aquests desequilibris, amb l'endeutament privat que han comportat, han estat els principals factors de la crisi a l'economia espanyola i catalana.

2. Per què creu que es va produir la bombolla immobiliària? El govern no va fer res per evitar-ho?

Per l'excés de finançament ràpid i barat (tipus d'interès baix). Els governs no es van atrevir a posar mesures per combatre la bombolla perquè no és fàcil, i també perquè podrien comportar pèrdua de suport dels propietaris de habitatges (ben be el 90% de les famílies espanyoles) que veien com pujaven els preus del seus habitatges en propietat.

3. Pensa que el govern del PSOE va actuar correctament a l'inici de la crisi? Què hauria d'haver fet que no va fer?

No. Crec que van pensar que amb l'augment de deute públic podrien mantenir l'economia espanyola funcionant fins que es superés la crisi mundial, sense adonar-se que era una crisi de deute, i que l'economia espanyola tenia grans desequilibris propis. I no van promoure reformes estructurals per millorar la productivitat de l'economia.

4. I el govern del PP, creu que està actuant correctament?

Ha estat més estricte amb la reducció del dèficit, i ha fet alguna reforma que era necessària com la laboral (tot i que no massa ben feta), però ha estat molt inactiu en molts àmbits que necessiten ser reformats.

5. Veu paral·lelismes entre la crisi espanyola i la d'altres països europeus com Grècia o Portugal? I el Japó des de 1993? I la depressió dels anys 30? I amb els països actuals amb creixement anual del PIB molt baix?

Hi ha paral·lelismes (crisi de deute privat i públic) amb Grècia i Portugal, però cal assenyalar que els fonaments de l'economia espanyola i la seva productivitat són més grans. En el cas de Japó, hi ha una diferència fonamental: el deute de Japó és intern, mentre que a Espanya hi ha molt deute extern. No sóc un expert en la crisi dels 1930s, per tant, no puc contestar aquesta qüestió.

6. Quines són les mesures que, al seu entendre, hauria de prendre el govern espanyol de cara al futur? I la UE i l'Euro? Que creu que li espera a la societat espanyola i al model productiu espanyol? I a l'estructura territorial d'Espanya?

La pregunta és molt àmplia, i requeriria tot un programa de govern no només per Espanya, sinó també per la UE. No tinc resposta per tanta qüestió. Però l'article que adjunto pot servir per veure el que penso al respecte ("Austeritat i prima de risc").

(adjuntat més endavant)

7. Pensa que el fet que Espanya sigui un estat descentralitzat dificulta la lluita contra la crisi?

No: els grans països que han adoptat polítiques –tot i que diferents– més decidides respecte a la crisi han estat EEUU i Alemanya, dos països descentralitzats.

8. Pensa que una Catalunya independent sortiria abans de la crisi?

Sí a mig termini. Ara bé, no podem saber molt bé com seria el període de transició a un nou Estat, pel que aquesta qüestió té inevitablement un cert grau d'incertesa. Crec, tanmateix, que a mig i llarg termini Catalunya estaria millor des del punt de vista econòmic.

La Vanguardia (31/07/2012)

Austeritat i prima de risc

Germà Bel

Molta sorpresa ha produït l'aparent paradoxa que la prima de risc d'Espanya hagi escalat a cims rècord després que el govern central hagi impulsat l'últim paquet de mesures pressupostàries. Bé podria passar que els finançadors exteriors hagin conclòs ja que Espanya no podrà fer front per si sola al deute, públic i privat, i per això només anuncis de suport exterior relaxen la pressió. Però hem de concedir algun marge a la possibilitat que es percebi que, tot i prendre mesures de caràcter pressupostari, segueix molt buida l'alforja de reformes per augmentar el potencial de creixement de l'economia, mitjançant l'augment de la productivitat amb mesures que flexibilitzin estructures econòmiques i mercats.

Resulta una mica buit l'argument que després de fer 'tot el que ens demanen' les cosesempitjoren, en lloc de millorar. Falla la premissa: Fem poc cas de les recomanacions que ens arriben. Entre elles, el millor conjunt de recomanacions de política econòmica és *Avaluació del programa nacional de reforma i del programa d'estabilitat d'Espanya per al 2012*, document de la Comissió Europea fet públic el 30 de maig (http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/nd/swd2012_spain_es.pdf).

Una simple lectura en diagonal mostra que les mesures pressupostàries i impositives formen un sol dels àmbits en què es recomanen reformes. I a més d'aquest, s'estableixen quatre àmbits d'actuació ben definits i concrets: Sector financer; Polítiques de mercat de treball, polítiques d'educació i polítiques socials; Mesures estructurals per promoure el creixement i la competitivitat; i Modernització de l'administració pública.

Lo dit: l'àmbit dels pressupostos i dels impostos és un i només un. Aquí es troba la substància que defuig la contraposició sistemàtica entre política d'austeritat pressupostària i política de creixement, com si una política de creixement només fóra possible mitjançant el contrari de l'austeritat. Aquesta és només una condició necessària (el que no és poc) per al creixement en els països amb un deute molt alt i una productivitat baixa... a menys que trobin algú que els financi els deutes, o que procedeixin a suspendre pagaments (encara que això últim té uns aspectes dinàmics una mica endimoniats).

No és possible en aquesta columna detallar degudament totes les reformes generals i mesures concretes que recomana la Comissió. En transcriu algunes: regulació independent de sectors regulats (el contrari del que fa, vaja), abolició de les regulacions restrictives de certes professions, reforma de professions com notaris, registradors de la propietat i secretaris judicials, supressió de barreres d'entrada a professions liberals, reforma del model aeroportuari, fi de les inversions en infraestructures del tipus AVE i prioritzar connexions transfrontereres i integració entre ports i ferrocarrils .. i moltes coses més. És clar que tot això posaria del revés tants i tants interessos creats. És aquest el problema?

NÚRIA BOSCH - (nbosch@ub.edu)

Catedràtica d'Economia Pública i investigadora de l'Institut d'Economia de Barcelona (IEB) de la Universitat de Barcelona

1- Creu que la bombolla immobiliària ha estat una de les causes principals de la crisi? O quines altres causes pensa que l'han provocat?

Sí, la bombolla immobiliària va ser la causa principal de la crisi. Espanya havia basat el creixement econòmic en el sector de la construcció, i al caure aquest sector es va desencadenar la crisi.

Les possibles altres causes deriven d'aquesta. Espanya no tenia un model productiu adequat, al que s'ha d'afegir una baixa productivitat i competitivitat.

2- Per què creu que es va produir la bombolla immobiliària? El govern no va fer res per evitar-ho?.

La bombolla es va produir perquè es podia obtenir diners d'una manera fàcil. Els bancs prestaven diners a uns tipus molt baixos i a persones moltes vegades poc solvents, però això els era igual ja que pensaven que si les persones no tornaven el crèdit es quedarien amb l'habitatge, que anava contínuament augmentat de valor.

El govern no va fer res per evitar-ho, al contrari, va fomentar aquesta situació mitjançant la política fiscal (deduccions per compra d'habitatge a l'IRPF) i la política de liberalització del sòl. A més, aquesta bombolla immobiliària beneficiava a l'administració pública, ja que proporcionava ingressos fiscals als governs, mitjançant les llicències d'obres, els impostos que graven la transmissions patrimonials, etc.

3- Pensa que el govern del PSOE va actuar correctament a l'inici de la crisi? Què hauria d'haver fet que no va fer?

El principal error del govern del PSOE va ser negar que hi hagués crisi, quan les símptomes de la mateixa eren ja evidents. És va reconèixer massa tard. Per altra banda, inicialment es va optar per una política de despesa pública expansiva (una política keynesiana), però dedicant les recursos a despeses molt poc productives, que van disparar el dèficit i no van incentivar l'economia. Així mateix, hauria d'haver començat

a fer reformes estructurals importants (sistema financer, mercat de treball, sistema de pensions, administració pública...). El poc que va fer ho va fer malament.

4- I el govern del PP, creu que està actuant correctament?

El govern del PP segueix amb la mateixa tònica que el del PSOE. No fa res del que va prometre fer en la campanya electoral i del que deia en el programa electoral. Diu que no aplicarà certes mesures, com ara apujar l'IVA, i cap de poc temps o acaba fent. Sembla que no tingui un programa econòmic clar, la qual cosa genera desconfiança.

Fa recaure tot el pes de l'ajust econòmic en les autonomies, el que obliga a reduir la despesa social, quan el govern central no ha reduït les despeses de defensa o segueix gastant molts diners amb infraestructures molt cares i poc productives, com l'AVE.

5- Veu paral·lelismes entre la crisi espanyola i la d'altres països europeus com Grècia o Portugal? I el Japó des de 1993? I la depressió dels anys 30? I amb els països actuals amb creixement anual del PIB molt baix?

Grècia i Portugal tenen en comú amb Espanya el sobreendeutament i la baixa productivitat, encara que aquesta encara està pitjor en aquests altres països. Pel que fa al Japó, el seu deute és més aviat intern, mentre que a Espanya hi ha molt deute extern. En relació a la crisi dels anys 30, no sóc una experta en el tema, però es pot dir que l'origen està en els dos casos en el sector financer.

6- Quines són les mesures que, al seu entendre, hauria de prendre el govern espanyol de cara al futur? I la UE i l'Euro? Que creu que li espera a la societat espanyola i al model productiu espanyol? I a l'estructura territorial d'Espanya?

El govern espanyol hauria de fer cas als organismes internacionals i portar a terme ràpidament les reformes estructurals necessàries. A més de fer polítiques de reactivació de l'economia i foment de la productivitat.

La UE hauria de fer polítiques menys restrictives, pensant en països com Espanya on hi ha taxes de creixement negatiu. Per tant, s'hauria de relaxar l'objectiu de dèficit establert a Espanya.

Pel que fa a l'organització territorial, és qüestionable l'estat de les autonomies per part del govern central. És cert que el cafè per tothom no ha funcionat, però també és cert que

el govern espanyol actual té objectius recentralitzadors, que amb l'excusa de la crisi i de frenar l'expansió de la despesa autonòmica posa en pràctica, S'ha de veure com acaba el procés secessionista endegat a Catalunya.

7- Pensa que el fet que Espanya sigui un estat descentralitzat dificulta la lluita contra la crisi?

La teoria econòmica demostra que la descentralització és més eficient que la centralització. Però, a la vegada l'experiència pràctica ens diu que els països descentralitzats no són menys eficient, sinó tot el contrari, i que inclús poden tenir un millor creixement.

A Espanya el govern central voldria fer creure que la descentralització és dolenta perquè no hi creu i per justificar la seva política recentralitzadora.

8- Pensa que una Catalunya independent sortiria abans de la crisi?

Sí, sense cap dubte. Tindríem encara problemes, perquè la crisi és global, però estariem millor i en sortiríem abans.

Actualment, aportem cada any més de 16.000 milions d'euros, la qual cosa representa el 8,4% del PIB català, a Espanya a fons perdut. Amb la independència això no tindria lloc. Aquests recursos es quedarien a Catalunya, i l'impacte seria superior a aquesta quantia, ja que el major consum o inversió que generarien tindria un impacte multiplicador i positiu sobre l'economia catalana.

Per altra banda, Catalunya és un país amb un teixit industrial fort i molt exportadora, la comunitat autònoma més exportadora de l'Estat espanyol.

MURIEL CASALS - (muriel.casals@uab.cat)

Professora del Departament d'Economia i d'Història Econòmica de la Universitat Autònoma de Barcelona

1- Creu que la bombolla immobiliària ha estat una de les causes principals de la crisi? O quines altres causes pensa que l'han provocat?

Si. Crec que l'augment exagerat i durant molt temps del preu dels habitatges va fer que moltes persones destinessin els estalvis a la compra de "totxo". Alhora les institucions financeres van facilitar crèdit per la compra de manera exagerada, també.

2- Per què creu que es va produir la bombolla immobiliària? El govern no va fer res per evitar-ho?.

Van baixar els interessos seguint la pauta europea. Això va fer que endeutar-se per comprar un pis era barat i atractiu. El govern veia que la construcció era un bon negoci per tothom, o quasi: empreses constructores, bancs i caixes que cobraven de les hipoteques; es va estimular l'ús del treball barat dels immigrants.

3- Pensa que el govern del PSOE va actuar correctament a l'inici de la crisi? Què hauria d'haver fet que no va fer?

El govern del PSOE nova actuar correctament; però a molts ajuntaments la situació els anava molt bé. Massa bé. Cobraven de les llicències d'obres .

La funció d'un govern consisteix en posar el fre quan el creixement és desordenat, una actitud poc simpàtica però era necessària.

4- I el govern del PP, creu que està actuant correctament?

Tampoc. Ara sembla que el govern fel PP no sap què vol fer o què pot fer. Els governs estan massa lligats a certs negocis: construcció i bancari especialment.

5- Veu paral·lelismes entre la crisi espanyola i la d'altres països europeus com Grècia o Portugal? I el Japó des de 1993? I la depressió dels anys 30? I amb els països actuals amb creixement anual del PIB molt baix?

El paral·lelisme amb els altres països del Sud d'Europa prové d'un comportament de "nou ric". Ciutadans i administració van gastar més del compte en despeses poc productives. Construir teatres i poliesportius crea ocupació però després cal mantenir unes instal·lacions que en molts casos són excessives.

Al Japó als anys 1990s hi va haver un problema de recessió lligat al sistema de crèdit; ara aquí també tenim aquest problema.

La depressió dels 1930s? Doncs en alguns aspectes el que passa s'hi assembla, de tota manera vam aprendre la lliçó i ara els governs tenen més marge d'actuació. Sobretot, ara funciona la protecció als aturats; cal esperar que segueixi.

6- Quines són les mesures que, al seu entendre, hauria de prendre el govern espanyol de cara al futur? I la UE i l'Euro? Que creu que li espera a la societat espanyola i al model productiu espanyol? I a l'estructura territorial d'Espanya?

El govern espanyol hauria de deixar actuar sense traves burocràtiques aquelles parts de l'economia que funcionen: les empreses que aconsegueixen vendre i molt especialment les que exporten. Donar-los facilitats de crèdit.

L'euro és una protecció; imposa disciplina que pot fer patir però que és necessària.

L'estructura territorial espanyola és equivocada. Es van crear les administracions autonòmiques per "calmar" la reivindicació catalana i basca. No ho han aconseguit i ara hi ha un sistema de múltiples nivells amb un excés de càrrecs que encareix el funcionament.

7- Pensa que el fet que Espanya sigui un estat descentralitzat dificulta la lluita contra la crisi?

El problema és que la “descentralització” espanyola ha estat mal feta. S’han multiplicat les exigències i no les responsabilitats: AVE a totes les capitals de província! En principi la descentralització és una cosa positiva, per sortir de la crisi convé que la gestió dels recursos sigui propera als ciutadans. Tant per demanar sacrificis com per oferir estímuls.

8- Pensa que una Catalunya independent sortiria abans de la crisi?

Ben segur. La primera cosa és que no hi hauria l’enorme quantitat de diners que marxen i no retornen, el dèficit fiscal amb Espanya drena una part exagerada dels impostos. És difícil d’imaginar que algú pugui gestionar els diners que son el resultat de l’esforç productiu dels catalans de manera pitjor del que ho està fent l’estat espanyol. Si la Generalitat recapta i gestiona els nostres impostos tindrem cura de controlar de que ho faci en favor dels interessos de l’economia i la societat catalanes.

JOAN B. CASAS – (jbcasas@faura-casas.com)

Doctor en Economia Financera i Comptabilitat i Degà del Col·legi d'Economistes de Catalunya des de l'any 2008.

1- Creu que la bombolla immobiliària ha estat una de les causes principals de la crisi? O quines altres causes pensa que l'han provocat?

La bombolla immobiliària ha estat a l'estat espanyol un element determinant de la crisi, motiu pel qual és aquí més severa que a d'altres països. Altres causes han estat la baixa productivitat del sistema econòmic i haver reaccionat molt tard i malament a la crisi.

2- Per què creu que es va produir la bombolla immobiliària? El govern no va fer res per evitar-ho?

La bombolla es va produir per un conjunt de fets, el més important dels quals va ser l'abundància de finançament i la reducció dels tipus d'interès. El govern havia d'haver controlat l'endeutament global del sistema: famílies, sector públic, sector privat (en especial els bancs).

3- Pensa que el govern del PSOE va actuar correctament a l'inici de la crisi? Què hauria d'haver fet que no va fer?

No va actuar correctament, ja que en lloc d'atacar l'arrel de la crisi (bombolla immobiliària i sobreendeutament) va malbaratar el superàvit públic, va generar dèficit amb inversions no productives i va retardar les mesures estructurals imprescindibles quan la resta de països actuaven decididament.

4- I el govern del PP, creu que està actuant correctament?

De moment el govern del PP està centrant els ajustos als gestors del serveis més importants : sanitat, educació que corresponen a les autonomies. Les inversions que planifica continuen sense ser les més eficients possibles. El cas del corredor mediterrani és el cas més evident d'aquesta política.

5- Veu paral·lelismes entre la crisi espanyola i la d'altres països europeus com Grècia o Portugal? I el Japó des de 1993? I la depressió dels anys 30? I amb els països actuals amb creixement anual del PIB molt baix?

Amb Grècia i Portugal ens uneix la falta de productivitat i el sobreendeutament, fet també present al Japó, així com la crisi del sector immobiliari. El Japó, però, té una economia molt exportadora i bona part del deute està a mans del propis japonesos, el que redueix la dependència exterior, tot i que és elevada. En relació a la depressió dels anys 30, destacadament als Estats Units, essencialment el que ens separa és la forma en què es va afrontar, que va ser a partir de polítiques proteccionistes i d'equilibri pressupostari. La diferència entre països ve pel nivell d'endeutament i de dependència del finançament exterior i de la productivitat que durant anys va generar un dèficit comercial dels més elevats del món.

6- Quines són les mesures que, al seu entendre, hauria de prendre el govern espanyol de cara al futur? I la UE i l'Euro? Que creu que li espera a la societat espanyola i al model productiu espanyol? I a l'estructura territorial d'Espanya?

Les mesures són un pla de reformes que cal afrontar més decididament: bancària, energètica, del sector públic i fiscal... De tota manera, difícilment ens en sortirem sense que Europa no avanci cap a una integració més elevada: bancària i fiscal essencialment. Perquè això sigui així cal que l'estat espanyol generi confiança en relació a la seva capacitat per gestionar els pressupostos públics amb criteris d'eficiència, sinó és difícil que la resta de països europeus més equilibrats (Alemanya, Holanda, Àustria...) es comprometin a compartir el risc i el deute amb l'estat espanyol, és a dir a crear una Europa més integrada.

7- Pensa que el fet que Espanya sigui un estat descentralitzat dificulta la lluita contra la crisi?

L'estat descentralitzat no dificulta la sortida de la crisi. Estats d'Europa molt descentralitzats tenen una situació envejable. La descentralització d'Espanya és molt parcial: els ens descentralitzats gestionen molta despesa però no els ingressos corresponents. Aquesta disfunció sí que pot dificultar la sortida de la crisi.

8- Pensa que una Catalunya independent sortiria abans de la crisi?

Amb les dades actuals, una Catalunya independent disposaria de molts més recursos i possibilitats de sortir de la crisi. La gestió dels propis recursos com al País Basc o a Navarra els ha permès tenir una situació econòmica molt més bona que la resta.

MARTA ESPASA- (mespasa@ub.edu)

Professora d'Hisenda Pública i investigadora de l' IEB (Institut d'Economia de Barcelona) de la Universitat de Barcelona.

1- Creu que la bombolla immobiliària ha estat una de les causes principals de la crisi? O quines altres causes pensa que l'han provocat?

La crisi econòmica en la que estem immersos respon a una crisi internacional que va començar en el món de les finances als EEUU i que es va traslladar arreu el món. A Espanya la crisi s'ha agreujat per la bombolla immobiliària que va fer que el país creixés molt i durant molt de temps però que quan ha explotat, la crisi s'ha fet més intensa i persistent. Aquest creixement degut a l'activitat constructora va fer que no es fessin les reformes necessàries i que no s'invertís en augments de la productivitat.

2- Per què creu que es va produir la bombolla immobiliària? El govern no va fer res per evitar-ho?.

Perquè mentre durava tot anava bé: taxes de creixement molt elevades, augment de les rendes, baixada d'atur,... tots els indicadors econòmics a curt termini eren molt positius. Ningú es volia quedar fora d'aconseguir aquests redits i tots els agents (ciutadans, empreses i governs) anaven fent la gran la bombolla. Els ciutadans demandant habitatges, els promotors fent-los i venent-los, les entitats financeres donat crèdit a tothom i assumint uns riscos molt elevats, els governs posant sòl a disposició dels promotors per construir més i més, les empreses i ciutadans invertien també en solars i edificis. S'havia convertit en una inversió segura i molt rentable.

El govern central no només no va fer res, sinó que va fer una política molt expansiva reduint impostos i augmentant despeses, quan hagués hagut de fer una política contractiva. A més, per exemple, en l'IRPF es va donar un tracte molt favorable a l'especulació immobiliària, atès que els increments de patrimoni tributaven a un tipus molt més baix que la renda del treball.

3- Pensa que el govern del PSOE va actuar correctament a l'inici de la crisi? Què hauria d'haver fet que no va fer?

No, primer va negar la crisi i quan s'hi va veure immers va fer una sèrie de polítiques expansives com el Plan E i reducció d'IRPF mitjançant deduccions que l'únic que van provocar va ser la creació d'un fort dèficit públic. Hagués hagut de reconèixer la crisi en un primer moment i emprendre mesures de caràcter estructural com la reforma del sistema financer, del mercat laboral i del sector públic entre d'altres, i facilitar el creixement de la productivitat del sector privat (reforçar les dotacions de capital físic (infraestructures i energia), humà (formació) i tecnològic (R+D+I) i estimular l'esperit emprenedor).

4- I el govern del PP, creu que està actuant correctament?

No, perquè no té un pla global, va fent petites actuacions però a vegades es queden lluny del que haurien de ser i, a més, no afronta el problema amb decisió, sinó que va creant incerteses que no ajuden a combatre l'actual situació. De moment no ha complert la majoria de propostes que portava en el seu programa electoral i espera a arribar a situacions límit per emprendre alguna actuació. De fet, sembla que esperi d'ultimàtum de la UE. Caldria ser més contundent, creïble i proposar reformes contundents que afavorissin l'augment de la competitivitat dels productes espanyols, doncs avui per avui, només podem sortir de la crisi gràcies a les exportacions.

5- Veu paral·lelismes entre la crisi espanyola i la d'altres països europeus com Grècia o Portugal? I el Japó des de 1993? I la depressió dels anys 30? I amb els països actuals amb creixement anual del PIB molt baix?

No conec prou la situació d'aquests països per poder contestar aquesta pregunta. Però, el que sí crec és que cada país té unes singularitats que fa que malgrat hi hagi certs paral·lelismes, no sigui una situació totalment comparable.

6- **Quines són les mesures que, al seu entendre, hauria de prendre el govern espanyol de cara al futur? I la UE i l'Euro? Que creu que li espera a la societat espanyola i al model productiu espanyol? I a l'estructura territorial d'Espanya?**

Les mesures que hauria d'emprendre el govern són les encaminades a augmentar la competitivitat per poder competir amb l'exterior. Cal ser més productius. La UE hauria d'acompanyar a Espanya en aquest procés reduint els objectius de dèficit i comprant deute públic per tal de que el sector públic espanyol pugui reduir les mesures de tanta austeritat que està duent a terme i que en aquest moment agreugen encara més la crisi econòmica.

El model productiu espanyol ha de canviar, però això requereix temps. Mentrestant el sector privat ha d'intentar millorar la seva productivitat, innovant, internacionalitzant-se. Per això cal que les empreses augmentin el seu tamany i vagin a buscar nous mercats.

Si no canvia el model productiu espanyol en la línia d'una major competitivitat, no es generaran ingressos pel sector públic, perquè no hi haurà activitat econòmica i es pot posar en entredit l'actual estat del benestar. Aquest fet provocarà un cost social important perquè suposarà més retallades en sectors claus com l'educació la sanitat i els serveis socials.

L'estructura territorial d'Espanya també està en entredit. Cal una profunda revisió i donar resposta a les diferents demandes d'autogovern que en aquests moments hi ha sobre la taula. Cal repensar l'actual estat de les autonomies basat en "café per a tothom".

7- **Pensa que el fet que Espanya sigui un estat descentralitzat dificulta la lluita contra la crisi?**

No, si el govern central actués com un govern federal donant instruments fiscals a les Comunitats Autònomes perquè puguin emprendre mesures de reactivació econòmica. A Espanya el País Basc i Navarra són les autonomies amb més autonomia fiscal i són les que s'estan sortint millor de la crisi econòmica. Cal donar instruments a les Comunitats per a que aquestes puguin fer política econòmica i afavorir el creixement econòmic del seu territori. Les Comunitats no poden sobreviure amb subvencions, han de buscar la manera per incrementar el seu creixement econòmic i fer que aquest reverteixi en el finançament del seu govern.

8- Pensa que una Catalunya independent sortiria abans de la crisi?

Catalunya és una comunitat rica dins d'Espanya i aporta cada any uns recursos molt elevats (al voltant dels 16.000 milions) per a sufragar el cost del govern central i la solidaritat cap a la resta de comunitats. Si Catalunya fos independent a part de disposar d'aquests recursos derivats de dèficit fiscal tindria plena capacitat per dur a terme les polítiques econòmiques més adients per sortir de la crisi. Ara, qui té aquests instruments és el govern central i no els utilitza de la manera més eficient. Si Catalunya fos un país podria dissenyar la política fiscal, el mercat laboral, el sistema financer i el sector públic d'una manera més adaptada al teixit productiu català, afavorint la reactivació econòmica i la sortida de la crisi.

A més, Catalunya és la comunitat amb un nivell d'exportacions més elevat, té moltes potencialitats (emprenedors, empreses innovadores, turisme, recerca, escoles de negoci, la marca Barcelona,...) que si s'incentiven, sens dubte, farien que una Catalunya independent pogués sortir abans de la crisi.

FRANCESC GRANELL - (fgranell@ub.edu)

Catedràtic d'Organització Econòmica Internacional de la Universitat de Barcelona i
Director General Honorari de la Comissió Europea.

1- Creu que la bombolla immobiliària ha estat una de les causes principals de la crisi? O quines altres causes pensa que l'han provocat?

Sí, la bombolla immobiliària ha estat una de les causes principals.

2- Per què creu que es va produir la bombolla immobiliària? El govern no va fer res per evitar-ho?.

Es el Banc d'Espanya que no va actuar amb diligència.

3- Pensa que el govern del PSOE va actuar correctament a l'inici de la crisi? Què hauria d'haver fet que no va fer?

No. Va dir que no hi havia crisi quan en realitat n'hi havia.

4- I el govern del PP, creu que està actuant correctament?

Va començar a actuar després de les eleccions d'Andalusia i hagués hagut de fer-ho quan va entrar a governar.

5- Veu paral·lelismes entre la crisi espanyola i la d'altres països europeus com Grècia o Portugal? I el Japó des de 1993? I la depressió dels anys 30? I amb els països actuals amb creixement anual del PIB molt baix?

No. Espanya té problemes de liquiditat i no solvència com és el cas de Grècia i Portugal. Espanya té deute amb l'estranger i el Japó deute domèstic. La depressió dels 30 es va produir en un entorn amb encara poca despesa pública, cosa que no és el cas actual.

- 6- **Quines són les mesures que, al seu entendre, hauria de prendre el govern espanyol de cara al futur? I la UE i l'Euro? Que creu que li espera a la societat espanyola i al model productiu espanyol? I a l'estructura territorial d'Espanya?**

Les mesures que ha pres són encertades però no ha sabut vendre-les . Sobre tot els sindicats que segueixen demanant coses impossibles de finançar un cop s'ha vist que hem viscut per sobre de les nostres possibilitats uns anys.

- 7- **Pensa que el fet que Espanya sigui un estat descentralitzat dificulta la lluita contra la crisi?**

Tenim excessiva despesa pública per solapament d'administracions.

- 8- **Pensa que una Catalunya independent sortiria abans de la crisi?**

Aquesta afirmació és errònia. Una Catalunya independent sense accés al crèdit internacional, que és el nostre cas, no tindria possibilitats de sortir abans de la crisi i més si les inversions estrangeres no vénen com a conseqüència de la inseguretat jurídica d'un procés que no sembla que conciti unanimitats.

SANTIAGO NIÑO-BECERRA - (santiago.nino@iqs.url.edu)

Catedràtic d'Estructura Econòmica de la Facultat d'Economia a IQS (Institut Químic de Sarrià) de la Universitat Ramon Llull de Barcelona.

1- Creu que la bombolla immobiliària ha estat una de les causes principals de la crisi? O quines altres causes pensa que l'han provocat?

En España y dónde se ha formado: USA, Australia, UK, ... ha sido la manifestación del último recurso que quedaba para continuar creciendo; es decir, la burbuja se formó al aumentar exponencialmente el binomio (actividad constructora + exceso de liquidez). Lo que tiene que quedar muy claro es que si no se hubiese dado tal aumento no se hubiese crecido prácticamente nada porque cualquier otra vía estaba agotada (y ahora está agotada ésta).

2- Per què creu que es va produir la bombolla immobiliària? El govern no va fer res per evitar-ho?

Lo dicho: era la forma de crecer canalizando el exceso de liquidez hacia una actividad que 'aumentaba' la riqueza de la población porque se ha considerado inversión. ¿Evitarlo?. ¡No había que evitarlo, sino fomentarlo; Y luego ya se vería.

3- Pensa que el govern del PSOE va actuar correctament a l'inici de la crisi? Què hauria d'haver fet que no va fer?

Hizo lo que tocaba hacer. Pienso que cualquier Gobierno de cualquier color hubiese hecho lo mismo. Los planes E, el incremento de gasto público vía endeudamiento, fue lo que hicieron todos los Estados recreando las recetas keynesianas, pero esas recetas pertenecen a un modelo ya agotado porque cuando nació se daban unas circunstancias muy distintas, entre ellas que el endeudamiento era nulo y el hecho de suponer que la disponibilidad de recursos era ilimitada.

4- I el govern del PP, creu que està actuant correctament?

Según lo anterior ...

5- Veu paral·lelismes entre la crisi espanyola i la d'altres països europeus com Grècia o Portugal? I el Japó des de 1993? I la depressió dels anys 30? I amb els països actuals amb creixement anual del PIB molt baix?

Con la Depresión si: ambas crisis son sistémicas y, por tanto, estructuralmente semejantes. A partir de los 50 el modelo que sustituyó al que colapsó en el 29, modelo que empezó a declinar en el 73, a partir un declive continuado ... hasta hoy cuando el declive ya ha sido total.

6- Quines són les mesures que, al seu entendre, hauria de prendre el govern espanyol de cara al futur? I la UE i l'Euro? Que creu que li espera a la societat espanyola i al model productiu espanyol? I a l'estructura territorial d'Espanya?

Pienso que el Gobierno español lo único que puede hacer es seguir lo que le marcan las entidades e instituciones internacionales, europeas y no europeas. Ya no existe 'el modelo productivo español' sino una serie de zonas con posibilidades y otras sin posibilidades.

7- Pensa que el fet que Espanya sigui un estat descentralitzat dificulta la lluita contra la crisi?

No, en absoluto, las dificultades vienen de otro lado: de que no se busque la eficiencia ... y de que la población no quiera llegar a conocer, de verdad, qué está sucediendo.

8- Pensa que una Catalunya independent sortiria abans de la crisi?

El problema de CAT no es político, sino económico. La independencia será, en todo caso, una herramienta para conseguir la autonomía financiera y fiscal.

JUAN TUGORES - (jtugores@yahoo.es)

Catedràtic d'Economia de la Universitat de Barcelona.

1- Creu que la bombolla immobiliària ha estat una de les causes principals de la crisi? O quines altres causes pensa que l'han provocat?

Al meu parer, la bombolla ha estat en part una causa, en part un efecte, i sobre tot un “mecanisme de transmissió” de la crisi. Un efecte de l'arriba massiva de finançament abundant i barat; una causa de sobreendeutament dels uns i d'excessos crediticis de les entitats financeres, i un mecanisme de transmissió que va fer assignar els recursos de l'economia a activitats que no eren les més productives.

2- Per què creu que es va produir la bombolla immobiliària? El govern no va fer res per evitar-ho?.

Una causa va ser, com ja he dir, l'accés a finançament abundant i barat resultat dels baixos tipus d'interès a escala global i de la davallada de tipus que va suposar a Europa la posada en marxa de l'euro. El govern, i tota la societat, es va deixar anar per l'onada d'aparent prosperitat...fins que va ser massa tard. Interessos conscients de *lobbies* immobiliaris, sector financer, i polítics, va contribuir a no fer res operatiu per aturar-ho a temps.

3- Pensa que el govern del PSOE va actuar correctament a l'inici de la crisi? Què hauria d'haver fet que no va fer?

El retard en constatar la crisi va ser negligent, quasi suïcida. Les mesures es van prendre més tard que a d'altres indrets malgrat que la crisi a Espanya era ja més severa, per la magnitud dels excessos immobiliaris i financers i el sobreendeutament associat. La complaença amb les entitats financeres va ser molt més gran de qualsevol paràmetre raonable.

4- I el govern del PP, creu que està actuant correctament?

El govern del PP està desbordat, en contínues contradiccions i incompliments. Sovint presa dels mateixos *lobbies* que han portat a la crisi. I amb unes prioritats en la necessària consolidació fiscal manifestament millorables: les infraestructures insensates

continuen fent-se i en canvi es retallen despeses i inversions més productives i amb sentit de futur.

5- Veu paral·lelismes entre la crisi espanyola i la d'altres països europeus com Grècia o Portugal? I el Japó des de 1993? I la depressió dels anys 30? I amb els països actuals amb creixement anual del PIB molt baix?

Des de fa temps Irving Fisher (1933) va descriure els trets comuns de sobreendeutament (*overborrowing*) i excessos crediticis (*lending boom*) com a factors que periòdicament generen crisis financeres especialment greus, ja que costa molt “reparar” les serioses avaries al sistema financer i a una assignació ineficient de recursos. Aquest factors comuns són fàcils d'identificar a molts dels casos que esmentes.

6- Quines són les mesures que, al seu entendre, hauria de prendre el govern espanyol de cara al futur? I la UE i l'Euro? Que creu que li espera a la societat espanyola i al model productiu espanyol? I a l'estructura territorial d'Espanya?

La prioritat és trobar noves fonts de generació de riquesa, activitat i ocupació que substitueixin als sectors que es van hipertrofiar abans de la crisi i que ara han caigut per molt de temps. Però sense reobrir l'accés al crèdit, i sense un clima que afavoreixi les iniciatives emprenedores, això no és fàcil. Una distribució percebuda com a més equitativa dels necessaris ajustos i sacrificis ajudaria a incentivar que tots “remessin en la mateixa direcció”. I Europa hauria de decidir “què vol ser quan sigui gran”...

7- Pensa que el fet que Espanya sigui un estat descentralitzat dificulta la lluita contra la crisi?

Un estat de taifes dificulta una estratègia comuna, sobre tot si determinats interessos localistes (AVE a Galícia o a Extremadura, PER a Andalusia) difícilment justificables en termes de racionalitat, esdevenen restriccions polítiques. Per tant no és la descentralització el problema (Alemanya o Estats Units són estats federals descentralitzats i no van malament) sinó una interpretació irracional, en paral·lel a unes estructures de l'administració central que mai no han acceptat les implicacions de la descentralització. Tenim doncs el pitjor del centralisme i el pitjor d'una forma d'interpretar la descentralització.

8- Pensa que una Catalunya independent sortiria abans de la crisi?

Des de la perspectiva estrictament econòmica hi hauria aspectes positius, com l'eliminació del llast del dèficit fiscal, però delicades qüestions de transició (com el repartiment dels deutes, explícits i ocults, i com quedaria el sistema financer).

ELISABET VILADECANS - (eviladecans@ub.edu)

Professora d'Economia Aplicada a la Universitat de Barcelona

1- Creu que la bombolla immobiliària ha estat una de les causes principals de la crisi? O quines altres causes pensa que l'han provocat?

La bombolla immobiliària és una de les causes de la crisi, però no és l'única ni la que va desencadenar la crisi. La crisi va iniciar-se l'any 2007 als Estats Units quan el sector financer americà va tenir problemes greus per haver creat uns productes financers excessivament arriscats. Alguns d'aquests productes també varen aparèixer en bancs europeus. La caiguda d'alguns grans bancs americans va provocar un augment de la incertesa i la reducció de la liquiditat (crèdits) a les empreses i famílies. En els anys successius va anar caient l'activitat econòmica i en els primers anys, especialment, l'activitat del sector de la construcció (que havia assolit un volum d'ocupació molt elevat degut al ritme constructor d'habitatges). Amb la caiguda de la construcció s'arrosseguen tot un altre tipus d'activitats lligades a la construcció. Certament a Espanya s'havia creat una bombolla immobiliària que va esclatar al voltant de l'any 2009 quan amb l'augment de l'atur va caure de forma dramàtica la compra d'habitatges.

2- Per què creu que es va produir la bombolla immobiliària? El govern no va fer res per evitar-ho?.

La bombolla immobiliària es va produir per diverses raons:

- 1) Baixos tipus d'interès que permetien obtenir hipoteques a baix cost.
- 2) Una alta predisposició per part de les entitats bancàries en concedir hipoteques en condicions molt favorables pel comprador de l'habitatge (per exemple, concedir hipoteques equivalents al 105% del valor de taxació de l'habitatge).
- 3) Una política d'augment de la quantitat de sòl urbanitzable duta a terme per part dels municipis feta, en part, per augmentar els ingressos per impostos municipals lligats a la construcció.

- 4) Una abundància de mà d'obra disposada a treballar amb salaris relativament baixos.
- 5) Desgravacions fiscals a la compra d'habitatge.
- 6) Una política poc incentivadora del lloguer.

Els aspectes que depenen de decisions polítiques s'haurien pogut controlar (1, 3, 4 i 5).

3- Pensa que el govern del PSOE va actuar correctament a l'inici de la crisi? Què hauria d'haver fet que no va fer?

El darrer Govern del PSOE va actuar tard en l'inici de la crisi. De fet, no va admetre l'arribada de la crisi quan les xifres ho indicaven de forma clara. En termes de política fiscal, per exemple, podria haver evitat mesures d'augment de la despesa que no tenien sentit en el moment que es varen fer i que varen contribuir més tard en l'augment del dèficit públic. Un exemple clar són els "famosos" 400 euros de rebaixa fiscal als assalariats.

4- I el govern del PP, creu que està actuant correctament?

Al meu entendre, no està fent el més adequat. Dir, i sense ànim de justificar una mala gestió, que el que es pot fer per resoldre la crisi d'àmbit internacional des del Govern espanyol és relativament poc. Però és evident que les mesures que pren són poc adequades. Centra la seva gestió en la disminució de la despesa pública i, en particular, està obligant a una reducció més intensa a les CCAA (responsables de temes clau com la sanitat o l'educació).

5- Veu paral·lelismes entre la crisi espanyola i la d'altres països europeus com Grècia o Portugal? I el Japó des de 1993? I la depressió dels anys 30? I amb els països actuals amb creixement anual del PIB molt baix?

Respecte Grècia i Portugal: la principal semblança és la problemàtica del sector públic amb un dèficit i un deute molt excessius amb dificultats grans per reduir. La diferència és que, de moment, Espanya encara no ha estat intervinguda per la UEM mentre que Grècia i Portugal fa mesos que han estat intervinguts.

Respecte al Japó: Crec que les semblances són mínimes. La crisi del Japó es va caracteritzar per una llarga etapa d'estancament econòmic i deflació. No hi havia en cap cas un problema de sector públic, atur i caiguda continuada de l'activitat com el que té Espanya actualment.

Respecte la depressió del 30: una primera semblança, va ser provocada bàsicament per una caiguda de la borsa i la crisi actual va ser iniciada per una caiguda del sector financer. Va suposar una caiguda de la renda i un augment de l'atur sense precedents (similar també al que pot estar passant actualment).

Respecte països amb creixement baix: Dins de la UE el creixement econòmic dels països que creixen és molt modest. Per tant hi ha una crisi econòmica global. Tot i això, alguns d'aquests països tenen un sector públic més sanejat.

- 6- **Quines són les mesures que, al seu entendre, hauria de prendre el govern espanyol de cara al futur? I la UE i l'Euro? Que creu que li espera a la societat espanyola i al model productiu espanyol? I a l'estructura territorial d'Espanya?**

Mesures a emprendre: A curt termini: reduir despeses extraordinàries que encara s'estan fent. Racionalitzar alguns serveis públics i, si cal, crear més copagaments (com l'euro per recepta). A mig/llarg termini: invertir en aspectes claus per recuperar el creixement i la competitivitat: educació, R+D, infraestructures (competitives)

Mesures des de la UE i la UEM: Establir una àrea econòmica real. Centralitzant aspectes claus de l'economia (sistema financer, per exemple).

A la societat espanyola li esperen anys de mantenir el nivell adquisitiu baix. Costarà molt recuperar els nivells assolits al voltant del 2005. I el model productiu s'ha de reestructurar: reduir a un nivell raonable el pes del sector de la construcció, reduir el pes de determinades manufactures poc competitives i augmentar activitats en les que sí que pot ser competitiva (turisme, serveis sanitaris de qualitat, etc)

L'estructura territorial actual, si se'm permet, és una gran incògnita. HI ha dues àrees (primer Catalunya i després el País Basc) que han iniciat un procés per intensificar la seva autonomia fins a plantejar la independència. Però, és difícil saber cap on aniran aquests processos.

7- **Pensa que el fet que Espanya sigui un estat descentralitzat dificulta la lluita contra la crisi?**

No hi ha cap evidència que indiqui que una país descentralitzat té més dificultats per lluitar contra una crisi. El principal exemple seria Alemanya que té un nivell de descentralització similar i que no té les dificultats que té Espanya. El problema no és la descentralització si no com es gestiona la política econòmica de cadascun dels nivells de govern.

8- **Pensa que una Catalunya independent sortiria abans de la crisi?**

Es fa difícil de dir. El que sí que sembla clar és que és que es reduiria a 0 de forma automàtica el dèficit fiscal amb Espanya i que tot i augmentar algunes despeses com estat propi (diplomàcia, defensa, etc.) alguns estudis apunten cap a una millor posició de del sector públic català respecte a la que té actualment. Si més no, un estat propi tindria totes les eines per gestionar la seva economia també és cert que en seria totalment responsable. Així mateix, sembla que des de la resta del món s'entén que l'economia catalana és prou capaç de tirar endavant sobretot considerant que la ciutat de Barcelona té un potencial molt gran. Finalment, treure'ns la rèmora de pertànyer a un país poc competitiu amb problemes estructurals greus i amb àrees regions de futur incert, sembla que també podria ajudar.

Material o Notícies

utilitzades / referenciades al Treball de Recerca

Índex classificador dels continguts				
Material o notícies utilitzades/referenciades al Treball de Recerca				
APARTAT A				
Títol	Data	Autor	Part	Pàgina
“La muerte del Minotauro”	9-des-2012	YanisVaroufakis	Part A: 1. Origen de la crisi econòmica actual.	4
“El libremercado es ya una antigalla”	8-nov-2000	Jeremy Rifkin (entrevista)	Part A: 1. Origen de la crisi econòmica actual.	5
“La oleada de ajustes en Europa inquieta a los responsables del FMI”	26-maig-2010	Manuel Estapé Tous	Part A: 3.1.,3.2.,3.3. Mesures i avaluació de la política aplicada pel govern espanyol. Diferents etapes	7
“La opinión de tres expertos”	29-gen-2012	Barry Eichengreen, Stephen Roach, NourielRoubini	Part A: 3.1.,3.2.,3.3. Mesures i avaluació de la política aplicada pel govern espanyol. Diferents etapes	8
“Los ajustes provocan la segundarecesión europea desde el 2008”	26-ago-2012	Andy Robinson	Part A: 4.4. Valoració i comparació amb els “P.I.G.S.” (Portugal, Itàlia, Grècia i Espanya)	10
“La austeridad vista desde Irlanda”	1-abr-2012	Tom McDonnell	Part A: 4.1. Referents històrics. Cas irlandès	12
“Dublín: pocos se fían del ‘buynow’	16-set-2012	Andy Robinson	Part A: 4.1. Referents històrics. Cas irlandès	13
“Consejo irlandés a España”	19-ago-2012	Tom McDonell	Part A: 4.1. Referents històrics. Cas irlandès	14
“Comparación de la depresión de 1929 con la recesión actual. (Document) (Crisi argentina finals 90) (Document)”	2009	-Karen Itzel Quintero Cervantes -Susana Cruzalta Granados -Elizabeth Rebollar Espino -Eloísa Ramírez Mojica -Yazbeth Alejandra Godínez Pérez.	Part A: 4.6. Referents històrics. Cas argentí.	16

“Crisis o depresión: cuidado con los paralelismos históricos” (Doc.Universidad de Murcia)	2009	Miguel A. López-Morell	Part A: 4.8. Referents històrics. Comparació amb el Crack del 29	20
“Economía per a temps difícils” <i>Keynes, sutiempo y el nuestro</i>	2012	Luis Ángel Rojo	Part A: 4.8. Referents històrics. Comparació amb el Crack del 29	24
“La desigualdad social en Estados Unidos es hoy mayor que en 1945”	16-nov-1996	Jeremy Rifkin (entrevista)	Part A: 4.8. Referents històrics. Comparació amb el Crack del 29	26
“El 12 de Mayo de Mariano Bonaparte”	12-7-2012	Enric Juliana	Part A: 6 Què en pensa la població de la nostra crisi econòmica?	28
Material o notícies utilitzades/referenciades al Treball de Recerca PART B				
“La cohesió social, en perill”	30-des-2012	La Vanguardia	Part B: 7. Sortides possibles plantejades a la crisi actual	31
“Si Alemania no cedeix, l'euro es trenca”	8-jul-2012	Paul Krugman	Part B: 7.1 i 7.2. Mesures i canvis a curt i llarg termini. Possibles escenaris de futur	34
“L'exterior, la resposta”	8-jul-2012	Sergio Heredia	Part B: 7.1 i 7.2. Mesures i canvis a curt i llarg termini. Possibles escenaris de futur	39
“Reflexions ‘complexes’ sobre com hem de sortir de la crisi”	15-jul-2012	Mario Giampietro	Part B: 7.1 i 7.2. Mesures i canvis a curt i llarg termini. Possibles escenaris de futur	41
“El by-pass de Don Quijote”	16-oct-2011	Enric Juliana	Part B: 7.1 i 7.2. Mesures i canvia a curt i llarg termini. Possibles escenaris de futur	45
“La nefasta preferència espanyola por el paro”	9-des-2012	José Manuel Garayoa	Part B: 7.1. Mesures i canvis a curt termini	47

“Fosa en negro”	13-gen-2013	Carles Castro	Part B: 7.1. Mesures a curt termini: anàlisi del model econòmic actual	48
“Su ‘café para todos’ es un compadreo insostenible”	26-oct-2012	Lionel Barber	Part B: 7.1. Mesures i canvis a curt termini	51
“Podemoslograrsueldos para todos, peromínimos”	15-maig-2012	Claus Offe	Part B: 7.2. Mesures i canvis a llarg termini. Possibles escenaris de futur	53
“Vocescríticas contra el ‘pensamientoúnico’ ”	6-mar-1998	Jeremy Rifkin, Margarita Rivière, John E. Roemer	Part B: 7.2. Mesures i canvis a llarg termini. Possibles escenaris de futur	54
“Se acabó el trabajo”	12-mar-1996	Jean-Gabriel Fredet	Part B: 7.2. Mesures i canvis a llarg termini. Possibles escenaris de futur	55
“La involució autonòmica guanya suports a l’empara de la crisi”	20-ago-2012	Carles Castro	Part B: 7.2. Mesures i canvis a llarg termini. Possibles escenaris de futur	57
“Periodisme, prova de vida” (Enric Juliana i la visió d’Espanya)	28-mar-2012	José Antonio Zarzalejos	Part B: 7.2. Mesures i canvis a llarg termini. Possibles escenaris de futur	68
“Espanya necessita el Pacte de la Modèstia” (sobre Enric Juliana)	18-mar-2012	Llàtzer Moix	Part B: 7.2. Mesures i canvis a llarg termini. Possibles escenaris de futur	69
“El fin de la ambigüedad”	7-nov-2012	Jordi Amat	Part B: 7.2. Mesures i canvis a llarg termini. Possibles escenaris de futur	70
“Los españolesemigran a Rusia”	18-gen-2012	Enric Juliana	Part B: 7.2. Mesures i canvis a llarg termini. Possibles escenaris de futur	71

Material o notícies utilitzades/referenciades al Treball de Recerca

Part A

Part A

1. Origen de la crisi econòmica actual

LIBROS

“Entonces, ¿qué diferencia a una Crisis de las crisis de andar por casa? La respuesta es una radical incapacidad de actuar como su propia medicina. O, dicho de una forma algo diferente, la carencia de nada redentor en ella. En pocas palabras, mientras que las crisis son fases de algún ciclo, co-conspiradoras de su perpetuación, una Crisis augura el fin del

ciclo en curso. El año 1929 fue exactamente ese tipo de discontinuidad. Este libro se escribió con la convicción de que 2008 es otra discontinuidad semejante. Si es así, el mundo posterior a 2008 no será otra recapitulación del reino del Minotauro global, sino heraldo de una nueva era que sólo atisbamos vagamente.”
De ‘El Minotauro global’

La muerte del Minotauro

Para Varoufakis, la crisis nace del fin del reciclaje global de excedentes que impuso EE.UU. en los 70

EL MINOTAURO GLOBAL

Yanis Varoufakis

Traducción de C. Valdés y C. Recarey

Capitán Swing. Madrid, 2012

344 páginas

Precio: 21 €

Justo Barranco

Ha habido a estas alturas muchas explicaciones del crac del 2008 y de sus consecuencias, pero, para Yanis Varoufakis, faltaba una explicación global. Para el economista griego (Atenas, 1961), que da clases en su país y en la Universidad de Texas y ha asesorado a la coalición de izquierdas Syriza, es cierto que economistas y gestores de riesgo se equivocaron al estimar el riesgo sistémico. Y que Wall Street y el sector financiero se cebaron con prácticas casi criminales. Y que las agencias de calificación de riesgos eran ejemplos de manual de conflicto de intereses. Y que los reguladores fracasaron estrepitosamente. Y que se convirtió al egoísmo y la codicia en el único motor. Pero, dice, son manifestaciones del crac que dejan su quintaesencia fuera. Para Varoufakis, el crac se produjo cuando una bestia que llama el Minotauro global fue gravemente herida. Un minotauro que, mientras dominaba el planeta, tenía un puño de hierro implacable, pero mantuvo la economía global en un equilibrado desequilibrio.

Según el mito, el Minotauro de Creta, cuando la isla era el

El mítico Minotauro, pintado por George Frederic Watts en 1885

poder económico de la región, recibía cada año siete muchachos y siete doncellas de Atenas para alimentar a la criatura y confirmar el sometimiento a la Pax Cretense. Eso acabó cuando Teseo, hijo del rey de Atenas, mató al Minotauro abriendo una nueva era.

Pues en el mundo occidental, dice el autor, había una bestia similar. Al generar unos enormes déficits por la guerra del Vietnam y la Gran Sociedad de Johnson, EE.UU. inundó el mundo de dólares que no estaban apoyados por el oro que tenía. Y a partir de

1971 el país tomó una audaz decisión estratégica: salir del sistema de Bretton Woods –que implicaba que los dólares que emitía eran convertibles en oro– y en lugar de reducir los déficits gemelos crecidos a finales de los 60, uno presupuestario y otro comercial, aumentar ambos déficits generosa e intencionadamente.

¿Quién iba a pagarlos? ¿El resto del mundo! Esos déficits funcionaron durante décadas como una gigantesca aspiradora que absorbía los excedentes de productos y capitales de otros países. Y aunque el apaño era la encarnación del más flagrante desequilibrio imaginable a escala planetaria, creó una suerte de equilibrio global en el que las principales economías excedentarias del mundo (Alemania, Japón y luego China) siguieron produciendo bienes en masa que los estadounidenses devoraban. Y alrededor del 70% de los beneficios obtenidos por estos países se transferían en forma de flujos a Wall Street, que los transformaba en crédito a los consumidores, inversión directa en corporaciones extranjeras y en comprar Letras del Tesoro de EE.UU.. Y en *dinerillo* para los propios banqueros.

A través de esa lente, dice el autor, todo toma más sentido: el auge de la financiarización, el triunfo de la codicia, el repliegue de los organismos reguladores o la dominación del modelo de crecimiento anglosajón. Todos estos fenómenos aparecen como subproductos de los masivos flujos de capital necesarios para alimentar los dos déficits de EE.UU.. Un

flujo de tributos de la periferia al corazón imperial con el que, eso sí, se reciclaban los excedentes globales de producción y de capital hasta la herida fatal del derrumbe espontáneo del sistema bancario en el 2008. Y como la arquitectura europea, impulsada desde el principio por EE.UU., con Alemania como pilar económico, no estaba preparada para los estertores del Minotauro, se está desintegrando. Y Alemania

A finales de los 70 EE.UU. dio un salto adelante y en lugar de reducir sus déficits decidió aumentarlos

–que tenía el papel de gran exportador de bienes y capitales gracias a los trucos del Minotauro y ha sido muy perjudicada por su caída– aunque fácilmente podría acabar con la crisis bancaria y de deuda mediante el BCE y el BEI, no tiene por ahora interés en renunciar al inmenso poder de negociación que le da esta crisis ni a plantearse la necesidad de un nuevo mecanismo global de reciclaje de excedentes. Un mecanismo que ya pidió Keynes hace casi siete décadas en Bretton Woods, cuando propuso una unión monetaria internacional. Y Dominique Strauss-Kahn antes de caer del FMI. El problema es que la demanda interna china tampoco da para sustituir al viejo Minotauro, así que será EE.UU. quien deba liderar una solución.

DESMOTIVADOS=IMPRODUCTIVOS

Inmaculada Cerejido

Empresa Activa

Barcelona, 2012

160 páginas

Precio: 8 €

Doctora en Psicología y experta en recursos humanos, Cerejido recuerda que la primera fuerza vital de las personas no es la búsqueda de placer sino la voluntad de afirmarse, ser alguien, tener un papel, y que las organizaciones son pequeñas sociedades que facilitan al ser humano encontrar su identidad. Si el trabajo nada tiene que ver con nuestros intereses, vivimos de espaldas a nosotros y nos desconectamos del impulso vital que nos sostiene. Comienza la desmotivación. Y a resolverla dedica el libro.

EXTERIORES ECOLÓGICOS. 50 SOLUCIONES PARA UN HOGAR MÁS SOSTENIBLE

Lorena Farrás Pérez

Promopress. Barcelona, 2012

160 páginas

Precio: 19,95 €

Las viviendas también son responsables del cambio climático: suponen casi el 20% de las emisiones de dióxido de carbono y el 15% del consumo energético total. La buena noticia es que esta contaminación se puede reducir. Este libro ofrece 50 ideas para crear viviendas más sostenibles, sanas y en muchos casos más económicas. Ideas que van desde la construcción de la casa con materiales ecológicos al uso de pinturas naturales, la instalación de energía minieólica o fotovoltaica y de tejados ajardinados.

EL MILAGRO EUROASIÁTICO

Jack Goody

Traducción de Belén Urrutia

Alianza. Madrid, 2012

184 páginas

Precio: 18 €

Jack Goody desmantela la visión eurocéntrica que dice que desde la antigüedad y hasta el capitalismo se gestó un milagro europeo sobre el que se basa la supremacía occidental. Lo que realmente hubo fue un milagro euroasiático cuyas raíces están en la revolución urbana de la edad del bronce, que afectó a Oriente Próximo, India y China. Por eso, el predominio occidental alcanzado en el siglo XIX es sólo un momento más de una alternancia entre Oriente y Occidente que ahora se inclina de nuevo hacia el Este.

“El libre mercado es ya una antigualla”

Nací en Colorado. **Tengo 55 años y... ¡Dios! ¡Esto va demasiado deprisa!** Casado sin hijos. **La guerra de Vietnam me sacó del camino marcado y me llevó al activismo y el ensayismo.** Fui de la Nueva Izquierda americana: eso me sirve hoy para mirar sin miedo al futuro. **Después de “El fin del trabajo” publico “La era del acceso” (Paidós).**

ENSAYISTA, GURÚ ECONÓMICO

JEREMY RIFKIN

IN & OUT

Los estadounidenses dicen que si logras entrar en una buena universidad, ya tienes “el ticket” para toda la vida. Rifkin pronostica que todo va a consistir en estar dentro o fuera de las redes de bienes y servicios en Internet. Estar dentro o fuera no dependerá sólo de tu dinero, sino de lo que tú puedas aportar a cada red. Por eso “esta va a ser la era de las ideas y el capital intelectual será lo que fue el vapor o la electricidad”. La simpatía, la solidaridad o el simple “caernos bien” será sustituido por inevitables cuotas de ingreso, suscripciones o intercambios de servicios. Si todos estamos en redes y las redes siempre son de intereses, todo nuestro tiempo será tiempo de negocio. Lo peor es que perder el tiempo de verdad va a ser un trabajo durísimo

Cuando lean esto, ya tendrá usted nuevo presidente.

–Gore sería el menos malo.
–¿Pero para los europeos realmente hay diferencia?

–Para ustedes es un espectáculo curioso, pero para nosotros sí que hay una diferencia enorme.

–Por ejemplo...

–La pena de muerte: ¿sabe que la prueba del ADN demuestra ahora que uno de cada cinco ejecutados era inocente?

–Triste consuelo para ellos. ¿Y la economía?... ¿Debo añadir “estúpido”?

–“Es la economía, estúpido”. Fue un lema muy acertado para la campaña de Clinton contra Bush. Demostró que a la gente le importa más su bolsillo que ganar guerras. Pero me temo que el vencedor de hoy tendrá que gestionar las vacas flacas.

–¿Por qué?

–¿Por qué cree que hemos acabado con el paro en Estados Unidos y ustedes no?

–¿Porque ustedes tienen despido libre?

–Eso no importa. Lo crucial es que cientos de millones de estadounidenses se han endeudado en la era Clinton hasta las cejas, como no hacíamos desde la revolución tecnológica que llevó a la crisis de 1929.

–¿Por qué?

–Porque hay Internet, móviles e informática que han disparado el consumo privado por las nuevas formas de gastar. Hemos tenido tasas de interés bajísimas y todo el mundo ha pagado a crédito.

–En dinero virtual.

–Y a devolver en lustros. Hoy tenemos tasa de ahorro negativa por primera vez desde la Gran Depresión. Hemos comprado, comprado, comprado, y eso ha permitido que todos nuestros parados hayan vuelto a trabajar para producir, producir, producir, y a su vez ellos mismos comprar, comprar, comprar.

–¿Y quién va a pagar, pagar, pagar?

–Ese es el problema. En la crisis de 1929 las nuevas tecnologías eléctricas crearon riqueza, pero al no haber cauces para socializarla, acabó generando paro y pobreza. Ahora tenemos la oportunidad de repartir mejor la nueva riqueza de Internet. Si no lo hacemos, cuando por fin tengamos que pagar toda esa deuda, esto se volverá a hundir.

–¿Y qué presidente sería mejor?

–Creo que Gore depende menos de las redes “dañinas” como la de la multinacional de los transgénicos Monsanto.

–¿Dañinas?

–Sí. Hay redes buenas y malas. Las redes sustituyen al mercado. El libre mercado es ya hoy una antigualla.

–¿Cómo?

–Pongamos el coche. Uno de cada tres coches que circulan ahora en EE.UU. no ha sido nunca vendido. Es propiedad de sus fabricantes, porque es un “leasing” o “renting” o similar. Usted no quiere un hierro que envejece, usted quiere un servicio de coche cuando lo necesita, ¿no?

–Sí, claro.

–Entonces usted paga una cuota de acceso a la red Ford o Volkswagen o X para que le den ese servicio.

–Ya.

–Ahora aplicamos ese modelo a todas las facetas de su vida gracias a Internet. Usted está permanentemente conectado a sus redes de servicios. Y a su propia red donde trabaja.

–Es complejo.

–Es imparable. Usted ya no va al mercado y compra algo y se lo queda, sino que paga una cuota o intercambia acceso a su servicio por tener acceso a la red de servicios de viajes, sanitarios, de diversión, de compañía, de información, de inversiones, de negocios, de amigos, de libros...

–Pobres libros.

–Ya están superados. Usted ya no quiere un libro y va a la librería; prefiere estar suscri-

to a la red de lectores de Stephen King que recibe al instante por e-mail lo que su escritor favorito produce.

–Comprendo.

–Ahí tiene usted un nuevo paradigma: la era del acceso. Igual que pasamos del feudalismo al mercantilismo, ahora dejamos atrás el mercado y la propiedad. Vamos a la era de las redes y del acceso. Es más poderoso y feliz no quien posee más cosas, sino quien tiene acceso a más servicios.

–La era de las cuotas.

–Exacto. Las grandes multinacionales de coches, músicas, vacaciones, sanitarias, farmacéuticas le cobrarán no por venderle un producto material, sino por el acceso a sus servicios y por la “experiencia” de conducir un coche o ver una película.

–Eso también hay que pagarlo.

–El dinero también forma parte de las redes, pero poseerlo es cada vez menos importante. Es mejor alquilar el dinero, como todo. Lo importante es estar dentro de la red.

–¿Y la propiedad?

–¿Para qué quiere usted una casa si puede tener acceso de por vida por una cuota, que puede ser dinero o un intercambio de servicios, a una red de residencias en ciudades, campo y playa a golpe de click? ¡Es “click” en lugar de “brick”!

–Las raíces...

–Todo eso lo barrerá la historia, igual que barrió las relaciones de esclavitud o vasallaje. Ahora estamos construyendo esas nuevas relaciones en las que no habrá mercado ni propiedad en el sentido clásico. Sólo redes y la lucha por acceder a ellas, por integrarse.

–Apuesto a que sí habrá pobres.

–Acierta. Piense que mientras algunos privilegiados invierten en cualquier bolsa del mundo desde su sofá, la mitad de la población mundial... ¡jamás ha hecho una simple llamada de teléfono!

LLUÍS AMIGUET

EN NAVIDAD, QUEDAR BIEN ES... UN ARTE.

Navidad y Arte 2000

Departamento Comercial y Exposición
Johann Sebastian Bach, 24 • 08021 Barcelona
Teléfono 93 635 28 28 - Fax 93 635 28 20

VISITE NUESTRA PÁGINA WEB www.marti.es

Part A

3.1.; 3.2.; 3.3.

**Mesures i avaluació de la política aplicada pel
govern espanyol. Diferents etapes**

La primera crisis del euro

La oleada de ajustes en Europa inquieta a los responsables del FMI

El economista jefe del Fondo recuerda ahora que debe asentarse la recuperación

MANUEL ESTAPÉ TOUS

Barcelona

Un día después de que una misión de economistas del Fondo Monetario Internacional (FMI) brindase su “pleno respaldo al ambicioso programa de consolidación fiscal” adoptado por el Gobierno español “para alcanzar el objetivo de un déficit del 3% del PIB en el 2013”, el máximo responsable de la institución, Dominique Strauss-Kahn, y el economista jefe, Olivier Blanchard, salieron ayer a la palestra con la intención de evitar un exceso de “celo” a la hora de reducir los elevados déficit públicos por parte de los gobiernos de la zona euro y de la Unión Europea. Esta dosis de sentido común *keynesiano* –desaparecido desde principios de año– responde a la creciente inquietud en Washington ante la catarata de programas de ajuste fiscal anunciados en los últimos meses, semanas y días (Irlanda, Grecia, Portugal, España, Francia –con la prohibición expresa de Sarkozy de utilizar la palabra “rigor”– Italia y el Reino Unido)

Stiglitz asegura que la zona euro camina hacia el desastre si todos coinciden en cortar gastos

y su efecto de compresión de la demanda interna. Y con ello, el riesgo de frenar la recuperación del conjunto de las economías de la unión monetaria y de la UE y, de rebote, el necesario reequilibrio de la economía mundial.

La preocupación se agrava por el riesgo de que los gobiernos pierdan su credibilidad al fijar unos objetivos demasiado ambiciosos en términos de reducción

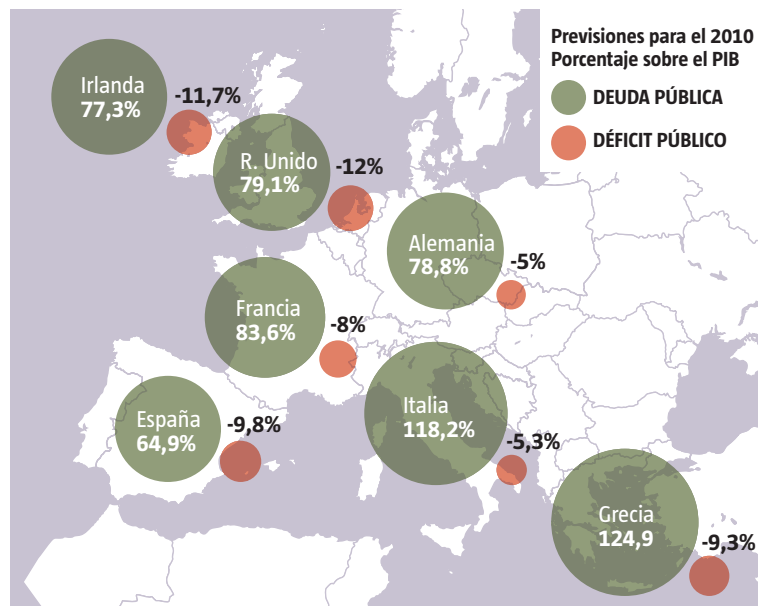
de sus gastos y de aumento de sus ingresos. La advertencia es especialmente relevante en el caso de los responsables del FMI porque han apoyado la eliminación de dos pagas extras a pensionistas y funcionarios en Grecia, así como el recorte del 5% del salario de los funcionarios españoles.

Tras varias semanas en las que la salida de la recesión dejó de ser considerada prioritaria, la reducción de los déficit públicos –fruto de la recesión– se convirtió en objetivo número uno que los líderes de la UE anunciaron en la madrugada del lunes 9 de mayo (a tiempo para dar satisfacción a los mercados asiáticos y para hacer creer que las medidas eran necesarias para “salvar” al euro).

Ayer, el economista jefe del FMI, Olivier Blanchard, advertía acerca de la existencia “del riesgo de que, bajo la presión de los mercados, algunos países pequen por un exceso de celo en la austeridad” fiscal. Para acabar de remachar el mensaje, Dominique Strauss-Kahn salía en apoyo de Blanchard permitiéndose decir que “no está escrito sobre el mármol” que sea “absolutamente necesario” reducir el déficit al 3% del PIB en el 2012 o en el 2013.

Por su parte, Joseph Stiglitz, premio Nobel de Economía del Banco Real de Suecia, que ya criticó a los economistas del FMI (“alumnos de tercera de universidades de primera”) por olvidar las enseñanzas de John Maynard Keynes en la crisis del Sudeste Asiático de 1997-98, explicó ayer que la zona euro “se dirige hacia el desastre si pone en marcha un plan coordinado de austeridad” fiscal, pronosticando años de crecimiento muy bajo y paro elevado. Así las cosas, los dos franceses más influyentes del FMI adoptaron la postura del *policia bueno* frente a más de dos decenas de gobiernos en el papel de *policías malos*, con protagonistas

El peso de la deuda pública y el déficit

FUENTE: 'Le Figaro'

Anna Monell / LA VANGUARDIA

como Angela Merkel, el recién elegido David Cameron, el también francés Jean-Claude Trichet y el presidente José Luis Rodríguez Zapatero, al que acabó de convencer una llamada telefónica de Barack Obama. En Estados Unidos, con un déficit público equivalente al español (10% del PIB), no esperan reducirlo hasta el 3% antes del 2016.

“Los planes de austeridad son tan fuertes que si se aplican simultáneamente en toda Europa, el impacto sobre el crecimiento no sólo europeo, sino posiblemente en el resto del mundo, podría ser un serio freno para la recuperación”, explicaba ayer, a Afp, Laurence Boone, de Barclays Capital. Por su parte, ya el 16 de mayo en *Le Monde*, el economista Patrick Artus recordaba que “nadie ha dicho todavía que reducir el gasto público en un punto del PIB no reduce el déficit en un punto del PIB. Hay que tener en cuenta el impacto negativo sobre el crecimiento, porque bajar los gastos públicos, reducir los salarios de los funcionarios, aumentar el IVA, todo esto provoca un menor consumo y por tanto un PIB menor. Y un PIB menor significa menos impuestos”. El perro se muerde la cola.●

VEA EL 'A FONDO' SOBRE LA CRISIS ECONÓMICA
www.lavanguardia.es

LAS CUENTAS DEL ESTADO EN ABRIL

El déficit español se reduce un 18%

■ El déficit público se ha situado en los cuatro primeros meses del año en 5.661 millones, lo que equivale al 0,54% del PIB. La cifra es inferior en un 18% a la registrada hace un año. El balance es resultado de unos ingresos de 49.159 millones (crecen a un ritmo del 10,1%) y unos gastos de 54.820 millones (crecieron el 6,3%). Lo más destacado es el aumento de los ingresos por IVA (+57% en abril), que crecen por segundo mes consecutivo. No obstante, hay que explicar que se empiezan a cobrar los atrasos solicitados el año pasado. El impuesto de sociedades, que indica la actividad

de las empresas, sigue en tasa negativa (-12,8%). Los impuestos especiales crecen (+12%), pero gracias a la subida aprobada este año. También sube el IRPF (+4,3%) porque se han eliminado los 400 euros. Según el secretario de Estado de Hacienda, Carlos Ocaña, las previsiones se cumplen y la economía se estabiliza y mejora. El ajuste del déficit permitirá acabar el 2010 en el 9,3% para todas las administraciones y en el 5,9% para el Estado. El dato más preocupante es que el incremento de la deuda y las tensiones sobre el riesgo país han elevado los intereses al 6%, algo más de dos puntos.

AIRFRANCE

Personal de cabina atento, cocina gourmet,
Champagne en todas las clases,
servicio 5 estrellas en vuelos de largo recorrido.
HACEMOS DEL CIELO EL MEJOR LUGAR DE LA TIERRA.

AIRFRANCE KLM

www.airfrance.es

PATROCINADO POR

tas como Nouriel Roubini, Carmen Reinhart, Barry Eichengreen o Stephen Roach, la zona euro está lejos de salir de su crisis. “El BCE ha intervenido de forma contundente para evitar una contracción del crédito en la banca pero no ha hecho nada para resolver la crisis de deuda soberana”, dijo Barry Eichengreen, de la Universidad de Berkeley. Eichengreen vaticina otra fase de primas disparadas y volatilidad. ¿Por qué esta fase de primas de riesgo a la baja? “De la misma manera que los mercados pueden entrar en ataques de excesivo pesimismo, pueden sufrir ataques de excesivo optimismo también”, asegura sin dudar.

Stephen Roach, uno de los gurús de Morgan Stanley, y Nouriel

Los gurús americanos dicen que el pacto fiscal más que resolver el problema amenaza con agravar la crisis

Roubini, de la Universidad de Nueva York, advierten que sin crecimiento no puede haber resolución al miedo de los mercados. Las operaciones del BCE “no resuelven los problemas fundamentales”, dijo Roach. “Han relajado las tensiones en el sistema bancario; hay más apetito de riesgo; pero no resuelven los problemas de fondo, no hay crecimiento”. Carmen Reinhart, autora junto a Ken Rogoff de *Esa vez será diferente*, cree que se trata de un respiro provisional y que “los gobiernos no deben cantar victoria y dejar de adoptar las medidas necesarias”. Reinhart advierte: “Tendrán que pasar diez años de ajustes dolorosos tras una crisis como la que hemos tenido”. Prevé que los gobiernos ejercerán “represión financiera”, obligando a los fondos de pensiones nacionales a invertir en deuda soberana. “Serán verdaderos controles de capitales aunque lo llamarán macroprudencia”, dijo. “Es el fin de la globalización financiera que duró desde los ochenta hasta el 2008”.

El pacto fiscal –la respuesta a la crisis que los ministros y comisarios europeos han elogiado en sus comparecencias en Davos– más que resolver el problema amenaza con agravarlo. Forzará austeridad no solamente en el sur sino en el núcleo de Europa. Pero “hace falta gastar más en el centro de Europa, para comenzar la austeridad en el sur y esto no está pasando”, dijo Eichengreen. “El pacto fiscal no es el motivo del estrechamiento de los diferenciales, ya que va a agravar la recesión que las políticas de austeridad han desencadenado; es un accidente de tren a cámara lenta”. Quizás la luz al final del túnel que ven los líderes europeos en Davos es la del tren.

LA OPINIÓN DE TRES EXPERTOS

Barry Eichengreen

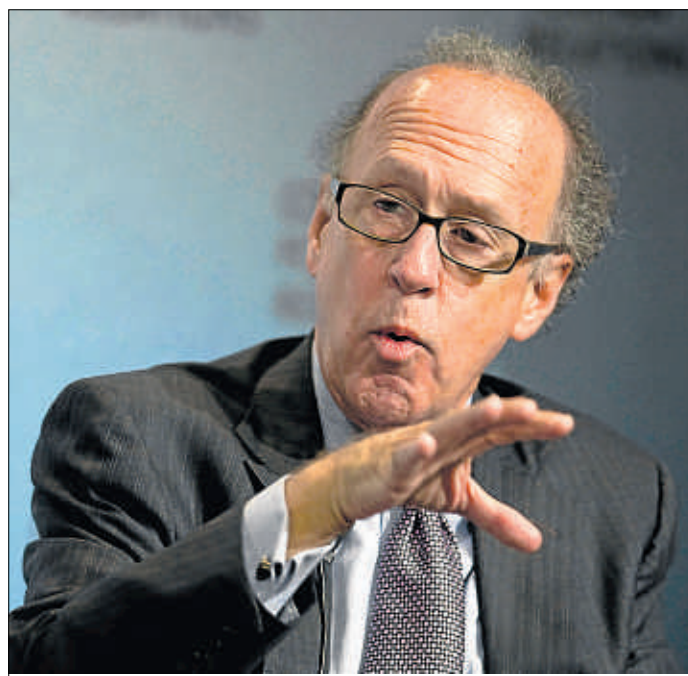
EDWARD CALDWELL / OXFORD UNIVERSITY PRESS / BLOOMBERG

BARRY EICHENGREEN • Universidad de Berkeley

‘El BCE acabará optando por la expansión cuantitativa’

Según el profesor de la Universidad de Berkeley (California), “los mercados van a volver a la misma clase de volatilidad que ya tuvimos ocasión de ver en el mes de noviembre. La austeridad es una solución muy costosa en el mejor de los casos y un fracaso en el peor de ellos; hace falta gastar más en el norte de Europa para compensar la austeridad en el sur y esto no es precisamente lo que está pasando. Alemania tiene que dar mucho más. La depreciación del euro no es la solución, porque va a beneficiar principalmente a Alemania que lo que debería hacer no es exportar más, sino consumir más. La operación del BCE ha funcionado para dar liquidez al sistema bancario. Pero este es solamente uno de los problemas de

la zona euro. Aún hay un problema de crecimiento muy serio en el sur de Europa. Es más, Grecia ya contagia a Portugal. Europa tendrá que afrontar ahora la crisis portuguesa. La quita de la deuda en Grecia ya será del 70 o el 80%. Esto va a activar los CDS. Pero el BCE también tendrá que someterse a una quita. El BCE podría financiar directamente a Italia y España mientras sanean sus economías. A largo plazo, creo que es lo que va a hacer. Porque los bancos europeos no necesitan más deuda tóxica sino más capital. Hay que crecer y crear un poco de inflación. De modo que el BCE acabará optando por la expansión cuantitativa, que puede centrarse en la compra de deuda española e italiana”.

Stephen Roach

JIN LEE / BLOOMBERG

STEPHEN ROACH • Morgan Stanley

‘La idea de que se puede salir de esta situación sin dolor, es fantasía’

Para el ejecutivo de Morgan Stanley, “la verdad es que empezamos ya a estar hartos de la crisis en la zona euro. La falta de una acción decisiva la está prolongando demasiado. La idea de que la situación que se ha creado se puede resolver sin dolor es una pura fantasía. La operación de apoyo bancario del BCE no resuelve los problemas fundamentales. La lección de Japón y EE.UU. es que las inyecciones de liquidez pueden frenar la espiral descendente, pueden descongelar mercados que están congelados, pero no pueden cambiar la naturaleza estructural de la economía real. La zona euro está en recesión y esta inyección de liquidez no va a convertir una recesión en recuperación. El debate tendrá que

desplazarse hacia otro lado. En vez de estar centrado en cómo combatir la crisis, hace falta buscar políticas para fomentar el crecimiento sostenible. Necesitamos reformas estructurales y también hay que estimular la demanda. En el Sudeste Asiático en 1997, tuvieron que someterse a fuertes programas estructurales, pero salieron mejor. Son lecciones. La austeridad no genera un beneficio rápido y si tratas de maquillar los problemas con tipos de interés cero vuelves a entrar en una crisis. España ha perdido su competitividad, Italia también. El asunto de fondo es competitividad y productividad. Alemania tiene razón. Hizo sus propias reformas. Por qué debe transferir fondos a los demás?”.

Nouriel Roubini

IMON DAWSON / BLOOMBERG

NOURIEL ROUBINI • Universidad de Nueva York

‘Lo de Europa es como si viéramos un accidente de tren a cámara lenta’

Según el profesor de la Universidad de Nueva York, “durante las últimas semanas ha subido la confianza en los mercados y hay más apetito de riesgo gracias a la liquidez que el Banco Central Europeo (BCE) ha facilitado a los bancos. Pero esta medida adoptada por el BCE no resuelve los problemas de fondo: no hay crecimiento, la actividad económica está en plena contracción, hay desequilibrios en la competitividad empresarial, existen niveles de deuda insostenibles –tanto en el sector público como en el sector financiero– y no hay suficiente capital en el sistema bancario. El problema mayor es que Europa está en plena recesión y esta se agrava con las medidas de austeridad fiscal que se ven obligados a asumir los distintos gobier-

nos. Me temo que este nuevo acuerdo de austeridad fiscal –no sólo en la periferia, sino también en el núcleo donde hace falta más expansión fiscal– va a agravar la recesión. Es decir, que el periodo actual de confianza actual no durará. Mire lo que está pasando en Portugal, donde las primas de riesgo se están disparando. Es cierto que en Davos hay expertos que aseguran que la crisis ya ha tocado fondo y que no se trata de una recesión como la de los años 30. Pero con un sistema fijo de cambios y una insuficiente depreciación del euro, con estas políticas de austeridad fiscal se irá profundizando cada vez más la recesión y se irá creando más deuda. Es como si viéramos un accidente de tren a cámara lenta”.

Part A

4.4. Referents històrics.

**Valoració i comparació amb els “P.I.G.S.”
(Portugal, Itàlia, Grècia i Espanya)**

Economía

Variación semanal

IBEX
3,31%

LONDRES
1,29%

NUEVA YORK
0,88%

PETRÓLEO
0,34%

DÓLAR/EURO
1,78%

YEN/EURO
0,62%

La UE afronta tiempos muy complicados

Los ajustes provocan la segunda recesión europea desde el 2008

La "falacia de composición": todos no pueden salir de la crisis por la vía de la exportación

ANDY ROBINSON
Madrid

Grecia, Portugal e Irlanda –el trío de países periféricos sometidos a programas de ajustes de la troika de UE, BCE e FMI– han realizado enormes esfuerzos en los últimos dos años en busca de la llamada devaluación interna, imprescindible, según se sostiene, para cerrar la brecha de competitividad con Alemania y anclar su presencia definitivamente en la unión monetaria.

Pero existe un fallo de lógica en la estrategia europea. La llamada *falacia de composición*. Si un solo país recorta salarios y aplasta su demanda interna para corregir un déficit externo y crecer por la vía de las exportaciones, la jugada puede funcionar. Si lo hacen dos, quizás, también. Pero si todos lo hacen y, sobre todo, si se apuntan al carro las economías periféricas más grandes, el resultado es recesión. Ya se perfila en los últimos datos sobre la actividad económica europea, la segunda recesión europea desde el 2008. Y, paradójicamente, crea un mayor peligro de insolvencia en la periferia.

Cada país "intervenido" hasta la fecha ha reducido sus costes laborales unitarios, tal y como se pedía. En el caso de Irlanda y Grecia, se han realizado recortes respectivos del 15% y el 17% de los salarios nominales. Portugal (al igual que España) ha mejorado su competitividad hasta la fecha sin recortes grandes de salarios

gracias a aumentos de la productividad –producción por hora de trabajo–, fruto principalmente de la destrucción de empleo.

Aunque Grecia se somete a constantes críticas por su incumplimiento con su programa de ajuste, lo cierto es que el sacrificio del pueblo griego es sobreco-

EL COSTE DEL AJUSTE

"Grecia atraviesa una depresión económica, pero está logrando la devaluación interna"

CARRERA HACIA EL FONDO

Irlanda ha recortado los salarios el 15,3% desde el 2009; Letonia, del 25% al 30%

LABORATORIO DEL SHOCK

Portugal es el alumno estrella de la troika, pero su PIB caerá el 3,3% este año

gedor. Se calcula que el PIB habrá caído al fin del 2012 el 15% en dos años (el 22% desde el 2009), con una tasa de paro ya en el 23%. El salario mínimo se ha recortado el 22%. "Grecia atraviesa una depresión económica (...), pero está cumpliendo con las metas de devaluación interna", afirma

George Pagoulatos, de la Universidad de Atenas. Lo cierto es que la depresión económica puede ser una parte inevitable del proceso de devaluación interna tal y como se vio también en Letonia, que tras firmar un memorándum con la troika en el 2008 realizó recortes salariales del 25% al 30% y registró una caída del 23% del PIB en dos años. Esto eliminó su déficit por cuenta corriente ayudado por un aumento de exportaciones. Ahora la troika considera Letonia un ejemplo para otros países, pese a que uno de cada tres jóvenes menores de 28 años se ha marchado del país. Irlanda, tras una reducción del PIB del 10% y la subida del paro del 5% al 16% en dos años, también ha logrado registrar un superávit por cuenta corriente este año. Es una devaluación interna de libro de texto que, al igual que en Letonia, ha supuesto la marcha de 78.000 jóvenes irlandeses a países como Canadá, Australia o Nueva Zelanda en doce meses.

Ahora, España e Italia –dentro o fuera de un programa de apoyo oficial– intensificarán sus propios programas de ajustes salariales y recortes del gasto público para acelerar su propia devaluación interna. Sólo que hay un problema. Conforme se suman a la carrera las economías grandes –a España e Italia les corresponde una tercera parte del PIB de la zona euro–, la euroeconomía está entrando en otra recesión. Esta semana, los indicadores de agentes de compras vaticinaban una

Vender al exterior. La exportación se convierte en el reducto esperado para una gran atonía, pero si un gran número de países piensa hacer lo mismo

caída del 0,5% del PIB de la zona euro en el segundo semestre del 2012.

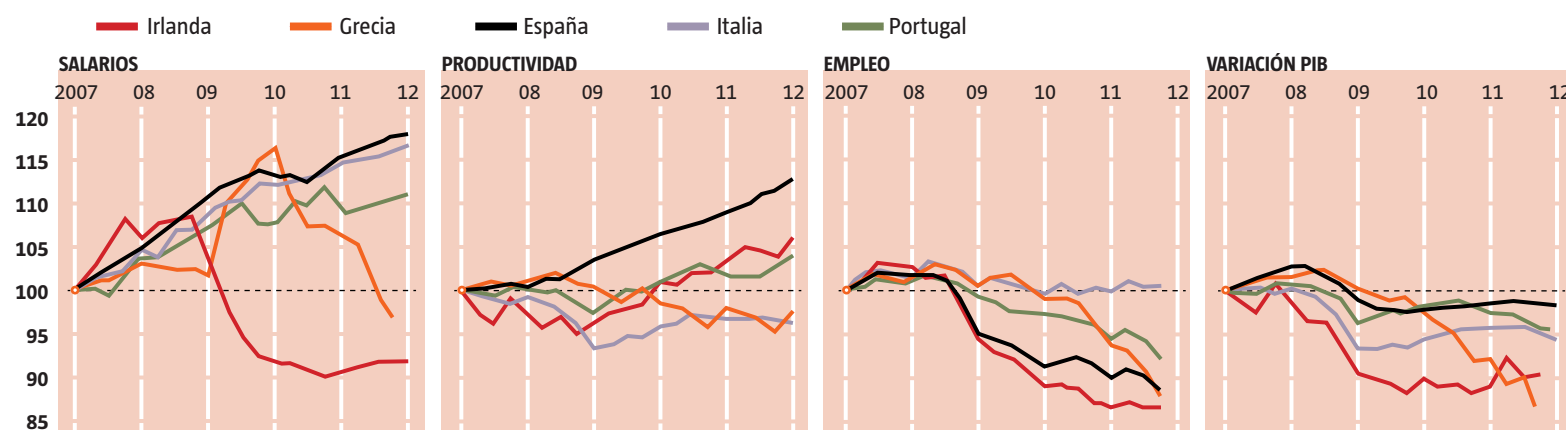
Y, pese al optimismo respecto a intervenciones del BCE en el mercado de deuda soberana, "la ausencia crónica de crecimiento en Europa dificultará otra vez la resolución de la crisis de endeudamiento", dijo Jonathan Loyne, de *Capital Economics*, en Londres. Sólo hace falta echar un vistazo a los gráficos en esta página para comprobar que los países que más lejos han ido en la política de recortes salariales –Grecia

e Irlanda– son los que han registrado las recesiones más duras.

Tras Letonia, Portugal e Irlanda son los alumnos estrella del proceso de devaluación interna. "La evolución de la deuda portuguesa hacia niveles sostenibles va exactamente como habíamos planificado", dijo Abebe Selassie, responsable del programa de Portugal del FMI, durante la asamblea del fondo en abril. Ajai Chopra, su homólogo en el programa irlandés, aplaudió el sacrificio de Irlanda, que ha conseguido reducir los costes laborales por unidad de producción casi el 14% mediante una combinación de draconianos recortes salariales y aumentos de la productividad.

Portugal ahora trata de acelerar el proceso de devaluación interna mediante aumentos drásticos de impuestos sobre el consumo interno –el IVA ha subido al 23%– mientras que se incentivan las exportaciones. Las ventas de hortalizas en el exterior han subido el 25% en el último año para situarse en una cifra récord de 1.000 millones de euros. Incluso sectores manufactureros han respondido al reto. "Estamos teniendo éxito en informática, componentes de automóviles y hasta bicicletas", dijo Paulo Monteiro Rodrigues, secretario general de la

Cinco caras de la recesión en Europa

Part A

4.1. Referents històrics.

Cas Irlandès

Tom McDonnell
Economista

Analista político del Instituto TASC,
en Dublín

“Hasta ahora, Irlanda ha tomado medidas de austeridad equivalentes al 15% del PIB, pero ello ha impedido la recuperación

del empleo y ha cortado de raíz toda recuperación potencial”

LA AUSTRERIDAD VISTA DESDE IRLANDA

Ahora que España inicia una era de plena austeridad, quizá resulte oportuno dirigir la vista al norte, hacia Irlanda, para ver qué le espera. El ciclo irlandés de expansión y contracción fue, si cabe, todavía más pronunciado que el español. A comienzos del siglo XXI, al *tigre celta* se le consideraba un paradigma neoliberal, con su combinación de normas reguladoras laxas y bajos impuestos. Sin embargo, la expansión experimentada por el país a partir del año 2001 fue, en realidad, poco más que una explosión inmobiliaria alimentada por los créditos baratos de la Europa continental, las generosas condiciones fiscales ofrecidas por el Gobierno irlandés a la inversión inmobiliaria y las políticas fiscales procíclicas.

La explosión inmobiliaria se descontroló por completo y terminó con el catastrófico hundimiento de la banca del 2008, cuando la contracción del crédito paralizó los mercados financieros mundiales. Para evitar el inminente descalabro bancario, el Gobierno irlandés tomó la fatídica decisión de garantizar todas las pérdidas de dicho sector. Fue un tremendo error que hoy en día ha costado al Estado irlandés 64.000 millones de euros, cifra que trasladada a una economía como la española supondría más de 430.000 millones de euros. La lección para España es sencilla. No debería ofrecer un cheque en blanco para salvar a los bancos.

La Hacienda pública irlandesa se vio sometida a una enorme presión tras el hundimiento del 2008. La recaudación de impuestos descendió un tercio, mientras que el gasto público se disparó a raíz de la crisis del desempleo. Hasta ahora, Irlanda ha tomado medidas de austeridad equivalentes a más de 24.000 millones de euros, que suponen el 15% del producto interior bruto. La severa austeridad ha impedido la recuperación del empleo y ha cortado de raíz toda recuperación potencial de la economía. Las cifras de empleo siguen bajando mientras que la economía interna de Irlanda, que se mide con el producto nacional bruto, ha vuelto a caer en la recesión. Pasarán años antes de que la producción económica recupere los niveles del 2008. Los índices de pobreza y la desigualdad aumentan año tras año.

¿Cuáles son las consecuencias probables del programa de recortes en España? Las investigaciones del Fondo Monetario Internacional (FMI) indican que la consolidación fiscal o aus-

El inmobiliario es uno de los grandes problemas de Irlanda

AIDAN CRAWLEY / BLOOMBERG

teridad suele producir un efecto de contracción en el empleo, así como en la producción económica. Dichas investigaciones demuestran que una consolidación fiscal igual al 1% del producto interior bruto, por regla general, suele reducir el producto interior bruto alrededor del 0,5% en el lapso de dos años, mientras que la tasa de desempleo aumenta en 0,3 puntos porcentuales. El desempleo, sobre todo entre los jóvenes, es el principal problema social al que se enfrenta la Unión Europea. Sin embargo, la actual línea de austeridad no hará más que exacerbar la crisis.

¿Qué alternativas tiene España? Los bonos españoles a diez años se cotizan ahora a más del 5,4% en el mercado secundario, el margen de maniobra es limitado. Por lo tanto, es inevitable cierto grado de consolidación presupuestaria. Con todo, España puede aprender de los errores de Irlanda.

Las decisiones adoptadas hoy determinarán el rumbo que tomará la crisis española. El debate empírico sobre la austeridad está resuelto, lo que importa es la demanda agregada. La experiencia irlandesa constituye un ejemplo perfecto. Cuando la política monetaria se ve limitada, la consolidación fiscal produce dolorosos efectos en la economía real. Como es de esperar, la política de contracción contrae la economía y el programa de recortes de España desembocará, inevitablemente, en un estancamiento económico. No obstante, es posible llevar a cabo una consolidación inteligente. Por ejemplo, todos los esfuerzos deberían centrarse en proteger a aquellos quienes perciben las rentas más bajas de los peores efectos de las medidas de austeridad.

Tanto la teoría económica como las pruebas de que se dispone sugieren que quienes tienen los ingresos más bajos vuelcan gran parte de sus ingresos, cuando no todos, en la economía local. En cambio, quienes perciben las rentas más altas tienden a ahorrar la mayor parte de sus ingresos. La consecuencia es que las medidas de austeridad dirigidas a quienes más ganan causarán menos daño en la demanda agregada y en la economía interna. También deberían minimizarse los recortes del presupuesto de inversiones, puesto que reducir la inversión en este momento no hará más que mermar la capacidad de crecimiento de España a medio y largo plazo.

Los problemas actuales de Irlanda y España son un síntoma de la escasa planificación de la zona euro. El tipo de interés idéntico para todos creó una distribución desacertada del crédito que

amplificó el ciclo de expansión y contracción. Resulta incompatible centralizar la política monetaria si al mismo tiempo no se centralizan la supervisión y regulación del sector bancario y se mantienen los demás instrumentos de la política económica en manos de los países miembros. La zona del euro es frágil porque sus miembros emiten deuda en una moneda sobre la que no poseen control alguno. De hecho, los países de la eurozona están dolarizados, aunque en euros, del mismo modo que las economías emergentes dependen de las divisas extranjeras.

Los estados miembros no pueden obligar a su banco central a comprar deuda del gobierno. Por otra parte, el comportamiento desfavorable del mercado puede conducir a los países individuales a una espiral de reacciones negativas caracterizada por la subida vertiginosa de los tipos de interés. Irlanda, Portugal y Grecia ya se han visto atrapados en esa situación y han tenido que aceptar programas de rescate. La pesadilla para las autoridades europeas

Es necesario proteger a quienes perciben las rentas más bajas de los peores efectos de la austeridad

Irlanda erró al ofrecer un cheque en blanco para salvar a la banca y España debería tomar nota de ello

es que España o Italia sean las próximas en caer.

¿Qué se puede hacer? Si bien España está sometida a serias restricciones, no puede decirse lo mismo a nivel europeo. A España le conviene otorgar una licencia bancaria al Mecanismo Europeo de Estabilidad (MEDE). Ello permitiría al MEDE actuar como prestamista de último recurso para los bonos soberanos, porque entonces podría ofrecer esos bonos como garantía al Banco Central Europeo. Con ello, se estaría poniendo un techo a los rendimientos de los bonos españoles y se evitaría así que la dinámica de la deuda española se volviera insostenible. Habrá que reformar la zona del euro. A la larga, España, como el resto de países, deberá optar entre una unión fiscal (al menos parcial) o la posible ruptura de la eurozona.

Traducción de Celia Filipetto

EN PORTADA

La isla de John Lennon, en venta

Podría haber sido el lugar donde vivieran John Lennon y Yoko Ono una vez jubilados, sin embargo, la isla Dorinish hoy sólo está habitada por ovejas y aves marinas. Ahora, la tierra del tamaño de doce campos de fútbol ubicada frente a la costa oeste de Irlanda

está siendo ofrecida como refugio para un nuevo dueño por 300.000 euros, 45 años después de que uno de los creadores de las canciones de los Beatles la comprara. Tras la muerte de Lennon, en 1984 fue vendida por Ono a productores rurales locales

IRLANDA, CINCO AÑOS DESPUÉS DEL PINCHAZO

Dublín: pocos se fían del 'buy now'

Existen indicios de que la vivienda en Irlanda ha tocado fondo pero aún hay mucha desconfianza

Andy Robinson
Dublín
Enviado especial

Uno de los problemas del mercado de la vivienda es que su ciclo de subidas eufóricas y caídas depresivas depende mucho de la dudosa credibilidad de las inmobiliarias, los políticos, los economistas y los medios de comunicación. En Irlanda, durante la época de la burbuja, todos estos anunciaron, año tras año, que el déficit de vivienda por habitante en Irlanda (y España) respecto a la media europea justificaba los aumentos desorbitados de precios. Luego preveían un aterrizaje suave que, bajo ninguna circunstancia, supondría caídas de precios. Muchos compradores se lo creyeron.

Cuando disidentes como el economista Morgan Kelly discreparon –diciendo lo obvio, que existía una gigantesca burbuja en el mercado irlandés de la vivienda y que pronto se pincharía–, el primer ministro Bertie Ahern le invitó a “suicidarse”. Los diarios dublínenses publicaron miles de artículos que ahora se conocen despectivamente como *puff pieces* (de optimismo exagerado). El *Irish Times* registró beneficios de 18 millones de euros en el 2006 gracias, en gran parte, a un suplemento inmobiliario de 60 páginas en las que 50 eran publicidad. Hasta compró una agencia inmobiliaria de venta on line. “El *Times* estaba totalmente atado al mercado inmobiliario”, dice Alex Klemm del *think tank* Tasc en Dublín.

Ahora en el quinto año de la crisis, la escasa credibilidad de estas diversas fuentes de información sobre el sector pasa factura. Nadie se cree que el mercado de la vivienda ha tocado fondo. Es una paradoja. Porque –tras un descenso de precios del 50% desde septiembre del 2007– puede haber motivos legítimos para creer que lo peor ya pasó.

“En Dublín estamos viendo subidas de alquileres, los pisos de propiedad vacíos están ya en régimen de alquiler y hay una demanda de jóvenes con trabajo que hace pensar que hemos llegado al suelo”, afirma John Fitzgerald del instituto ESRI en Dublín. Hasta Stefan Gerlach, el nuevo vicegobernador del

El Banco de Irlanda acaba de comprar el edificio sin terminar que iba a ser sede del quebrado Anglo Irish

SIMON DAWSON / BLOOMBERG

banco central (uno de los dos suecos contratados en las últimas semanas para aprovechar la experiencia del rescate bancario de Suecia en los años ochenta), aseguró que, tras mudarse de Estocolmo a Dublín, le estaba costando encontrar una vivienda.

El banco central acaba de anunciar otro momento simbólico de

Durante la burbuja, el encarte inmobiliario del 'Irish Times' tenía 60 páginas y 50 eran publicidad

los que a veces marcan puntos de inflexión. Ha comprado la nueva sede (a medio construir) del ahora insolvente banco Anglo Irish –la institución más estrechamente identificada con los excesos inmobiliarios de los años de burbuja–, que se encuentra a la orilla del río Liffey. “Es el último inmueble importante que estaba en venta”, explica Fitzgerald. Y es que quienes recorrían el interior

o noroeste de Irlanda podían ver ejemplos de las famosas urbanizaciones fantasmas, las ruinas del tigre celta. Pero Fitzgerald opina que estas viviendas apenas inciden en el mercado: “Jamás se van a ocupar, de modo que ya no inciden en el mercado”.

Todo esto parece indicar un punto de inflexión. Pero los irlandeses vuelven al mercado con pies de plomo. A fin de cuentas, ESRI era precisamente uno de los institutos que calculaba hace diez años que el déficit de viviendas por habitante en Irlanda frente a los países ricos de Europa (en torno al 13% más o menos lo mismo España) justificaba la fiebre de construcción. Ahora, más de 300.000 viviendas en Irlanda –un país con sólo cuatro millones de habitantes– están vacías, y 100.000 de ellas se consideran un excedente estructural. Es un número muy alto. Y el escepticismo suele cumplirse a sí mismo en un mercado dependiente de expectativas de subidas de precio como la vivienda. Desde que el *Irish Independent* anunció con euforia en enero de este año que

había llegado el momento para “Buy now!” (¡comprar ahora!) el precio de la vivienda media ha caído un 5,8% y los apartamentos en Dublín el 13%. Quizás el verdadero punto de inflexión se producirá cuando lo anuncie el excelente blog independiente de información inmobiliaria Nama Wine Lake (namawinelake.wordpress.com).

No se espera el precio mínimo del ciclo hasta el 2013, tras una caída del 65% desde el máximo

com). Pero los autores anónimos del blog no esperan el precio mínimo del ciclo hasta 2013, tras una caída del 65% desde el pico.

Moody's calcula en un reciente informe que aún queda otro 20% de descenso de precio. Como suele ocurrir, las estimaciones sobre el punto de inflexión van haciéndose más pesimistas. En el 2010, Moody's calculaba que un descenso de precios del

45% sería suficiente desde el máximo del 2007. Aparte del problema de la confianza y la desconfianza que tienden a generar ciclos de *overshoot* (picos demasiado altos, puntos de inflexión demasiado bajos), hay otro motivo para pensar que la vivienda en Irlanda no ha tocado fondo: la coyuntura europea. Fitzgerald reconoce que su pronóstico optimista “depende de que la zona euro vuelva a crecer en el 2013”.

Todo esto resultará decisivo para que España saque mejores resultados que Irlanda tras la creación de su propio *banco malo*, la Agencia Nacional de Gestión de Activos (NAMA). Hay consenso en Irlanda de que la decisión de comprar créditos inmobiliarios a los bancos, según el “valor económico a largo plazo” resultó demasiado generosa con los bancos, ya que subestimó la envergadura de la caída de precios que se produciría. Pero “es muy difícil saber cuánto valen los créditos que compra el *banco malo* porque eso depende de la economía dentro y fuera de Irlanda”, dice Fitzgerald.

EN PORTADA

Tom McDonnell

Analista político y economista jefe del instituto dublinés TASC (Think tank for Action on Social Change)

“Para evitar una quiebra bancaria inminente, Irlanda tomó una decisión fatídica: actuar como garante de todas las pérdidas del sector”

>> VIENE DE LA PÁGINA ANTERIOR

El coste por año de garantizar la deuda del insolvente Anglo Irish, que desaparecerá en cuanto se pague a sus acreedores, equivale al presupuesto anual de la enseñanza primaria. “Con la ayuda de NAMA, Irlanda se convirtió en el ejemplo paradigmático de una sociedad que privatizaba los beneficios y socializó las pérdidas”, sentencia Cooper en su libro. Y, pese al precio generoso pagado por sus activos tóxicos, los bancos irlandeses siguen siendo extremadamente reacios a prestar dinero en la economía real.

De ahí la primera lección: “España no debería, bajo ningún concepto, garantizar la deuda de sus bancos; aunque piense que son solventes, la verdadera situación es siempre mucho peor”, dice McDonnell.

Los economistas consultados en Irlanda aconsejan que España seleccione cuidadosamente los bancos que quiere rescatar y

Muchos economistas aconsejan que España seleccione bien las entidades y deje caer a las insolventes

que deje caer a los insolventes protegiendo solamente a los depositantes. El memorándum español sí defiende “compartir la carga del rescate con accionistas, acreedores subordinados e inversores en capital híbrido (los desgraciados ahorradores que compraron acciones preferentes). Pero los sénior están protegidos.

La segunda lección es minimizar el precio que el AMC pague por los activos. “No hagan lo que hicimos nosotros; es mucho mejor pagar a precio de mercado y si los bancos no aguantan, pues nacionalizarlos, es decir, que la deuda tóxica se mantenga en el sector privado”, afirma Michael Burke, economista de Citibank, de origen irlandés y afincado en Londres.

En España ni tan siquiera se ha debatido públicamente sobre el precio. El memorándum defiende pagar el “valor económico a largo plazo”. Pero, con un panorama de ajustes permanentes, incluso el largo plazo probablemente será de bajo crecimiento y estancamiento inmobiliario.

Y tercera lección: esperar hasta que el mercado se recupere antes de vender los activos. NAMA acaba de vender los créditos por 800 millones que el inmobiliario Paddy McKillen había desembolsado para comprar el grupo hotelero Maybourne. “Han vendido lo mejor y se han quedado con las urbanizaciones fantasma”, dice Bacon.

CONSEJO IRLANDÉS A ESPAÑA

A medida que España entra en un periodo de plena austeridad y emprende un polémico rescate bancario, puede resultar oportuno dirigir la mirada al norte, en dirección a Irlanda, para observar lo que puede deparar el futuro.

La expansión económica de Irlanda a partir del 2001 fue, en realidad, poco más que una burbuja inmobiliaria alimentada por el crédito barato procedente de la Europa continental y por las generosas exenciones fiscales irlandesas en la inversión inmobiliaria y las políticas fiscales pro-cíclicas. La burbuja inmobiliaria se pinchó y acabó en una

Las finanzas públicas de Irlanda se vieron sometidas a una fuerte presión a raíz de la crisis del 2008. Los ingresos fiscales cayeron en un tercio, mientras que el gasto público se disparó debido a la crisis de desempleo.

Hasta la fecha, Irlanda ha puesto en marcha medidas de austeridad equivalentes a más de 24.000 millones de dólares (unos 19.500 millones de euros), el 15% del PIB. La dura austeridad en Irlanda ha impedido una recuperación de las cifras de empleo y ha sofocado también una posible recuperación de la economía. Las cifras de empleo siguen bajando mientras la economía interna de Irlanda, medida en

¿Cuáles son las alternativas tratándose de España? Los bonos españoles a diez años se están cotizando actualmente a más del 6% en el mercado secundario; el margen de maniobra es limitado y es inevitable un cierto grado de consolidación presupuestaria. No obstante, España puede aprender de los errores de Irlanda, un ejemplo perfecto de los fallos de las estrategias centradas exclusivamente en la austeridad. Como era de esperar, la política restrictiva contrae la economía y el programa de austeridad de España, inevitablemente, conducirá a un estancamiento económico prolongado.

Sin embargo, la consolidación

un síntoma del mal diseño de la zona euro. El tipo de interés igual para todos motivó una inadecuada asignación del crédito que amplificó el ciclo de auge y crisis. Es sencillamente incompatible centralizar la política monetaria y al propio tiempo no centralizar la supervisión y regulación de los sectores bancarios, manteniendo a la vez los demás instrumentos de la política económica en manos de sus miembros.

La zona euro es frágil porque sus miembros emiten deuda en una moneda sobre la cual no tienen control; países de la eurozona están efectivamente dolarizados, aunque con euros, de la misma manera que las economías emergentes dependen de una moneda extranjera. Los países miembros no pueden obligar a su banco central a comprar deuda pública y la tendencia desfavorable del mercado puede empujar a determinados países hacia un ciclo de retroalimentación ne-

El rescate bancario de Irlanda es uno de los más costosos de la historia mundial

DAVID CRAWLEY / BLOOMBERG

crisis bancaria catastrófica en el 2008, cuando la crisis crediticia paralizó los mercados financieros globales.

Para evitar una quiebra bancaria inminente, el Gobierno irlandés tomó una decisión tristemente célebre y fatídica: actuar como garante de todas las pérdidas del sector. Demostró ser un terrible error que ha costado hasta la fecha al Estado irlandés 64.000 millones de euros; a escala proporcional y en relación con el tamaño de la economía española, más de 430.000 millones de euros. Fue uno de los rescates bancarios más costosos de la historia mundial. La lección en este caso para España es sencilla. No debería extenderse un cheque en blanco para salvar a los bancos. España debería actuar con suma cautela antes de comprometerse a garantizar a cualquier banco español y debería considerar alternativas como el cambio de deuda en manos de acreedores de los bancos por acciones.

PNB (producto nacional bruto), ha vuelto a caer en recesión. Pasarán años antes de que la producción económica vuelva al nivel del 2008. Los índices de pobreza y desigualdad aumentan año tras año.

De modo que ¿cuáles serán los probables impactos del programa de austeridad en España? Los estudios del Fondo Monetario Internacional (FMI) indican que la consolidación fiscal o austeridad ejerce un efecto de contracción sobre el empleo así como sobre la producción económica. Estos análisis indican que una consolidación fiscal equivalente a un 1% del PIB reduce normalmente el PIB en alrededor de un 0,5% durante dos años mientras que eleva el índice de paro en alrededor de 0,3 puntos porcentuales. El paro –sobre todo el juvenil– constituye el principal problema social europeo. Sin embargo, la tendencia actual de austeridad no hará más que agravar esta crisis.

fiscal *inteligente* es posible. Por ejemplo, deberían hacerse todos los esfuerzos posibles para proteger a las personas de bajos ingresos de los peores efectos de las medidas de austeridad. Tanto la teoría económica como las pruebas disponibles indican que las personas con bajos ingresos reinvierten la mayor parte, si no la totalidad de sus ingresos, en la economía local. Por otra parte, las personas de ingresos más elevados tienden a ahorrar una porción mayor de sus ingresos. Ello implica que las medidas de austeridad dirigidas a quienes tienen mayores ingresos ocasionarán menores daños a la demanda agregada y a la economía nacional. Los recortes del presupuesto de capital deberían asimismo reducirse al mínimo, del mismo modo que recortar la inversión no haría más que limitar la capacidad de España para crecer a mediano y largo plazo.

Los problemas actuales, tanto en Irlanda como en España, son

España no debería entregar un cheque en blanco para salvar a sus bancos como hizo Irlanda

gativa a través de una escalada de los tipos de interés. Irlanda, Portugal y Grecia ya han sido atrapados de esta manera y obligados a entrar en programas de rescate. La pesadilla de las autoridades europeas es que España o Italia sean los próximos en caer.

¿Qué puede hacerse? Otorgar una licencia bancaria al Mecanismo Europeo de Estabilidad le permitiría actuar como prestamista de última instancia mediante la compra de bonos soberanos, ya que podría a continuación invertir el procedimiento para el empleo de esos bonos con la garantía del Banco Central Europeo (BCE). Esto pondría techo a los intereses de los bonos españoles, lo que impediría que la dinámica de la deuda de España llegara a ser insostenible. Utilizando una fórmula matemática se puede fijar un tipo de interés para cada país que no debería ser rebasado para hacer automático el apoyo del BCE e incorporar el grado de cumplimiento con el pacto fiscal para incentivar la prudencia fiscal. Asimismo se debería crear lo antes posible una unión bancaria en la que una autoridad europea sea responsable de la supervisión, la regulación y la resolución de crisis bancarias.

Traducción: J.M. Puig de la Bellacasa

Part A

4.6. Referents històrics.

Cas argentí

XX CONGRESO CUAM- ACMOR

Comparación de la depresión de 1929 con la recesión actual.

Karen Itzel Quintero Cervantes.
Susana Cruzalta Granados.
Elizabeth Rebollar Espino.
Eloísa Ramírez Mojica.
Yazbeth Alejandra Godínez Pérez.

AREA - HUMANIDADES

CUAM , MORELOS
ASESOR. MARCELA CERVANTES

Objetivo: Comparar la depresión de Estados Unidos de 1929, con la actual.

Hipótesis: Existen similitudes entre la depresión de 1929 y la actual

Justificación: La situación mundial actual nos hace reflexionar acerca del efecto domino que se presenta a nivel mundial.

Antecedentes:

Depresión es un periodo durante el cual un país industrializado presenta una producción, ventas reducidas y al mismo tiempo altas tasas de desempleo y de quiebras empresariales.

Metodología:

Nuestra investigación esta basada en el periódico "El Economista" [Noviembre-Febrero], noticieros de televisión, documental Zeitgeist movie, e Internet.

Desarrollo:

La Gran Depresión:

Fue una crisis económica mundial iniciada en octubre de 1929, que duró hasta 1934. Durante la década de 1920, cuando los negocios prosperaban en Estados Unidos, la agricultura entraba en recesión.

Cuando los precios de las acciones se desmoronaron los bancos estadounidenses empezaron a exigir el pago de los préstamos que habían concedido a otros países, al igual que a personas individuales; Al mismo tiempo, personas que tenían depositado dinero en los bancos comenzaron a retirarlo.

El establecimiento del New Deal en 1932 permitió recuperar la confianza en Estados Unidos y marcó el principio del fin de la Depresión.

Recesión actual.

¿Cómo empezó?

Desde el 2003 los bancos brindaron créditos relativamente altos, dejando múltiples casos en deuda, dando paso a la recesión económica.

. El Plan de Estímulo de la economía de Obama prevé destinar 787 millones de dólares, 314,800 serian para los recortes de impuestos y lo demás se propone para crear empleos asistir a los desempleados, recortar impuestos a ciudadanos y recortar presupuesto de los estados.

Espera que su plan cree o salve entre 3 y 4 millones de empleos.

Diferencias:

- Tasa de desempleo: 1929 -> 11% , actual-> 4.6%
- Plan de rescate financiero. TARP (actual)- New Deal (29)
- En 1929 los depósitos bancarios no estaban asegurados.
- En 1929 el sistema monetario se basaba en el patrón oro, que impedía que la Reserva Federal (FED) aumentara la liquidez del sistema si no aumentaban previamente sus reservas de ese metal. Como el oro en manos de la Fed no

aumentó, esta no pudo imprimir el dinero que desaparecía por culpa de las quiebras bancarias. En el 2008, los bancos centrales de todo el mundo están imprimiendo dinero para dotar al sistema financiero de liquidez.

- En 1929 había deflación actualmente no sólo no hay deflación también inflación.
- En el 29 no había personas que invirtiesen en las bolsas. Hoy hasta los planes de pensiones dependen de los mercados bursátiles.
- Hoy existe algo que en el 29 se desconocía: la Globalización.
- Ahora no hubo un una caída en picado de las bolsas, las bolsas todavía no han tocado suelo.
- Las soluciones aportadas dentro del New Deal eran aumentar la inflación.

Similitudes:

- Los créditos brindados por el banco eran relativamente altos para saldarlos, dando origen a una deuda.
- Los analistas pensaban que era un ajuste pasajero de mercado.
- En el 29 y ahora quebraron muchos bancos
- La especulación bursátil era el pan de cada día ayer y hoy.
- Antes del crack había un nivel de consumo altísimo, algo que nos es muy cercano.
- En ambas crisis fallaron los mecanismos de control interno de las empresas y no se midieron correctamente los riesgos de negocio.
- Altos crecimientos económicos precedieron al crack del 29 y a la crisis actual.
- Mucho desempleo
- En el 29 y hoy se inició una profunda recesión económica.
- También existía una gran burbuja en las bolsas con importantes compras de acciones a crédito.
- En el 29 y hoy la crisis cogió a los gobiernos con el pie cambiado.

Bibliografía: Internet:

<http://www.carlosfernandez.com/?p=203>

<http://www.zeitgeistmovie.com/>

<http://www.burbuja.info/inmobiliaria/burbuja-inmobiliaria/82630-diferencias-entre-la-crisis-de-1929-y-2008-con-humor.html>

<http://en.wikipedia.org/wiki/TARP>

<http://blog.pucp.edu.pe/item/33071>

http://www.spanish.xinhuanet.com/spanish/2008-11/13/content_760466.htm

<http://www.elmundo.es/mundodinero/2009/02/17/economia/1234903319.html>

<http://www.unafuente.com/17-02-2009/crisis-obama-firma-plan-de-estimulo-economico-por-787-mil-mdd-descubierto-un-supuesto-fraude-masiv-de-8-mil-dolares-en-eu-wall-street-cae-319-schwarzenegger-notifica-despido-a-20-mil-empleado/>

<http://eleconomista.com.mx/notas-online/finanzas/2009/01/20/libra-marca-minimo-historico-ante-dolar-su-nivel-mas-bajo-siete-ano>

Biblioteca de consulta 2005 [gran depresión]
Periódico El Economista [Noviembre-Febrero]

Part A

4.8. Referents històrics.

Comparació amb el Crack del 29

Miguel A. López-Morell

Cátedra Empresa Familiar. Profesor Departamento de Economía Aplicada de la Universidad de Murcia

[La Opini&ocute;n - Encuentros febrero 2009](#)

Hasta la fecha, me causaba gran inquietud, asombro y hasta indignación que muchos periodistas y algunos economistas/analistas que se prodigan en los medios establecieran sorprendentes paralelismos (para mí) de la situación actual con la depresión de 1929. Más de uno se ha despachado ya con un “esto será mucho peor”. Un punto de vista que, supongo, comparto/tía hasta hoy con la mayor parte de mis colegas historiadores de la economía. Lo cual no quita que, con el paso del tiempo, todo hayamos ido asumiendo, en mayor o menor medida, los tintes innegablemente grises que va tomando el asunto. De hecho, lo que está ocurriendo casa perfectamente, a nuestro pesar, con el discurso de nuestro gremio, que desde siempre ha luchado contra todos los que se han querido olvidar que los ciclos son consustanciales a nuestro sistema económico.

El asunto es que esas comparaciones tan rotundas han ido tomando cuerpo en la últimas semanas con casi unanimidad en los medios. Evidentemente, muchos de los datos aportados en la discusión son rigurosamente ciertos, pero no estoy de acuerdo con el tono oscuro del discurso, con algunos olvidos y con varias afirmaciones que terminan incidiendo en lo que acabo de mencionar, hasta el punto de que me hace reflexionar de nuevo sobre el papel de los medios y en el proceso que vivimos. Creo que su responsabilidad y su influencia son grandes y aunque su obligación es poner “el dedo en la llaga”, hay que esforzarse en hacerlo siempre con fundamento. En suma, a la hora de hacer paralelismo con el Crack y depresión del 29, no me parece bien que se olviden cuestiones muy manidas, pero importantes. He ahí algunas:

- En primer lugar, es evidente que la actual crisis tiene una raíz principalmente financiera, acuciada por la sobredimensión del sector inmobiliario en el nuestro y otros países. Son problemas graves, pero no coinciden con los que empujaron al hundimiento de los años 30. En el otoño de 1929 los indicadores productivos de la agricultura y la industria llevaban, como mínimo, cuatro años muy deprimidos, con una acusada aceleración a la baja de los índices desde 1928, cosa que no ocurre hoy día. De hecho la bolsa se infló como consecuencia de la bajada de la rentabilidad de la industria y el campo, de ahí el hundimiento que terminó sufriendo, tras una burbuja bastante irracional. Lo que pasó a continuación es bien conocido, aunque los historiadores nos reímos a veces con algunas exageraciones sobre algo que no fue tan inmediato. El propio Galbraith, maestro de economistas críticos desde su cátedra del MIT, indicaba con sorna que no había habido en 1929 subida alguna en la tasa de suicidios, aunque periodísticamente siga siendo muy efectista decir lo contrario cuando se habla del famoso Crack de la Bolsa de Nueva York. Por otra parte, aunque efectivamente no sabemos donde está el tope por debajo de las cotizaciones, la situación de las empresas industriales es hoy bien distinta. Con el añadido de que hoy día nadie niega la raíz del problema, como sí hicieron muchos eminentes economistas y políticos entre 1929 y 1932.

- Me parece también muy obvio que la situación monetaria internacional es radicalmente distinta. Como bien expuso el maestro Keynes, el patrón oro era un sistema insolidario y obsoleto desde la primera guerra mundial. Aferrarse a él y a un liberalismo ortodoxo caduco era algo que ya no tenía sentido. Fue una actitud irresponsable y la lentitud de los políticos en darse cuenta de ello alargó la crisis. Efectivamente, la desregulación en el ámbito de las operaciones financieras ha sido, si no causa, sí el contexto que ha permitido muchos de los abusos que estamos sufriendo, pero creo que hoy día nadie duda (ni los políticos tampoco) de la necesidad de recuperar un cierto control de la situación.

- Por otra parte, me parece que casar las posibles consecuencias sociales de ambas crisis es también bastante estafalario. Es evidente que algunos intermediarios y todos los bancos y cajas han concedido en los últimos años con bastante irresponsabilidad créditos hipotecarios a familias con ingresos inestables. No dudo que se está creando un drama extraordinario a miles de familias, a las que habrá que ayudar. Sin embargo, no dudo en que la situación es del todo incomparable con la década de los años 30, donde ningún país europeo y mucho menos los Estados Unidos contaban con ningún tipo de prestación social en defensa de parados y desamparados. Estarán conmigo en que actual estado de nuestras finanzas públicas y el aún bajo nivel de endeudamiento español permite esfuerzos contra-cíclicos importantes por parte de nuestras autoridades. Esperemos que sean diligentes.

- Por último, y precisamente en relación con esto último, se obvia en todos los casos, que la crisis del 29 estuvo rodeado de un clima de inestabilidad política sin precedentes, lo cual terminó generando una escalada nunca vista de los extremismos más destructivos. Honestamente, creo que es inconcebible que en nuestro país, en Europa o los EEUU se repita esto corto plazo. Dios o el destino (que cada uno ponga lo que estime) no quiera que se vuelva a repetir lo que ocurrió. Lo cual no quiere decir que la situación esté dando argumentos a los neo-populistas de Sudamérica o a los extremistas islámicos a la hora de dar esperanzas a mucha gente desesperada.

En definitiva, tengo que presentarme día tras día ante mis alumnos, futuros economistas, y explicarles qué alcance real de todo lo que está pasando. Hasta ahora les insistía en que desconfiaran de los agoreros del desastre y sobre todo de los políticos; que pensarán con la cabeza fría sobre una crisis que es real y que será dura, pero que hasta ahora no parece indicar que lo sea tanto. Creo que todos estos discursos, basados en comparaciones históricas, deberían contrastarse con mayor rigor y con opiniones tan lúcidas como las de Kindleberger y su libro “Manías, Pánicos y Cracs. Historia de las crisis financieras” (Ariel, 1991), que recordó que crisis financieras hubo desde el siglo XVIII o antes y que todas tuvieron su principio y su fin, y que se han repetido machaconamente a lo largo de los años, a pesar del empecinamiento de generación por generación en creer que no habría más.

Me pregunto, en conclusión, hasta qué punto los medios y muchos expertos están alentando el problema con presupuestos no siempre reales, al menos en lo referente a la historia. Parece que ya tenemos derecho a hablar de depresión, ahora que la palabra crisis sabe a poco. Aunque a la larga quizás termine siendo yo el confundido.

No obstante, y puestos a elucubrar sobre las consecuencias de la crisis, me gustaría hacer algunos apuntes, desde mi escaso conocimiento, sobre cómo puede afectar toda esta situación a las empresas familiares y aludir a un viejo debate académico sobre si estas instituciones están o no mejor preparadas para fomentar el desarrollo económico frente a las empresas puramente gerenciales y, en este caso, para sortear la(s) crisis con mayor soltura.

Un ejemplo emblemático sobre esta cuestión nos lo ha dado la evolución reciente de la banca de inversión a nivel internacional. Todos hemos asistido atónitos en los últimos meses como los gestores de las viejas damas de las finanzas, que hace tiempo no tienen nada que ver con las familias fundadoras, han hundido tres de las cinco beneméritas casas de banca más relevantes de los Estados Unidos, con prácticas de riesgo y políticas retributivas sonrojantes. Todas ellas (Lehman Brothers, Bear Stearns, Merrill Lynch y antes, entre otras, J.P. Morgan) fueron en su origen empresas familiares y dejaron de serlo por no encontrarse herederos válidos o por el interés de sus socios en cotizar en bolsa. El contrapunto lo pone una “rara avis” en la Banca de inversión, la mítica Casa Rothschild, que en sus dos siglos de historia ha superado todas las crisis y depresiones precedentes, siendo un referente de buen hacer en la banca, sin necesidad de disolver su capital en bolsa ni perder el control del negocio. No dudo, de hecho, que saldrán reforzados de la crisis ante el hundimiento de la competencia. Incluso, ya han empezado a hacer leña del árbol caído, contratando para su oficina de Madrid a uno de los ejecutivos más brillantes de la extinta Lehman Brothers. Parece incluso que vuelve a tomar fuerza aquella frase atribuida al fundador de la saga de banqueros (Mayer A. Rothschild) que decía aquello de: “cuando veas sangre por las calles, compra casas”. Y eso es, precisamente, lo que están dispuestos a hacer muchos de los grandes patrimonios familiares españoles, que en esta coyuntura van a hacer su agosto. Otras empresas familiares, pequeñas o medianas, no

tendrán tanta holgura y sin duda ya lo están pasando mal, pero su capacidad de sacrificio, su flexibilidad y su afán por pervivir les auguran más opciones.

Todo ello no quiere decir que de la actual situación vayan a salir triunfantes o reforzadas el conjunto de las empresas familiares, por el mero hecho de serlo, ni tampoco que estemos enterrando el modelo de grandes corporaciones industriales y financieras. Lo que intento destacar es que esta coyuntura está poniendo muy en entredicho el cortoplacismo extremo y la política de incentivos a los directivos profesionales que han consolidado en los últimos años. Nadie entendería en una empresa familiar la política de bonus de algunas de estas sociedades, los contratos blindados o la ingeniería contable para justificar dividendos inflados. Tampoco se entiende en las familiares el apalancamiento extremo que han alcanzado algunas sociedades, que han pretendido crear valor exclusivamente en base del tamaño. De hecho, el conservadurismo (o más bien prudencia) de la empresa familiar en lo financiero parece haber casado con el espíritu del regulador bancario español, que pese a las protestas que se dieron en su día a las provisiones obligatorias, ha salvado de la quema a la mayor parte del sistema financiero español. Todo lo cual no supone estar en contra de la profesionalización en la gestión empresarial ni en el uso intensivo de los instrumentos financieros y de gestión que nos da la economía moderna. Pero sí pone sobre la mesa que algunas características de las empresas familiares, despreciadas hasta hace muy poco, son más que útiles en la situación en que vivimos.

(Al poco de escribir estas líneas, Joaquín Estefanía escribe en El País un comentario refiriéndose una primera versión de este artículo que le remití en su día http://www.elpais.com/articulo/panorama/Maquina/rumor/elpepusocdgm/20090111elpdmgpan_6/Tes

)

Economia per a tem

El Hombre del Tres recupera el llibre en què Rojo va analit

KEYNES, SU TIEMPO Y EL NUESTRO

Luis Ángel Rojo

El Hombre del Tres

Madrid,

2012 382 pàgines

Preu: 23 €

Justo Barranco

La figura de John Maynard Keynes (1883- 1946) continua fascinant i influent en les discussions econòmiques, de manera conscient o no moltes dècades després de la seva mort. No és estrany. Ell mateix va dir que “els homes pràctics que es creuen immunes a les influències intel·lectuals normalment són esclaus d’algun economista mort”. Les idees mouen el món, i més si són les d’algú tan brillant i persuasiu com l’autor de la *Teoria general de l’ocupació, l’interès i els diners*.

Les seves reflexions sobre les possibles sortides a la Gran Depressió són avui reivindicades per combatre la greu crisi actual per economistes com Paul Krugman, però ara per ara semblen triomfar tan escassament com les propostes que va realitzar el mateix i Keynes per redissenyar el nou sistema financer mundial en la conferència de Bretton Woods el 1944... tot i que després en defensés els resultats: creia que la cooperació angloamericana era preferible a llarg termini a les altres alternatives que tenia la Gran Bretanya. Una valoració gairebé sorprenent per a una persona que va ser capaç de sacrificar fins i tot les seves pròpies idees per solucionar els

Keynes a l’hotel Mount Washington de Bretton Woods (Nou Hampshire), on el 1944 es va refer

problemes a curt termini. Certament, va viure problemes poc comuns, incloses guerres i depressions mundials.

Un temps per al qual la figura prometeica de Keynes –que a més d’un teòric molt pràctic va ser un inversor brillant– va oferir respostes més o menys escoltades i encertades i que el professor i director del Banc d’Espanya entre els anys 1992 i el 2000, Luis Ángel Rojo (1934-2011), va narrar amb una embranzida intel·lectual infreqüent en les figures públiques de l’economia i la

política d’aquest país a *Keynes, su tiempo y el nuestro*, un llibre de l’any 1984 que ara recupera l’editorial El Hombre del Tres.

Un llibre en el qual Rojo s’endinsa no només en les profunditats de les teories de Keynes sinó també en la seva psicologia, des de la seva família, a la seva pertinença als Apòstols de Cambridge –on li influiria molt l’ètica de G.E. Moore– i després a l’elitista Cercle de Bloomsbury, amb Virginia Woolf, E.M. Forster o Dora Carrington. Des de les seves relacions homosexuals al seu matrimo-

ps difícils

ar la figura i les propostes de Keynes

ar el sistema financer mundial

ni amb la ballarina Lydia Lopokova. Des de les bromes que li feien els gelosos funcionaris del Tresor britànic pels seus canvis d'opinió –“quan es reuneixen cinc economistes, hi ha sempre sis opinions en conflicte, dues de les quals són mantingudes per Keynes”– a la seva influència en els diferents governs i el seu paper com a negociador o les seves denúncies públiques sobre les conseqüències que portarien les càrregues oneroses imposades a Alemanya després de la Primera Guerra Mundial.

I és que la seva lògica podia

ser visionària: el 1932, quan la depressió estava en la seva fase més baixa, Keynes es preguntava per què els governs no trobaven millor ocasió que la guerra per augmentar la despesa, i escrivia: “Espero que no hàgim d'esperar a una guerra per acabar amb una depressió profunda”. Però la seva preocupació era pel present. Com deia, “a llarg termini tots haurem mort”. Gens estrany per a qui a més pensava que “el nostre poder de predicció és tan petit que poques vegades és prudent sacrificar un mal actual a un avantatge dubtós en el futur”. Menys quan el mal era tan greu com els que li van tocar, no necessàriament externs a la nostra actualitat: els seus debats ressonen amb força inusitada a les pàgines que Rojo va escriure.

Uns problemes per als quals Keynes va proposar polítiques expansionistes i una intervenció àmplia de l'Estat que mantingués l'ocupació, idees que a més partien de la seva creença que el capitalisme de la seva època havia entrat en una fase en la qual s'havia reduït la importància del mercat i no hi havia tendències automàtiques a l'equilibri, sinó conflictes entre grups –fossin de banquers, fabricants o empleats– que lluitaven desigualment pels seus interessos.

Per a temps menys convencionals, per a un curt termini menys urgent, les limitacions de les seves polítiques *ad hoc* eren moltes. Com analitza Rojo, podien crear més problemes que els que solucionaven. Tot depèn, esclar, del problema a solucionar.

ENTREVISTA a Jeremy Rifkin, economista y autor de "El fin del trabajo"

"La desigualdad social en Estados Unidos es hoy mayor que en 1945"

PERFIL

INMA SÁINZ DE BARANDA

Jeremy Rifkin teme que la sociedad siga polarizándose entre una elite y una mayoría en precario

Un profesor norteamericano que no quiere que Europa se equivoque de modelo

■ Jeremy Rifkin es profesor de Economía en la Escuela de Finanzas Wharton, "la primera de mi país", precisa. Sonríe cada vez que carga contra el pensamiento económico dominante: "no debería ser tan crítico con ellos, yo mismo soy economista aunque no tengo muy claro qué valor tiene eso. Son tan arrogantes cuando dicen que el salario mínimo frena el empleo". Anuncia que el tercer sector, la sociedad civil, podrá crear millones de nuevos empleos alternativos, fuera del mercado, las máquinas no podrán sustituir las rela-

ciones humanas". Rifkin, en mangas de camisa, cautivó a su auditorio en Esade, sin micrófono, modulando su voz como los profesores en las clases magistrales de antaño. Se le nota a gusto en Europa —"¡qué Dioses libres de adoptar el modelo americano!", exclama—. Confía en políticos que, como Ramón Jáuregui o Philippe Séguin, han comprendido las consecuencias de la revolución de las tecnologías de la información y empiezan a favorecer la reducción de jornada y las actividades del tercer sector de la sociedad. ●

MANUEL ESTAPÉ

La Vanguardia" fue el primer diario que difundió, el 12 de marzo en el suplemento Ideas, la tesis de Jeremy Rifkin, sintetizada en el título de su último libro: "El fin del trabajo". En esta ocasión, dos colaboradores habituales del diario, Miquel Porta Perales (1/XI/96) y Joaquim Muns (4/XI/96), le han dedicado artículos bastante críticos y negativos. Se lo decimos. Lo sabe. Parece impaciente. Empezamos.

—Es usted un catastrofista, no es riguroso, sus propuestas son utópicas..

—Y soy un ludita. Como los trabajadores que destruían los telares porque tenían que darse sin trabajo.

—Exacto. Defiéndase.

—No han leído mi libro. Yo digo que la actual revolución tecnológica puede ser un renacimiento, actualmente no le exigimos bastante a las nuevas tecnologías: podemos conseguir muchas más ganancias y distribuir mejor el aumento de la productividad. ¿Utopico? Paso la mayor parte de mi tiempo en conferencias discutiendo con empresarios y ejecutivos de las principales empresas de mi país. Muy pocos rechazan mi diagnóstico; todos prevén que reducirán sus plantillas en los próximos años y que las nuevas tecnologías fomentan la aparición de una sociedad dividida entre una aristocracia de trabajadores de elite y una masa creciente de parados o infraempleados. En 1900, la mitad de los norteamericanos eran agricultores, hoy apenas un 2% (y algunos cobran por no producir). En la industria, el porcentaje ha bajado del 33% al 17% de la población activa desde 1970 y seguirá bajando. Los servicios han venido compensando estas pérdidas pero ahora, la automatización llega al sector: las máquinas sustituirán a

secretarias, telefonistas, empleados de banca... la lista es interminable. Hoy un ordenador hace las funciones de un ingeniero medio en 1985. Hay muchos más ejemplos.

—Pero la teoría económica dominante...

—Yo me pregunto si es cierto que las nuevas tecnologías crean más empleos de los que destruyen. Tanto la economía clásica como la neoclásica, basándose en Jean-Baptiste Say, aseguran que las nuevas tecnologías aumentan la productividad, lo que abarata el coste por unidad de producto, incrementando la demanda y creando nuevos mercados y empleos. ¿Es así en el mundo real? La experiencia histórica más reciente es la segunda revolución industrial, en los años 20, la electricidad. Los incrementos de productividad

fueron enormes, los despidos también. Henry Ford dio su famoso aviso: si cae el poder adquisitivo ¿quién comprará mis coches? No le hicieron caso, pensaban que la mano invisible del mercado resolvería el paro masivo. Se dispersó el crédito al consumo, llegó el "crack" bursátil de 1929 y la Gran Depresión. Los economistas suelen olvidar que las nuevas tecnologías reflejan relaciones de poder.

—Pero hoy su país está en una situación de pleno empleo, se han creado diez millones...

—Ni hablar. Se olvidan de los 5 o 6 millones de hombres "desaparecidos", sabemos que existen pero no forman parte de la economía. Con ellos, el paro sube al 9,2%. Además, hay millones de personas que tenían empleos a tiempo completo antes de las recesiones de

Incentivos para reducir la jornada

■ —Sus propuestas van contrarrotante. En los países desarrollados el mercado no deja de ganar terreno.

—Es cierto. Pero no hay que olvidar que sin un movimiento obrero organizado, el capitalismo hubiera sufrido un colapso. Reagan abrió la puerta para romper el contrato social de la posguerra cuando despidió a los controladores aéreos en huelga. Pero en Europa, sobre todo en Francia y en empresas como BMW y Hewlett-Packard, ya han

propuesto a los empresarios que reduzcan de forma voluntaria la jornada un 15% para contratar nuevos trabajadores o para evitar despidos. A cambio, se haría cargo de las cotizaciones sociales. No creo que muchas empresas se negasen. El incentivo es grande. Para el Gobierno, los ingresos que perdería al rebajar las cotizaciones podría recuperarlos porque habría más empleo y se pagarían impuestos, ahorrando además en subsidios de paro. ●

proponer a los empresarios que reduzcan de forma voluntaria la jornada un 15% para contratar nuevos trabajadores o para evitar despidos. A cambio, se haría cargo de las cotizaciones sociales. No creo que muchas empresas se negasen. El incentivo es grande. Para el Gobierno, los ingresos que perdería al rebajar las cotizaciones podría recuperarlos porque habría más empleo y se pagarían impuestos, ahorrando además en subsidios de paro. ●

1982 y de 1991, y que hoy trabajan de forma involuntaria a tiempo parcial. La tasa real está entre el 13% y el 14%.

—¿Cómo sabe que son 6 millones? Clinton asegura que los empleos creados son buenos.

—Lo dice el Departamento de Trabajo. Elabora una segunda estadística que no publica, lo desveló el "Washington Post" este verano. Por otra parte, si fuera cierto lo que dice el presidente, ¿por qué tenemos hoy la distribución de la renta más desigual desde 1945, la peor del mundo desarrollado? Los salarios reales han bajado, el nivel de vida del americano medio es inferior al de hace 20 años. Es irrefutable. Son cifras oficiales, de la Oficina del Censo, de la Reserva Federal. Y no sólo eso, un 24% de los jóvenes sobrevive por debajo del nivel de pobreza, el peor resultado de todos los países ricos. ¡Es vergonzoso! A la clase media alta sí le va bien, los profesionales que viven en zonas residenciales, la elite bien formada e integrada en la economía tiene dinero para gastar. Son los que votan, menos de la mitad del país en las últimas elecciones.

—Para crear empleo, la OCDE y el FMI predicen más flexibilidad laboral y una reforma del Estado del bienestar.

—Me encantará refutarlo. A los europeos les dicen que su nivel de protección es muy alto, que no incita a trabajar. Pero a muy poca gente le gusta vivir del subsidio se lo aseguro, hay

"La protección social en EE.UU. es muy cara. El 3% de la población en edad de trabajar está en la cárcel y cada preso nos cuesta 30.000 dólares al año"

que conocer los barrios donde viven para comprender que es imposible encontrar empleo, no hay nada, ni tan siquiera esperanza. Además, no les dicen que nuestra red de protección social es mucho más cara. Se llama prisión y sociedad fortaleza, a los excluidos por el mercado y la tecnología los metemos en la cárcel. Un 3% de los norteamericanos en edad de trabajar está en la cárcel, esperando juicio o en libertad condicional. No les busque en las estadísticas del paro. ¿Sabe cuánto nos cuesta cada preso?

—Lo mencionó en su conferencia...

—30.000 dólares al año (3,81 millones de pesetas). Esto sin contar que los presos no pagan impuestos ni consumen, y que crece el coste de la policía, la sanidad... Vivimos en una sociedad fortaleza. En Washington, no se puede pasear por el 60% de la ciudad. Mi casa tiene un sistema de seguridad electrónico mejor del que pudieran soñar nuestros chicos en Vietnam. Segundo, la flexibilidad laboral. Muchos empresarios leen los libros de gestión empresarial que están de moda: anuncian la llegada de lo que llamo empleos "just in time" (temporales, precarios, siempre disponibles y prescindibles). Recomiendan que seamos flexibles porque ya no existen empleos permanentes, que aceptemos cambiar de empleo y reciclarnos siete u ocho veces a lo largo de nuestras vidas. Me gustaría ver a alguno de esos economistas sometidos a esta presión, a ver qué tal lo llevan. En toda sociedad, la mayoría de la gente necesita un poco de seguridad, para ellos y sus familias. Pregunte a los economistas del FMI y de la OCDE que usted cita y frecuente si pueden imaginar una sociedad con una población activa "just in time", permanentemente disponible e insegura. La inestabilidad económica, política y emocional sería excesiva. No puedes tratar a los trabajadores como mercancías, decirles que les mantendrás en plantilla cuando las cosas vayan bien pero que los despedirás si van mal.

—¿Y la solución es reducir la jornada?

—Sí. Es inevitable. Nuestros padres y abuelos, organizados en sindicatos, consiguieron reducir la jornada de 60 a 40 horas semanales. Si, como parece, la revolución tecnológica actual incrementará la productividad al menos tanto como la anterior, tendríamos que ser capaces de reducir un tercio la jornada, ir hacia la semana de 30 horas. ¿Cómo convencer a los empresarios? Empiezan a darse cuenta de que la lógica interna de cada empresa, aumentar los beneficios adelgazando constantemente sus plantillas, crea enormes problemas macroeconómicos porque deprime el consumo e impide que el ahorro financie el sistema a través de los fondos de pensiones. Es un círculo vicioso, porque los gestores de fondos de pensiones presionan a las empresas para conseguir el máximo beneficio y éstas, para conseguirlo, despiden a los trabajadores cuyos ahorros alimentan los fondos de pensiones. ●

Part A

6. Què pensa la població de la nostra crisi econòmica?

#tuitsdepolítica

“Reacciones a bote pronto al paquete de medidas anunciadas por Rajoy: hay plan... pero no va a ser suficiente”

@XSalaimartin

Xavier Sala i Martín Columbia University

“Los recortes no solucionan los problemas ni bajarán la prima de riesgo. Son políticas que buscan otras cosas”

@juantorreslopez

Juan Torres López Universidad de Sevilla

“Pese al recorte de Rajoy, ni siquiera tenemos garantizado que este año cumplamos con el objetivo de déficit del 6,3%”

@juanrallo

Juan Rallo Universidad Rey Juan Carlos

“Más impuestos, nuevos recortes, una deuda impagable, crecimiento negativo, un desempleo insostenible. Esto es España”

@sninobecerra

Santiago Niño Becerra Univ. Ramon Llull

NINOTS

TONI BATLLORI

se han adoptado “un día después de que el Ecofin adoptara por unanimidad una recomendación revisada con respecto a España para la corrección de su déficit excesivo”. Los mercados reaccionaron positivamente pero sin grandes euforias. El Ibex 35 subió el 1,17% y la prima de riesgo cayó veinte puntos. Sigue en 535..

El único mensaje optimista que elaboró el presidente del Gobierno lo pronunció después de formularse a sí mismo la pregunta del millón de dólares: “¿Servirán de algo tanta estrechez y tantas apreturas?” Qué iba a decir: “La respuesta es un sí con toda

rotundidad. Yo no tengo ninguna duda, No ocuparía este puesto si la tuviera. Estoy convencido de que al final del sacrificio nos espera la recompensa”. Es lo mismo que dijo Artur Mas cuando anunció los recortes en Catalunya y ambos lo han copiado de cuando Churchill pidió “sangre, sudor y lágrimas”, por la victoria.

No ven clara esa victoria los líderes de la oposición, sobre todo los dos principales, Alfredo Pérez Rubalcaba y Josep Antoni Duran Lleida, que observaron errores, ausencias e injusticias en el plan de choque gubernamental, pero debieron considerar que no es momento para la bronca porque en sus turnos de réplica la sangre no llegó al río. Ejercieron de jabalíes los portavoces de las izquierdas minoritarias.

Significativa fue la apuesta por la moderación del líder socialista que sorprendió incluso en sus propias filas. Alfredo Pérez Rubalcaba no se calló nada, pero evitó lanzarse a la yugular de Rajoy. Resumió su intervención como

EL RECONOCIMIENTO

“Dije que bajaría impuestos y los he subido: han cambiado las circunstancias”

LAS REACCIONES

La CE saluda; la prima desciende un poco; la bolsa puja algo, y los sindicatos se movilizan

“una enmienda a la totalidad”, recordó que en los seis meses que el PP lleva en el Gobierno “todo ha ido a peor”, pero propuso un plan de austeridad fruto de “un pacto de Estado”, que el propio Rajoy le agradeció y algunos dirigentes socialistas como Odón Elorza le reprocharon vía Twitter.

Podría decirse que casi más crítico que Rubalcaba estuvo el líder de CiU, Josep Antoni Duran Lleida, quien resumió su crítica al Ejecutivo atribuyéndole la práctica perversa de la regla de las tres D: “Desconocimiento, desinformación y desconfianza”. El portavoz de CiU insistió en que la única salida de la crisis pasa por facilitar el crédito a las pymes, pidió la liquidación de Bankia en vez de reflotarla y exigió una demora en el aumento del IVA para el sector turístico.●

El 12 de Mayo de Mariano Bonaparte

ANÁLISIS

Enric Juliana

Hay una misteriosa coincidencia en la turbia crisis española. Todo lo peor ocurre entre los días 9 y 12. La noche del 9 al 10 de marzo del 2010 el optimismo antropológico de José Luis Rodríguez Zapatero fue fulminado por la gélida mirada de Wolfgang Schäuble y Christine Lagarde en el Ecofin de Bruselas. La vicepresidenta Elena Salgado vertió lágrimas –ella siempre lo negará– y España quedó virtualmente intervenida por el Directorio Europeo. Zapatero compareció al cabo de tres días en el Congreso para anunciar un giro drástico. Primer ajuste duro y shock en el Partido Socialista. Desestabilizado, Zapatero no se explicó bien. Sólo le faltó decir: “He visto estos días cosas que vosotros no creeríais. He visto rayos C brillar en la oscuridad cerca de la Puerta de Brandemburgo”. El Partido Popular le montó una bronca descomunal. 12 de mayo del 2010.

Dos años más tarde se producía una detonación nuclear en el subsuelo de Madrid. Bajo presión del Directorio, Mariano Rajoy decidía la nacionalización de Bankia, caja de caudales del Gran Madrid y estratégico engrace de las finanzas en la órbita del PP. Había rastros de polonio en la alianza madrileño-valenciana y Rodrigo Rato, la cabeza mejor amueblada del aznarismo, el hombre que activó la turbo-economía española de finales de los noventa, se veía obligado a marchar por la puerta de atrás. La crisis entraba en una nueva fase. La herencia recibida y las autonomías dejaban de ser el único y obsesivo argumento. Cambio de guión. La banca se colocaba en el centro del drama. 12 de mayo del 2012.

Karl Marx escribió en *El 18 de*

Brumario de Luis Bonaparte que la historia tiende a la repetición, siempre con sesgo irónico. Dos años después del 12 de Mayo de José Luis Rodríguez Zapatero y transcurridos dos meses del estrago de Bankia, el destino ha vuelto escoger entre los días 9 y 12 para escribir el último renglón de la emergencia española. Rajoy compareció ayer en el Congreso –11 de julio– para anunciar que el PP se come su programa electoral y admitir, en voz baja, que España se halla,

Navidad en Nuevos Ministerios ya podemos ir hablando del *madrileny empenyat*. Subida del IVA, endurecimiento del seguro de paro, alguna concesión a la retórica antipolítica y renovada centralidad de las diputaciones para evitar una sangrienta fusión de municipios. Atención, mucha atención, a ese regreso alfonso de los diputaciones provinciales en el caso del *café para todos* autonómico.

Medidas objetivas para la reducción del déficit y signos rituales para la endurecida opinión germano-escandinava. Luterania y la muy católica Baviera quieren contabilidad y sufrimiento en el Sur. Habrán tomado nota de los mineros golpeados por la policía en la Castellana. Una medida de impacto ha quedado en el tintero después de ser estudiada en la Moncloa: la eliminación de una semana de vacaciones. Ya vendrán otros días 9, 10, 11 o 12.

Oposición de terciopelo de Alfredo Pérez Rubalcaba, que apuesta por la “unidad nacional”. Rubalcaba y Felipe González creen que vendrán tiempos aún peores y que habrá margen para la astuta *concentración nacional*. Todo el PSOE no piensa lo mismo. Duran Lleida transmitió un mensaje de Barcelona: liquiden Bankia y presten atención al problema de las preferentes (un enfado social colosal: bomba de relojería en los bajos del sistema). Izquierda Unida y UPyD apretaron fuerte. Cayo Lara, con aires de Víctor Manuel. “Soy minero”. Rosa Díez, con un verbo picante que gusta a la derecha malhumorada.

El 12 de Mayo de Mariano Bonaparte no es una simple repetición. Rajoy, con todo el viento en contra, no es Zapatero. Cuenta con un margen de algo más de tres años y el Partido Alfa de las clases medias, hoy –repito, hoy– no tiene alternativa. Y no podía faltar la ironía de la historia: se cumplen diez años de la gesta de Perejil.●

DANI DUCH

El presidente del Gobierno en su escaño

EL 12 DE MAYO DE ZAPATERO
El ‘paquete Rajoy’ certifica que España se halla bajo tutela desde el 2010

EL TABLERO

Rubalcaba, oposición de terciopelo; Duran pide liquidar Bankia; Lara y Díez perforan

efectivamente, virtualmente intervenida. Tutelada. Lo dijo con timbres de Cánovas del Castillo en la hora oscura del siglo XIX: “Hago lo único que se puede hacer para salir de esta postración. No pregunto si me gusta”.

Ajuste duro. Con el doble afeitado de Bankia y de la paga de

Material o notícies utilitzades/referenciades al Treball de Recerca

Part B

Part B

7. Sortides possibles planejades a la crisi

La cohesió social, en perill

Espanya se situa en l'última posició en l'anàlisi dels cinc indicadors que els autors de l'informe esmentat utilitzen com a referència comparativa. Es tracta de dades de l'Eurostat de l'any 2010 per a la UE-15. La primera és la taxa de pobresa. Doncs bé, Espanya se situa al capdavant, amb el 20,7%. Molt probablement, per al 2012, Grècia pugui superar Espanya, la qual cosa no suposa cap consol, ja que la situació al nostre país ha empitjorat també en aquests dos anys.

El segon aspecte que s'analitza és la desigualtat en la societat. De nou, és Espanya, amb un multiplicador del 6,9, qui lidera el rànquing, mentre que els països on és menor són els nòrdics Suècia (3,5) i Finlàndia (3,6). És evident que també els

mecanismes de redistribució comencen a fallar a Espanya, on la riquesa es va acumulant entre els que més tenen.

El tercer indicador és la taxa d'atur de llarga durada. En aquest apartat Espanya més que dobla la

Espanya és el país de la UE-15 amb més taxa de pobresa, més desigualtat i més atur de llarga durada

mitjana europea (7,3% davant de 3,5%). Àustria, amb un 1,1% té el mercat laboral més eficient.

La taxa de fracàs escolar és el quart aspecte analitzat. Espanya, de nou torna a gairebé doblar la taxa europea -28,4% davant el

13,9%-, encara que no estem al furgó de cua, on hi ha Portugal, amb el 28,7%. Luxemburg i Àustria, entre el 7% i el 8%, són els millors. I finalment l'esperança de vida en néixer, on som els millors d'Europa, amb 82,2 anys. Aquí les diferències són poques, ja que el país on és menor és Dinamarca, amb 79,3.

Sens dubte, la conclusió és decebedora. L'anàlisi de cinc dels "indicadors de Laeken" (21) -mesuren el grau de cohesió d'una societat- mostra que som molt lluny dels nostres veïns i potser el més preocupant sigui que, amb la política econòmica que seguim, estem posant les bases d'un futur molt complicat per a les pròximes generacions. La cohesió social fa aigües per totes bandes: la pobresa, la desigualtat, l'educació i la dificultat de crear llocs de treball.

Indicadors socials

TAXA DE POBRESA

Percentatge de persones la renda disponible del qual després de les transferències socials se situa per sota del llistó de pobresa fixat en el 60% de la renda mitjana

DESIGUALTAT

Relació entre la renda mitjana del 20% de la població que la té més alta i la del 20% que la té més baixa

ATUR DE LLARGA DURADA

Aturats que porten 12 mesos o més sense feina, en percentatge de la població activa total

FRACÀS ESCOLAR

Percentatge de la població entre 18 i 24 anys que no estudien ni reben formació i el nivell d'estudis del qual no passa de l'ensenyament secundari

ESPERANÇA DE VIDA

Esperança de vida en el moment del naixement, en anys

TAXA DE POBRESA		DESIGUALTAT		ATUR DE LLARGA DURADA		FRACÀS ESCOLAR		ESPERANÇA DE VIDA	
Països Baixos	10,3	Suècia	3,5	Àustria	1,1	Luxemburg	7,1	Espanya	82,2
Àustria	12,1	Finlàndia	3,6	Països Baixos	1,2	Àustria	8,3	França	81,9
Suècia	12,9	Països Baixos	3,7	Luxemburg	1,3	Suècia	9,7	Itàlia	81,9
Finlàndia	13,1	Àustria	3,7	Dinamarca	1,4	Països Baixos	10,1	Suècia	81,6
Dinamarca	13,3	Bèlgica	3,9	Suècia	1,5	Finlàndia	10,3	Països Baixos	81,0
França	13,5	Luxemburg	4,1	Finlàndia	2,0	Irlanda	10,5	Irlanda	81,0
Luxemburg	14,5	Dinamarca	4,4	Regne Unit	2,5	Dinamarca	10,7	Grècia	80,9
Bèlgica	14,6	França	4,5	Alemanya	3,4	Alemanya	11,9	Àustria	80,8
Alemanya	15,6	Alemanya	4,5	França	3,9	Bèlgica	11,9	Luxemburg	80,8
Irlanda	16,1	Itàlia	5,2	Itàlia	4,1	França	12,8	Regne Unit	80,7
Regne Unit	17,1	Irlanda	5,3	Bèlgica	4,1	Grècia	13,7	Alemanya	80,5
Portugal	17,9	Regne Unit	5,4	Grècia	5,7	Regne Unit	14,9	Bèlgica	80,3
Itàlia	18,2	Grècia	5,6	Portugal	6,3	Itàlia	18,8	Finlàndia	80,2
Grècia	20,1	Portugal	5,6	Irlanda	6,7	Espanya	28,4	Portugal	79,8
Espanya	20,7	Espanya	6,9	Espanya	7,3	Portugal	28,7	Dinamarca	79,3
Total UE15	15,3	Total UE15	4,7	Total UE15	3,5	Total UE15	13,9	Total UE15	80,9

Part B

7.1. i 7.2. Mesures i canvis a curt i llarg termini. Possibles escenaris de futur

Acadèmic: Brillant, intel·ligent, lliurecanvista, creatiu, admirat, premiat.

Divulgador: Intimidador, vehement, polèmic, seguit, odiat, adorat

Polemista: Socialdemòcrata, dur, parcial, desacomplexat, desprietat, fred, informat.

Aquests són els tres vessants de Paul Krugman, segurament l'economista més famós del món, que va visitar Madrid per presentar el seu nou llibre *Acabada ya con esta crisis!* (Crítica). Em va concedir una part del seu matí per xerrar sobre els vells temps i els nous problemes. Compartim dues passions: l'economia i la divulgació. Aquest és un resum de la nostra conversa.

Xavier Sala Martín: Professor Krugman, deixi'm començar pel seu costat científic. Quan jo era estudiant seu i vostè començava a brillar en el món acadèmic, hi havia dues coses que sempre em van impressionar de vostè: la primera és que els temes que escollia per investigar sempre eren importants. La segona és que semblava que els donava el nivell òptim de rigor matemàtic: ni massa complicació tècnica per fer-los inintel·ligibles ni massa poca per fer-los irrellevants. Vostè que els recomanaria, als joves economistes que comencen?

Paul Krugman: El meu director de tesi, Rudy Dornbusch, em va dir una vegada: abans d'escriure articles acadèmics, no llegeixis revistes especialitzades, ni repassis l'última teoria. Passa uns mesos llegint diaris i història perquè la millor guia per a la investigació econòmica és el món real. Si aquest consell ha estat sempre útil, després de viure aquesta crisi monumental encara ho és més.

XSM: Vostè va ser un dels pares del que es va anomenar "la nova teoria del comerç internacional", i com a expert en el tema, sempre va ser un gran defensor del lliure comerç sense barreres per part del govern. Encara ho és?

PK: Sí! És veritat que el mercat lliure no és perfecte, però els problemes que causen aquestes imperfeccions són petits si els comparem amb els avantatges que ofereix el lliure mercat. Per tant, sí: encara sóc un defensor del lliure comerç.

XSM: Als anys noranta vostè va escriure articles devastadors

contra els crítics de la globalització. Després hem vist com les desigualtats pujaven en alguns països rics, encara que també hem vist com els grans països pobres convergien ràpidament cap a nosaltres. Molts culpen la globalització d'aquestes tendències. Encara pensa que la globalització és bona?

PK: Sí. esclar. La globalització dels mercats ha estat enormement beneficiosa per a la humanitat! Tots els exemples de desenvolupament econòmic de la història s'han basat en la integració dels països als mercats globals. Quan jo estudiava, l'últim exemple de país que havia aconseguit desenvolupar-se era el Japó de la revolució Meiji del segle XIX. Des d'aleshores hem assistit al desenvolupament de Corea del Sud, la Xina, l'Índia, Taiwan, Singapur, Indonèsia, Malàisia, el Vietnam i la resta d'Àsia. Tots els models d'èxit que hem vist s'han basat en l'exportació. És veritat que això ha causat un augment de desigualtats en alguns països rics (i, de fet, també en alguns països pobres), i això hauria de ser motiu de preocupació. Però això és més culpa de no tenir uns sistemes de protecció social que de la globalització. Suècia o el Canadà estan totalment globalitzats i les desigualtats no hi han augmentat com als Estats Units. Les desigualtats, doncs, no són culpa de la globalització i el que cal fer és arreglar el sistema nord-americà i no posar barreres als mercats globals.

XSM: El 1997, arran de la crisi financera asiàtica, vostè va sortir a defensar els controls de capitals. Fa un parell de setmanes vostè es va fer famós a tot el món per...

PK: Oh, no! Ja ve una pregunta de *corralito!* (rialles)

XSM: Exacte. Però deixi'm que ho preguntí d'una altra manera: per què és bo que hi hagi lliure comerç (és a dir llibertat de moviment de mercaderies i serveis) però no llibertat de moviment de capitals?

PK: Primer, no sóc l'únic defensor del lliure comerç que està a favor de limitar els capitals en situacions extremes: Jagdish Bhagwati de la Universitat de Colúmbia també pensa el mateix. Segon, quan vaig escriure en el meu blog que a Espanya hi hauria *corralitos*, no feia prediccions, sinó que descrivia quin seria el procés si l'euro acabava

desapareixent...

XSM: Però vostè va dir que això passaria molt possiblement en un mes!

PK: Sí, però no es tractava d'una predicció. Era una conjectura de com podria ser el procés de contagi a Espanya i Itàlia si Grècia sortia de l'euro en un mes: els dipositants espanyols i italians en estat de pànic intentaríen treure els seus diners per dur-los a Alemanya, cosa que portaria els seus respectius governs a evitar-ne la sortida mas-

LLIURE MERCAT

No és perfecte, però els problemes que causa són petits respecte als avantatges

GLOBALITZACIÓ

El desenvolupament s'ha basat en la integració dels països als mercats globals

'CORRALITO' A ESPANYA

Quan escrivia al blog no feia prediccions; descrivia el procés si l'euro desapareixia

LLIBERTAT DE CAPITALS

És difícil tenir la mateixa fe que la que tenim en la llibertat de comerç

CONTROL DE CAPITALS

Han de ser una mesura excepcional que s'utilitzi només en casos d'emergència

ISLÀNDIA

Els controls de capitals expliquen que estigui sortint de la crisi ràpidament

siva imposant *corralitos*.

XSM: Ah. Estàvem parlant de per què posar barreres al lliure comerç és dolent però posar barreres al lliure moviment de capitals no.

PK: Tercer, ja tenim uns 35 anys d'experiència acumulada en això de la mobilitat de capital. I la realitat és que hi ha hagut molts episodis desastrosos en els quals l'excés d'entusiasme ha comportat l'entrada massiva de capitals a un país seguits d'una parada sobtada i una sortida de capitals igualment massiva. Això és el que va passar a Amèrica Llatina el 1982, a Mèxic el 1994, a Àsia el 1997, a Ar-

gentina el 2001 i ara a Europa el 2012. Després de totes aquestes experiències, és difícil tenir la mateixa fe en la llibertat de moviments de capitals que tenim en la llibertat de comerç.

XSM: Però sense moviment de capitals no hi ha inversió estrangera, ni globalització (que abans vostè ha dit que era tan bona), ni totes aquests èxits de desenvolupament que ens explicava fa un moment (cosa que no havia vist la humanitat des de la revolució Meiji del segle XIX...)

PK: No defenso ni proposo que les barreres al moviment de capitals siguin part de la nostra rutina diària, sinó només en ca-

sos extrems. Si sempre hi hagués barreres, acabarien generant corrupció i tota mena de problemes. Els controls de capitals han de ser una mesura excepcional que s'utilitzi només en casos d'emergència. Crec que fins i tot el Fons Monetari Internacional hi estaria d'acord.

XSM: Islàndia és l'exemple que cal seguir?

PK: Sí. Si un es pregunta si els islandesos es van equivocar en imposar controls de capital, la resposta és que no. De fet, els

llibre titulat *La consciència d'un conservador*. El títol del meu blog és un intent deliberat de fer-me ressò d'aquest llibre, ja que la meua posició política i els meus valors són totalment contraris als de Goldwater. I atenció perquè als Estats Units liberal vol dir el contrari que aquí a Europa. Si fos europeu el blog es diria *La consciència d'un socialdemòcrata*, que és essencialment el que sóc: crec en un Estat de benestar que mantingui una xarxa de seguretat fiable i penso que els Estats Units

van ser els meus temes estrella fins que va començar la crisi financera.

XSM: A més d'aquestes croades en temes interns nord-americans, vostè també escriu sobre molts altres països del món. No fa gaire vostè ha tingut una baralla pública amb el president de Letònia sobre l'economia d'aquest país. Fa l'efecte que està controlant constantment totes les dades de tots els països del món. Com ho fa? Com ho fa per mantenir-se informat constantment sobre tots els països del

controls de capitals són, en gran manera, el que explica que estiguin sortint de la crisi molt més ràpidament que altres països europeus.

XSM: Una cop ja era una supervedet acadèmica, vostè es va convertir en una supervedet mediàtica amb les seves columnes d'opinió a *The New York Times* i el seu blog anomenat *La consciència d'un liberal*. Per què aquest títol?

PK: És una al·lusió a Barry Goldwater, senador republicà i candidat a la presidència el 1964, conegut als Estats Units com a misteriós Conservador. El 1960 Goldwater va escriure un

s'equivoquen en no tenir aspectes importants d'aquesta xarxa. Per això vaig celebrar la setmana passada que el Tribunal Suprem mantingués intacte el programa de sanitat obligatòria del president Obama.

XSM: Quan vostè escriu a *The New York Times*, sembla que estigui en una croada permanent contra els republicans i a favor dels demòcrates.

PK: Sí, i no ho amago. Entre el 2000 i el 2005 vaig sostenir una croada contra els intents republicans de privatitzar la seguretat social i entre 2006 i 2009 en una altra croada a favor de la reforma sanitària. Aquests dos

món?

PK: Llegeixo blogs. Actualment hi ha molts blogs fabulosos que donen molta informació.

XSM: Quins blogs llegeix regularment per estar informat?

PK: Llegeixo *VOXEu*, un blog creat per Richard Baldwin, un exestudiant meu, en què nombrosos investigadors europeus resumeixen els seus treballs per al gran públic. Llegeixo els blogs d'altres economistes. Cada dos o tres dies miro el web de l'Eurostat per analitzar dades. Llegeixo informes del Fons Monetari Internacional... De fet, no és tan difícil estar al dia

en aquesta part del món. Esclar que hi ha països que no controlo. Per exemple, la Xina. No en sé res, de la Xina. Tampoc no sé res de Rússia. Bàsicament estic al dia dels països que estan en crisi, perquè això és el que m'interessa. Abans de convertir-me en periodista, la meitat de la meua investigació era sobre temes de comerç internacional i l'altra meitat era sobre finances internacionals. Aquests són els meus temes i m'agrada estar-ne al dia.

XSM: Creu que tot aquest temps llegint i escrivint blogs és

mica per al meu blog.

XSM: Com escull temes per al seu blog o per a la seva columna de *The New York Times*?

PK: Escullo l'escàndol més recent! (rialles) No, de debò. Ja que tinc un espai limitat, simplement miro el món i de tot el que passa cada dia i si veig una cosa en què puc influir o en què puc fer que la gent es fixi, escullo aquest tema. Per exemple, recentment em vaig assabentar de l'intent de privatització d'una presó a Nova Jersey (el meu estat) que jo creia que seria desas-

la millor manera de fer servir una de les ments econòmiques més prodigioses de tots els temps? Vostè no s'hauria de dedicar a la investigació?

PK: No em diguis això! Tinc 59 anys i els meus costums teòrics ja estan massa arrelats per fer investigació de primera línia. Dit això, he d'afegir que escriure el meu blog de vegades és una font d'idees. Algunes de les meves investigacions recents han sorgit del blog. Per exemple, un dels meus últims articles amb Gauti Eggertsson sobre despalanquejament, deute i trampes de liquiditat va sorgir arran d'analitzar l'actual crisi econò-

trós i vaig pensar que, malgrat que no era un tema d'importància global, la meua opinió podia fer canviar el sentit de la decisió política i vaig decidir escriure sobre això.

XSM: Vostè també és molt influent en temes que són d'importància fonamental a tot el món. Per exemple, vostè va criticar la política alemanya d'austeritat com a garant del creixement econòmic. La va anomenar fins i tot "la fada bona de l'austeritat" per demostrar que fantàsica que era la creença que l'austeritat per si sola i sense

anar acompanyada de política d'expansió monetària o polítiques d'oferta, portaria al creixement. Els ha costat dos anys, però sembla que els líders europeus estan començant a abandonar aquesta idea.

PK: Sí. Es podria veure així. Aquesta és la crisi sobre la qual jo tenia malsons des de molt abans que passés. El Japó 1990 va ser un esdeveniment profundament pertorbador per a mi. Recordo que el 1998 vaig fer estudis acadèmics seriosos sobre el Japó que demostraven que quan una economia s'enfronta a una trampa de liquiditat ha d'utilitzar l'estímul fiscal...

XSM: La trampa de liquiditat té lloc quan els tipus d'interès estan tan prop de zero i arriba una crisi. Això és un problema perquè la política monetària del banc central no pot reduir els tipus d'interès (ja que no poden ser negatius) i, per tant, no pot incentivar el crèdit als consumidors i a les empreses, i no pot, per tant, treure el país de la crisi.

PK: Correcte. I en aquests casos en què la política monetària no funciona, només es pot utilitzar l'expansió fiscal. Quan vaig arribar a la Universitat de Princeton l'any 2000, em vaig trobar amb un grup de gent preocupada per aquest problema: Mike Woodford, Lars Svensson i el que ara és president del Banc de la Reserva Federal, Ben Bernanke. A tots ens preocupava la possibilitat que el que havia passat al Japó pogués passar als Estats Units. I de sobte, el malson es va convertir en realitat i uns Estats Units amb tipus d'interès propers a zero van entrar en crisi i la reacció inicial del govern no va ser l'estímul fiscal sinó l'austeritat. Un desastre! Per això vaig decidir començar una croada per influir el govern contra l'austeritat.

XSM: Ja que parla d'influència, permeti'm una pregunta ètica: les persones influents com vostè, han de dir sempre la veritat? Per exemple, els seus comentaris sobre el *corralito* a Espanya fa unes setmanes van ser àmpliament comentades i van donar lloc que molta gent amb por anés al banc a treure els diners. Sabent que els seus escrits són seguits a tot el món, té l'obligació ètica de callar algunes coses?

PK: (pensa...) Aquesta és una pregunta molt interessant i aquest és un veritable dilema ètic. Deixi'm dir primer que el que vaig dir sobre el *corralito* a Espanya ho vaig dir perquè no crec que les meves paraules puguin desencadenar un pànic en un país com Espanya. Per tant, vaig pensar que podia dir-ho.

DESOCUPACIÓ

Espanya ha de liberalitzar el mercat laboral perquè la taxa d'atur és extravagant

ERROR ALS EUA

Amb tipus d'interès propers a zero van entrar en crisi i la seva reacció inicial va ser l'austeritat

ECONOMISTA RESPONSABLE

Si un país fos al caire de l'abisme i veiés que puc fer-l'hi caure, mesuraria el que escric

**“El cent
inflació**

L'EURO, UNA MALA IDEA

No ho dèiem per evitar que el dòlar tingués un rival, sinó perquè era una mala idea

FUTUR DE LA MONEDA ÚNICA

Un estudi de La Caixa interpreta que Espanya només aconseguirà sortir de la crisi reforçant encara més la balança d'exportacions

L'exterior, la resposta

SERGIO HEREDIA
Barcelona

Diu Paul Romer, un dels economistes més influents del món, que "malgastar una crisi és malgastar una gran oportunitat".

Sumida en l'epicentre de la voràgine econòmica i financera de l'eurozona, Espanya s'entesta a voler localitzar la sortida. L'espera un camí llarg esquitxat de contratemps, però assequible. Jordi Gual, economista en cap de La Caixa, es declara optimista. Creu que el país pot assistir al creixement del PIB i de l'ocupació en un termini raonablement curt. I que, a la recerca d'aquest objectiu, tot és en mans del sector exterior.

"El saldo del compte corrent espanyol continua sent negatiu: actualment, Espanya encara gasta més del que ingressa -diu Gual-. La culpa cal atribuir-la al sector públic, molt més que al privat. Tanmateix, el desajust es pot corregir perfectament. De fet, ja s'està fent...".

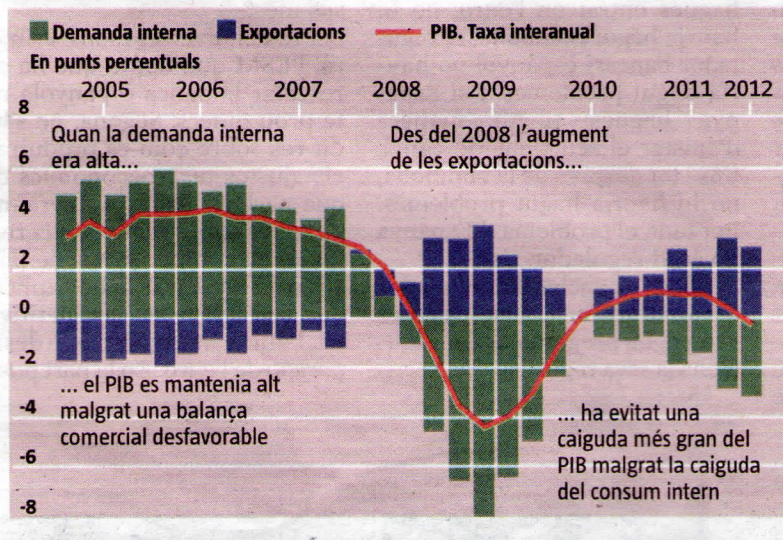
En el seu discurs, Gual es remet a l'últim informe de La Caixa, un monogràfic dedicat al sector exterior espanyol que desemboca en dues conclusions: a través de les exportacions, Espanya està corregint el dèficit (si el 2007 aquest

"En entrar en l'euro, els preus van pujar i Espanya va deixar de ser competitiva", diu Jordi Gual, de La Caixa

dèficit ascendia al 10% del PIB, el 2011 va baixar fins al 3,5%, i aquest any s'espera que se situï a prop del 2% del PIB). El potencial existeix. Però les empreses han de continuar millorant la competitivitat venent fora.

En termes de balança, els anys de bonança van ser contradictoris. El dèficit per compte corrent se'n va anar pels núvols: a l'exterior es comportava de manera compulsiva i s'exportava poc. De manera que, el 2007, el dèficit va arribar al 10% esmentat del PIB. En aquell moment, Espanya es convertia en el segon país

A quin ritme han de créixer les exportacions per sostenir la recuperació?

FONT: La Caixa

LA VANGUARDIA

El benefici de la caiguda de les importacions

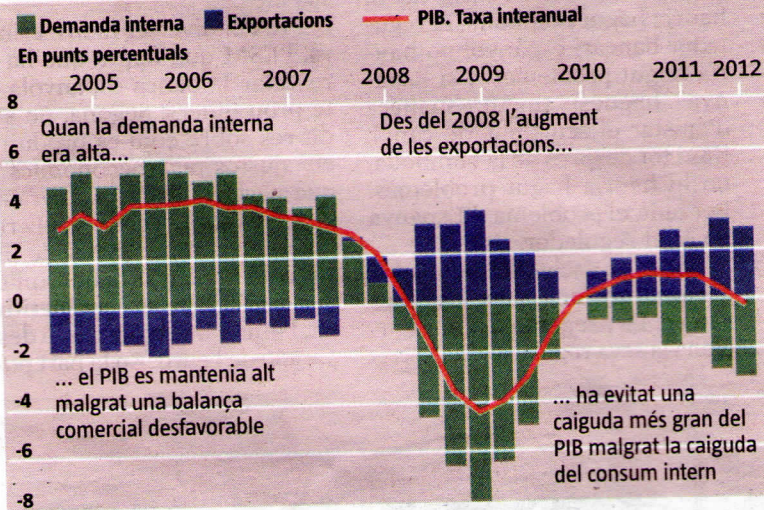
■ Durant els primers moments de la crisi, el 2008 i el 2009, Espanya va reduir el volum d'importacions de manera dramàtica. Entre el 2007 i el 2011, les importacions van arribar a caure en 20 mil milions d'euros: la contracció va ser particularment significativa pel que fa als grups de béns d'equip, béns de consum durador, automòbils i semifactures no químiques. La dada il·lustra la debilitat de llars i empreses espanyoles (consumeixen menys), la depressió de l'activitat en la construcció (semifactures no químiques) i l'esclet de la bombolla immobiliària, sector amb un alt contingut en importacions el pes del qual en el PIB es va reduir extraordinàriament, des del 12,4% del 2007 fins al 6,9% del 2011. Aquesta caiguda ha ajudat, i molt, en les últimes reduccions del dèficit.

del món amb un desequilibri més gran amb l'exterior, només per darrere dels Estats Units.

El procés d'endeutament venia de lluny. Abans de la crisi, i en passar-se de la pesseta a l'euro, Espanya perdía competitivitat. "En assumir la moneda única, els seus preus es van encarir. Eren els anys del boom, quan entrava molt de finançament. Els preus van créixer un 16%, un 10% més que la mitjana europea -recorda Gual-. Tanmateix, després, amb la crisi i el canvi de cicle, es van fer els deures. Les empreses espanyoles han reforçat la presència a l'exterior. Més que limitar-se a Europa (on destinen el 53% del total), han ampliat la seva mira cap als emergents. I d'aquell 16% s'ha recuperat un 5%. És cert, queda un 11%. Però si es fan les coses bé, les exportacions es poden accelerar". El 2007, el saldo comercial d'Espanya amb la UE-27 registrava un dèficit de 3,7 mil milions. El 2011, el saldo va ser positiu: 4,1 mil milions.

Ara bé, per tancar la quadratura cal continuar corregint les importacions. Si no flueixen els euros, ni hi ha crèdit, es difumina la demanda interna. Ara per ara, a Espanya, s'han desplomtat tant el consum com la inversió: s'ha frenat gairebé en sec la compra de béns a l'exterior. És el camí correcte, entén l'informe.●

A quin ritme han de créixer les exportacions per sostenir la recuperació?

Mario Giampietro

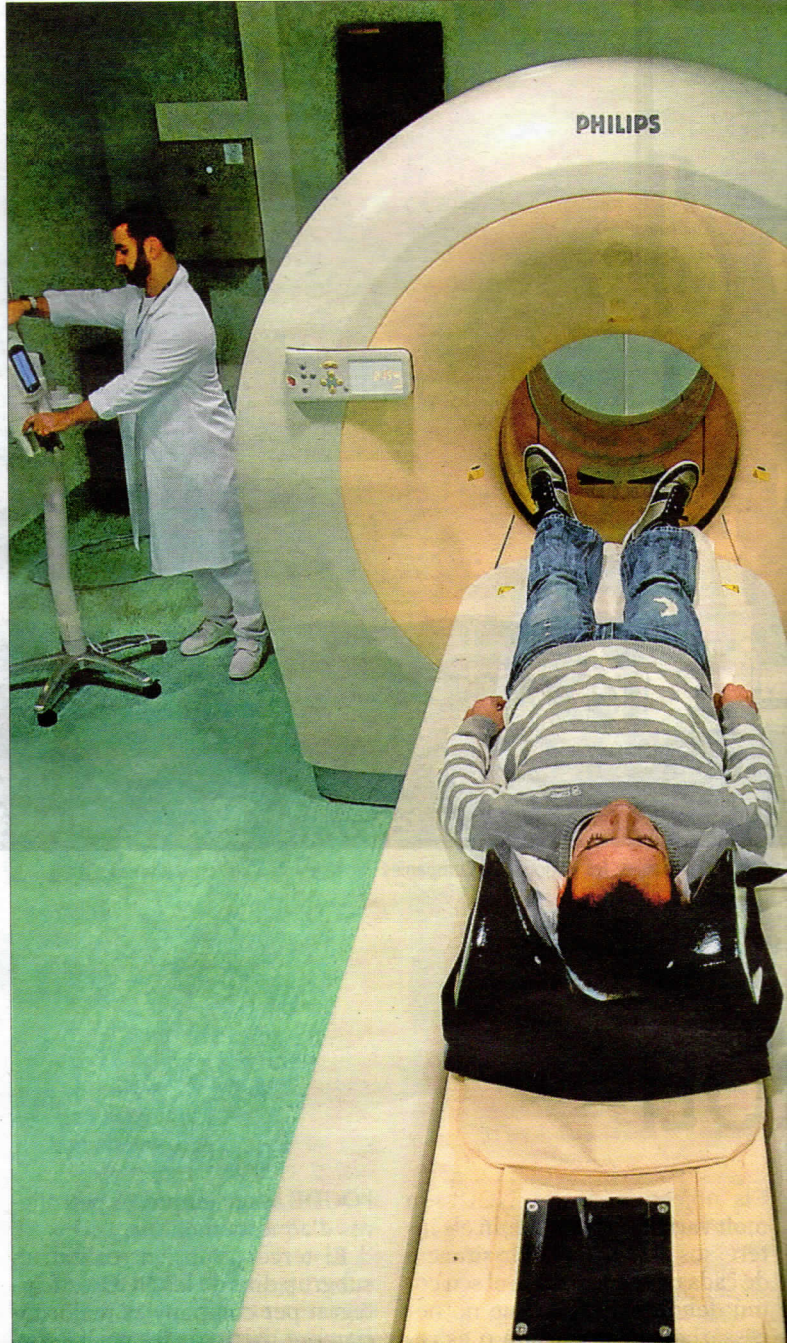
Professor de la UAB

Investigador de l'Icrea i de l'Institute of
Environmental Science and Technology

REFLEXIONS 'COMPLEXES' S COM PODEM SORTIR DE LA

Vivim en una conjuntura de crisi greu en què una reestructuració ràpida i radical dels processos socioeconòmics no només és desitjable, sinó que també és necessària. En aquesta situació, més enllà de la teoria econòmica convencional, la teoria de la complexitat es pot utilitzar per generar perspectives heterodoxes i ampliar el conjunt de narratives útils per a la discussió de com es pot sortir de la crisi. En aquest article presento tres d'aquestes narratives que, a parer meu, són rellevants per a aquesta discussió.

La primera narrativa l'ha proposada Joseph Tainter en el seu supervendes *El colapso de las sociedades complejas*. Aquesta narrativa es basa en les lliçons que la història ha donat sobre els problemes que han experimentat sistemes socials complexos quan s'han vist obligats a adaptar-se als canvis sobtats de context. Cada cop que una causa externa –per exemple, l'esgotament dels recursos o l'obsolescència dels models econòmics– implica una reducció en la força de l'economia, el superàvit que la societat necessita per mantenir l'estructura central i l'administració disminueix. En aquesta situació, la inèrcia de l'aparell burocràtic tendeix a impedir un ajust ràpid a la nova realitat externa. En termes polítics, això es tradueix en una inèrcia (*lock-in*) de les institucions existents que, com que se senten amenaçades, reaccionen tornant a fer exacta-

L'aplicació de polítiques destinades a preservar l'estatu quo que mou el sistema en una situació de síndrome d'*ancien régime* que impedeix l'expressió de la diversitat local i l'exploració d'alternatives per ajustos institucionals. Aquesta reacció del poder central es basa en el supòsit que la situació de crisi és temporal i que aviat, màgicament, els *vells temps* de creixement econòmic tornaran. De tota manera, si els factors externs mantenen l'economia feble durant un període prou llarg, el resultat més probable de la síndrome d'*ancien régime* és la fragmentació del sistema social complex en unitats més petites, més homogènies i, per tant, més capaces d'un reajustament més ràpid a la nova realitat externa.

Aquest fenomen es repeteix contínuament en la història:

Per sortir d'una gran crisi, una societat ha de ser capaç de renunciar a alguna cosa per poder sustentar-ne una altra.

XAVIER CERVERA / ARXIU

els grans imperis s'han dividit en petits regnes (per exemple, la dissolució de l'imperi romà i l'imperi maia), els estats grans s'han dividit en estats més petits

Si el sistema nacional no s'adapta als canvis amb rapidesa, perilla l'estabilitat del conjunt

(per exemple, la Unió Soviètica o Iugoslàvia). Per tant, quan els canvis en les condicions de contorn fan obsolets els marcs institucionals existents, o el sistema nacional s'adapta ràpidament o

l'estabilitat del conjunt es veu amenaçada.

La segona narrativa l'ha proposada Jane Jacobs, la guru de l'economia urbana, al seu famós llibre *Las ciudades y la riqueza de las naciones*. En l'anàlisi de Jacobs, les ciutats són individualitzades com els "motors del desenvolupament econòmic" i posa de manifest que, en les economies modernes, les fronteres geogràfiques que defineixen els estats nacionals no coincideixen amb els patrons locals econòmics de producció i consum.

Això s'aplica a tots els estats moderns, en els que el creixement econòmic es crea a escala local, entorn de grups de ciutats que expressen activitats econò-

miques que es complementen en un domini espacial diferent de la zona determinada per les fronteres nacionals. A causa d'això, gairebé tots els països experi-

Les diferències regionals en termes econòmics es tornen crucials en temps de crisi

menten diferències regionals en termes de desenvolupament econòmic. Els exemples que examina Jacobs inclouen les diferències entre el nord i el sud dels Estats Units, Itàlia i Espanya.

d'aconseguir que la població comparteixi un mateix 'somni català'"

En una situació de forta heterogeneïtat, la formulació de polítiques econòmiques a escala nacional es converteix en una qüestió molt delicada. De fet, una política pot tenir l'efecte d'impulsar el desenvolupament econòmic d'una regió mentre redueix les opcions de desenvolupament econòmic d'una altra. Per exemple, decidir on cal ubicar una important línia de ferrocarril té l'efecte inevitable d'ajudar un determinat domini espacial de les economies urbanes i perjudicar-ne un altre. Aquest problema es torna explosiu durant una gran crisi, quan totes les economies locals requereixen inversions urgents per reestructurar-se sense els diners necessaris.

La tercera narrativa que cal tenir en compte l'han proposada dos filòsofs de la ciència, Silvio Funtowicz i Jerome Ravetz. Fa referència als desafiaments associats a la gestió de canvis transcendentals en els sistemes socials. Al centre d'aquesta narrativa hi ha el govern, en l'àmbit social, de la *tragèdia del canvi*. És a dir, per sortir d'una gran crisi, una societat ha de ser capaç de renunciar a alguna cosa per poder sustentar-ne alguna altra.

Aquest concepte es torna molt clar en parlar, per exemple, de com es pot reduir el benestar social. La importància d'aquesta narrativa és que fa possible individualitzar els factors necessaris, en una societat, per poder transitar amb èxit a través de la tragèdia del canvi: confiança en els governs cridats a decidir les polítiques desagradables, creences compartides en la societat sobre les solucions eficaces i, sobretot, una visió clara en un futur comú que pot donar la motivació per tolerar els temps difícils.

La vida econòmica és una part integral d'una societat i una cultura determinades. De fet, les societats humanes són molt resistents a qualsevol tipus de tensió externa, recordeu la recuperació d'Alemanya, Itàlia i el Japó després de la Segona Guerra Mundial i el prodigiós desenvolupament dels Estats Units: al segle passat el *somni americà* era tan important com les matèries primeres o les tecnologies innovadores.

En conclusió, per poder fer front a aquesta situació econòmica tan difícil, Catalunya s'ha de convertir en *faber fortunae suae* (forjadora del seu destí). Això requereix la gestió delicada d'una arma de doble tall: en les relacions *exteriors* amb Espanya, Catalunya ha d'aconseguir un nivell adequat d'autonomia sobre les decisions econòmiques, mentre que en les relacions *interiors*, Catalunya ha d'aconseguir que la majoria de la seva població se senti pertanyent a la mateixa identitat cultural i comparteixi, per tant, el mateix *somni català*.

CUADERNO DE MADRID

Enric Juliana

El by-pass de Don Quijote

El corredor mediterráneo y Portugal, una solución

Es posible conciliar los intereses atlánticos y mediterráneos para hacer realidad una de las —¿escasas?— oportunidades de la península Ibérica en el nuevo desorden mundial. Es factible aunar los intereses de Portugal y España para transformar el inmejorable capital geográfico de la Península en la segunda plataforma logística de Europa. La síntesis es posible y la conocen los mejores especialistas en el sistema ferroviario español: el puerto portugués de Sines podría conectar con Europa a través del corredor mediterráneo.

Un mapa, un lápiz y un poco de sentido común. El camino de en medio ya existe y discurre por Extremadura y La Mancha. La metáfora es verdaderamente interesante: la tierra de Don Quijote, nexo entre el Atlántico y el Mediterráneo sin necesidad de pasar —¡por una vez y sin que sirva de precedente!— por la sobrecargada área metropolitana de Madrid, centro omnívoro de la España radial.

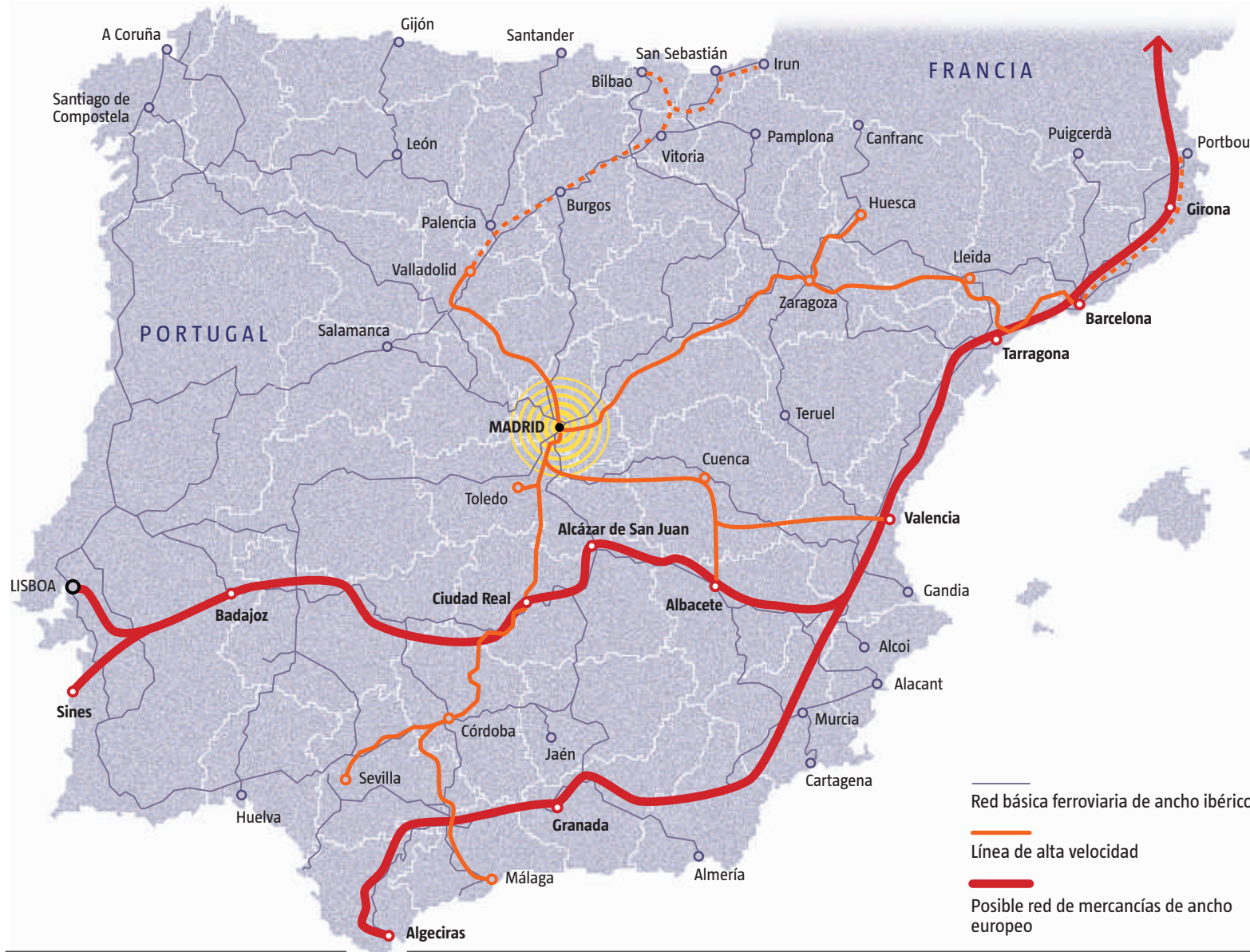
El by-pass Don Quijote. Anterior a los ardores jacobinos y quizá influido por el toque erasmista de Cervantes, el ingenioso hidalgo Don Alonso Quijano nunca buscó aventura y favores en la corte. Fue un perfecto periférico. Recorrió La Mancha, pasó por Aragón y conoció en Barcelona una portentosa cabeza parlante, la moderna imprenta y la triste derrota a manos del Caballero de la Blanca Luna. Aunque quijotesca, la solución al falso dilema Portugal-Mediterráneo es cuerda. Es sensata. La traza ferroviaria ya existe y podría ser habilitada para el ancho europeo mediante el sistema de tres vías. Sines-Badajoz-Puertollano-Ciudad Real-Alcázar de

San Juan-La Roda-Albacete-Almansa y posible conexión con el corredor mediterráneo en el enclave conocido como El Mojón entre las provincias de Albacete, Valencia y Alicante. El camino de hierro más fácil entre el Atlántico y el Mediterráneo beneficiaría logísticamente a dos de las regiones españolas más castigadas

por la crisis y, a criterio de los expertos que han estudiado el trazado, ofrecería la posibilidad de ubicar un importante nodo logístico en la confluencia de las tres provincias citadas.

El único inconveniente de este trazado alternativo al denominado Eje 16 o corredor central (conexión de Sines con Alge-

ciras-Ciudad Real-Madrid-Zaragoza-Pirineos) es que se aproxima a Madrid y en un momento dado —en el nudo de Alcázar de San Juan— se aleja de la capital de España para enlazar a través de Albacete con la España levantina y mercantil; con la ruta predilecta de los romanos: Columnas de Hércules (Cádiz y Algeciras)-Má-

FUENTE: Elaboración propia

LA VANGUARDIA

Part B

7.1. Mesures i canvis a curt termini

JOSÉ MANUEL GARAYOA ”

En España, el desempleo se ve como un mal menor mientras que en Alemania lo principal es que trabajen todos. Si para ello hay que bajar los salarios, hasta mejor porque así se gana competitividad

La nefasta preferencia española por el paro

España posee un rasgo que puede entorpecer gravemente su salida de la crisis. Es lo que los franceses denominan, porque ellos también la sufren, *la preferencia por el paro*.

Con cerca de 6 millones de parados, España (47 millones de habitantes) es el caso más agudo en Europa de este mal. En el lado opuesto está Alemania, que con una población (81,8 millones) casi el doble de la nuestra, tiene un desempleo que afecta a 2,75 millones de personas.

No es una cuestión sólo de que Alemania sea más poderosa, ten-

ga una industria más fuerte o una tecnología superior. Es más que eso. Se trata de mentalidades, de consensos *secretos* que se traducen en regulaciones laborales.

La preferencia por el paro se activa especialmente en las crisis a partir del trazado de determinadas líneas rojas. Así, un español diría: “A mí no me quita usted lo mío, y si de ello resulta que hay más paro, pondremos otro plato en la mesa y daremos de comer gratis al parado”. El paro, por tanto, sería un mal menor.

En Alemania, el esquema es el contrario. “Aquí trabajamos todos, así produciremos más. De

EL MALDITO CONTRATO A TIEMPO PARCIAL

El contrato a tiempo parcial es un buen termómetro para conocer el grado de flexibilidad que hay en las economías europeas. En España, con la mayor tasa de paro de la zona, el 26,2%, esta clase de contrato ocupa al 14% de la población, claramente por debajo de la media europea. En Holanda, donde el desempleo es del 5,5%, esta fórmula da trabajo al 49%.

Un trabajo a tiempo parcial es aquel en que el empleado trabaja menos de 30 horas. Según la Organización Internacional del Trabajo (OIT), el número de trabajadores de esta clase no ha hecho sino aumentar en los países más desarrollados. En Alemania representa cerca del 26%, al igual que en el Reino Unido, Dinamarca o Suecia.

En España, el contrato a tiempo parcial está mal visto porque se juzga que es un empleo precario y que, en gran medida, es una trampa laboral para las mujeres, diseñado para que trabajen fuera y dentro de casa. La última versión sería la de un contrato marginal ofrecido en una situación catastrófica provocada por los mercados financieros.

Ciertamente, este tipo de jornada laboral implica una remuneración menor, pero en cualquier caso es un ingreso que puede resultar crucial a una economía familiar.

Además, su rechazo no se debe sólo a sus limitaciones. En los años 80, el contrato a tiempo parcial fue reivindicado por la izquierda, como fue el caso del presidente de la Comisión Europea, Jacques Delors, que veía en él una vía interesante para vivir de una manera distinta —esto es, menos centrada en el trabajo y más en el desarrollo personal— dentro de una economía de mercado. Pero ese trabajador distinto no respondía al arquetipo del asalariado sindicalizado. En aquellos años, Felipe González y miembros de su gobierno socialista se alinearon con Jacques Delors y quisieron desarrollar el trabajo a tiempo parcial en España como una fórmula moderna e innovadora de corte europeo.

Pero no pudo ser, porque el rechazo que mostraron los sindicatos CC.OO. y UGT fue de tal magnitud que dejaron congelado el proyecto hasta que la sociedad española evolucionara y se pudiera aplicar. Como se ve, no han cambiado demasiado las cosas, y seguimos con un paro masivo.

ese modo, cada uno tendrá un plato, el que uno se gane. Si hay crisis, los platos serán más pequeños, ciertamente, pero, si se fija, verá que en eso también hay algo bueno: que el país se ha hecho más competitivo, con precios menores, porque trabaja con salarios más bajos”. En esa idea se asienta la política económica basada en la *devaluación competitiva*, que Alemania practicó durante diez años dentro de la Agenda 2010, puesta en marcha por los socialdemócratas, y que ahora sigue Europa, con menores o mayores sacrificios. Se trata en suma de encontrar tu lugar en una economía global en movimiento.

En España, *la preferencia por el paro* no proviene de lo que se denominaría románticamente como una actitud de resistencia frente a la crisis del *capitalismo subprime*. Es muy anterior, como pudo verse en la anterior crisis de los 90, cuando el desempleo masivo costó 13 años absorberlo.

Se refleja en algunos datos socioeconómicos muy significati-

España ha ganado competitividad gracias a los menores costes laborales, pero según Funcas no es suficiente

vos: los 13,5 millones de ocupados sostienen a una población dependiente de 13,8 millones (entre jubilados y parados). A su vez Europa insiste en que España revise el seguro de desempleo, no tanto por la cantidad que paga como por su larga duración (2 años), que hace, por ejemplo, que el 85% de los parados que encuentran trabajo lo hagan en el último mes de cobrar el desempleo.

Ha habido ciertamente avances en la devaluación competitiva gracias a una reducción de los CLU o costes laborales unitarios (costes salariales necesarios por unidad producida), que se ha traducido en una mejora de las exportaciones. Pero según María Jesús Fernández, experta de Funcas, “esto no es suficiente. Entre 1998 y el 2008, los CLU aumentaron en España un 20% más que en Europa. Ahora habremos recuperado la mitad. Hace falta una reforma laboral más radical”.

A causa de la falta de flexibilidad laboral, España puede fracasar en el logro de una devaluación competitiva positiva dado que a medida que siga destruyéndose empleo, algo que, según María Jesús Fernández, continuará hasta finales del 2013, el malestar y la resistencia social aumentará obstruyendo el proceso de cambio económico. Lo malo es que no se podrá recurrir al gasto porque el mercado no financiará a España. Sólo queda la alternativa de ir por la línea de ajustes y reformas. Eso sí, a mayor velocidad.

Paul Fabra

Abogado y economista

Experto en finanzas y economía internacional. Trabajó de editorialista en 'Le Monde'

ENLACE DE INTERÉS

¿Dónde va ahora Francia?

En la portada de su edición del 17 de noviembre, el semanario de culto *The Economist* calificaba a Francia de “bomba de relojería en el corazón de Europa”. Desde entonces, François Hollande y su Gobierno han debido ceder a las exigencias del magnate internacional del acero Lakshmi Mittal. Sin embargo, esta imposición, en lugar de fragilizar el liderato del presidente de la República y de Jean-Marc Ayrault, lo han más bien consolidado. La línea socialdemócrata ha prevalecido sobre las veleidades izquierdistas.

Y, por primera vez, la izquierda francesa en el poder se compromete a reducir en cuatro años la parte (exorbitante) de gastos públicos en relación con el producto nacional (PIB). De eso dependerá en adelante su credibilidad. El ministro italiano de Finanzas declaraba recientemente que, en diez años, los países de la eurozona serán citados como ejemplo por haber fijado como objetivo la eliminación de los obstáculos mayores al crecimiento y al empleo (los déficits, los despilfarros). Las tres otras grandes entidades del mundo desarrollado democrático se disponen a reforzar sin importarles el precio del dispositivo del camuflaje.

En EE.UU., todos las deducciones de impuestos concedidas a las grandes rentas por la Administración Bush deberían expirar al final de este año. Igualmente, un gran número de gastos públicos, temporalmente incrementados, tendrían que acabar en la misma fecha. Es lo que se llama el “abismo fiscal” (*fiscal cliff*). Dicho de otro modo, en ausencia de decisiones en sentido contrario, EE.UU. debería también sufrir una *cura de austeridad* a partir del 2013. Pero, allí, sólo se trata de una cosa: aplazarla. Entretanto, la Reserva Federal continuará garantizando incondicionalmente el valor de la deuda pública. Otro tanto en el Reino Unido, donde el ministro de Economía renuncia a restablecer el equilibrio presupuestario en el plazo previsto (2015), y en Japón.

Els espanyols encaren els reptes econòmics i polítics actuals des d'un pessimisme i una rigidesa creixents

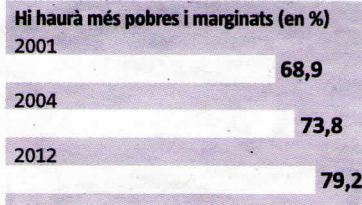
Fosa en negre

Si l'anomenat "pessimisme de la intel·ligència" és un fet cert, llavors Espanya és un dels països més intel·ligents del món. No en va, els índexs de pessimisme entre els espanyols baten autèntics rècords. Una altra cosa és que a Espanya "la intel·ligència estigui més mal repartida que els diners", segons l'àcid diagnòstic de Manuel Azaña, que porta inevitablement a preguntar-se sobre la preparació del país per afrontar els dos grans reptes que planen sobre el seu present històric: una crisi econòmica de dimensions colossals i la fractura entre Catalunya i la resta d'Espanya, que ha adquirit magnituds inèdites.

Pel que fa a la disposició anímica dels ciutadans, els indicadors del CIS dibuixen una veritable fosa en negre. Sobretot pel que fa a la situació econòmica. No és només que les percepcions pessimistes hagin superat tots els sostres anteriors, cosa que va passar el juny del 2011, quan més del 81% dels consultats coincidia a qualificar de dolenta o molt dolenta la situació econòmica. Fins aleshores, el pitjor registre s'havia produït la tardor del 1993. Llavors, un 81% dels ciutadans expressava una opinió negativa sobre la conjuntura econòmica. Però va ser una negror episòdica. En pocs mesos, aquests percentatges van caure al 70%, i ja a partir de finals del 1994 es van moure entre el 50% i el 60%, per iniciar un pronunciad declivi des de gener del 1996, que va tocar fons l'estiu del 2000 (quan només el 8,7% dels espanyols jutjava negativament la situació econòmica).

Ara, tanmateix, els indicadors polvoritzen una i altra vegada els rècords del mes anterior. I ni tan sols el canvi de Govern no concedeix la preceptiva treva. El novembre del 2011, el pessimisme s'acostava al 87% dels ciutadans, però a partir de gener del 2012 es va catapultar cap a dalt, en una escalada que el va deixar a mig punt del 92% el desembre passat.

Perspectives per al segle XXI

LA VANGUARDIA

Un descoratjament proper a la unanimitat.

El problema de l'actual crisi -de caràcter "pertinax" si s'acudeix a l'exculpatòria terminologia franquista- és que l'abatiment que genera s'estén a la mateixa autoestima cívica del país. Si entre el 1997 i el 2004, la societat espanyola va veure créixer

La crisi genera fatalisme sobre el benestar social i intransigència davant les tensions territorials

fins al 64,4% el percentatge de ciutadans que la consideraven democràtica, la taxa actual (42,1%) suposa una caiguda de més de 22 punts (la major part els dos últims anys). I si ja el 2010 només un 34,4% dels ciutadans consideraven Espanya un país "igualitari", avui només ho creu així un 26,5%.

Les xifres, tanmateix, són enca-

Les percepcions

En comparació amb fa cinc anys, avui els espanyols...

43,8%

... són menys respectuosos envers els immigrants?

43,9%

... estan menys interessats en la política?

ra més eloqüents quan la pregunta versa sobre l'Espanya del futur. Si fins a mitjan la dècada passada, les expectatives d'una societat més democràtica o més tolerant es mantenien relativament estables, a partir del 2010 han experimentat una caiguda estrepitosa. Avui dia, la taxa de ciutadans que esperen una Espanya més democràtica ha caigut gairebé 14 punts, mentre que la dels qui confien en un país més igualitari s'ha reduït en gairebé cinc punts en tot just dos anys. De fet, el desembre passat, gairebé un 80% dels espanyols pensava que en el futur immediat "hi haurà més pobres i marginats".

Paral·lelament, ha crescut en gairebé 15 punts el percentatge de ciutadans que preveuen una Espanya cada vegada més conflictiva (que ara frega el 30%). I és justament en aquest encreuament entre les expectatives de tolerància (que decreixen) i les de conflicte (que creixen) on apunten les dificultats per afrontar els reptes de convivència de la societat espanyola.

Certament, les senyes d'identitat del conjunt dels espanyols amb prou feines han variat les dues últimes dècades. Així, el sentiment compartit de pertinença (espanyol i de la seva comunitat autònoma) arribà a un percentatge de ciutadans (54%) molt similar al de fa 14 anys (53%). I únicament ha disminuït lleument el percentatge d'aquells que se senten més o només de la seva comunitat. Però les eines polítiques i ideològiques de la ciutadania espanyola per interpretar i gestionar les tensions territorials sí que han canviat, i ho han fet cap a una rigidesa més gran. Ha caigut en deu punts el percentatge de partidaris de l'estat autònom actual, mentre creixia en 14 punts (fins a suposar gairebé el 40%) la xifra de ciutadans que aposten per reduir o suprimir (un de cada quatre) l'estat autònom. Tot això en paral·lel a un desinterès creixent per la política. És a dir, un caldo de cultiu propici a les solucions miraculoses, malgrat l'estesa convicció que ja ningú no té el secret de l'organització ideal de la societat. ●

Part B

7.1. Mesures i canvis a curt termini

Lionel Barber, editor del 'Financial Times'

VICTOR M. AMELA

IMA SANCHIS

LLUÍS AMIGUÉ

Tengo 57 años que me obligan a pensar antes de actuar. **Nací en Londres: tengo un hermano gemelo, y los dos fuimos a Oxford gracias a un padre trabajador. Tengo dos hijos estudiando en EE.UU. y una esposa comprensiva. Soy humanista liberal sin partido. Colaboro con Esade**

“Su ‘café para todos’ es un compadreo insostenible”

ROSER VILALLONGA

Sería osado que yo les diera lecciones a ustedes, porque Gran Bretaña también tiene mucho que aprender de sus errores.

Podemos aprender juntos.

En esta crisis europea cada país tiene sus propios problemas, y el de España ha sido su delirante boom inmobiliario y el crac.

Ya convertido hoy en déficit galopante.

Pero el problema español no es sólo de deuda pública y finanzas, sino también una crisis institucional y política.

Me temo que menos reconocida.

Pues deberíamos hacer preguntas incómodas sobre el *café para todos* español, un sistema de compadreo –como explicaba un artículo reciente de mi diario– que incentiva la formación de partidos clientelistas y grupos de interés centrados en su autoprotección y en el gasto del dinero público, un gasto por el que, en la mayoría de los casos, no responden ante los votantes.

Menos mal que la UE les pide cuentas, pero también cae en sus compadreo.

La unión monetaria fue mal diseñada. Debería haberse hecho después y no antes de la unión fiscal y bancaria. En sus inicios esos defectos fueron disimulados por la prosperidad del boom del crédito, pero el inevitable crac posterior los ha puesto al descubierto.

Y ya llevamos cinco años de ahogos.

Y aún estamos en medio, pero mejor, porque la UE ha empezado a responder iniciando la unión fiscal y bancaria. Y el Banco Central Europeo ahora está apurando al límite su capacidad de intervenir en los mercados.

Por fin le veo optimista.

Soy un pesimista precavido. Sólo apunto el comienzo de una sana reacción, pero también advierto de que, mientras esas instituciones tan necesarias para la normalidad se construyen, habrá riesgo e inestabilidad.

¿Podemos volver a la histeria?

Draghi ha sido valiente al diseñar nuevos modos de intervenir en los mercados, pero ahora los políticos tienen que responder.

¿Cómo?

Con reformas, no sólo con palabras. Todos dicen que apoyan el euro, pero ahora tienen que demostrarlo con iniciativas, aunque a veces les cuesten votos.

¿Cuáles?

Iniciativas como las de Helmut Kohl cuando apostó porque Alemania contribuyera a los fondos de solidaridad y cohesión europeos, que tanto beneficiaron a España. Los alemanes creo que ahora harán lo necesario –y Merkel en Grecia ha sido una señal–, pero a cambio de ese cambio de actitud pedirán aún más disciplina presupuestaria.

Procrastinación

“Trastorno de conducta que hace optar por la pasividad para evitarse las molestias de actuar”. Barber la achaca a nuestros gobiernos, porque en España el sector privado ya se ha aplicado un doloroso ERE, el público en parte y el político en absoluto. Nos sobran políticos y niveles de administración (de ahí la protesta catalana, en gran parte regeneracionista). “El drama español –dice Barber– no es sólo de deuda, es institucional y político”. Y cita el compadreo del *café para todos* y la autoprotección de nuestra casta partidista. Yo –le digo– no espero milagros, pero sí alternativas. El partido que inicie esa urgente regeneración –empezando por aplicarse un ERE a sí mismo– tendrá mi voto.

Comprensible.

Alemania ya hizo una durísima reforma laboral y recortes de su Estado de bienestar que le costaron a Schröder las elecciones, y ahora creen que les toca a ustedes; pero los alemanes deben aceptar que no todos los países de Europa pueden ser exportadores como ellos con su enorme superávit.

Mientras, ¿Rajoy debe pedir el rescate?

Sin duda: la pregunta es cuándo. Y me temo que tiene menos tiempo del que puede parecer. La clave es negociar buenas condiciones cuanto antes para sanear de una vez su sistema financiero y romper ese vínculo fatal entre deuda soberana y financiera y empezar ya a crecer y crear empleo.

Ojalá.

Pero que Rajoy no alargue el compás de espera, porque este tiempo muerto de cierta calma en los mercados podría volver a convertirse en un incendio en cualquier momento. No esperen a meter el gol en el último segundo y pronto verán como España puede volver a jugar en la Champions de la UE.

Pues su diario no ha sido optimista y proeuropeo precisamente.

¡Pero si en Londres nos acusan de proeuropeos! El otro día me presentaron aquí como “un europeo inteligente”; allí ese cumplido les hubiera parecido un oxímoron.

Usted empezó como periodista en The Scotsman: ¿qué cree que votará Escocia?

Mi diario y yo somos unionistas, pero antes que nada somos demócratas. Queremos que Escocia siga en el Reino Unido, pero aceptaremos lo que decidan los escoceses.

¿Con ejército, moneda y monarquía británicas después de todo?

Ya veremos. Tenemos dos años aún para hablar de todo eso. Y lo hablaremos.

¿Habrá periodistas dentro de 20 años?

Habrán periodistas, seguro; lo que no sé es si habrá diarios, al menos como son hoy.

¿Cómo serán?

Los diarios hoy tenemos problemas para transformar la audiencia en ingresos y yo no tengo ninguna fórmula secreta, pero hay que apostar por lo que sólo tienes tú. Y nuestro gran valor es proporcionar información económica fiable, puesta en contexto geopolítico. Y la opinión, con todos los puntos de vista reveladores y originales, sobre ella.

Pero la publicidad se acaba.

Migra a internet, pero también hemos de aprovechar que en formato digital se reducirán los gastos de distribuir en papel. Mire, a los periodistas nos encanta dar consejos a todo el mundo, pero tenemos que aceptar que nuestro propio negocio cambia y adaptarnos: la gran pregunta hoy en una redacción es quién crea valor y quién no.

¿Usted cómo crea valor?

Yo elijo cada día las noticias y la portada, y, como no admito presiones, no las recibo. Creo valor si logro que en mi diario se vean reflejados todos los puntos de vista –todos– sin partidismos ni servidumbres. Y le aseguro que eso no va a cambiar.

LLUÍS AMIGUÉ

El mes del
confort
del 15 de octubre
al 15 de noviembre

Fabricados en Noruega

*Precio promocional para el sillón con puf Stressless® Diplomat, modelo presentado arriba y para la piel Batick, color Cream, Brown, Burgundy o Black. PVP Recomendado 1398€. Ahorro: 399€. Promoción válida sólo en las tiendas participantes. Lista disponible en www.stressless.es/oferta. Ver condiciones y plazos de entrega con la tienda. Oferta no acumulable. Más ofertas: consultar con la tienda.

Su catálogo gratuito y su distribuidor más cercano en www.stressless.es

Disponible en el iPad
App Store

Modelos desde
999€*

Stressless
EKORNES

SILLONES Y SOFÁS

Más promociones en la tienda

Part B

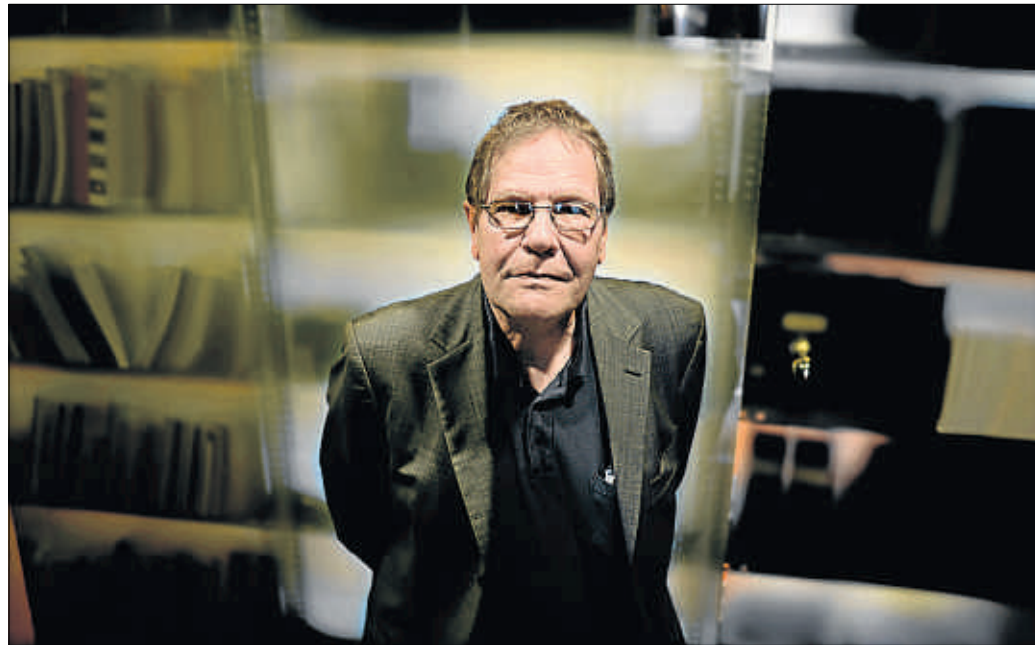
7.2. Mesures i canvis a llarg termini. Possibles escenaris de futur

Claus Offe, sociólogo, discípulo de Jürgen Habermas; fue asesor de la OCDE

Nací durante el desarrollo económico de los cincuenta, hoy irrepetible. Nací y vivo en Berlín y enseñé en EE.UU. Ya no sé qué es la izquierda, pero creo que aún vale la pena descubrirlo. Colaboro con el CCCB. El euro pelagra, pero dejándolo todos perderíamos y Alemania, la que más

“Podemos lograr sueldos para todos, pero mínimos”

XAVIER CERVERA

Aceptemos que ni Alemania ni España volverán a crecer al ritmo de antes.

Ahora mismo la urgencia es no hundirnos.

La esperanza es que Alemania ya ha iniciado el aprendizaje de que no puede imponer la austeridad hasta provocar la recesión.

Ojalá sea un curso acelerado.

Pero ustedes también deben asumir antes que la deuda pública sólo significa impuestos futuros. Deben aprender a limitarse.

También aprendemos aceleradamente.

Y que si España no reduce deuda y déficit, tampoco mejorará nunca, pagando, como paga ahora, el 6 por ciento por su deuda.

Si Alemania aceptara los eurobonos, no tendríamos que pagar esos intereses.

Estamos aprendiendo: Schäuble lo entiende mejor que Merkel y los socialdemócratas mejor que Schäuble. Y recuerden los sacrificios que hizo Alemania en los noventa.

En los noventa, con la unificación, Alemania también se ahogaba en déficit y paro.

Por eso Schröder, hasta perder las elecciones, y luego el gobierno de coalición SPD-CDU (centroderecha y centroizquierda)...

¡Ahí si nos dieron una lección!

...Aplicaron la rigurosa Agenda 2010 de recortes en servicios, subsidios y salarios.

Ese fue el nacimiento de los miniempleos. Y el primer paso en la reorganización de la Unión Europea para vivir sin crecimiento.

Suena muy resignado.

Debemos aceptar que nuestras economías son demasiado maduras para crecer como antes y, por tanto, es urgente diseñar un modelo laboral que minimice la conflictividad social causada por la falta de empleo.

Pero sin crecimiento no hay capitalismo ni empleos y la democracia pelagra.

Tenemos que reinventarnos: hasta ahora ninguna sociedad democrática de libre mercado ha asumido que no habrá crecimiento.

¿Y planes keynesianos de inversión pública como pide la izquierda francesa?

También he leído a Krugman y envidio su optimismo, pero inyectar dinero público así en el sistema sólo asegura que aumente el déficit, pero no que se reactive la economía.

Supongo que hay que hilar más fino.

Es un falso cuento de la lechera: darle a la máquina de fabricar euros y con ellos crear empleo, que aumenta el consumo, que aumenta el empleo... Y así se paga la deuda.

Conllevaría algo de inflación, pero es mejor que el colapso de la democracia.

Esas recetas tal vez tuvieran algún efecto cuando todo estaba por hacer y aún no éramos economías maduras, pero hoy ya no.

Un país maduro

Los alemanes son como un bosque: cada uno se ve a sí mismo como un arbolito que no tiene sentido sin los demás. Lo dijo Elias Canetti y, tras caer el Muro, media Europa se independizó (o lo intentó) de la otra media, pero Alemania se reunificó. Hoy escucho a Offe y envidio la capacidad de los alemanes de izquierdas y de derechas de reformar Alemania no en nombre de un partido, sino de un proyecto colectivo. Yo también quiero un país capaz de unirse para regenerarse. Regenerarse aquí sería recortar cargos políticos (de las cajas salen demasiado tarde): nos sobran diputados (pagamos a 1.576) y diputaciones, senadores, cargos y carguitos, pero ha resultado más fácil despedir antes a médicos y científicos.

¿Entonces...?

Hay que cambiar de rumbo. Tenemos que conseguir que la estagnación, el estancamiento económico, sea social y políticamente tolerable, porque no va a haber otra cosa.

¿Cómo convivir con él?

La economía debe basarse en los derechos de los ciudadanos y no al revés. Aceptemos que ya es imposible que todos tengamos un empleo a tiempo completo bien pagado y con todos los beneficios. Simplemente, las economías desarrolladas no generan demanda –ni, por tanto, beneficios– para emplear y pagar a tanta fuerza de trabajo.

¿Qué propone?

Garantizar un salario universal de subsistencia a todos. El mercado de trabajo tendrá puertas giratorias y entraremos y saldremos de él varias veces en nuestras vidas para formarnos y ser más competitivos.

Unos pocos ganarán mucho siempre.

Sólo los más formados en cada momento. Yo ya anticipé para la OCDE que los años sabáticos acabarían siendo ineludibles.

Con minisalarios también ineludibles.

Compensarán el recorte salarial con más tiempo libre. Al fin y al cabo, el tiempo libre también es un bien. Y no hay más remedio.

Ya lo estamos viendo en Alemania.

En eso andamos: nunca ha habido tantos alemanes trabajando, pero, al mismo tiempo, el número total de horas trabajadas ha descendido y descenderá aún más.

Trabajan más personas y cobran menos.

Cada vez más alemanes, porque nunca hubo tantos alemanes empleados –el 50% de la población es activa–, trabajan menos horas. De forma que la capa de mantequilla –los salarios– está cada vez más distribuida, pero también es más delgada.

Cobran menos: ¿se les exige menos?

Son ocupaciones en sectores sociales: tercera edad, infancia, servicios públicos...

Por eso Alemania tiene hoy ese envidiable –y equivoco– paro: el 5,6%.

Y ese nuevo contrato social necesita pedagogía, una misión que la Constitución alemana asigna a los partidos, pero están más pendientes de las encuestas.

¿Ve el euro en peligro?

Sí, pero espero que todos seamos conscientes de que las alternativas al euro son peores y, en especial, para Alemania.

¿Por qué?

Recuerde que la UE ha tenido éxito al moderar derivas fascistas como la de Haider o la húngara. Es una misión imprescindible, porque el sur y el este de Europa incurren a menudo en esa deriva autoritaria...

¡Hombre! Alemania estará en el centro, pero también tiene su historia...

El debate que hoy es entre países debe ser cada vez más entre clases sociales. Porque un obrero griego tiene más intereses en común con un obrero alemán que con un millonario griego. Cuando haya partidos europeos con intereses de clase europeos, Europa será una realidad.

LLUÍS AMIGUET

LOGITRAVEL.com

Cruceros

Playas

Caribe

Europa

Islas

Mediterráneo

Vuelos

Puentes

Grandes Viajes

H

Viaja a...
Ciudad de México
con logitravel.com

desde:

710€*

*Vuelos diarios via Madrid, ahora con nuevos horarios nocturnos adicionales

AEROMEXICO

I D E A S

LA REVISIÓN DEL CAPITALISMO NEOLIBERAL

Tras el derrumbe del comunismo a finales de los 80, numerosos analistas consideraron definitivamente entronizado en el mundo el capitalismo neoliberal como sistema político-económico. Pero en los últimos tiempos surgen en EE.UU. y en Europa abundantes voces críticas que se levantan contra el ul-

traliberalismo en materia económica y defienden la creación de alternativas a lo que denominan "pensamiento único". Ésta es una breve antología de las ideas que defienden algunos de los principales autores de esta corriente de pensamiento crítico, que han conversado con la periodista Margarita Rivière.

El avión, el piloto y el pasaje

Occidente se ufana de su sistema democrático, que permite limitar o controlar al poder. Tiene motivos para ello porque la democracia es, con todas sus goteras, el mejor edificio social.

Pero junto al poder político está el económico, que, a diferencia de aquel, anda poco fiscalizado e incluso francamente desmandado en estos tiempos de ocaso de las ideologías, hegemonía del mercado y pensamiento único.

No vamos a escandalizarnos porque ahora nos mande el mercado. Pero como buen poder occidental, el económico debe cumplir dos requisitos: trabajar al servicio de los ciudadanos —por su dignidad y su felicidad— y estar sometido a control.

¿Cumple estos dos requisitos el poder económico? El primero lo cumple a la baja: los asalariados somos cada día más necesarios como consumidores, pero menos —¡ay!— como productores. El segundo no lo cumple: para estar sometido a cierto control, el poder económico debería previamente darse a conocer, cosa que no hace.

Ignacio Ramonet dice, con trágico énfasis, que la sociedad occidental está en un avión sin piloto. Yo creo que ese avión sí tiene piloto; lo malo es que a menudo parece que el piloto quiere ir a un aeropuerto y nosotros, a otro. ¿Quién va a pagar por este secuestro aéreo? En su última

El poder económico debe trabajar al servicio de los ciudadanos y estar sujeto a control

película, Woody Allen llega al infierno y se tropieza con un tipo.

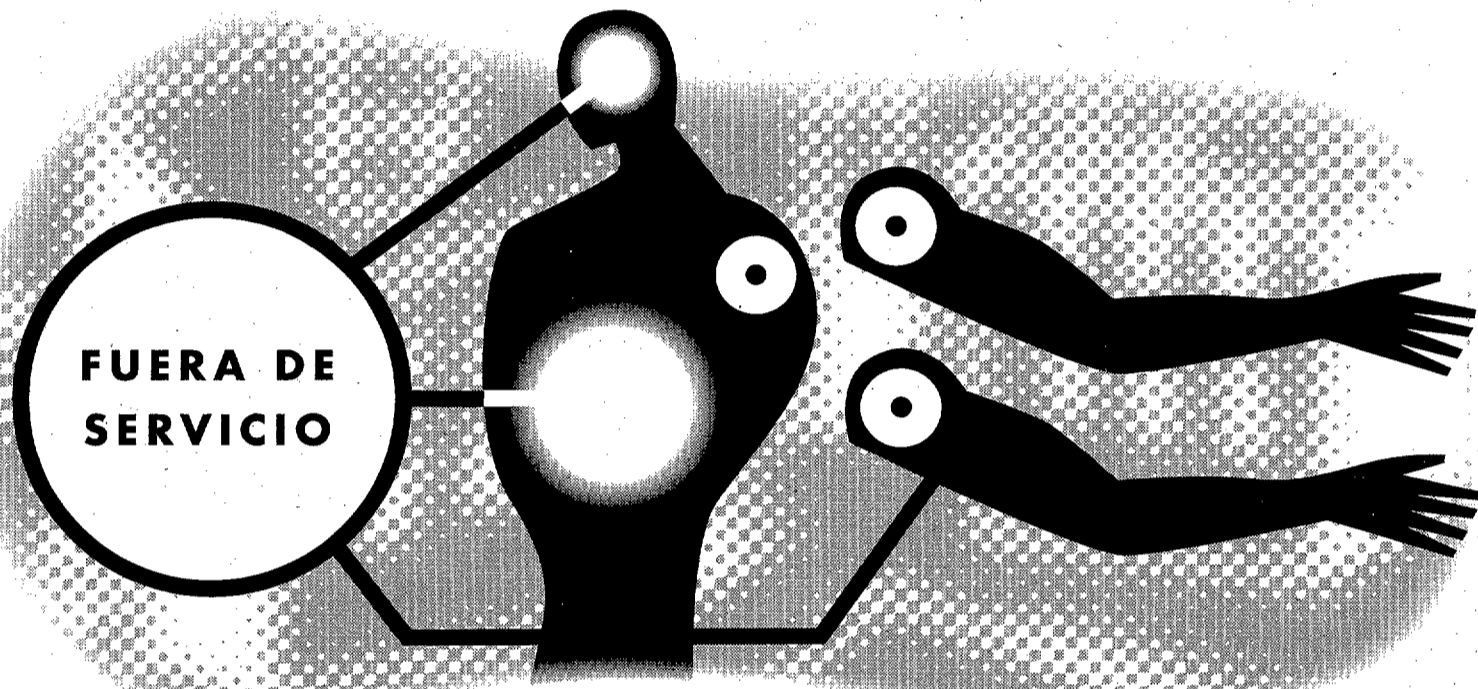
—¿Y usted por qué está aquí? —le pregunta.

—Yo fui el inventor de los muebles de metacrilato —responde el interpelado con un deje de contricción.

Ya lo ven: la justicia es lenta pero acaba imponiéndose. Si alcanzó al padre de los muebles de metacrilato, es de esperar que titanes de la plutocracia como Georges Soros —desestabilizador de divisas y patrocinador de fundaciones culturales— estén más que condenados al fuego eterno. Mientras les llega la hora, haríamos bien en pensar mecanismos de control del poder económico. Y en exigir a los políticos que los apliquen.

LLÄTZER MOIX

Voces críticas contra el "pensamiento único"

MARGARITA RIVIÈRE

En enero de 1995, periodistas franceses de "Le Monde Diplomatique" bautizaron al capitalismo ultraliberal, el sistema vencedor indiscutible de la guerra fría, con el nombre provocador de "pensamiento único". Constatában la contradicción entre las ideas liberales, teóricamente plurales, y la homogeneidad a efectos prácticos del "sistema único" en todo el planeta. Discutían la convicción de los teóricos de la llamada Escuela de Chicago —ampliamente difundida durante la era Reagan— de que el mundo no tenía salvación más allá de esta forma de entender la realidad y diseñar el futuro. Las reacciones no tardaron en llegar, aunque con timidez. Por las mismas fechas, Michel Albert, en su libro "Capitalismo contra capitalismo", afirmaba la pluralidad del sistema capitalista, distinguiendo entre el norteamericano, duro y competitivo, y el "renano", de rostro social. De entonces a hoy, en América y en Europa han aparecido diversas propuestas aisladas que suponen otras tantas alternativas a la idea de un sistema único: todas ellas han abierto un debate sobre el futuro al que España empieza a sumarse. Hemos recogido distintas opiniones, algunas ya publicadas, en este diario, y las últimas aportaciones a lo que también se ha bautizado como "pensamiento mestizo".

ESTADOS UNIDOS

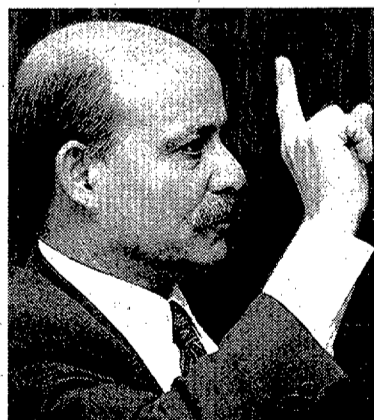
JEREMY RIFKIN

Economista. Autor de "El fin del trabajo" (Paidós)

"Sin trabajo ¿quién consumirá e invertirá?"

■ "Estamos en una encrucijada: podemos ir a un nuevo renacimiento o sumirnos en el desastre. El trabajo convencional se acaba: es hora de inventar todos los trabajos que las máquinas no hacen. Sin trabajo ¿quién consumirá e invertirá?, el sistema se vendrá abajo. (...) En 25 años la industria empleará al 2 por

ciento de la población. La era de la información sólo dará trabajo a una élite: el único sector emergente es el del conocimiento, ingenieros, técnicos, escritores, gente cualificada. (...) Hay entre 800 y 900 millones de personas desempleadas o subempleadas en el mundo y, según el 'Financial Times', las 356 personas más ricas del mundo igualan la riqueza del 40 por ciento de la humanidad, es decir, de 2.500 millones de personas. (...) Reducir la jornada laboral ayudaría a repartir el trabajo y repartir el trabajo ayudaría al consumo y la inversión, además tendría la ventaja de devolver a la vida familiar su papel cohesionador. (...) El capital social será el primer sector del futuro: es el trabajo que no pueden realizar las máquinas. Los políticos han de comprender que hay vida más allá del mercado."

Jeremy Rifkin: ya no hay trabajo

Viviane Forrester: no al "horror"

JOHN E. ROEMER

Economista y matemático. Profesor de Economía en la Universidad de Davis (California)

"Es posible un sistema económico más justo"

■ El autor de "Un futuro para el socialismo" (Grijalbo) dice: "No intento salvar el capitalismo, sino abrir un camino viable al progreso. Es posible diseñar sistemas económicos más igualitarios, ya que el capitalismo ha tomado un camino injusto e innecesario. El paro es una nueva forma de injusticia. (...) El socialismo de mercado es un sistema, con muchas variantes, en el que lo esencial es que los bienes, incluido el trabajo, se distribuyan por medio del mercado. La principal diferencia con el capitalismo que conocemos es intentar distribuir los beneficios de estos intercambios de forma más igualitaria. (...) Los beneficios pueden ser mejor redistribuidos, cosa que ha negado siempre la burguesía. (...) El reto es mostrar que si los beneficios se distribuyen de forma más igualitaria se creará incluso más riqueza. (...) Es absurdo pensar que el mercado es monopolio del capitalismo. El mercado ideal es aquel en el que todos son responsables de sus actos porque hay una verdadera igualdad de oportunidades. Es algo muy sencillo que sigue pendiente porque los socialistas han perdido la autoconfianza".

EUROPA

VIVIANE FORRESTER

Novelista. Su ensayo "El horror económico" (FCE) es una demoleadora crítica al sistema

"Vivimos en un sistema totalitario mundial"

■ Su libro, "El horror económico", premio Médicis de ensayo en Francia, ha alcanzado en un año la cifra récord de 300.000 ejemplares

Continúa en la página siguiente

I D E A S

■ Analista de las grandes tendencias de la sociedad estadounidense e inspirador de la Administración Clinton, el sociólogo Jeremy Rifkin ha escrito un libro que está dando que hablar: "The end of work"

(El fin del trabajo). Jean-Gabriel Fredet ha conversado con él sobre la principal de las transformaciones que la última revolución tecnológica podría conllevar: la caída en picado del empleo.

Se acabó el trabajo

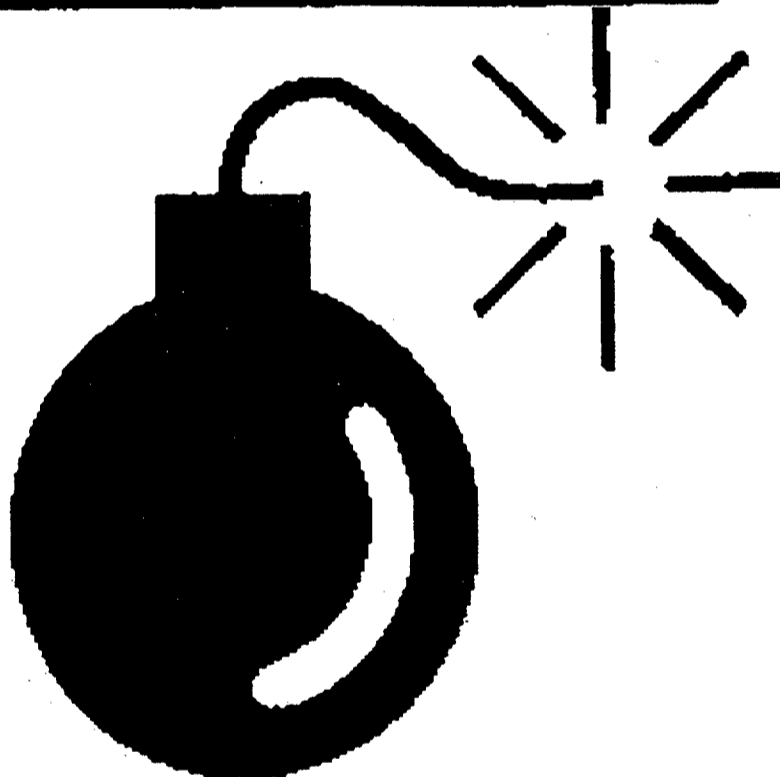
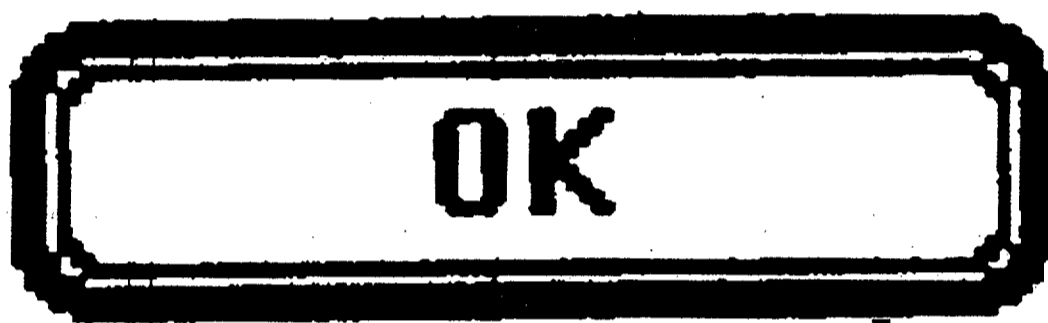
JEAN-GABRIEL FREDET

Están "ciegos", fulmina Jeremy Rifkin hablando de la actitud de los "expertos" ante el paro, el gran miedo de este fin de siglo. Para el profeta del "fin del trabajo", autor de un libro que está teniendo una gran repercusión al otro lado del Atlántico y a quien la prensa ha señalado como uno de los inspiradores de los "nuevos demócratas" de la generación Clinton, todo empieza con la incapacidad de los especialistas para tratar los verdaderos problemas. "Los políticos y los economistas actúan como si el aumento del paro fuera un accidente pasajero, un simple problema de ajuste entre la oferta y la demanda, que se solucionará a medida que nuestras economías, embarcadas en la era de la información, consuman los productos derivados de las nuevas tecnologías y creen a su vez nuevos mercados. Esta visión optimista, basada en el postulado de un progreso liberador, es una ridiculez."

En el segundo piso del edificio en el que se halla su centro de reflexión sobre las grandes tendencias, en pleno corazón de Washington, Rifkin expone el núcleo de su razonamiento: "Hemos entrado en una nueva fase de la historia. Se caracteriza por una caída inexorable del empleo. Desde la depresión de los años treinta, el paro nunca había sido tan elevado. El número de personas subempleadas o desempleadas sube vertiginosamente, y los recién llegados al mercado laboral se encuentran frente a una revolución tecnológica que no tiene nada que ver con las precedentes".

Un mundo laboral escindido

Ordenadores superpotentes, digitalización de las comunicaciones: "Estas tecnologías nacidas de la revolución de la información invaden la distribución, la banca, los transportes, la agricultura o la administración, después de haber inundado la industria. Muchos puestos de trabajo de obreros, secretarías, recepcionistas, vendedores, mayoristas, cuadros inferiores, están condena-

UNA NUEVA FASE DE LA HISTORIA CARACTERIZADA POR UNA CAÍDA INEXORABLE DEL EMPLEO

"No estamos preparados para un mundo en el que la noción de trabajo para todos está desapareciendo de forma progresiva" • ILUSTRACIONES: PERET

dos. Y los trabajos que se crean son, sobre todo, temporales, con frecuencia mal retribuidos. Los mejores empleos están reservados a una minoría de cuadros privilegiados. El mundo se escinde en dos: por un lado, una élite que controla y gestiona una economía cada vez más internacionalizada y, también, cada vez más sofisticada técnicamente; y, por otro, un número cada vez mayor de asalariados amenazados por la introducción de herramientas perfeccionadas de información, cuyos empleos, en permanente peligro de deslocalización, carecen a menudo de sentido en un universo crecientemente automatizado. En Estados Unidos, donde las personas se definen por sus relaciones con su

"Aún no hemos acabado de medir las consecuencias sobre nuestro sistema de valores del fin de la plena ocupación"

empleo y donde el sueño de prosperidad pasa por el trabajo, la perspectiva de una sociedad en la que éste ya no sea clave resulta traumatizante. No estamos preparados para un mundo en el que la noción de empleo para todos está desapareciendo de forma progresiva. Todavía no hemos acabado de medir las consecuencias sobre nuestro sistema de valores".

Rifkin denuncia con vehemencia esta oleada tecnológica que pone en cuestión el principio fundamental del derecho de todos al trabajo. ¿Dará la historia la razón a este pesimista? A pesar de una espectacular recuperación económica marcada por la creación de un número sin precedente de puestos de trabajo, Estados Unidos es incapaz de detener la hemorragia de empleos estables y bien pagados. No sólo en los sectores de base (automóviles, grandes almacenes...), sino también en las industrias de punta. Empresas como IMB, AT&T, Boeing, Digital

Continúa en la página siguiente

Sensatez

■ Una oleada de sensatez nos invade. Políticos, periodistas y empresarios están entregados a un empeño común: el pacto. Desde que las urnas vendieron un lío, todos coinciden en la forma de compararlo: la conversión colectiva a la cultura del pacto. Una conversión que se funda en la revelación de un primer mandamiento de la política: no impedirás la gobernabilidad. Son malos tiempos para el pensamiento de la sospecha, pero es imprescindible deslizarse por la vía del pensamiento de dirección obligatoria que sustituye las falsas verdades de las ideologías por la trivialidad de lo tópico?

Dicen que estamos ante una oportunidad única: la oportunidad de arrastrar a la derecha española a una comprensión no monolítica y federalizante de España y a

los nacionalismos periféricos a una articulación definitiva del Estado de las autonomías. Lo dicen, simplemente, porque de algún modo hay que vestir el esfuerzo por cuadrar las cuentas. ¿Y si unos y otros no tuvieran interés en que esto aconteciera? ¿Quiere la derecha española abrazar el discurso federalista entregando la bandera de la nación española —ésta que tanto agitan sus seguidores— a quien tenga a bien empuñarla? ¿Tienen algún interés los nacionalismos periféricos en que se resuelva la eterna cuestión pendiente que es razón fundamental de su existencia? Después de tanto viaje al centro, de tanto esfuerzo por poner en sordina los valores de la España profunda, ¿qué le queda a la derecha española si no puede presentarse como el único baluarte ante los nacionalismos desintegradores, como ha hecho durante los tres últimos años? Si la España autonó-

mica queda definida para siempre como pretende Aznar, ¿qué será de los nacionalistas que verán desvanecida su fuerza principal: la quejosa ambigüedad resultante de una política reivindicativa de unos objetivos que por definición deben ser siempre inalcanzables?

La reducción de la política a la aritmética parlamentaria da lugar a lamentables espectáculos como los que presenciamos estos días en que sólo falta que el PP diga que Pujol es el hombre más alto de España. En nombre del pragmatismo cuela todo. El pragmatismo, antes de ser el horizonte insuperable de nuestro tiempo, era una visión efectiva y realista de las cosas, que nada tenía que ver con la indignidad. Estos cambios radicales de discurso en función de las urnas sólo pueden indicar dos cosas:

que algunos están dispuestos a lo que sea con tal de gobernar y que las propuestas electorales les importan un pepino porque pueden olvidarse de ellas en un instante.

El pacto no se consigue sobre las amnesias repentinas. La única cultura del pacto creíble es aquella que parte de propuestas y del respeto a las posiciones de cada uno. Exactamente al revés de lo que aquí ocurre cuando se pide a unos y otros, como argumento de seducción, que no pierdan la oportunidad histórica de convertir a los demás. Los nacionalistas periféricos deben sacrificarse en aras de la conversión del PP al mito de la España plural (tratadas así las cosas forzosamente son mitos, lugares comunes ideológicos) y los nacionalistas españoles deben llevar al redil del Estado terminado (otro mito)

a los nacionalistas catalanes y vascos. Esto no es pacto, es conquista. Con los medios de comunicación empujando en nombre del pacto sacrosanto, empeñados en decir lo que los políticos tienen que hacer en vez de explicar lo que hacen y de ejercer contra la vacuidad retórica.

El empeño en hacer del llamado pacto de gobernabilidad única virtud puede acabar en frustración si al final se tuviera que ir a nuevas elecciones. Sonaría como un fracaso cuando en realidad es una de las salidas posibles a la solución creada, tan legítima como las demás. Con tanto profesional de la sensatez este país va de maravilla. ¿O será que estos arrebatos de buen tino tienen fecha de caducidad? La gobernabilidad de un país no es un simple problema de gobierno, concierne a la sociedad entera. En este sentido no parece que en España se dé crisis alguna de gobernabilidad.

JOSEP RAMONEDA

A
PIE DE
PÁGINA

Part B

7.2. Mesures i canvis a llarg termini. Possibles escenaris de futur

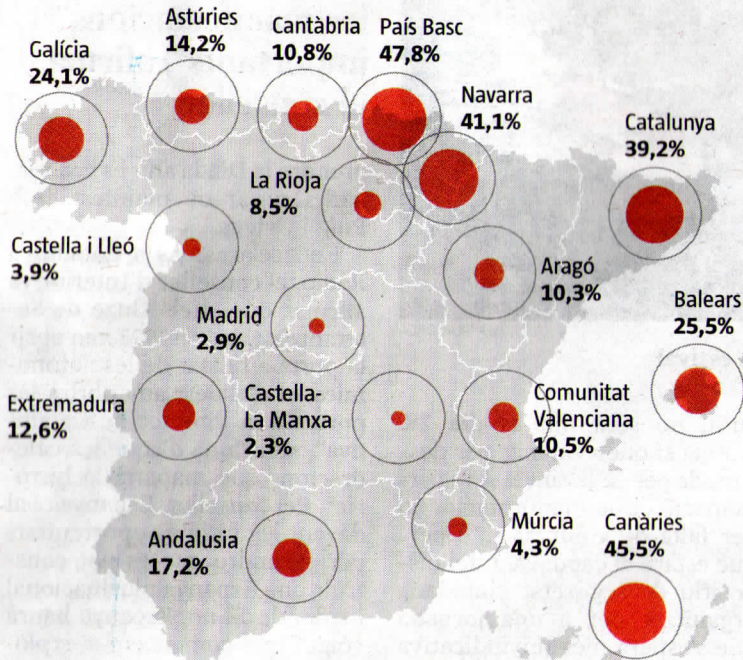
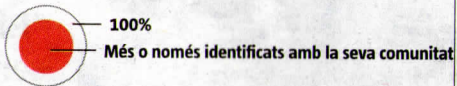
La invenció autònoma guanya suports a l'empareda de la crisi

La nostàlgia per l'Estat centralitzat creix a Espanya i torna als nivells de la transició

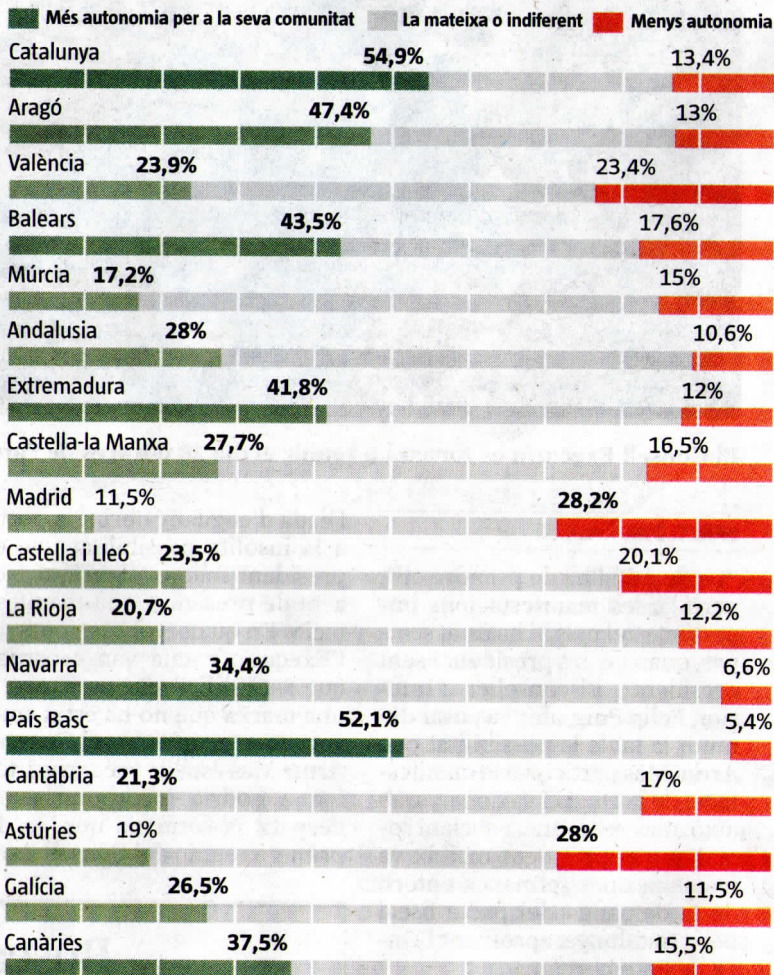
Els ciutadans que se senten més identificats amb la seva comunitat són minoria

Dades del 2010

REFERÈNCIES

Madrid i Astúries, les úniques comunitats on els ciutadans desitgen menys autonomia

FONT: CIS

LA VANGUARDIA

CARLES CASTROBarcelona

La política de mà de ferro amb les autonomies, convertides en el boc expiatori del dèficit públic i la crisi, ha començat a trobar un terreny fèrtil en l'imaginari col·lectiu dels espanyols. Els propòsits de desmantellar gradualment l'Estat autonòmic i de recentralitzar Espanya tenen, per primera vegada, el suport d'un nombre creixent de ciutadans. Avui dia, un de cada cinc espanyols dona suport a un model d'Estat amb un únic govern central, sense autonomies, segons el baròmetre

del CIS del juliol. I aquesta xifra (entorn del 22%) significa que en tot just un any la taxa d'espanyols partidaris de l'Estat centralitzat ha pujat més de set punts.

La magnitud d'aquestes preferències adquireix un relleu especial perquè, en paral·lel, el percentatge d'espanyols partidaris que les comunitats tinguin menys autonomia que actual-

UNA CAMPANYA EFICAÇ

L'estratègia de desprestigi de les autonomies té molt més èxit amb la crisi

ment supera el 17%. És a dir, en total, gairebé el 40% dels ciutadans donen suport a una política de retallada o fins i tot de des-

LES XIFRES DEL RETROCÉS

Un de cada cinc espanyols, com el 1985, avui rebutja l'Estat autonòmic

ballestament de l'autogovern. I alhora, la xifra de partidaris del model territorial actual ha davallat gairebé dotze punts els últims dos anys, per bé que la caiguda supera els 23 punts si es pren com a referència el màxim suport, assolit el 2006. Aquesta evolució es complementa amb una visible reducció de la taxa de partidaris d'impulsar un grau més alt d'autogovern.

Tanmateix, és l'evolució històrica a llarg i mitjà termini (vegeu el gràfic adjunt) el que evidencia la magnitud dels canvis que s'han registrat en les preferències dels espanyols sobre el model territorial. Així, cal remuntar-se al període de la transició i a la primera meitat de la dècada dels vuitanta per trobar taxes de rebuig a l'Estat autonòmic similars o superiors a les actuals. Sense oblidar que fins al 1984 els partidaris del model autonòmic constitucional també sumaven un percentatge semblant al d'avui dia: el 31%.

A partir d'aquell moment, el desenvolupament i la generalització de l'Estat de les autonomies van contribuir a diluir les reticències, de manera que a la dècada dels noranta la taxa de su-

port al model territorial vigent va superar el 40% dels consultats. I en paral·lel, el percentatge de rebuig a les autonomies va caure al 14%. Aquest procés es va accelerar a la segona meitat de la dècada, probablement influït pel fet que, a partir del 1995, el centre-dreta espanyol va arribar a governar deu de les 17 autonomies i, en

CONTINUA A LA PÀGINA SEGÜENT >>

» VE DE LA PÀGINA ANTERIOR

conseqüència, va fer seu l'Estat autonòmic.

Curiosament, el discurs antinacionalista i neocentralista de la segona legislatura d'Aznar va tenir efectes que potser l'autor mateix mai no va arribar a preveure. Així, el suport a l'Estat autonòmic es va consolidar a l'alça (fins a arribar a la meitat dels espanyols) i, paral·lelament, va caure a mínims històrics (un 9%) la taxa de rebuig a la descentralització. En canvi, les ànsies d'autogovern es van multiplicar, i gairebé un 30% d'espanyols va apostar per ampliar l'autonomia de les comunitats.

El màxim nivell de suport a l'Estat autonòmic actual es va registrar durant la primera legislatura de Rodríguez Zapatero, després de l'aprovació per les Corts de l'Estatut català. El desembre del 2006, més del 54% dels consultats donava suport al model descentralitzat en vigor, mentre que es reduïa al 20% la xifra dels qui anhelaven un grau d'autogovern més alt (i es mantenien entorn del 8% els partidaris de reconèixer el dret a l'autodetermina-

LA POLÈMICA

Botella: "El sistema és inviable"

■ L'alcaldesa de Madrid, Ana Botella, considera que l'actual Estat autonòmic no és viable "tal com està" i argumenta que ha anat incrementat les seves despeses de funcionament fins a arribar a ser insostenible econòmicament. Botella tampoc no va descartar que les autonomies puguin tornar competències a l'Estat: "Per què no?".

ció, la majoria dels quals s'han anat concentrant a Catalunya, Euskadi, Navarra i les Balears). I alhora, només un de cada deu ciutadans apostava per tornar a l'Estat centralitzat.

Les coses van començar a canviar el 2010, després que la crisi adquirís unes dimensions desconegudes. És veritat que el CIS va introduir una nova variant al panel de preguntes: l'opció de reduir l'autonomia de les comunitats però sense suprimir-la del tot. Tanmateix, aquesta alternativa d'involució suau no va restar forces, sinó al contrari, als partidaris de l'Estat centralitzat, que el 2010 van tornar a créixer fins al 14%. En conjunt, llavors, un de cada quatre espanyols es mostrava parcialment o totalment en contra de la descentralització, i només un 42% (dotze punts menys que quatre anys abans), a favor de l'autonomia dels territoris.

L'evolució posterior reflecteix fins a quin punt l'eficaç campanya de desprestigi de les autonomies ha fet forat en la ciutadania. El suport a l'Estat autònom vigent ha caigut a mínims històrics (poc més del 30%) i s'ha reduït simultàniament (fins a un inèdit 12%) el contingent de suport a més quotes d'autogovern per les comunitats. I tot plegat significa que la involució autonòmica ja torna a tenir un públic nombrós: quatre de cada deu espanyols.●

una tipificació literària que desempolsega idees antigues del notable cervantista que va ser el mestre Agustí Calvet, Gaziel.

El llibre oscil·la entre dos temps, la transició i el present. Els capítols dedicats a l'actualitat s'acosten més al gènere de la crònica (inclo-

ent-hi un retrat domèstic impagable dels germans Maragall) i els que rescaten episodis de la transició descobrixen les esquerdes a través de les quals es va configurar l'Espanya autonòmica del *café para todos*: un model d'estat descentralitzat que el 1977 cap partit no

Periodisme, prova de vida

JOSÉ ANTONIO ZARZALEJOS

El periodisme escrit està molt lluny de la defunció que li anuncien. Sempre que, naturalment, l'exercici de llegir un relat docte disposi d'ingredients addicionals als que són de caire merament informatiu. La funció de saber el fet rellevant s'ha convertit en una gimnàstica intel·lectual passiva, perquè per això al ciutadà no li cal tenir una actitud proactiva. La ràdio, la televisió, el titular epidèrmic o la brevetat d'un text a internet, són vehicles que penetren al cervell sense cap esforç. El periodisme escrit crepita quan és capaç d'excitar, amb el relat, les neurones anestesiades del lector i li ofereix informació, interpretació i prospecció. I alguna cosa més: la contextualització dels esdeveniments de cara a l'esdevenidor, és a dir, en una història que es projecta en el present i es podria repetir en el futur.

Enric Juliana ha aconseguit ressuscitar a Espanya el gènere del relat docte que ofereix al lector un còctel sempre desitjable que consisteix a reinterpretar la realitat segons un seguit de *flashbacks* historicistes i/o mitjançant l'ús de metàfores afortunades i altres artefactes literaris. Les cròniques de Juliana a *La Vanguardia* són tributàries, per recreadors, de l'anomenat nou periodisme nord-americà, però també, i potser especialment, són continuadores de la literatura periodística en què van militar des de Chaves Nogales a Azorín o Pla. Perquè Juliana fa periodisme d'alta cirurgia, és inconformista amb la visió òbvia dels fets, lluita per enllaçar l'ahir amb l'avui i intenta atrapar el demà. Aquest exercici de periodisme exigent –que es pasta amb un dels ingredients del bon periodisme: l'amenitat– requereix fons d'armari cultural, bastida intel·lectual, molt patrimoni de coneixements. Exigeix, en conseqüència, tenir una línia coherent de lectures –en Juliana, clarament, històrica– i saber fer anar amb habilitat i capacitat creativa les conclusions allisonadores a què ens fan arribar. Enric Juliana s'ha amarat d'una visió d'Espanya –de les Espanyes– que a uns els sorprèn, a d'altres els irrita, i a la majoria els interessa. La trilogia hispànica –diria que ibèrica– que componen *La España de los pingüinos*, *La deriva de España* i, ara, *Modesta España*, demostra que el nostre autor no és un periodista pirotènic sinó que pràctica el gènere de la crònica basat en un coneixement solvent i en una interpretació inequívocament catalanista d'una Espanya passada i actual que, a vegades, reviu amb unes dosis de provocació periodísticament gratificants.

No tenim, en el periodisme d'avui, més que una desena escassa de professionals tan personals i inconfusibles com Enric Juliana. I li devem l'agraïment per un estil singularísim. L'omissió potser s'explica per la seva perseverant militància perifèrica. Però de cap manera marginal: Juliana és un periodista important a la capital; ha aconseguit capacitat de referència; és un literat i, amb la seva trilogia sobre Espanya, s'ha convertit en un assagista que dona proves de vida d'un periodisme que fa constar el seu nom en el nucli de professionals que s'han rebel·lat contra la vulgaritat, la inèrcia, la rutina i la mediocritat. Un gran periodista.

volia fer arribar tan lluny, fins fa quatre dies semblava el secret del miracle i avui es vol convertir en culpable de dèficits i pecats pitjors. La transició i el present, segons Juliana, tracen el principi i el final de la paràbola de la prosperitat econòmica. “La crisi actual es constata al modelo económico español modulado durante la transición”. Un model poc competitiu, al principi tolerat per Alemanya, i compartit amb els altres països del sud d'Europa, avui també més o menys intervinguts (els capítols sobre els ressons de la revolució dels clavells, la guerra freda i la nostra transició són excel·lents). Davant aquesta disjuntiva, que dramatitza la disminució gradual dels fastuosos ajuts europeus, s'hauria d'encarar la discussió de fons que ningú no s'atrevirà a plantejar. Ni a Madrid ni a Vitòria ni a Sevilla. La discussió sobre la solidaritat interterritorial que nacionalistes transvestits de liberals, aquí i allà, pretenen deslegitimar afirmant que els impostos els paguen els individus i no els territoris. Amb un parell de mapes i sumant números, queden desacreditats.

La voluntat d'estil

Com saben els seus lectors –els dels articles que escriu a *La Vanguardia* i/o els de *La España de los pingüinos* (2006) i *La deriva de España* (2009)–, la prosa periodística del commendatore Juliana té dues característiques essencials: la voluntat d'estil (li vendria l'ànima, o l'escrit, al diable per una bona imatge) i la disseminació d'una tipologia de materials diversa (moltes lectures, dades reveladores i poc conegudes, converses amb interlocutors savis, eminències grises o se-

Els episodis de la transició mostren les fissures a través de les quals es va configurar l'Espanya autonòmica

cundaris esborrats de la foto del poder però que el van tenir molt a prop). La combinació d'aquestes característiques el blindava contra la grisa opinió del tertulià buit o l'intel·lectual orgànic i li serveix per sustentar raonaments complexos, atípics o inesperats. Raonaments que gràcies a aquesta prosa particular van adquirint una lògica fatal. És així com el lector, a mesura que avança, els interioritza com si es tractés d'una il·luminació sobtada: els fils que trama el poder, de sobte, queden al descobert. En el cas de *Modesta España*, els orígens profunds i la gestió de la crisi.

Sobre aquest forat negre on estem ficats, no he llegit, des d'una perspectiva de política interna, cap explicació tan lúcida, atractiva i valenta. A alguns els courà. Què hi farem. “Ladrán, luego cabalgamos”. |

ENTREVISTA

LLÀTZER MOIX
Barcelona

Colpejada per la crisi, desorientada, Espanya es pregunta com reaccionar davant un ombrívol futur. Enric Juliana, des del 2004 delegat de *La Vanguardia* a Madrid, perspicaç i agut renovador de la crònica política, proposa al seu nou llibre d'abraçar la modèstia. *Modesta España* (RBA) serà presentat dijous a Barcelona per José María Lassalle, secretari d'Estat de Cultura, i Ferran Mascarell, conseller de Cultura de la Generalitat.

Aquest és el seu tercer llibre en vuit anys, els de l'agitat zapaterisme. Què ha passat?

Els tres llibres tenen un fil conductor: explicar-me a mi mateix, i al lector, el que hi ha darrere del soroll espanyol. *Modesta España* corrobora el que s'anticipava en els anteriors (*La España de los pingüinos* i *La deriva de España*) i intenta traçar una perspectiva.

LA CRISI I LA SEVA SINGULARITAT

“Espanya, sol i sòl, va somiar amb Florida, va menysprear la indústria, i ara ho paga”

ELS RISCOS DEL MOMENT

“Compte amb la depressió; el pitjor d'Espanya va sorgir del declivi mal digerit”

Cap on anem?

Europa és el continent que ha assolit més altes cotes de civilització i protecció social. Ara, en crisi, no es reconeix al mirall. Des dels vuitanta, Espanya ha viscut una etapa euforitzant, associant per primera vegada democràcia i benestar material. En aquest marc, la reacció inicial davant els primers senyals d'avaricia va ser d'incredulitat. Començant pel Govern. Després va arribar la perplexitat, els brots d'ira (el 15-M), i ara hi ha indicis de resignació, malgrat la pròxima vaga general. En el cicle traumàtic, el pas següent és la depressió, i, després, l'acceptació. Suggerixo que, per evitar la depressió, siguem modestos i afinem el principi de realitat.

Hi ha cap alternativa?

Només la depressió. I el retorn dels fantasmes del passat. Històricament, les grans desgràcies d'Es-

“Espanya necessita el Pacte de la Modèstia”

Enric Juliana, que publica 'Modesta España'

EMILIA GUTIÉRREZ

Enric Juliana, dijous al Palacio de Cristal del parc del Retiro

panya van sorgir de la mala digestió del declivi.

Reivindica el cervantí Caballero del Verde Gabán, paradigma d'esforç, seny, intel·ligència i moderació, davant El Quixot i el Tenorio.

Aquest és el quid del llibre. La tradició erasmista va trobar el seu lloc al patrimoni espanyol, encara que no va triomfar. L'espanyol modest –no pusil·lànim– i oposat al somieig, la bogeria i el cinisme era el Caballero del Verde Gabán.

Zapatero ha contribuït a por-

tar-nos fins aquí. Defineixi'l. És un professional de la política amb un concepte exagerat d'ell mateix, que no va saber deslliurar-se, quan era a la Moncloa, del seu fons de quixotisme provincial.

Rajoy hauria de contribuir a treure'ns de la crisi. Defineixi'l. Un altre professional de la política, més expert i provat que Zapatero, amb un concepte més dissimulat d'ell mateix, i una mica més allunyat de la matriu provincial.

La sort de tots dos la marca una economia fora de control. Qui porta avui el timó?

Ningú. El sistema món ja no obeeix a cap estat major. El greu problema d'Espanya és que fa quinze anys va agafar alegrement l'autopista de Florida: turisme, serveis, cases... Es va atorgar una confiança il·limitada a la creativitat financera. I Espanya és un país solar: sol i sòl. Una font de riquesa que no requereix indústria ni alta tecnologia. Una font de la qual Espanya ha begut fins a la borratxera; fins que el col·lapse financer ha deixat més d'un milió de cases i pisos per vendre... Hi ha poques eines de recuperació; la sortida és la devaluació interior.

Què passarà amb la classe mitjana?

La gent vol creure en la teoria del parèntesi. També el PP: algun dia tot tornarà a ser com abans. Jo em temo que no. Zapatero va voler creure que teníem un refredat. I després van venir la grip, la pulmonia, la pneumònia i ara l'hospitalització. Però continuem pensant en un parèntesi. Al súmmum del deliri, sectors de l'elit espanyola –de l'elit madrilenya– van considerar la indústria cosa del passat; o dels xinesos... D'altra banda, Espanya és un país de gent patidora. La seva resiliència és molt elevada. Què ve? Aguantar, resistir i una processó de bocs expiatoris. Boc expiatori número u: les autonomies, presentades com a causa de tots els mals.

Vaticina que Catalunya no s'escindirà d'Espanya.

No veig la independència com una qüestió de fe. Ni crec, ni deixo de creure. Jo apel·lo al principi de realitat. I dic dues coses. Una: que la nacionalitat catalana és ja un fet irreversible, agradi o no a la resta d'Espanya. Dues: el secessionisme sentimental pot acabar sent un costumisme excitat. Vàlvula d'escapament del català emprenyat. Modificar fronteres en una Europa en greu crisi no és una broma. Què en pensem, a Berlín, d'això? L'obsessió catalana ha de ser Europa. L'Europa real. Ca-

talunya, nacionalitat europea.

Diu que cal reformular l'Estat de les autonomies. Quina asimetria admet Espanya?

Cal distingir dos plans. Un és el dels esforços fiscals. No hi ha equitat a Espanya. Allà hi ha les tres excepcions: el País Basc i Navarra; Madrid, capital amb poc territori, beneficiada per l'Estat i pel mapa radial, sense obligacions de solidaritat extres; i hi ha l'estatut moral del Sud, sense clàusula de revisió. El principi d'equitat obligaria a revisar tot això, en vista de la crisi actual. L'altre pla és el de la distinció entre nacionalitats i regions que formula la Constitució i que ningú no s'ha atrevit a desenvolupar. La solució seria una Espanya d'autonomies asimètriques que no fes servir la paraula *igualtat* en va.

UNA REFERÈNCIA LITERÀRIA

“Un exemple de modèstia? El cervantí Caballero del Verde Gabán”

PERSPECTIVES

“Del col·lapse de les autonomies en podria sorgir una Espanya asimètrica i més real”

Hem patit una pèrdua d'il·lusió i massa democràtica?

Hi ha esgotament. La representació política està estressada.

Al seu llibre recorre als mapes, però sembla més un cartògraf temporal que espacial.

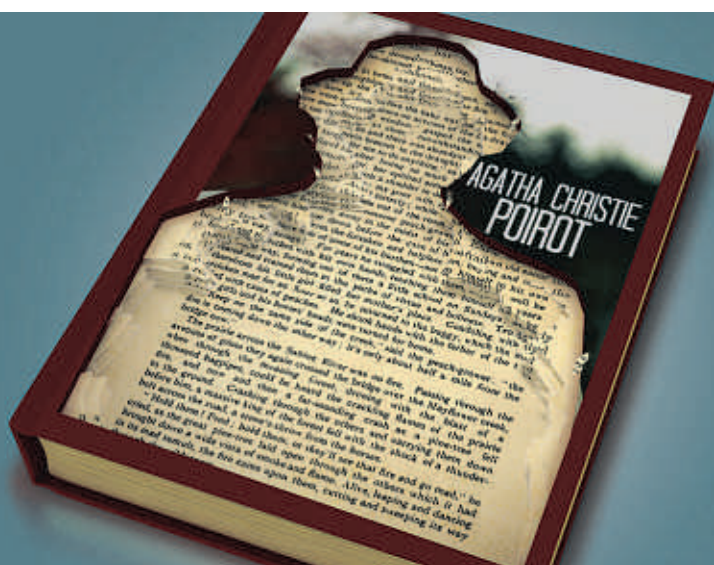
Els mapes organitzen el pensament. I m'agrada tenir una idea del que ve.

Hi ha risc de catàstrofe?

El capital humà europeu és molt fort. Europa és forta. Però la catàstrofe no és impossible.

Acaba demanant modèstia als de dalt i resistència als de baix. Improbable equació...

No és un llibre amb moralitzador. És una crònica periodística, amb ànim de reflexió. Adverteixo contra la moda que diu que tots hem viscut per sobre de les nostres possibilitats. Compte. Uns més que altres. El petit benestar conquerit pels humils es presenta ja com a pecaminós. Compte. La modèstia hauria de ser un pacte polític i moral entre els de dalt i els de baix, per sortir del forat. El Pacte de la Modèstia, trenta anys després dels Pactes de la Moncloa. No passarà. Però ho he volgut escriure. ●

Poirot pren vida a 8tv

AVUI 21.00 H

El misterio del tren azul

La privada de Catalunya

El fin de la ambigüedad

JORDI AMAT

¿Qué quedará en pie tras la crisis? Lo ignoramos porque vivimos enganchados en la viscosidad del pozo, pero sin embargo, aparte del adelgazamiento del estado del bienestar, la crisis está haciendo inevitable, entre otras cosas, una revisión crítica de la cultura política estrenada durante la Transición. Hay que decir de entrada que, si los enmarcamos en un periodo de larga duración, sería miope, obtuso o incluso mistificador no hacer una valoración positiva de los años de monarquía parlamentaria. Pero hoy más que nunca el nervio ético de la cultura política que hizo posible tantos progresos –incluidos, en el caso catalán, los impresionantes progresos con respecto a la cuota de autogobierno– se está mostrando, sin maquillaje posible, descarnado. Y quizás habría que cuestionar el relato edulcorado de aquel proceso que lo explica como fruto del consenso porque el ejercicio del consenso demanda un entrenamiento sostenido en el diálogo y el franquismo imposibilitó que la sociedad hiciera ese entrenamiento.

Más que de consenso, pues, creo que habría que hablar de ambigüedad. Y ahora, la circunstancia socioeconómica que durante décadas hizo posible el mantenimiento de la ambigüedad, ha terminado y, de repente, todo parece nacido de una impostura nefanda que hay que replantear. En esta tesitura, en Catalunya, entre negociar con la realidad compleja o abrazar un nuevo relato esperanzador, parece que, mayoritariamente, se ha apostado por un futuro ilusionante en el cual todo está por hacer

y todo es posible. Si la disyuntiva se plantea entre perplejidad o sueño, como en el 2002 intuyó el novelista y político Antoni Vives en el ensayo fundacional de su generación nacionalista, se ha optado, al fin, por un sueño planteado con argumentos técnicos. Aparte de los sentimientos, la decantación actual responde, también, a un proyecto ideológico ambicioso cuyos impulsores se han hecho con la hegemonía intelectual y mediática.

Uno de sus éxitos ha sido deslegitimar la apuesta tradicional del catalanismo por la concordia hispánica, presentándola como una ilusión vana, traicionada e ingenua (como si el “peix al cove”, tan rentable, no hubiera sido hijo, por cierto, de la cultura de la ambigüedad). El nefasto final del nefasto proceso estatutario –“la única y quizás última oportunidad de transformar España desde la decisiva aportación catalana” (para decirlo con el Puigverd de *La rectificació*)–, sumado a la carpeto-vetónica actitud jugada por el PP,

El discurso de concordia de Vicens lo han actualizado López Burniol, Ruiz Domènec o Juliana

sería la prueba irrefutable del fracaso de la concordia. Pero ahora este fracaso, cambiando la tesis clásica de Cacho Viu –el nacionalismo catalán como factor de modernización–, se quiere presentar, además, como una constante. Un libro ambicioso –*La España de los otros españoles* (2010) escrito en castellano por Carles Bonet, senador de ERC–, repasando las grandes figuras del catalanismo, concluía que “históricamente ha que-

dado claro que hay una identidad española que se ha demostrado incapaz de seducir o de ser un sugestivo proyecto en común para catalanas, vascos y gallegos, como mínimo”. Es la misma conclusión pesimista a la que quiso llegar Albert Balcells en el manifiesto *Cataluña ante España* (2011), repaso apremiado de las relaciones entre intelectuales catalanes y los del resto del país en el cual la culpa siempre es de los otros. Últimamente Jordi Pujol no ha dejado de formularlo (haciendo aparente autocrítica) y lo acaba de rematar en *El caminant davant del congost* (2012).

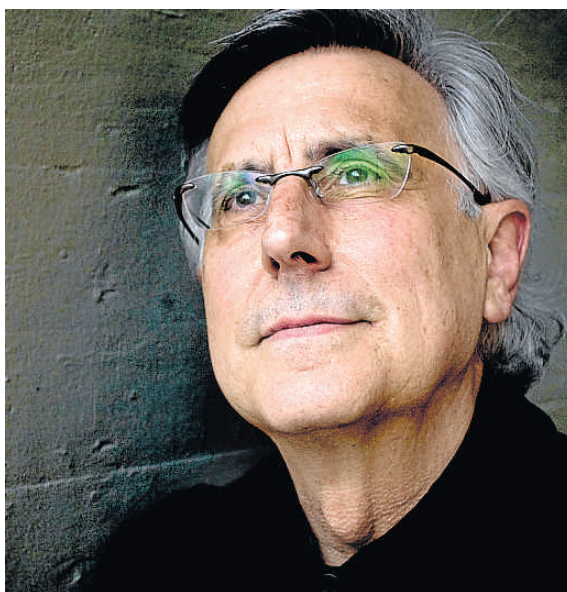
La estrategia del catalanismo de toda la vida habría embarrancado a la vez que el argumentario soberanista se ha rearmado sin incurrir en estridencias identitarias que tan fácil se lo habían puesto a los intelectuales impulsores de Ciutadans. Así el 2011 fue el momento ideal para reeditar un panfleto de culto: el *think tank* de Convergència recuperaba *Narració d'una asfíxia premeditada* de Ramon Trias Fargas, denuncia pionera del déficit fiscal. Joaquim Coll y Daniel Fernández, en *A favor de España i del catalanisme* (2010), ya podían esforzarse en repetir las honestas proclamas federalistas de Trias Fargas. La ausencia de feedbacks creíbles más allá del Ebro, la indefinición del PSOE y la nueva ortodoxia han hecho que su discurso, por muy útil y sensato que sea, parezca anacrónico. En *Catalanisme deuentista* (2011) un antiguo compañero de viaje –Ferran Mascarell– les decía que la vía del federalismo había fracasado y que Catalunya, para seguir siendo, necesitaba estructuras de estado. ¿Les suena? Es la línea argumental de *Dret a decidir. Estació concert* (2010) de Francesc Homs o

del revelador *España, capital París* (2011) de Germà Bel. Claro que Artur Mas, cuando todavía era candidato, lo había formulado en la conferencia *El catalanisme, energia i esperança per un futur millor* (2007), que no tardó nada en ser publicada en libro. La ambigüedad, con respecto al catalanismo, había quedado liquidada.

Los mundos sensatos de Madrid, sin embargo, sospecho que hasta la mani del 11 de septiembre ni se habían dado cuenta quizás porque uno de los daños más funestos de los años de la ambigüedad es que todos juntos, por activa y/o por pasiva, hemos trabajado a fondo la desconexión entre los sistemas intelectuales catalán y castellano. Y así, hoy como ayer, parece que todavía no existan las condiciones para que se produzca un consenso que sea translación auténtica de nuestra realidad compleja en proceso de derribo (dicho de manera pragmática, un reparto equilibrado del poder). No se podrá negar, sin embargo, que desde Catalunya, actualizando el discurso de la concordia de un Jaume Vicens, no se hayan hecho propuestas que postulan, de nuevo, una tercera vía. Desde el colectivo *La rectificació* (2006) o *España desde una esquina* (2008) de López Burniol hasta el ensayo *Encuentros y desencuentros* (2011) de Ruiz-Domènec o el epílogo de *Burguesos imperfectes* (2012) de Jordi Gracia, no han faltado intentos para comprender el país yendo más allá del azucaque entre continuidad o ruptura. Y seguramente el más sugestivo de todos haya sido la trilogía de Enric Juliana formada por *La España de los pingüinos* (2006), *La deriva de España* (2009) y *Modesta España* (2012). La tradición ilustrada de Gaziel, silenciosa pero latente, no está desprotegida del todo.

Ferran Mascarell

DAVID AIROB

J.E. Ruiz-Domènec

LLIBERT TEIXIDÓ

Enric Juliana

ANA JIMÉNEZ

Los españoles emigran a Rusia

POR ENRIC JULIANA

>>> **Enero del 2050. Miles de familias españolas, portuguesas e italianas preparan las maletas para emigrar a Rusia.** Los órganos de coordinación de la Confederación Euroasiática (Cea) han alcanzado un acuerdo sobre los cupos migratorios en las regiones siberianas fronterizas con China y Mongolia. Los seleccionados trabajarán en la agricultura y los conglomerados industriales. A Rusia le urge robustecer su demografía. Quiere reforzar las fronteras con el coloso chino, que ha superado una gran crisis con la instauración de un régimen presidencial bipartidista, cuyos dos pilares son el Partido Comunista y el Movimiento Confucionista. Un pacto entre los mandarines de Shanghai y Pekín ha conjurado el riesgo de guerra civil.

La emigración no es un asunto nuevo para los españoles. En la segunda década del siglo, miles de jóvenes con estudios universitarios salieron en busca de trabajos cualificados. La *generación huída* sobre la que tanto se escribió en la fase del más aguda del pesimismo español, entre el 2012 y el 2022. Las cosas han ido mejorando, muy poco a poco. Después del penoso saneamiento de los miles de millones de euros enterrados en la gran borrachera inmobiliaria, la economía logró regresar a un débil crecimiento, insuficiente para garantizar el pleno empleo. **España es hoy un país modesto. Le ha costado mucho aceptarlo.** En los primeros años de la crisis, fabricó la ilusión de que las cosas pronto volverían a ser como antes. Muchos políticos y periodistas contribuyeron taimadamente a esa falsa ilusión.

El malestar se tradujo en una serie de protestas intermitentes que tomaron el nombre de movimiento 15-M. Subsiste, aún hoy, una verdadera leyenda sobre ese movimiento. Algunos de los libros y artículos que se escribieron hace cuarenta años sobre los *indigna-*

dos provocan rubor. Algunos profesores de cierta edad, esa edad en la que muchos hombres experimentan *le re-tour d'âge* –una fuerte nostalgia de la juventud–, pronosticaron **una gran sublevación popular contra el capitalismo**, con la consiguiente deslegitimación de las instituciones democrático-burguesas. Fue un momento de gran confusión y de sufrimiento social. El *Nuevo Realismo* lo ha plasmado en la literatura y el cine. Fueron años duros en los que el mundo parecía venirse abajo. Algunos articulistas hablaban de la inminencia de un segundo y –verdadero– Mayo del 68. El más certero de todos los analistas fue el sociólogo Manuel Castells, quien en las páginas de *La Vanguardia* –aún hoy, uno de los diarios-plataforma más respetados del país, en su doble versión impresa y digital– señaló que el 15-M daría pie a nuevas formas de cooperación social. El doctor Castells sólo se equivocó en su reiterado pronóstico –acaso influido por sus largas estancias en Estados Unidos– de que el euro no resistiría aquella grave crisis. **No, no volvimos a la peseta.** Vivimos modestamente con un puñado de euros en el bolsillo. La moneda europea finalmente ha desplazado al dólar en buena parte del comercio internacional. En el fondo, esa fue una de las múltiples claves de aquella terrible crisis: la tensión latente entre Wall Street y la City de Londres con la Europa unificada por la potencia tecno-industrial alemana. Alemania ha sido estos años la gran generadora de toda la nueva ingeniería *verde*.

Aquellas protestas no derribaron ningún gobierno, ni pusieron en peligro las bases del nuevo sistema Capital-Digital-Acelerado (así ha pasado a denominarse en los manuales el nuevo modo de producción que rige nuestras vidas), pero fecundaron iniciativas como las Redes de Resistencia Social (RRS), que

en estos años aciagos han contribuido a hacer más soportables las condiciones de vida de muchas personas obligadas a subsistir con salarios escandalosamente bajos. Esa nueva generación del viejo obrerismo cooperativista –distribución de alimentos básicos a bajo coste, viviendas compartidas, asistencia a ancianos desprotegidos, bancos de tiempo, talleres colectivos...– ha evitado que el país se hundiese en una irreversible depresión colectiva. En realidad, **han sido los brazos que nos han salvado de lo peor: el servicio Cáritas de la Iglesia católica y las citadas Redes de Resistencia Social**, de cuya experiencia surgió en los años treinta la plataforma Recarga Democrática, cuyo primer éxito electoral propició un gobierno de coalición con el Partido Socialista Obrero Español que sólo duraría dos años, dada la fuerte pugna entre lo nuevo y lo viejo.

Como decía, España se fue estabilizando poco a poco, sin regresar a la euforia económica de los tiempos presuntamente dorados (1997-2007), bautizados ahora por los libros de historia como el *Decenio Engañoso*. La crisis fue dura. Se acentuó la despoblación de muchas zonas rurales, en beneficio de los centros urbanos, que poco a poco recuperaron cierto pulso económico, a costa de asistir a la reaparición del fenómeno chabolista, que aún subsiste. Fueron años, repito, en los que todo parecía venirse abajo.

El Estado de las Autonomías se fue a pique. Tres autonomías hicieron suspensión de pagos a finales del 2012 y se acentuaron los planes de recentralización. El proyecto inicial era el de mantener en pie la fachada del Estado autonómico, procediendo a un vaciado de competencias mediante leyes orgánicas y reglamentos gubernamentales. El discurso oficial hablaba de una autonomía a la carta con unos mínimos comunes, pero

las primeras iniciativas legislativas establecían fuertes mecanismos de recentralización. Oliéndose la tostada, los **partidos catalanistas**, pese a sus atávicas e irresolubles querellas, se plantaron. Hubo manifestaciones en Barcelona y en el 2014, al cumplirse el trescientos aniversario de la derrota austriacista ante las tropas de Felipe V, se convocó una consulta-referéndum sobre el *Nou Tracte Fiscal* (ese fue el nombre finalmente adoptado) de gran impacto social y político. De manera un tanto confusa, España ha ido evolucionando hacia un sistema de autonomías asimétricas, con un pacto de cooperación preferente con Portugal, país que ha resistido milagrosamente la Gran Depresión con la ayuda de Brasil y Angola.

El País Vasco y Navarra mantienen el viejo fuero con algunas novedades. Una nueva ley ha hecho más exigente y transparente el cálculo del cupo vasco y el convenio navarro. A cambio, se les ha autorizado formar parte de la Región Europea del Atlántico, también conocida como la **Gran Aquitania**, experimento de la nueva organización territorial francesa. Ya no quedan presos de ETA en las cárceles y el sistema vasco-navarro sigue siendo un próspero *clúster* confederal. **Cataluña no es independiente**, pese a que ese sentimiento subsiste, con altibajos, en las encuestas. Hubo un momento muy crítico. A iniciativa de Alemania, Francia e Italia, con el apoyo de Gran Bretaña (que había neutralizado la independencia de Escocia), el Presidium Europeo emitió en el 2022 una directiva que advertía contra la modificación de las fronteras interiores de la Unión. El mismo decreto ofrecía a Cataluña el estatuto de “nación europea subestatal”. Berlín exigió a Madrid una solución estable. El Gobierno español, presionado también por los empresarios valencianos, se avino a una nuevo

